

Printed by
V. VENKATESWARA SASTRULU
of V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS
AT THE 'VAVILLA' PRESS
Madras.—1952
3rd Edition.

పీఠిక

“వేదవేద్యే వరే పుసి జాతే దశరథాత్మజే,

వేదః ప్రాచేతసా దాసీ త్సాత్మా ప్రామాదకాత్మనా.”

శ్రీయగిషతియు నఖలచరాచరములం బుట్టింపఁ బెంప గిట్టింపఁ గారణం బగు సర్వేశ్వరుండు నిఖలలోకరత్నకాంక్షంబు రవికులాభరణం బనుదశరథునికుం బుత్త రత్నంబై కామరూపంబున నవతరించి సాధుబృందంబులం గావె.

అట్టిపురఃపూర్తమునదివిద్యచారిత్రంబు యథావస్థితంబుగ నాదికవి వాల్మీకి ఋషి సకలవేదాంతరహస్యాధ్యప్రతిపాదకంబున, నైహికాముష్మికసుఖప్రదంబును నపర వేదం బనాఁ బరఁగని సప్తకాండపరిమితం బైనశ్రీరామాయణం బనుమహేతి హాసం బొనర్చి లోకంబునకు మహోపకారంబు సేసె.

అందుఁ దొలుతటియాలుకాంక్షములలో శ్రీరామునిపట్టాభిషేకంబుదాఁక జరిగినకథయు, సప్తమకాండమునం బట్టాభిషేకంబునకుం దరువాతిరామనిర్యాణ పర్యంత మగుకథయు వర్ణింపఁబడి యున్నది. సప్తమకాండమునకే యుత్తరకాండ మనియుం బేరు. దీనికథావైభవముంబట్టి మనభరతఖండంబునంద కాక జర్జని మున్నగుద్వీపాంతరంబుల నుండుకపీంద్రు లనేకులు నానాభాషలలో నాటకములు గను, బ్రబంధములుగను వెండియుఁ బెక్కుతెఱంగులఁ దత్తదభిరుచి కనుగుణం బుగా వ్రాసికొని యున్నారు.

ఈచరిత్రవోలె లోకవిదితం బగుచరిత్రంబు కొంతదనుక భారతం బొండు దిక్కు వేటొం డెద్దియుఁ గానరాదు. పాత్రచిత్రము, టెంటి, దయ, సౌశీల్యము, మున్నగుసుఖణంబులచే విలసిల్లి సకలపతివ్రతాశనతాలంకారం బై యొప్పులోక మాత సీతం బోలుసతీరత్నంబును, పౌరుషము, పితృభక్తి, జనానురాగము, టెంటి, కారుణ్యము మున్నగులోకోత్తరంబు లగుకల్యాణగుణంబుల కాకరం బైన శ్రీరాముం బోలుపురఃపూర్తముండును మఱియొక్కం డెచ్చట నేని లేఁ డనుట సర్వ జనవిదితము.

ఇట్టిమహాపురుషచరిత్రం బనర్గళకవితావిభాసితం లగుభాస్కరతిక్కనాదు లకుఁ దెలుంగుబాసఁ బ్రబంధంబుగా రచియించుభాగ్యంబు లభించుట యాంధ్ర భాషాభిమాను లగునస్తదాదులపుణ్యంబ కాని వేటు గాదు. ఈచరిత్రంబును మొట్టమొదట మంత్రిభాస్కరుం డనుమహాకవి యాంధ్రీకరించె. ఇదియ భాస్కర

రామాయణ మనుషేర నెల్లెడల మిగులం బ్రభ్రాతి వహించి యున్నది. ఈ భాస్కరుడు తిక్కనామాత్యునకుం దాత యని నిర్వచనోత్తరరామాయణమునం బ్రథమాశ్వాసములోని—

“గీ. సారకవిశాఖిరాముగుంటూరువిభుని, మంత్రిభాస్కరు మత్పితామహునిఁ దలఁచి

యైన మన్ననమెయి లోకమాదరించు, వేఱ నాకృతిగణములు • వేయు నేల.”

అనుపద్యమునం దనకావ్యము స్వగుణంబునఁ గాకున్నను దనతాత యగు భాస్కరుని దివ్యకవితాప్రాగల్భ్యంబున నైనను లోకాదరణంబు నొందు నని చెప్పికొని యుండుటం దెల్లం బగుచున్నది. మంత్రిభాస్కరుడు పూర్వరామాయణము రచింప దానిం బూర్తి సేయం గడంగి కాఁబోలు తిక్కన యుత్తరకాండమును నిర్వచనముగ నాంధ్రీకరించె. దీనినే యిప్పటికి నూటయిరువది యేండ్లకు మునుపు కంకంటి పాపరాజు తద్దయు విస్తరించి రామనిర్యాణపర్యంతము గొప్పప్రబంధముగ విరచించెను. తిక్కనమాత్రము దనకావ్యము విషాదాంతముగ నుండఁ గూడ దని కాఁబోలు శ్రీరామనిర్యాణమును వచింపఁ డయ్యె. భారతమునఁ గృష్ణనిర్యాణముఁ జెప్పి యున్నను నప్పటికి దనయభిప్రాయము మాఱియుండ వచ్చు నని యూహింప వచ్చును. ఇంకఁ దిక్కనచరిత్ర యిండుక వర్ణింప వలసియున్నది.

తిక్కన

నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు, గౌతమగోత్రుఁడు, ఆపస్తంబసూత్రుఁడు, గొప్పమాంబకు మంత్రి భాస్కరునకుఁ బాత్రుఁడు, కొమ్మనకు నన్నమకుఁ బుత్రుఁడు, మహేశ్వరభక్తుఁడు, కేతన, మల్లన, సిద్ధన అనువార లీతనివెదతంద్రులు, ఈవిషయము విరాటపర్వములోని.—

“సీ. మజ్జనకుండు సన్తాప్యగౌతమగోత్ర, మహితుండు భాస్కరుఁమంత్రితనయుఁ

దన్నమాంబాపతి • యనఘులు గేతన, మల్లనసిద్ధనామాత్యవరుల

కూరిమితఘ్నండు • గుంటూరివిభుఁడు కొమ్మనదండనాథుండు • మధురకీర్తి

విస్తరస్థారుఁ డాపస్తంబసూత్రప్రవిత్రశీలుండు సాంగ • వేదవేది

తే. యర్థిఁ గల వచ్చి వాత్సల్య • మతిశయిల్లు, నన్నదీయప్రణామంబు • లాదరించి

తుష్టి దీవించి కరుణార్థదృష్టిఁ జూచి, యెలమి నిట్లని యాగతి • యిచ్చె నాకు.”

అను పద్యమువలనను, నిర్వచనోత్తరరామాయణములోని—

“మ. అమలాదాత్రమనీష నే నుభయకావ్యప్రాధిఁ బాటించు

ల్పమునం బారగుడం గళావిదుడ నాపస్తంబసూత్రుండ గౌ

తమగోత్రుండ మహేశ్వరాంఘ్రికముఁభ్యానైకశీలుండ న

పుమకుం గొమ్మనమంత్రిక నుతుండఁ దిక్కాంకుండ సన్తాప్యుండన్.”

అనుపద్యమువలనను చెలియుచున్నది.

ఇక నీకపిడివించియుండుకాలముం గుఱించి పలువురు పలుతెఱంగులం దలాతలి వాదంబు నేయు చున్నను నిరర్థకాంశవిచారము పిష్టపేషణమ కాదలంచి హేతువాదంబునం దిగక సంగ్రహముగఁ చెలుపు చున్నాఁడ.

నిర్వచనోత్తరరామాయణమునకుం గృతిపతి యగుమనుమసిద్ధిన్యపాలుఁడు శాలివాహనశకము 1179-1182 (క్రీస్తుశ. 1268-1261) సంవత్సరములలో భూదా నముఁ జేసినట్లు కృష్ణామండలములోనిశిలాశాసనములవలనం చెలియు చున్నం దునను, ఈమనుమరాజు రాజ్యముఁ గోలుపోఁగా [1254 సంవత్సరములో అక్కన బయ్యన యనుచోళులం జయించినట్లు కృష్ణామండలములో ఇనిమళ్లగ్రామములోని శాసనము మున్నగు పెక్కుశాసనములచే క్రీ॥ 1200-1268 సంవత్సరముల నడుమ రాజ్యముచేయుచున్నట్లు తెలియుచున్న] గణపతిదేవుఁడు తిక్కనసోమయాజిప్రార్థ నమువలన దండయాత్ర వెడలి వెలనాటిరాజులం జయించి నెల్లూరి కేఁగి మనుమ సిద్ధిరాజుకు మరల రాజ్యంబు నొసంగినట్లు సోమదేవరాజీయమునం జెప్పబడి యున్నందునను, వారికి సమకాలికుఁ డగుతిక్కనసోమయాజియు శాలివాహన శకము 1127-1171 (క్రీ. 1204-1268) సంవత్సరములనడుమఁ దప్పక సళరీరుఁ డై యుండె ననుట నిర్వివాదాంశము.

ఈ తిక్కనతాత యగుమంత్రిభాస్కరుంగుఱించి పెక్కుకవులు స్తుతిపద్యం బులం జెప్పి యునికి నేతద్వంశజులు రాజకార్యనిర్వాహధూర్వహు లనియ కాక యితనివంశము పండితవంశ మనియుం గూడ తెటపడుచున్నది. ఈకవికిఁ బూర్వులు మహారాజాస్థానములం గొప్పయుద్యోగము లొనర్చి జగద్విఖ్యాతిఁ గన్న మహా భాగులు. వీరినివాసస్థలము కృష్ణామండలములోని వెలటూ రను గ్రామము. ఉద్యోగధర్మమున మంత్రిభాస్కరునికాలములో గుంటూరున నుండుటం జేసి గుంటూరువారని పేరు వచ్చినదే కాని వీరియింటిపేరు కొట్టరువు వారు. ఈవిష యమును గూర్చి అభినవదండి కేతన దశకుమారచరితలో,—

“గీ. మనుమసిద్ధిమహేశసమస్తరాజ్య భారధారేయుఁ డభిరూపభూవభవుఁడు

కొట్టరువుకొమ్మనామాత్యుఁడూర్తి సుతుఁడుదీనజన తానిధానంబుఁతిక్కకౌరి.”

అని వచించియున్నాఁడు. తిక్కనతండ్రి కొమ్మనామాత్యుఁడు గుంటూరికి దండ నాథుఁడుగా నుండెను.

ఈ కొమ్మనామాత్యుఁడు నెల్లూరిలో ధర్మక్షత్రిం నైకొని బంధుత్వమున నెల్లూరికి రాకపోకలు జరుగు చుండ మనుమసిద్ధిన్యపాలపరిచితి గలిగె ననియు, దానంజేసి మనుమరా జీకవికుటుంబము నాదరించి నెల్లూరికిం దిలిచికొని వచ్చి

పూర్వము హరిహరనాథాలయ ముండినయిప్పటిరంగనాథదేవాలయముదగ్గఱ నిల్లుగట్టించి తిక్కననందుఁ గాపురం బుంపఁగా నారాజాస్థానంబున నమాత్యుండును, విద్యత్కవీంద్రుండును నై దిగంతవిశ్రాంతకీర్తిం గై నేసి వైదికర్తానుష్ఠానతత్పరుం డగుటఁ బివాకినీతీరంబున జన్మంబు నేసి తిక్కనసోమయాజి నాఁ బరఁగి హరి హరనాథున కంకితంబుగా విరాటపర్వంబుఁ దొడంగి ఋహభారతంబు నాంధ్రీక రించె ననియుఁ దరువాత మనుమసిద్ధిసురణముతో నాతనిసంశ మంతరింపఁ దిక్కన సోమయాజికుమారుఁ డగుకొమ్మన నెల్లూరికి రెండుక్రొసులదూరమున నున్న పాటూరికరణీకమును సంపాదించికొని యచ్చటనె నివసించె ననియు, నాకారణమున నీకవిసంశమువారికిఁ బాటూరువా రనుపేరు వచ్చిన దనియు, నేతద్వంశ్యులు చెప్పు చున్నారు. ఈపాటూరువారు పాటూరిలోఁ గొందఱు నిండుకూరిపేటలోఁ గొందఱు నున్నారు.

తిక్కనామాత్యుండు నిర్వచనోత్తరరామాయణమును, పంచమవేదము నాఁ బరఁగుభారతంబును (విరాటపర్వము మొదలు 15 పర్వములు) రచించెను. మఱియు నీతఁ డవసానకాలమున ముద్దులమూటఁ గట్టుగృష్ణశతకమును రచించె నట. నన్నయభట్టు భారతము నారణ్యపర్వముదనుక నాంధ్రీకరించి మృతిబొం దఁగా నారణ్యపర్వముం దెలింగించుట నాతనికి మతిభ్రమణము గలిగి కీర్తిశేషుఁ డయ్యె నని తలఁచి దానికి శంకించి యరణ్యపర్వశేషముం బూర్తిసేయఁ దొర కొనక తక్కుంగల పదియేనుపర్వముల రచించె నని చెప్పుదురు.

తిక్కన నిర్వచనోత్తరరామాయణ మొనర్పుతఱికి యజ్ఞము నేసి యుండలే దని యాశ్వాసాంతగద్యమువలనం దెలియుచున్నది.

ఈగ్రంథమును నెల్లూరి కథిపతి యగుమనుమసిద్ధిరాజున కంకిత మొన ర్చెను. మనుమరాజు తిక్కనవై మిక్కుటంపుమక్కువచే మామపరుసం బిలుచు చున్నట్లేకావ్యము ప్రథమాశ్వాసములోని—

“క. ఏ నిన్ను మామ యనియెడి, దీనికిఁ దగ నిమ్ము భారతీకన్యక నా
కీనర్వుండ వగు దనినను, భూనాయకువల్కు చిత్తమున కిం పగుడున్.”

అనుపద్యమువలనం దెలియుచున్నది.

ఇక నీతనిభాషాంతరికరణముంగుఱించి యించుక విచారింప వలసియున్నది. పూర్వకాలమున నాంధ్రకవులు పురాణముల నితిహాసములం దెలింగించుతఱిఁ గథాసందర్భము మాత్రము మాఱకుండునట్లు కొంతదనుకఁ బాటించుచు వచ్చిరే కాని మూలములో నుండుప్రతిపదమునకు సరి యైన తెలుఁగుపలుకుల నిఱికింప వలయు ననియు, మూలములో లేనివర్ణనలను గల్పనలను జేయరా దనియు,

మూలములో నున్న విషయముల నన్నింటిని వరుసగానే చెప్పవలయు ననియు సంకల్పించినవారు కారు. దీనికిఁ గారణము తమ కావ్యములు స్వతంత్రములు గా నుండవలయు ననియుఁ గవితాధార దడవుకొనిన ట్లుండక యవిచ్ఛిన్నము గా నుండవలయు ననియుఁ దలంచుటయ. లోకములో ఒకభాషకైలి మఱియొకభాషకైలికిఁ గొన్నియెడలం బోలియునికియుఁ బెక్కు తెఱంగులం బోలకయునికియుం గలదు. గీర్వాణంబునం గర్తణిప్రయోగ మింపు నింపును. ఆంధ్రంబున నది యంతగా రుచింపదు. మఱియు దేవభాష వంశస్థము, ఉపేంద్రవజ్ర, ఇంద్రవజ్ర ఆర్య మున్నగు వృత్తములు రచన కనుకూలములుగను విన సొంపుగ నుండును. తెలుఁగున సీసము, గీతము, చంపకమాల, మత్తేభము లోనగువృత్తములు సొగసుగ నుండుఁగాని వసంతతిలకాదు లంత రమణీయములుగ నుండవు. కొన్నిజాతీయము లాంధ్రంబునం గొన్ని గీర్వాణంబునను సహృదయహృదయానందంబు నొందించు. ఇట్లొక్కొక్కచంద మొక్కొక్కభాష కందంబుఁ బొందించుటం జేసి యాయాభాష కనుగుణం బగుకైలిం గబ్బంబు రచించుటయ కమనీయంబు. మహాకవు లగునన్నయ, భాస్కరుడు, తిక్కన, శ్రీనాథుడు లోనగు వా రీఘంటాపథము నకు వెలి గాకయే కావ్యనిర్మాణమునకుం గడంగిరి. అట్లుగాక మూలమునకు నన్నివిషయంబుల సరిగ భాషాంతరీకరణము నేయునిర్బంధమునకు లోగిన నట్టి భాషోచితకైలి యలవడుట దుస్సాధ్యము. కాబట్టియే తిక్కనామాత్యుడు నిర్వచనోత్తరకాండకథ నూతగాఁ గైకొని వర్ణనాదుల దనయిచ్చవచ్చినట్లు స్వతంత్రముగ రచించె. అయినం గొన్ని యుచితస్థలముల మూలము ననుసరించియు నాంద్రీకరించి యున్నాఁడు.

ఉత్తరకాండలోని.—

“సువర్ణపుష్పే న బభౌ శ్యామః పీతాంబరో హరిః,

కాంచనస్య గిరే శృంగే నతః త్రోయదో యథా.”

అనుశ్లోకమును—

“క. గరుడునివై కార్జునమర్ధరుఁ డగువిష్ణుండు మేరుతటిఁబొల్పుతటి

త్పరివృతజలదముఁ బోలుట, విరియ దనుజరాజహంసవితలి యితనికేన్.”

అనియు, నిట్లే కొన్ని కొన్ని యెడలం గొంచె మించుమించుగఁ దెలిగించి యున్నాఁడు. కథాభాగములో సంస్కృతంబున బహుళంబుగ నున్న యెడంబ్రధాన కథాంశమును మాత్రము వివరించుచు మిగుల సంక్షేపించి శ్రీరామ నిర్వాణమును వదలి 10 యాశ్వాసములప్రబంధమును వ్రాసెను. సంక్షిప్త భాగంబుల సూక్ష్మదృష్టిచే గ్రంథంబునం జూచుకొనునది.

ఇక్కవిసార్వభౌమునిసరసకవితానిర్వాణకౌశల మిట్టి దని వక్కాణింప నేరి తరము. ప్రబంధపరమేశ్వరుం డనాఁ గవిపుంగవులనడుమ వన్నె కెక్కినయెఱ్ఱా పైగ్గడ తనహరివంశములో నీతని.—

“తనకావించినస్పృష్టి తక్కింపరులచేతం గాదు నా నేమభం
బునఁ దా బల్కినపల్కు లాగమములై * పొల్పొందు నా వాణి న
త్తను నీతం డొకరుండు నాఁ జనుమహాత్మాప్తిం గవిబ్రహ్మ నా
వినుతింతుం గవితక్కియజ్ఞ నిఖిలాఃర్విదేవతాభ్యర్చితున్.”

అని కవిబ్రహ్మ కాఁ గొండాడియున్నాఁడు.—

నిరవధికోమలపదమధురసరసస్వతీవిలాసవై భవంబునను వేదమార్గప్రవర్త
కత్వంబున నితని నపరకృష్ణదైవ్విపాయనుం డనియే చెప్ప నొప్పును. మహాభారతంబున
నాశ్వాసాంతపద్యంబులంజూడ నితం డదైవతమతావలంబి యనియుఁ బూర్వోత్తర
మీమాంసాశాస్త్రములయందును వ్యాకరణమునందు నసమానపాండిత్యము గల
వాఁ డనియు గోచరింపకమానదు. ఇతఁడు కాళిదాసాదులువోలె సకలశాస్త్ర
మర్యాదల సమగ్రముగ నెఱింగిన పండితకవీంద్రుఁడు. ఇయ్యది భారతంబున నాయా
ఘట్టంబుల భాషాంతరించుతఱి నెఱుంగనగు. ఈతనికిఁ గీర్వాణాంధ్రంబుల నెక్కుడు
వైశారద్యంబుకలిమి నుభయకవిమిత్రుం డనుచిరుదము గలిగె. సోమయాజియగుటఁ
బరమాప్తికాగ్రేసరుం డనియుఁ గర్తాచరణదీప్తోదతుం డనియుఁ దెలియుచున్నది.
ఇక్కవినాథురచన లాంధ్రభాషాభిమానుల కాగమములు. ఈతనికి సరసంపుఁ
బలుకు లాంధ్రభాషాయోషాభూషణములు. ఈతనికృతు లాంధ్రకవిపుంగవులకుఁ
గవితామార్గప్రదర్శకములు. ఆంధ్రభాషాతత్వము నెఱింగినకోవిదులలో నీతఁ
డపరశబ్దశాసనుఁడు. ఇక్కవీంద్రునకు గీర్వాణభాషావైశారద్య మెక్కుడయ్యును
గవనంబునం దెలుఁగుపలుకులే తఱచుగాఁ గాన్పించును. కవనంబున జల్లిపదంబుల
నీటికింపక కాదాచిత్కముగ ననతిదీర్ఘసమాసములం బొందుపఱచుచుఁ జిన్నచిన్న
పదములంగూర్చి యతిప్రాసములకుఁ దడవుకొనక సుళుముగా హృదయరంజకముగాఁ
గవన మల్లుటయ యీకవికి నైజము. సంస్కృతంబున బాణభట్టప్రథమకృతి యగు
హర్షచరిత్రమునంబోలెఁ దిక్కినబాల్యకృతి యగునుత్తరరామాయణంబున నవి
చ్ఛిన్నకవితాధారకుఁ గొన్నియెడల సంకోచంబుగలిగినను, కాదంబరింబోలె భార
తంబున నారితేరి సర్వాలంకారశోభిత యై నవరసోపేత యై సరసగుణసమేత యై
ప్రాధికవితాయువతి దద్దయు సహృదయహృదయాంబుజంబుల నలరించు చున్నది.
సమయాచితింబట్టి యేరసంబు వర్ణించుతఱి నెట్టిపదములంగూర్చిన రసము గృహీతా
కృతివోలె సహృదయహృదయదర్పణంబులఁ బ్రతిబింబించునో, యట్టిమధురపదం
బులం బొందించువిషయము నిక్కనిచంద్రుఁ డెఱింగినట్లొరు లెఱుంగరు. సర్వతో

ముఖపాండిత్యవిభూతి గలవాఁ డగుటమి బహుభార్గవులు గలభావంబు సంగ్రహించియొకటిరెండుపద్యంబులలో నిమిషుట్టుటకును నల్పాభిప్రాయంబునకు జన్మెలు వన్నెలు గల్పించి విపులంబుగా రమణీయంబుగా వ్రాయుటకును నేర్చినవలంతి. వేయేల? ఎఱ్ఱాప్రెగడ, శ్రీనాథుఁడు మున్నగుమహాకవులకే యీతనికవనమున నెఱుంగఁ దగినయంశము లనేకము లున్నవనఁ దక్కుంగలకవులఁ జెప్ప నేల? ఈతని కవిత్వంబున సందర్భోచితరీతిఁ బ్రయుక్తంబు లై చక్కనిలోకోక్తులు శ్రోతలం బఠితల నానందార్ణవతలనిమగ్నాంతరంగులం జేయు చున్నవి. ఉదాహరణములు—
 ‘చెవులు వట్టి యాడించు’ పు. 37 ప. 22, ‘ఒడలో నీదిమినఁ బాలు వచ్చు’ పు. 107 ప. 22. ‘నేతికుండవై యెలుక’ పు. 107. ప. 22 (?) ఇట్లు గనుంగొనఁ దగినది.

ఈకవి తనకవిత్వంబున పాదపూరణంబుగ వ్యర్థపదములం బ్రయోగింపక (నిర్వచనోత్తరరామాయణము 1-వ పుటలో) దాఁ జేసిన ప్రతిజ్ఞను జెల్పించుకొనెను. ఈతనికవనంబున శబ్దచిత్రంబులు స్థూలంకారములు విరళంబులు. కాళిదాసాదులకుఁ బోలె నీకవికి నుత్పేక్షితోల్లేఖాదులకంటె నుపమారూపకస్వభావోక్తులు గడుఁ బ్రయములు.

ఉదాహరణము.—

“ఉ. చారుబలాకమాలికల • చాడ్పున దంతము లొప్పు గర్జిత

స్ఫారరవంబులట్లుగ నభంగురతం బటుబృంహితంబు లా

సారముమాడ్కి దానజల?సంతతి గ్రమ్మఁగఁ గాలమేఘమా

లారుచిరంబు లై మద చఃలద్విష్టవసంఘము లొప్పు నప్పునిన్.”

1 ఆ. 53 ప.

“సీ. అనవద్యవేదవిద్యాలతావితతికి, నాలవాలములు జీహ్వించలములు.....” 1 ఆ. 57 ప.

“సీ. పడఁతుల నెఱిసిఁగుఁ బాలిండ్లు వెడదోఁప, లీలఁ బయ్యెదలు దూఁలించుటకును...” 1 ఆ. 59 ప.

శబ్దాలంకారంబులలో నీకవికిఁ బ్రయమైనది రెండురెండు గాని మూఁడు మూఁడుగాని పద్యములలో నన్నియుఁగాని సమాసములయం దంత్యాక్షరవ్యాప్తి నియమము. ఉదా.

“మ. ఆతుతాదార్యుఁ డహీనకౌర్యుఁడు సముద్యుక్తైర్యుఁ డత్యంతవి

శ్రుతచారిశ్రుఁడు సూరిమిశ్రుఁడు జనస్తోతవ్యగోత్రుండు సం

భృతనత్కీర్తి పవిత్రమూర్తి యసుహృద్భృంధాద్వినిర్వర్తి పూ

జితధీమంతుఁడు పుణ్యవంతుఁడు జయశ్రీకాంతుఁ డిష్టేదినిన్.”

6 ఆ. 149 ప.

“చ. నిరుపమమూర్తి వైరిరథిఃసీసమవర్తి వివేకవైభవ

స్ఫురితవిచారుఁ డుజ్జ్వలయః • శోమశిహారుఁడు భర్తసంగ్రహ

దరపరతంశ్రుఁ డార్యజనతామతమంశ్రుఁడు వంశవారిశా

కరనవసూర్యుఁ డభ్యులితః గౌరవవర్తనధుర్యుఁ డిష్టహిన్.”

3 ఆ. 119 ప.

“మ. కమలాధారుడు భీమిదారుడ నసమాకారుడు గంభీరుడ
బ్రహ్మభూమారుడ పారసారుడు కళాస్సారుడు వీరుడు దు
ర్ముదోస్సారుడ దధర్తభీరుడు మహోదారుడు దుర్వారుడ
త్యమలాచారుడు నిర్వికారుడు యశోహరుడు ధీరుడ డిలన్.”

1 ఆ. 86 ప.

ఇట్టివి సూక్ష్మదృష్టి గనుగొనినచో నీతనికృతులం బెక్కులు గన్నట్లును. అయినను గథాసందర్భమున దీనిని పరమార్థ మని తలంచి రసభావాదులం దిగ నాడి క్లిష్టార్థకల్పనైకశరణంబు లగుచిత్రబంధయమకాదులకొఱకు గవ్వపడక యాశ్వాసాంతమునమాత్ర మీ వ్యాప్యత్తినియమమును గైకొనినాడు. ఇట్టి లక్షణములు విశేషముగ నాంధ్రపంచమవేదంబునఁ జూపట్టును.

ఈకావ్య మీతనిప్రథమకవిత యగుటంజేసి దీనియందు భారతమందలి కవితాప్రాధిమ యంతగాఁ గానరా కున్నను మొత్తముమీఁద భారతశైలిం బోలియే యున్నది. కాబట్టియే యిందలిపద్యంబులయందుఁ దిక్కన కత్యంతగౌరవ ముండి యుండెను. దీనికిఁ దనభారతంబున నిందలికొన్ని పద్యంబులఁ గొంతవఱకు మార్చియు మార్పకయుఁ బొందుపఱచి యుండుటయే ప్రమాణము.

విస్తరభీతిచే వాని నిట నుదాహరింపక విరమించితి. ఇక్కవీంద్రుడు నన్నయ భట్టసంప్రదాయానుసారముగఁ గావ్యాదిని సంస్కృతశ్లోకరూపంబుగనే మంగళాచరణం బొనర్చెను. పద్యంతముల మానెను. దీనింబట్టి యేతద్వైకల్పికత్వంబు గవి కిష్టమని తోచుచున్నది. ఈకవివల్లభుండుఁగఱచి వ్రాయఁదగునంశము లనేకము లున్నను, విస్తరభయంబునను ముఖ్యముగా నవి భారతమునకు సంబంధించిన వగుటను విరమించుచు స్థాల్పిపులాకన్యాయంబుగ రెండుపద్యముల నిట నుదాహరించుచున్నాఁడ.

“మ. కుచముల్ వాడెడిసీటిమీఁదివిలసత్కంఠులం గ్రేణి నీ
యుచు నుండక మెడ యెత్తి పాదయుగళం బూదంగ బాహులతల్
కుచరింపం గరమూలకాంతి నిగుడక బాహుంబు రంజిల్లఁ బా
డుచుఁ గ్రీడించిరి పువ్వుఁబోడులు లతాఁడోలాకళాప్రాథులన్.”

8 ఆ. 37 ప.

“కా. విమేషా రఘురామతమ్మండవె మీ రేపారి వైచైత్రి మా
మామం బంకిముఖుక్ వధించినను మీ మార్థ్యంబు నైరించి యే
నేమిం జేయక యున్నుఁ గ్రోవ్వి యిట నీ వేతెంచిలే మేలు మే
లిమై తోడన పోదు గాక యని దైత్యేశుండు దర్పంబునన్.”

10 ఆ. 17 ప.

ఇట్లు సరసగుణమణిగణభూషణభూషితకవితావనితామణి మధురశృంగార విలసితంబుల రసీకవరేణ్యులనురక్తి ననుభవించిన యాసందాంబునిధిరంగ త్తరంగంబుల డోలాకర్త నాచరింతురుగావుత మని ప్రార్థించుచున్నాఁడ.

ఉత్పల - వేంకటనరసింహాచార్యులు.

విషయసూచిక

ప్రథమాశ్వాసము

విషయము.	పుట.
కృతిప్రశంస	1
కృతికర్తృనియమము	"
కృతినాయకపంచావతారము	2
అయోధ్యావర్ణనము	6
పూర్వరామాయణకథ	9
ఆశ్వాసాంతము	11

ద్వితీయాశ్వాసము

రామునికొల్పకూటమునకు జనకాదులు వచ్చుట	12
ముసులు రాముని నులించుట	13
విశ్రవసు జన్మప్రకారము	"
వైశ్రవణుని వృత్తాంతము	15
సుకేశుని వృత్తాంతము	17
మాల్యవదాదులు తపంబుచే బ్రహ్మవలన వరంబులు పడయుట	18
మాల్యవంతుడు లంకయందు నివసించుట	19
మాల్యవదాదులు పెండిలియై పుత్రులం గాంచుట	"
మాల్యవంతుడు లోకంబుల బాధించుట	20
ఇంద్రాదులు హయనశుజ్ఞులచే విష్ణువును వేడుట	"
మాల్యవదాదు లమరావతిపై దండెత్తుట	21
ఆశ్వాసాంతము	22

తృతీయాశ్వాసము

విష్ణువు దేవతలకుఁ దోడై రాక్షసులతో యుద్ధము సేయుట	23
మాల్యవంతుడు విష్ణువున కోడి సాతాళముఁ జూచుట	25
అగస్త్యుడు రామునకు రావణాదులకథ చెల్పుట	26
రావణాదులు తపం బొనరించుట	29
రావణునకు బ్రహ్మ వరంబు లిచ్చుట	"
విభీషణునకు బ్రహ్మ వరంబు లిచ్చుట	30
కుంభకర్ణుని తపశ్ఫలము	"
సుమాలిబోధనచే రావణుడు లంకను వశపఱుచుకొనుట	31
రావణుడు లంకం బ్రవేశించుట	33
కూర్మణఖకుఁ బెండ్లిచేయుట	34
ఆశ్వాసాంతము	"

చతుర్థాశ్వాసము

రావణకుంభకర్ణ విభీషణులు పెండ్లాడుట	35
మేఘనాదుని జననము	36

విషయము.	పుట.
రావణుడు దేవతలు మొదలగువారిని బాధించుట	37
కుబేరుడు దూతను బంపి రావణునకు బుద్ధి చెప్పించుట	"
రావణుడు కుబేరునిపై దండెత్తి పోవుట	39
యక్షరాక్షసులయ్యుద్ధము	"
కుబేరుడు రావణుని దూరనాడుట	41
కుబేరుడు రావణునితో యుద్ధముచేసి యోడిపోవుట	"
రావణుడు కుబేరు నోడించి పుష్పకవిమానము గొనుట	42
నందికేశ్వరుడు రావణుని శపించుట	43
రావణుడు కైలాసమును బెల్లగించి యెత్తుట	"
శివుడు రావణునిచేతులు కైలాసము క్రింద నడంగఁ దొక్కి	"
వాడు ప్రార్థింపఁగా ననుగ్రహించుట	"
ఆశ్వాసాంతము	44

పంచమశాస్వాసము

వేదవతి రావణునిచే నవమానిత యై యగ్నిప్రవేశము చేయుట	45
రావణుడు దిగ్విజయము చేయుట	47
నారదచోదితుఁడై రావణుడు యమునిమీదికిఁ జనుట	48
నారదవచనప్రబోధితుండై రావణుడు యమునిపై దాడివెడలుట	49
నారదుడు రావణునిరాక యముని కెఱింగించుట	"
యమరావణసేనలు పోరాడుట	50
యమరావణులద్వంద్వయుద్ధము	51
బ్రహ్మ యమరావణులయ్యుద్ధమును మాన్పుట	"
రావణుడు నివాతకవచకాలకేయలతో యుద్ధమునేయుట	52
రావణుడు తనమఱిది యైనవిద్యుజ్జిహ్వనిఁ జంపుట	"
రావణుడు వరుణపట్టణముపై దాడివెడలుట	53
రావణుడు లోకములొని స్త్రీలనెల్లఁ జెఱులవట్టుట	54
రావణునిచెఱుం బడిన స్త్రీలు విలసించుట	55
చెఱుబడ్డయింతులు రావణుని శపించుట	56
రావణుడు దిగ్విజయము చేసి వచ్చి లంకం బ్రవేశించుట	"
శూర్యణఖ తనమగనిఁ జంపు నని దుగ్గించి రావణుని దూఱనాడుట	57
రావణుడు శూర్యణఖ నూఱించి దండకారణ్యమునకుఁ బంపుట	"
రావణుడు కుంభిల యనువనమున యజ్ఞము సేయుచున్న యింద్రజిత్తుం జూడఁబోవుట	58
రావణుఁ డింద్రజిత్తుఁ గుంభిళనుండి లంకకుఁ దోడ్కొనివచ్చుట	59
ఆశ్వాసాంతము	"

షష్ఠశాస్వాసము

విశ్వమణుడు కుంభీననను మధుఁ డపహరించె నని యన్నతోఁ జెప్పుట	60
మధునిపై దండెత్తివరావణుడు కుంభీననప్రార్థనచే వానితోఁ జెలిమిసేయుట	61
మధుఁడును రావణుడు నింద్రునిపై దండెత్తుట	62

విషయము.

పుట.

కైలాసవర్ణనము	...	63
అంధకారవర్ణనము	...	"
చంద్రోదయచంద్రికావర్ణనములు	...	64
రంభారావణసంవాదము	...	65
నలకూబరుఁడు రావణుని శపించుట	...	67
రావణుఁడు దండెత్తి వచ్చుట విని యింద్రుఁడు విష్ణునిఁ గాన నేఁగుట	...	68
ఇంద్రుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట	...	"
దేవదానవసేనలు పరస్పరము తలపడి పోరుట	...	69
మేఘనాదుఁ డింద్రుని మాయాతిమిరమున ముంచి పట్టుకొనుట	...	73
రావణుఁ డింద్రుని బట్టి లంకకుఁ గొనిపోవుట	...	74
ఆశ్వాసాంతము	...	"

సప్తమాశ్వాసము

బ్రహ్మ యింద్రజిత్తు కోరినవర మిచ్చి యింద్రుని విడిపించుకొని వచ్చుట	...	75
రావణుఁడు కార్తవీర్యునితోఁ బోరాడి చెఱుబడుట	...	76
ఫలస్తుఁడు కార్తవీర్యుని వేఁడుకొని రావణుని చెఱువిడిపించుట	...	80
రావణుఁడు వాలిచే భంగపడి యతనితో మైత్రి చేయుట	...	81
వాలి రావణునిఁ జంకలో నిఱికించుకొని నాలుగుసముద్రములను ముంచుట	...	82
వాలిచే భంగపడి రావణుఁ డతనితో మైత్రిచేయుట	...	"
హనుమంతుని జననాదివృత్తాంతము	...	83
అగస్త్యాదిబుువులు రాముని వీడ్కొని చనుట	...	86
పట్టాభిషేకమునకు వచ్చినజనకరాజు మొదలగువారిని రాముఁడు వీడ్కొలుపుట	...	87
ఆశ్వాసాంతము	...	88

అష్టమాశ్వాసము

కుబేరపుష్పకము రామునియొద్దకు వచ్చుట	...	90
భరతుఁడు రామునిఁ బొగడుట	...	91
శ్రీరామునివినోదవిహారము	...	"
సీతారాము లుద్భావనమున విహరించుట	...	92
సీతారాములజలవిహారవర్ణనము	...	94
సీతారాముల లీలావిహారవర్ణనము	...	97
సీతాదేవి గర్భము దాల్చుట	...	99
రాముఁడు కోరిక యడుగఁగా సీత గంగాతీరవనములకుఁ బోఁగోరుట	...	"
రాముఁడు నర్మనచివులవలన లోకాపవాదము నెఱుంగుట	...	100
లోకాపవాదభీతుఁడై రాముఁడు దమ్ములతో నాలోచించుట	...	101
లోకాపవాదమునకై రాముఁడు సీతను విడనాడ నిశ్చయించుట	...	102
రాముఁడు లక్ష్మణునివెంట సీత నడవులకుఁ బంపుట	...	103
ఆశ్వాసాంతము	...	104

నవమాశ్వాసము

లక్ష్మణుఁడు గంగాతీరవనములకు నీతను దోడ్కొని పోవుట	...	105
రాముఁడు లోకావవాదభీతుఁడై విడనాడినవృత్తాంతము నీతకు లక్ష్మణుఁ డెఱింగించుట		106
నీత తన్ను భర్తవిడనాడినందులకై చింతించి లక్ష్మణునితో నయనిష్ఠురంబు లాడుట		„
లక్ష్మణుఁడు నీతను గంగఁ దాఁటించి విడిచి పురమునకు మరలుట	...	108
వాల్మీకి నీతవృత్తాంతము మునిపుత్రులవలన విని వచ్చి తనయాశ్రమమునకుఁ దోడ్కొనిపోవుట		„
పట్టణమునకుఁ బోవుచు సుమంత్రుఁడు లక్ష్మణునకు దుఃఖభోషణమంబుగాఁ దొల్లిటికథ యెఱింగించుట	...	110
లక్ష్మణుఁడు పట్టణమునకుఁ బోయి యన్నతో నీత నడవని విడిచి వచ్చితి నని చెప్పుట		111
లక్ష్మణుఁడు రామునకు దుఃఖభోషణమంబు సేయుట	...	112
రాముఁడు దుఃఖము నడఁచుకొని ప్రజలం బాలించుట	...	„
రాముఁ డేకాంతంబున నీతఁ దలంచి చింతిల్లుట	...	113
రాముఁడు మునులమొఱి విని శత్రుఘ్నుని లవణం జంపఁ బంపుట	...	114
శత్రుఘ్నుఁడు లవణమై నెత్తిపోవుట	...	„
అశ్వాసాంతము	...	115

దశమాశ్వాసము

మునులు శత్రుఘ్నునకు లవణుని వధించునుపాయం బెఱింగించుట	...	116
లవణశత్రుఘ్నులసంవాదము	...	117
శత్రుఘ్నుఁడు ద్వంద్వయుద్ధమున లవణాసురుం జంపుట	...	118
లవణు వధించి మధుర నేలుచున్న శత్రుఘ్నుఁడు మండ్రెండేడ్లకు నన్నం జూడ వచ్చుట		119
ఓకానోకబ్రాహ్మణుఁడు చచ్చినకొడుకుం దెచ్చి రామునిగరివాటిఁ బెట్టి దుఃఖించుట		120
వసిష్ఠాదిబిరుదులు విప్రకుమారునిమృతికారణము రాముని కెఱింగించుట	...	121
రాముఁడు పుష్పకారూఢుఁడై శూద్రతపస్విని వెదకి ఖండించుట	...	122
శూద్రమునిని వధించినరాముని దేవతలు ప్రత్యక్షమై గారవించుట	...	123
దేవతలు చెప్పినచొప్పున నగస్తునియజ్ఞము చూడ రాముఁ డరుగుట	...	„
రాముఁ డగస్తునిచే నష్టానితఁడై యయోధ్య కేతెంచుట	...	124
రాముఁ డశ్వమేధయాగము సేయుట	...	125
కుశలవులు యాగకాలకు వచ్చి రామాయణగానము సేయుట	...	„
రాముఁడు కుశలవులగానము విని నష్టానించుట	...	126
వాల్మీకి రామునికి నీతావృత్తాంతము చెప్పి కుశలవుల నతని కొప్పించుట	...	127
నీత నిజపాతిప్రత్యప్రభావంబున భూమిం గ్రూగుట	...	128
రామచంద్రుఁడు పుత్రసహితం డై నిజనగరంబుఁ జొచ్చుట	...	„
కుశలవులకు రాముఁడు రాజవిద్యల నేర్పించుట	...	129
అశ్వాసాంతము.	...	130

శ్రీ రస్తు
నిర్వచనోత్తర రామాయణము

ప్రథమాశ్వాసము

రాస్తాం మనుమక్షితీశ్వరభుజా శస్త్రమేభి జగన్తణ్డల
ప్రాసాదస్థిరభాజి దధతీ శ సా సాలభజ్జీశ్రియం
శుద్ధాలోత్తమగజ్జభిత్తిషు మదఃవ్యాసజవశ్యాత్తనాం
యాము త్రేజయతే తరాం మధులిహః మానస్తసాన్ద్రా స్థితిః ।

కృతిప్రశంస

చ. హరిహరపద్మగర్భులను శ నాదికవీంద్రుల నూత్నసత్క వీ
శ్వరులను భక్తి గొల్చి తగ శ వారికృపం గవితావిలాసవి
స్తరమహనీయుఁ డైనను శ సర్వగుణోత్తగమూర్తి మన్తభూ
వరుఁడు దగంగ రాఁ బనిచి శ వారనిమన్నన నాదరించుచున్. 2

క. ఏ నిన్ను మామ యనియెడు, ¹దేనికి దగ నిమ్ము భారతీకన్యక నీ
డైనను ననుసద్గుణయుతు, భూనాయకుపల్కు చి త్తమున కిం ఁగుడున్. 3

సీ. సకలాలక ప్రదీపకుఁ డగుపద్మనీమిత్రవంశమున జన్మించె ననియుఁ
జూచిన మగ లైనఁ శ బొక్కెడునట్టిసౌందర్యసంపదసౌంపు శ దాల్యె ననియు
జనహృదయానంద శ జనక మై నెగడిన చతురతకల్పి నప్రతిముఁ డనియు
మెఱసి యెండ్రింటికి శ మిగులు శౌర్యత్యాగవిఖ్యాతకీర్తుల శ వెలసె ననియు

తే. వివిధవిద్యాపరిశ్రమ శ వేది యనియు
సరసబహుమానవిరచనా శ శాలి యనియు
మత్కృతీశ్వరుఁ డగుచున్న శ మనుమన్మపతి
సుభగుఁ గావించుటకు సముత్సుకుఁడ నైతి. 4

కృతికర్తృనియమము

ఉ. భూరివివేకచిత్తులకుఁ శ బోలు ననం దలఁచు దళంబుల
సౌరభ మిచ్చుగంధవహు శ చందమునం బ్రకటంబుచేసి యిం

- పారెడుపల్కులం బడయ శ నప్పలుకు ల్పగి గ్రుచ్చునట్లుగాఁ
జేరుప నేరఁగా వలయుఁ శ జేసెద నేఁ గృతి యన్న వారికిన్. 5
- వ. పలుకులపొందు లేక రసభంగము నేయుచుఁ బ్రాతవడ్డమా
టలఁ దమనేర్పు చూపి యొకటక హృదయం బలరింపలేక యే
పొలమును గానియట్టిక్రమముం దమమెచ్చుగ లోక మెల్ల న
వ్వలఁ బొరయం జరించుకుకపుల్ ధరడుర్విటులట్ల చూడఁగాన్. 6
- క. తెలుఁగుకవిత్వము చెప్పం, దలఁచినకవి యర్థమునకుఁ శ దగియుండెడుమా
టలు గొని వఖిలుం బ్రాసం,బులు నిలుపక యొగిని బులిమి శ పుచ్చుట చదురే. 7
- క. అలవడ సంస్కృతశబ్దము, తెలుఁగుబడి విశేషణంబు శ తేటపడఁగాఁ
బలుకునెడ లింగవచనం,బులు భేదంపనికి మెచ్చు శ బుధజనము కృతిన్. 8
- తే. ఎట్టికవికైనఁ దనకృతి శ యింపుఁ బెంపఁ, జాలుఁగావునఁ గావ్యంబు శ సరసులైన
కవులచెవులకు నెక్కినఁ శ గాని నమ్మఁ, డెందుఁ బరిణతి గలుగుకపీశ్వరుండు. 9
- క. అని సత్కవీంద్రమార్గము, మనమున నెలకొల్పు సరస శ మధురవచోగుం
భనసుప్రసాదసంజో,ధనగోచరబహువిధార్థ శ తాత్పర్యముగాన్. 10
- క. ఎత్తటి నైనను ధీరో, దా త్తనృపోత్తముఁడు రామ శ ధరణీపతి స
ద్యృత్తము సంభావ్య మగుట, నుత్తరరామాయణోక్తి శ యుక్తుడఁ నైతిన్. 11
- తే. సారకవితాభిరాముగూర్తూరివిభుని, మంత్రి భాస్కరుమత్పితామహునిఁ దలఁచి
యైన మన్ననమెయి లోక శ మాదరించు, వేట నాకృతిగుణములు శ వేయునేల.
- మ. అమలోదా త్తమసీష¹నే నుభయకావ్యప్రాధిఁ బాటించుశి
ల్పమునం బారగుండం గళావిడుడ నాశస్త్రబహుశ్రుండ గౌ
తమగోశ్రుండ మృహేశ్వరాంఘ్రికమలభ్యానైకశీలుండ న
న్నమకుం గొమ్మనమంత్రికిఁ సుతుండఁ దిక్కాంకుండ సన్నాన్యుండన్. 12
- ఉ. జాత్యము గామి నొ ప్పయిన శ సంస్కృత మెయ్యెడఁ జొన్న వాక్యసాం
గత్యము నేయుచో నయిన శ గద్యము తోడుగఁ జెప్పి పెట్టి దా
ర్గత్యము దోషఁ బ్రాసము ప్రకారము వే అగునక్షరంబులక
శ్రుత్యనరూప మంచు నిడ శ సూరులకివ్విధ మింపుఁ బెంపదే. 13
- క. వచనము లేకయు వర్ణన, రచియింపఁగఁ గొంత వచ్చుఁ శ ప్రాధులకుఁ గథా
ప్రచయముఁ బద్యములన పొం, దుచితంబుగఁ జెప్పు టార్దు శ లొప్పిద మనరే.
- క. లలితపదహృద్యపద్యం,బులన కథార్థంబు ఖుటిత శ పూర్వాపర మై
యలఁతియలఁతితునియలఁగా, హల సంధించినవిధంబు శ నమరఁగఁ²జేతున్. 14

—౧౧ కృతినాయకపంచాశతము—

- క. ఈకృతికిఁ దొడవుగా నమ,రాకృతి యగుమనుమనరవరాగ్రేసరుస
త్యాకృతివంశము గాఢ, స్వీకృతి దగఁ గీర్తనంబు శ నేయుదు నెలమిన్. 15

- ఉ. ఆంబుజనాభునాభి నుదరయం బయి వేధ మరీచిఁ గాంచె లో
కంబుల కెల్లఁ బూజ్యుఁ డగుకశ్యపుఁ డాతనికిఁ జనించె వి
శ్వంబు వెలుంగఁ జేయఁగ దివవాకరుఁ డమ్మని కుద్భవించె వా
నిం బొగడం జతుశ్శ్రుతులు ॥ నేరక యున్నవి నాకు శక్యమే. 18
- క. ఆతనికి సకలలోక, ఖ్యాతుఁడు మను వుద్భవించి ॥ యనవద్యమతిం
జాతుర్వర్ణస్థితిర, తాతత్పరవృత్తిఁ బరఁగె ॥ సర్వోత్తమఁ డై. 19
- కా. లోకాలోకతటివిహారకలనాలోలద్యశస్సీంహః డ
స్తోకాపాదితపుణ్యమూర్తి మనుపుత్రుం డాక్రమక్రీడ మై
నేకచ్ఛత్రము గాఁగ భూమివలయం ॥ బెల్లం బ్రశాసించె ని
త్యైకుం డప్రతిమానదానమహిమా ॥ కలోష్ఠిజ్వలకారుఁ డై. 20
- క. ఆయిత్యైకుకులంబున, సాయంతనసప్తజిహ్వ ॥ సాదృశ్యశ్రీ
స్థాయత్ప్రేతాపనిధి నా, రాయణనిభపుణ్యమూర్తి ॥ రఘు వుదయించెన్. 21
- మ. మఘవిద్యాప్రియుఁ డై దివోకసుల సమ్మానించుఁ బ్రత్యర్థిబా
హుఘనాటోపము మాన్పు దిగ్విజయలీలోత్సాహియై సజ్జనా
లఘుకార్యంబులఁ దీర్పు వై దికవిధి ॥ శ్లాఘాదరస్వాంతుఁ డై
రఘుభూపాలకుఁ జెప్ప నొప్పచె జగత్ప్రాణప్రవీణాత్మకున్. 22
- క. ఆరఘువంశంబున విస్తారయశోధనుఁడు విమలచరితుఁడు బుధని
స్తారకుఁడు భూమిపాలన, సారనిపుణబుద్ధి రామ ॥ జనపతి వుత్పేన్. 23
- మ. మునిలోకంబు ప్రశంస నేయ జగములో ॥ మోదంబు వొందంగ దు
ర్జనతానిగ్రహతత్పరాత్ముఁ డగుచుకా ॥ సద్యస్త్యిసంరక్షణం
బున రాగిల్లుచు నేలె రామనృపుఁ డీ ॥ భూచక్రముం దత్కులం
బున రాజన్యు లనేకు లిద్ధరణిఁ బెంపుం బొంది పాలించినన్. 24
- క. పిదపఁ గలికాలచోభం, దుదయంచై జలధిపరిమితోర్ద్ధివలయం
బు దనకు బంటుపాలముగ, నెదు రెందును లేక పేర్చి ॥ యెఱకం బెసఁగన్. 25
- కా. చేనేతం బృథివీకు లందుకొనఁ గాశీసింధుతోయంబులం
జేసెన్ మజ్జన ముంగుటంబున హరించె బల్లవోర్ద్ధికు ను
ల్లాసం బొందఁగ ఫాలలోచనము లీల ॥ గట్టె గావేరి ¹హే
లాసాధ్యాఖిలదిజ్ఞులుండు కలికాశలత్యైవిభుం డల్పుడే. 26
- చ. ఆతనికులంబునం దవనతారి యుగాంతకృతాంతమూర్తి య
ప్రతిమవదాన్యతావిభవ ॥ భాసి విలాసరతీకుఁ డప్రత
ర్కితవివిధావధానపరిశీ ర్థితనిర్మలవర్తనుండు సం
శ్రితనిధి వుత్పే బిజ్జన యశేషధరిత్రియు నుల్లసిల్లఁగన్. 27

- చ. పరుషపరాక్రముం డగుచుఁ శ బల్లవ్రవీట నుదగ్రు లైనప
న్నిరువుర నాతనిం గలయ శ నెన్ని యనర్థశమత్పరంబుమై
మురరిపుసన్ని భుండు పదుమువ్వుర గం డడఁగంగఁ బెట్టె దా
బిరుదు వెలుంగ బిజ్జఁ డరిభీకరభూరిభుజాబలంబునన్. 28
- క. తద్వంశంబునఁ బోషిత, విద్యజ్ఞుఁ డహితభుజగ శ విహగేంద్రుఁడు ధ
ర్మదైవ్యతమూర్తి వరయోషిద్వర్గస్తరుండు మన్తసిద్ధి జనించెన్. 29
- సీ. భూరిప్రతాపంబు శ వైరిమదాంధకారమున కఖండదీపముగఁ జేసి
చరితంబు నిఖిలభూజననిత్యశోభనలతకును నాలవాళముగఁ జేసి
కరుణ దీనానాథ శ కవిబంధుజనచకోరములకుఁ జంద్రాతపముగఁ జేసి
కీర్తిబాలముఁ ద్రిలోకీకారికకు నభిరామరాజితపంజరముగఁ జేసి
- ఆ. సుందరిజనంబు శ డెందంబునకుఁ దన, నిరుపమాన మైన శ నేర్పుకలిమి
నతిప్రసిద్ధి చేసి శ యసదృశలీల మైః, బరఁగె మనుమసిద్ధి శ ధరణివిభుండు. 30
- క. ఆమన్తసిద్ధిసుతుఁ డా, శామండలశాసనుండు శ సదయాకృతి సం
గ్రామశ్రీరాముండు రా, మామదనుండు తిక్కనృపతి శ మహిఁ బాలించెన్. 31
- ఉ. కేశవసన్నిభుండు పరిగీతయశోనిధి చోళతిక్కఢా
శ్రీకుండు కేవలంఁడె నృపు శ లెవ్వరి కాచరితంబు గల్గునే
శైశవలీలనాఁడు పటుశౌర్యధురంధరబాహుఁ డై నపు
ధ్వీశనరేంద్రమస్తకము శ నేడైఱఁ గందుకకేలి సల్పఁడె. 32
- సీ. లకుమయ గురుములూరికి నెత్తి వచ్చినఁ గొనఁడె యాహవమునభూటకముల
దర్పదుర్జయు లగుదాయాదనృపతుల ననిలోనఁ బటపఁడె శ యాగ్రహమున
శంభురాజాది ప్రశస్తాదిమండలికముఁ జెర్చి యేలఁడె శ కంచిపురముఁ
జేదిమండలము గాఁసిగఁ జేసి కాళవపతి నియ్యకొలుపఁడె శ పలచమునకు
- తే. రాయగండగోపాలు నశరాతిభయద, రాయపెండారబిరుదాభీరాము నుభయ
రాయగండంకు ఖండియరాయుఁడిక్క, ధరణివిభుఁ బోల రాజులకరిది కాదె.
- మ. కమలాప్తప్రతిమానమూర్తి యగునా శ కర్ణాటసోమేశు దు
ర్దమదోర్ధ్వము రూపుమాపి నిజదర్శనంబుం బ్రతిష్ఠించి లీ
లమెయిన్ బోభుని భూమిపై నిలిపి చోళస్థాపనాచార్యనా
మము దక్కం గొని తిక్కభూవిభుండు సామర్థ్యంబు చెల్లింపఁడె. 34
- సీ. భృత్యానురాగంబు శ పెంపుఁ జెప్పఁగ నేల పరివారసన్నాహ శ బిరుదు గలుగ
వందిప్రియత్వంబు శ వర్ణింపఁ గా నేల పాతకపుత్రాఖ్య శ పరఁగు చుండ
సకలవిద్యాపరిశ్రమముఁ దెల్పఁగ నేల కవిసార్వభౌమాంక శ మవనిఁ జెల్ల
సుభగతామహిమఁ బ్రస్తుతి సేయఁగా నేల మన్మథనామంబు శ మహిమ నెగడ
- తే. సుభయబలవీరు డనుపేరు శ త్రిభువనములఁ

బ్రచురముగ భూరబహుసంగరముల విజయ

లక్ష్మీ జేకొను బాహుబలంబుసొంపు

పొగడ నేటికి 1దిరుకాల 3 భూవిభవకు.

35

క. అతనికి నుదయించెను గల్పతరువునకు బుట్టు రుచిర 3 ఫల మన మనుమ
క్షితిపతి కవిహృదయశుక, ప్రతీసమాస్వాదనీయ 3 రసీకత వెలయన్.

36

ఉ. అర్థజనంబు లోభిన్మృతశాసలు చూపిన బద్ధజాలి ప్ర
త్యర్థులు వైరిరాజులమదం బడగించుట గన్న పెంపు నా
నార్థము లర్థి కిచ్చియు రణావని దోలియు బాపుకామినీ
ప్రార్థితమూర్తి మన్నజనపాలుడు కేవలుడే తలంపగన్.

37

సీ. అడవుల గొండల 3 బడి యాలుబిడ్డప ట్టెలుంగనివైరిధాత్రీశులందు
గట్టుంగ దొడ బూయఁబెట్ట గొఱంత లే కానంద మందెడు 3 నర్థులందు
గని విని యించువీల్తునియలరమ్ముల బారికి నగపడ్డ 3 భామలందు
దమతమలో నద్భుతం బంది కొనియాడు నిఖిలకళాగమ 3 నిపుణులందు

తే. గానఁగావచ్చు వేఱ పొగడ్త లాన,పడక తనయంత జగముల 3 బరఁగుచుండు
దినకరాన్వయతిలకంబు 3 మనుమనృపతి, వీర్యవితరణరూపవివేకమహిమ.

38

మ. ద్రవిడోర్విపతిగర్వముం దునిమి శౌర్యం బొప్పు గర్జాటద
ర్పవిఘాతంబు నొనర్చి వైరిమనుజేంద్రశ్రేణికి గొంగ నా
నవని జేర్కొని యున్న యట్టివిజయక్షౌధీశ్వరం గాసిగా
నెవిచె జోళనమన్న సిద్ధి యనిప్రాయేటం బ్రగాఢోద్ధతిన్.

39

సీ. దండప్రణామంబు 3 దగ నభ్యసించిరో నెఱి బోరగిలఁబడ 3 నేర్పునాడ
ప్రేళ్లు గజవంగ 3 వెర వల్వరించిరో నోర జేతులు గ్రుక్కి 3 నొల్లునాడ
కడుసంకటంపుఁ జేరడవులు దూఱంగ దరమునేసిరొ యిల 3 దడవునాడ
పలుదెస విడిగిపో 3 బరువు సాధించిరో క్రీడలుగా బాటి 3 యాడునాడ

తే. బాలశిక్షలు గా కొండు 3 భంగి నింత, యచ్చుపడియుండునే వీరి 3 కనఁగ నిన్ని
తెఱఁగులకు నేర్పుగలిగివర్తింతురాజి, మనుమనృపుఁడాకిపోయినమనుజుపతులు.

ఉ. రంగదుదారకీర్తి యగురక్కెసంగంగన బెజలంబుమై
భంగ మొనర్చి మన్నజనపాలుడు బల్విడి నాచికొన్నరా
జ్యాంగము లెల్ల నిచ్చి తన 3 యాశ్రితవత్సలవృత్తి యేర్పడన్
గంగయసాహిణి బడము 3 నైకొన బంచె బరాక్రమొన్నతిన్.

41

సీ. కొండలునఱకునా 3 ఖండలుకై వడి యెనయు నేనుంగుల 3 దునుమునపుడు
బెబ్బలి వడి లేళ్లపిండు హత్తినయొప్పు గలుగు రాహుతులకుఁగడఁగునప్పు
డడవుల గార్పిచ్చు 3 లడరుచందముగాన నగు గాలుబలమునకలుగునపుడు
బలుగాలిమొగుళులపై వీచుక్రియదోచు దలుచై నగొడుగులునఱకునపుడు

తే. కసిమసంగినమృత్యువు శ కరణి యంత, కాలరుద్రునికై వడి శ కాలదండ
ధరునిబలువిడి యలవడు శ దురములోన, నసమశౌర్యుడుమనుమధరరాధిపునకు.

శా. శృంగారంబు నలంగ దేమియును బ్రశస్వేదాంకురశ్రేణి లే
దంగంబుల్ మెఱుఁ గేద వించుకయు మాహారాష్ట్ర సామంతు సా
రంగుం దోలి తురంగముం గొనినసం గ్రామంబునం దృష్ట
ప్రాంగస్ఫారయశుండు మన్తవిభుపం శ వై చన్ననై న్యంబునన్. 43

సీ. అనుపమబహురత్నహయవారణముల విద్విషులు గప్పములు పురతైంచుచోట
నెల్లికయ్యం బని శ యెద్ది యేనియు నొక్క కెలన శాత్రవదూతపలుకుచోట
దలతలమని రెండు శ దడములవా రేటున కమానముగఁ జేర శ నడుచుచోట
బరసేన సచ్చియుం శ బాటియు బయలైన యనిలోన జయము సేకొనెడుచోట

ఆ. నొక్కరూప కాని శ యెక్కుడు డిగ్గును, గానరాదు ముఖవికాసమునకు
నన్యరాజు లీడె శ యరిరాయవేశ్యాభు, జంగుఁ డైనమనుమ శ జనవిభునకు. 44

— అయోధ్యావర్ణనము —

క. అమృనుమన్యపతి కభ్యుదయమ్ముగ నే జెప్పఁ బూని శ నట్టి కథకు నా
ద్య మ్మయి యయోధ్య యనునా, మమ్మున నెగడినపురోత్తమము వర్ణింతున్.

సీ. అఖిలభోగములకు శ నాస్పదం బగుట భోగీంద్రుపట్టణమున శ కీడ యనియు
ధనసమృద్ధుల కెల్లఁ శ దల్లియి ల్లగుటఁ గుజేరునివీటికిఁ శ బెద్ద యనియు
వైభవంబులకు నా శ వాస మగుట నమరాధీశుపురమున శ కధిక మనియు
నిర్మలవృత్తికి శ నెర వగుటను భారతీశ్వరుప్రాతికి శ నెక్కు డనియు

ఆ. వినుతి సేయఁ జాలి శ వివిధోత్సవంబుల, నతిశయిల్లి సజ్జనాభిరామ
మై కరంబు వొలుచు శ నన్నగరంబు వీ, స్ఫురితసకలవస్తు శ పూర్ణ మగుచు, 46

క. చనిచని యచ్చోటను జి, క్కెనొకొ తారకము లనఁ బ్రకీర్ణరుచులఁ ద
ద్ధనవప్రప్రాగ్భాగం, బున ఖచితము లైనవజ్రములు చెలు వొందున్. 47

తే. ఇంతపాడ వని వాక్రువ్వ శ నేరి కైన, రా దనుట కోటవర్ణన శ గాదు నిజమ
యెగసి పఱిసిన దృష్టులు శ నిగుడునంత, లెక్కలో నగ్రభాగంబు శ లేమిఁజేసి.

క. మహనీయవప్రగోపుర, బహురత్నోత్కీర్ణసాల శ భంజిక లొప్పు
విహరణతత్పరనిర్జర, మహిళాతతి వచ్చి యున్నమాడ్కి బెడం గై. 49

సీ. అవగాహనమునకు శ నరిగినగజములమడములు కూడిన శ నదులు గాఁగ
యుషకకుభీరకశ్చపముకరాదిన త్వములమొత్తము పర్యతములు గాఁగ
బ్రాకారమణిగణప్రతిబింబనికరంబు విలసిల్లుబహురత్న వితతి గాఁగ
రంగ తరంగపరంపరవైఁ దేలు, కలహంసములు శంఖకులము గాఁగ

ఆ. గరము పాలుపు మిగులుఁ శ బరిఖ విశాలగంభీర మగుచుఁ బటపురజేరిఁజేసి
యఖిలభూమిచక్ర శ మనుతలంపునఁ బుర, వరముఁ జొట్టి యున్న శ శరధివోలె.

చ. తరుణులవీగుఁజన్నుఁగవ శ తాఁకున నున్నదచక్రవాకబం
ధురగతి లీలఁ గామినుల శ తోరపుటూరులఘట్టనంబునం
గరివరహస్తకాండపటుఃఖూతమునం బరిఖాతరంగముల్
దిరుగుడుపడ్డతీరములఁ శ దెట్టువగట్టు సరోజరేణువుల్.

51

సీ. ఉజ్జ్వలలక్ష్మికి శ నుద్యవస్థాన మై భువనసుందర మగు శ పొలుపు దాల్చి
యనుపమానంతభోగస్పదం బనఁ జాలి హరినీలకాంతివిస్ఫురణ నొంది
సాంద్రచంద్రద్యుతిశసమితి శోభిల్లి సుథాబహులప్రబోధమును గలిగి
బహుచిత్రసత్యసంపన్నత మెఱసి తుంగాచలాతిస్థితి శ నతిశయిల్లి

తే. యక్కజం బగువెంపున శ నతుల మగుచుఁ
జూడ్కులకు వేడ్క నేయుచు శ సొంపు మిగిలి
తమకు రత్నాకరంబుచందము నెఱయఁగ
నప్పురంబున రమణించె శ వార్త్యచయము.

52

ఉ. చారుబలాకమాలికల శ చాడ్చున దంతము లొప్పు గర్జిత
స్ఫారరవంబులట్లుగ నభంగురతం బటుబృంహితంబు లా
సారముమాడ్కి దానజలసంతతి గ్రవ్వుఁగఁ గాలమేఘమా
లారుచిరంబు లై మద చోలద్దివ్వపసంఘము లొప్పు నప్పురిన్.

53

తే. మనముశిల్పియై తనదువిన్ననువు మెఱసి
గాలి నశ్వరూపంబులు శ గాఁ దరించె
గాక యీజవన త్వముల్ శ గలవె ఘోట
కముల కెందు నాఁ బురిఁ దురంగములు మోలుచు.

54

సీ. మవ్వంపుమేనుల శ జవ్వనంబుల కింపు మిగిలినచెయ్యుల శ మెఱుఁగు పెట్టు
నల్లనమధురంపు శ సల్లాపరచనకు లేతనవ్వన నునుఁబూత పూయ
నిడువాలుఁ గనుదోయి శ నినుపారుకాంతికి గలికి క్రేగన్నుల శ నలుపుమిగుల
లలితంబు లగుచిత్తములచతురతలకు సరసంపునడవడిఁ శ దెరలువుచ్చ

తే. వెరవు గల్గి మనోభవు శ వీరరసము, నిరతముగ నేర్పు వాటించి శ కరువు గట్టి
పోసి చేసినరూపులపోల్కి వార, వనిత లొప్పుదు రప్పురసవరమునందు.

55

చ. విలుచునెడఁ మనంబులకు శ వెక్కస మంద ధనంబు లమ్ముచో
విలసదనేకవస్తువులు శ విస్తయ మందఁగఁ జూడ్కు లెల్ల సొం
పులసహజంబు లై యెలమిఁ శ బొందఁగ నుజ్జ్వల లక్ష్మి యెప్పుడ
వ్వులవడఁ జెంద వైశ్యజను శ లప్పురి నొప్పుదు రప్రమేయులై.

56

సీ. అనవద్యవేదవిద్యాలతావితతికి నాలవాలములు జీహ్వించలములు
రాజితబహుళాశరాజహంసీకలకు మానససరసులు శ మానసములు
చారుసత్యవ్రత శ సౌరభ్యలక్ష్మికి నుచితవాక్యములు పుష్పాద్ధమములు

సాదరకారుణ్య శ మేదురజ్యోత్స్నకు మధురాకృతులు శశిమండలములు
తే. గా సమస్తమహాధ్వరకర్తృతావిభూతిః దనరి యఖిలలోకప్రజాజ్య లగుచు
నిరుపమానసద్గుణగణ శ నీతినిరతు, లై ధరామరు లొప్పుదు శ రప్పరమున. 57

చ. అమరనగంబు నెచ్చెలులొ శ హైమవతీశుననుంగుఁగొండవి
య్యము లొకొ రోహణాచలము శ నన్నలుఁ దమ్ములు నొక్కొ నా సువ
ర్ణమునను జారుతారమున శ రత్నచయంబునఁ దేజరిల్లు నం
దు మహిమ కున్కిప ట్టగుచుఁ శ దుంగసముజ్జ్వలదేవసద్దముల్. 58

సీ. పడఁతులనెఱివీఁగుఁబాలిండ్లు వెడదోఁప లీలఁ బయ్యెదలు దూఁలింఁచుటకును
దెఱవలపూతలు శ మెఱయఁగ నాటమై నడరిననునుఁజెమ శ టార్చుటకును
మెలఁతలచెక్కుల శ మెఱుఁగు వింతఁగ నవతంసమంజసులు గదల్చుటకును
గొప్పలయలిక దేశములుఁ గ్రొత్తచె న్నొలయఁ గుంతలములఁదెలఁచుటకును
తే. విటకుమారులు తనరాకఁవేచివేడ్క, నెదురుకొనియింపుసొంపుఁసహించుచుండ
నడపుమెలపునజసులకానందమొదవ, గంధవహుఁడప్పురంబునఁగలయఁబొలయు.

చ. శుకపికసుకులత్వమున శ సుందరసాంద్రలతాంతపల్లవ
ప్రకరబహుచ్ఛింబు బురవశరంబువిహారవనంబు లొప్పు న
మ్మకరపతాకునై న్యములు శ మానవతీవిటకోటి కై నకే
లికలహవృత్తి నైఁవక సులీలగతిఁ బయినెత్తి వచ్చె నాన్. 60

సీ. మన్మథునాస్థానమండలంబులు మీనకేతు నేపథ్యనీకేతనములు
రతివల్లభునివిహారప్రదేశములు సంకల్పసంభవునిభోగస్థలములు
కందర్పునాయుధాగారముల్ కుసుమశరాసచుసంగీతకాలయములు
శంబరసూదనుఁజయభూము లిందిరానందనుసంకేతమందిరములు

ఆ. రామణీయకంబు శ రమియించునిక్కలు, సొంపుగనులు చైత్రసంపదలకు
ననుగలంపుటిరవు శ లనఁగ రమ్యంబు లై, యొప్పు నుపవనంబులప్పురమున. 61

చ. వివిధగతిప్రకారముల శ వీధులఁ బాటుసమీరణంబుచే
నవముకరందబిందుతతి శ నల్లడలం దగ నింపుగూడి య
త్యవిరళలీలఁ బర్వ మధుఃపావలి పువ్వులు రోయ కెందు నా
డి వనములోన విచ్చలవిడిఁ మదలీల వహించు నెప్పుడున్. 62

సీ. పద్మనీకల్లోల శ పంక్తులవైఁ గ్రాలు రాజితరాజమఃరాశీల
సహకారపల్లవ శ సమితిఁ గదల్చు మన్మదకలకంఠకు శ మారుమాడ్కిఁ
బుష్పితనవలతాపుంజంబులోపల విహరించుమత్తాళివిభునిభంగి
నుద్యానమునకు వేటొకయొప్పుగావించుచారునవీనవసంతుభాతి

తే. నేను గలుగంగ మదనునీకేల యొందు, పరికరము లని యన్నింటిపనులుఁ దాన
పూని చేయువిధమున ముందానిలుండు, పురమునందుండునుపనభూములందు.

శ్రీ పూర్వరామాయణకథ

క. ఆపురి కధిపతి రఘుకుల, దీపకుఁ డమరేంద్రవిభుఁడు ॥ తేజోనిధి వి
ద్యాపారగుండు దశరథ, భూపాలుఁడు సకలలోకపూజితుఁ డగుచున్. 64

సీ. అష్టదిగ్దళశోభితావనీచక్రంబు దమ్మి యై తనలక్ష్మీ ॥ కిమ్ము గాఁగ
వివిధవర్ణాశ్రమశిషితప్రీతికిఁ దన యసదృశపరిరతు ॥ ముసుగు గాఁగఁ
బొలుచుచతుర్దశభువనముల్ దనకీర్తి యాడెడునెలవుల ॥ మేడ గాఁగ
నమ్ముఁడుమూర్తుల ॥ యలవు లెన్నఁగఁ బుట్టి వ్రేలెడితనమూర్తి వాలుగాఁగఁ
తే. దనకృపాణంబు రిపుల సగ్ధతికిఁ బుచ్చు, పుణ్యశీర్ధంబు గాఁ దనభూరిదాన
మర్థులకు భూరివాన గా ॥ నతిశయిల్లి, జలధివలయితవసుమతీచక్ర మేలె. 65

ఉ. అత్తటి లోకభీకరదుఃరాచరణుం డగుపంక్తికంతున
ద్వృత్తి నలంగునిర్జరుల ॥ విన్నపముల్ దయ నాదరించి దే
వోత్తముఁ డైనవిష్ణుఁడు సముత్సుకుఁ డయ్యె విశుద్ధవిశ్రుతో
దాత్తచరిత్రుఁ డాదశరథక్షీతినాథున కుద్భవింపగన్. 66

క. తనయులఁ బడయుకుతూహలమున నిట నమ్మనుజపతియు ॥ మునికులవంధ్యుం
డనఁ జాలుముశ్యశృంగుని, యనుమతమునఁ బుత్రకామయజనము చేసెన్. 67

సీ. ఆసుకృతంబు మహానుభావంబున, నమ్మహిరమణుభాగ్యత్రయమున
రాజన్యకుంజరురమునిఁ గౌసల్య, కైకేయి గుణగణాకల్పు భరతు
మానితయశుని లక్ష్మణుని శత్రుఘ్ను సుమిత్రయుఁ గాంచిరి ॥ ధాత్రి యలర
విష్ణునంశమున నీర్వహమునఁ బుట్టిన రామదేవుం డభిరామలీల

తే. వెలసి వేదతదంగాదీవిద్య లెల్ల, నభ్యసించి ధనుర్వేద ॥ మధిగమించి
సరససాహిత్య వేది యై ॥ సకలకళల, నెఱిగి యాదార్యశౌర్యసమేతుఁ డగుచు.

చ. జనకునియజ్ఞ వేదికఁ బ్రశస్తముగా జనియించి యంగనా
జనతకు భూషణం బనఁగఁ ॥ జాలినసీతకు రుద్రచాపభం
జన మనుసుంకు విచ్చి నృపసత్తమసూతిఁ బరిగ్రహించి పే
ర్చినయుభయానురాగమునఁజిత్తభవుం జరితార్థుఁ జేయుచున్. 69

తే. మును సురాసురసంగ్రామమున రథంబు, గడపి విభుచేత వరములు ॥ గన్నకైక
యడుగ నరపతి పంపంగ ॥ నక్కుమారుఁ, డరిగెఁ గాననమునఁ దపమాచరిం

శా. రాముం దాపసవృత్తి కంపఁ దను సామ్రాజ్యంబుపై నిల్పఁ జే
తోమోడంబునఁ గోరుతల్లికిఁ గులగ్రోహంబు దక్కంగఁ ద
ద్యామిం బ్రస్ఫుటరక్షమై నడపి నీరోగ్ధిగాత్తుఁ డై సర్వలో
కామోదం బొనరించె నాభరతుఁ డార్యస్తుత్యవృత్తంబునన్. 71

చ. పనితయు లక్ష్మణుండు సహవాసము నేయఁగఁ బల్లశాలలక్ష్మ
మునిజనవర్తనంబునఁ బ్రమోదముఁ బొందుచు దండకావనం

బున రఘురాముఁ డున్నయెడఁ శ బొల్తుక యొక్కతె యేగుదెంచి యా
తనిఁ గని కాముచే నలఁగి శ దైర్యవిహీనతఁ గోర్పిఁ జెప్పినన్. 72

తే. అతఁడు నగిత్రిప్పిపుచ్చిన శ ననుజుకడకు, నరిగి యాతండు ద్రోచిన శ బెరిగివికృత
వేషయైయె త్రికొనిపోవరోషమెత్తి, యక్కుమారుఁడు వెనఁగోసేముక్కునెవులు.

క. భంగపడి రాముకడ క, య్యంగన చనుదెంచి యిట్టు శ లనియె: ద్రిలోకో
త్తుంగచరిత్రుఁడు శశ్వద,భంగుం డగుపం క్తివదనుభగినిం జుష్టా. 74

తే. శూర్పణఖ యనుదాన మీ శ దర్పమడఁప,నసుర లిప్పుడ వచ్చెద శ రనుచుఁ గోప
మునఁ గడంగి జనస్థానమునకు నేఁగి,యనుజుఁ డగుఖరుతోడఁ జెప్పిన నతండు.

క. దూషణునిఁ ద్రిశిరుఁ గూడి స,రోషంబుగ నెత్తి వచ్చి శ రోగంబులు ది
వ్యాపథముఁ దాఁతుపగిది మ,¹నీషమెయిం జాలు రాము శ నెదిరి మహాజిన్. 76

చ. పాలినీనఁ జూచి శూర్పణఖ శ పోయి దశాననుఁ గాంచి బన్నముం
దెలుపు నెడం బ్రసంగమునఁ శ దేటపడఁ వినిపించె సీతకో
మలతనులీల యద్దివిజృంభనుఁడు² హృదయంబునం గుతూ
హల మెలరార శీఘ్రగతి శ నయ్యెడ కేగె వియత్నభంబునన్. 77

క. చని కౌటిల్యమున మహి,తనయం గొని లంక కరిగె శ దానవుఁ డపుడా
మనుజేంద్రనందనుఁడు దన, మనమునయడ లనుఁగుఁడమ్మఃమాటల మలఁగన్.

సీ. ఎడసొచ్చి దైత్యుచే శ బడినజటామువువలన నంగనచన్నవల నెఱింగి
శరణార్థి యగుదివాకరసూతిఁ జేకొని కోలతోడనె వాలిఁ గూల నేసి
వనచరబలముల శ వసుధ నెల్లను నొక్క వాయిగా నడపించి శ వార్ధి గడచి
లంకపై విడిసి చోలంబు బలంబును జూపి రాక్షసకోటిరూ పడంచి

తే. కుంభకర్ణునిఁ గుంభనికంభనాము, లై సతనయులతో నంతశ కాలయమున
కనిచి దేవ్దాంతక ప్రహస్తాదిబంధు,వర్గసహితంబుగా దశవదనుఁ దునిమి. 79

తే. అఖలదేవతాసన్నిధిసగ్నిదత్త, యైనజానకి నానందసమిశయిల్లఁ
గైకొనియె రాముఁ డీమూఁడులోకములకు,నద్భుత ప్రీతులడరిపొం గారుచుండ.

క. ఇంద్రజి ననిలోఁ జంపి మ,హేంద్రాదిత్రి దశనుతులశక్తికినయనుజు³
సాంద్రానుమోదమున రఘు,చంద్రుఁడు మో మెలమిఁ బొంద శ సంభావించెన్.

ఆ. అతని నపుడ దివ్యాయానరత్నం బగు,పుష్పకంబు దేరఁ శ బుచ్చి దాని
కెదురువోయి యర్చ శ లిచ్చి సంప్రీతి నా,తండు జానకియును శ దాను నెక్కి.

చ. శరణి వచ్చి చొచ్చి యనిశంబును గొల్పుచు నున్నరావణా
వరజా విభీషణు⁴ సమరవర్తనుఁ డైనదినేంద్రనందను⁵
శరనిధి దాఁటి దేవిఁ గని శ చయ్యన నుంగర మిచ్చి వేర్చి య
మృరవర మేర్చి లోకనుతిఁ శ బొందినపాపని నాదరించుచున్. 83

ఉ. వారలు వారిభూరిపరివారముతోన విమాన మెక్కి రాఁ
గా రఘునందనుం డరిగి శ కాంచనతోరణచిత్ర మైనవ
ద్వారనికాయ మైననిజపట్టణ ముత్సుకవృత్తిఁ జొచ్చె నిం
డారుముదంబునక భరతుఁ శ డాదృతిఁ జేసి సలీలఁ గ్రాలఁగన్. 84

క. వినయము గైకొనఁగాఁ జేయను దగువా రెల్లఁ దన్ను శ నయ్యయిసంభా
వనమై నభినందింపఁగ, జననాథుఁడు పూజ్యరాజ్యశంపద నొందెన్. 85

— శ్లో ౮ శ్వాసాంతము - (ప్రథమావిభక్తి) —

మ. కమలాధారుఁడు భీతిదూరుఁ డసమాశకారుండు గంభీరుఁ డ
బ్రముఖిమారుఁ డపారసారుఁడు కళాశస్సారుండు వీరుండు దు
ర్దమదోస్సారుఁ డధర్తభీరుఁడు మహాశదారుండు దుర్వారుఁ డ
త్యమలాచారుఁడు నిర్వికారుఁడు యశోహరుండు ధీరుం డిలన్. 86

క. వికచకమలాయతాక్షుం, డకుటిలచిత్రప్రచారహారిమిత్రుం డ
ర్కకులప్రదీపుఁ డభినవ, మకరాంకుఁడు విజయమానశమర్దనుఁ డెలమిన్. 87

మాలిని. నమదరిన్మపచూడాశనవ్యరత్నాంశువీచీ
సముదయసుభగోల్లాసస్ఫురత్పాదపద్మం
డమరతరునికాయశత్యాగలీలాపహాసో
ద్యమనిపుణనిసర్గాదార్యహస్తాబ్జుఁ డుర్విన్. 88

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కన నామధేయ ప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

—

శ్రీ రస్తు నిర్వచనోత్తరరామాయణము

ద్వితీయాశ్వాసము

మధ్యగీరథాన్వయ

తామరసాకరసహస్రభాముడు సూరి

స్తోమారామవసంతుడు

భూమండనయశుడు మన్తభూమిశుఁ డొగిన్.*

1

— రామునికొల్పకూటమునకు జవకాదులు వచ్చుట —

- క. శ్రీరామచంద్రుఁ డిట్లు మహారాజవదన్తుఁ డైననభినందింపక
గారవమున జనకాది, క్షౌరమణులు వచ్చి కాంచి శ్రీసంతతిమెయిన్. 2
- క. అన్నరపతివినయాదిగుణోన్నతి కెడ లలర మంజులోక్తుల సమయో
త్పన్నవిషయోపలాంస, నున్నయెడక హర్షరససముత్పన్నముతోన్. 3
- సీ. కాశిక బక దాల్భ్యకణ్వప్రభృతు లైనదురితవిదూరు లౌ తూర్పువారు
నాత్రేయ కుత్స ద్రృఢాయు రగస్త్యు లాదిగఁ గలదక్షిణదిక్కువారు
ఋషభరై భ్యకయక్షవృషముఖ్యు లౌతపోమహనీయు లగుపశ్చిమంబువారు
గళ్యప జమదగ్ని శత్రుమాత్రులు లోనుగా నుత్తరమునఁ శగల్గువారు
తే. శిష్యసంఘంబుతో రామఃపోష్యవర్గ, మగుట మునికులమెల్లను శనరుగుదెంచె
నతనివిజయోత్సవముఁగొనియాడువేడ్కఁ, బ్రీతిమొగములనెలకొనఁబిండుగట్టి.
- ఉ. అందఱుఁ గూడి మోసలకు శనర్థిమెయిం జనుదెంచి యెంతయుం
గ్రందుకొనంగ నున్నెడ నశగస్త్యుడు వాకిటివానిఁ జూచి మా
యిందఱరాక దాశరథి శకీ వెఱిఁగింపుము వేగ మన్న వాఁ
డుం దగఁ బోయి యల్లన నడుంకుచు భూవిభుఁ డేరి నముఁ డై. 5
- ఉ. దేవ మునీశ్వరుల్ సకలదీక్షుఖివాసు లగస్త్యముఖ్యు లా
శ్రావితనామధేయులు విశాలతపోవిభవు ల్సముజ్జ్వల
తృప్తకమార్తు లయ్యును గృహపరసపూరితశీతలాకృతుల్
దేవరఁ గాన వేడ్కఁ జనుదెంచినవా రని విన్నవించినన్. 6
- క. విని యెంతయు సమ్మదమున, జనపతి తో డైమ్ము వారిఁ శ జయ్యన ననుడుం
జనె బటిహరియుఁ డోడన, మును లత్యంతప్రమోదమున వచ్చుటయున్. 7

చ. పతి యెదురేగి నమ్ము డయి శ భక్తిమెయిం గొని వచ్చి యుజ్జ్వల
న్నతకనకాసనంబుల మనగప్రమదంబుగ నందఱక యథో
చితగతి నుంచి మోములర శ సేమమే నావుడు బాధ లెల్లఁ దీ
ర్చితి భవనంబు లన్నిటికి శ నేమను యింకిట మాకు నేమమే. 8

— మునులు రాముని నులించుట. ౭౭ —

చ. అరిఁ బరిమార్చి ప్రీతి జనకాత్మజఁ దోకొని యేగుదెంచి రా
జ్యరమఁ బరిగ్రహించి యిటు శ లద్భుతసంపద నొప్పి యున్ననిక
గర మనురక్తి మై వినియుఁ శ గన్నులు చల్లఁగఁ జూచియు న్తుదం
బరుదుగఁ గంటి మెంతయుఁ గృతార్థుల మైతిమి రాఘవేశ్వరా! 9

ఆ. అలుక వొడమి చాప శ మందికొనిననుం ద్రి, జగము లైనఁగడఁకసమయుననిన
సమరమందు రాక్షసశ్రేణి నోర్చుట, నీకు నెంతపెద్ద శ నృపవరేశ్వర! 10

క. ఐనను రావణుఁ డెటు రిప్పు, డానెలకువ చొచ్చి పొదివి శ తఁటు పోరను నీ
చే నెత్తురు గాకుండఁగ, వానిం జంపి తఁటు తగదె శ వర్ణన సేయన్! 11

మ. అనిఁ గుంభుండు నికుంభుండుం బడినఁ గ్రోధావిష్టుఁడై దర్పముగ
దనుజస్నేహముఁ బక్షయుగ్మకము గా శ ధాత్రీధరాకారతం
జనుదేరం గని కుంభకర్ణుఁ బటుపశ్చస్ఫారబాణాహతిం
దనుమం జాలుట నీడు లే దరయ నీదోర్విక్రమక్రీడకున్. 12

చ. ఇవి యరయంగ నెంతపను శ లింద్రజిచ్చావుఁ దలంప వాని నా
హవమున శూలి కైనఁ జెనయ స్ఫర మాతఁడు పిల్కుమారినక
భువనము లెల్ల నిర్భయతఁ శ బొంది మహాద్భుత మంది లక్షణ
స్తవనకథావిధాచరణతాపరతంత్రము లయ్యె రాఘవా! 13

చ. అని మును లెల్లఁ బంక్తిముఖు శ నాతనితెమ్మునిఁ గుంభకర్ణునిం
దనయుని మేఘనాదుని మదగ్రబలాధ్యులఁ గాఁ గడంగి పే
ర్కొన విని కౌతుకం బడరఁ శ గుంభసముద్భవుమోముఁ జూచి యి
ట్లను ధరణీశ్వరుండు వినయంబు నిజాస్య మలంకరింపఁగన్. 14

క. కడిదిమగ లని దశాస్యుం, గొడుకుం దమ్మునిఁ గరంబు శ గురువుగ మీచె
ప్పెడుభంగిఁ జూడ వారల, నడుగంగా వలసియున్న శ యది మునినాథా! 15

క. అమ్మనుజభోజనులజ, న్నమ్ములునుం దపము చేసినతెఱంగును శౌ
ర్యమ్ములును జెప్పు మనవుడు, నమ్ముని రఘుపతికి నిట్టు శ లనియెం బ్రీతిన్. 16

— విశ్రవసుజన్మప్రకారము. ౭౮ —

ఆ. తొల్లి కృతయుగమునఁ శ దోయజనంభవ, నందనుఁడు పులస్త్యనామధేయుఁ
డైనమునివరుఁడు మహానుభావంబునఁ, దండ్రీయట్ల యెన్నఁ శ దగినవాఁడు, 17

చ. అమరనగంబుచేరువ నియంత్రితనిర్మలచి త్రవృత్తి యై

- శమదమసత్యశాలి యనః శ జాలి తపం బొనరించు చుండి కాం
చె ముచదేవకింపురుషసిద్ధవియచ్చరకన్యకానికా
యముఁ దనయాశ్రమస్థలియఃపాంతమున స్వహరింప వచ్చినన్. 18
- క. పలుమఱుఁ గని కని యొకమఱి, మెలఁతలతో నిట్లు లనియె శ మీ రిచటికి రా
వల దింకిట ననుఁ జూచినఁ, గలుగుంజాఁడి తత్త్వణాబ శ గర్భము మీకున్. 19
- క. అని నియతి నేయుటయు న, మునిపలుకులు కన్యకాసమాహం బెల్లన్
విని యాయరువునఁ జేరక, చన నం దొక్కర్తు విధివశంబున వినమిన్. 20
- ఉ. ముందటియట్ల నెచ్చెలుల శ మొత్తములోపలఁ గూడి యాడువే
డ్కం దరలాక్షి వోయి యచట స్తునియాకృతితోడ దృగ్గుచుల్
వొందినమాత్ర మై నెలఁత శ పొక్కిటితో విరియ న్వళు ల్లరం
బందము గాఁగ నారును గుఱాగ్రములు న్నునుగప్పసొంపు నై. 21
- ఉ. గర్భముఁ దాల్చి మై గలయః శ గన్దొని వెక్కసపాటు మున్నుగా
దుర్భర మైనసంభ్రమముతోడ విషాదభయానుతాపముల్
నిర్భరభంగి బుట్టి తననెత్తుది దీటుకొనంగ జోటి యా
విర్భవదార్తి యై చనియె శ వేగమ యాత్మనివాసభూమికిన్. 22
- క. అరుగుటయుఁ జూచి మది న, చెప్పురువడి తృణబిందుఁ డల్లఁ శ జేరఁ బిలిచి ని
ర్భరగర్భవిహ్నుములుగా, నిరూపణముచేసి యవ్వనిత కి ట్లనియెన్. 23
- ఉ. 1 అక్కట కన్యకాత్వ మిటు శ లాఱడివోవ నకారణంబ నీ
కెక్కడిచూలు వచ్చె నిది శ యెయ్యెడ నెవ్వెయిఁ బుట్టె నన్ననుఁ
వెక్కుచు మాట దొట్టుపడ శ వెల్వెలఁ బాటుచుఁ గ్రమ్మకన్నునీ
రక్కుపయిన్ వెసం దొరఁగ శ నామృగలోచన తండ్రి కి ట్లనున్. 24
- క. చెలులకడ నాడువేడుకఁ, బుల స్త్యమునియాశ్రమంబు శ పాంతకుఁ జని య
ప్పాలఁతులఁ గానక యయ్యెడఁ, గలయం బరికించు చుండగర్భము దోఁచెన్. 25
- ఉ. నాయెడ లేన కన్దొని మనంబున బెగ్గల మంది యత్తఱి
జేయునుసాయ మెయ్యదియుఁ శ జిత్తమునం దలపోయలేక నా
కీయకృతంబు వాటిలుట శ యేర్పడ నీ కెఱింగింప గోరి వే
వే యిటు పాటుతెంచితి విశవేకనిధి ననుఁ గావు నావుడున్. 26
- క. ఆరాజ్ఞియు దీనికిఁ, గారణ మమ్మునియకాఁ బ్రకాశజ్ఞానో
దారమతి నెఱిగి కన్నియ, గారవమునఁ గొని పులస్త్యకడకుం జనియెన్. 27
- చ. చని మునినాథ యిత్తరుణేసాధ్వ గుణాన్విత నాదుకూర్తినం
దని నిగృహీతచిత్తుడఁ గదా యని త్రోవక దీని నాదరం
బునఁ బరిచర్యఁ గొ మ్మనినఁ శ బొల్తుక నర్థిఁ బరిగ్రహించి యా
తనిఁ జరితార్థుఁడేనె నుచితమున నమ్ముని ధర్మ వేది యై. 28

- చ. అదిమొద లాలతాంగి వినయంబున వల్ల భుచి త్రవృత్తి స
 మ్మదము దలిర్ప భక్తిగరిమంబునఁ బెంపు వహించి యుండఁ గొ
 న్నిదినము లంతఁ జూయిన ముగిసిప్రవరుండు ప్రసన్నుఁడై దయా
 స్ఫురదపాంగవీక్షణము శ భామినిపైఁ జొలయంగ నిట్లనున్. 29
- క. తరుణీ భక్తికి మెచ్చితి, వర మిచ్చెద నీకు విను భవదర్శనము భా
 స్మరతేజం డగుకొడుకై, వెరవరి యయ్యెడును సకలవిద్యలయందున్. 30
- క. ప్రశయవతి వగునీచే, విశ్రుత మై గుణసమృద్ధివెలయుట వాడుక
 విశ్రవసుం డనఁగా భువనశ్రావ్యం బైనభవ్యనామము వడయున్. 31
- క. మనరెండువంశములుఁ బేర్కొనఁ గను నీకొడుకువలనఁ శ గోమలి యనినక
 విని సంతసిల్లి యట్టుల, తనయుని జనకోపమానుఁ శ దడయక కాంచెన్. 32
- శా. పాలస్తుయం దుదయించి నిర్మలకళాస్ఫూరిభవస్తూర్తి యై
 బాలేందుం బ్రహసించుచుం బెరిగి యల్పం బైనకాలంబునం
 జాలం గీర్తన కెక్కి యుజ్జ్వలతపస్సంపత్తిఁ బెంపారి ధ
 ర్మలోకంబున లోకము ల్వెలుంగ నాశ్రయశ్శాఘ్యుడై యున్నెడన్. 33
- క. తేజోధనుఁ డగునవ్వుని, రాజితగుణజాలములకు శ రాగిల్లి సుతం
 బూజాపూర్వముగ భర,ద్వాజం డాతనికి దేవవర్ణిని నిచ్చెన్. 34
- ఉ. విశ్రవసుండు నమ్మదిత శ వేడుకతోడ వివాహ మై గృహ
 స్థాశ్రమధర్మ మొప్పెసఁగ శ యజ్ఞసమృద్ధి వహించుచుం గృహ
 విశ్రుతబుద్ధిసంపద విశవేకవిశుద్ధి ప్రసిద్ధి కెక్క భ
 వ్యశ్రుతిచోదితాచరణమాభరణంబుగ నిత్యపుణ్యుఁడై. 35

— శ్రవణుని వృత్తాంతము —

- క. ఆరమణియందుఁ గులవిస్తారకుఁ డగుతనయుఁ బడసి శ తత్సంతాన
 శ్రీరమ్యతఁ గోరెడుసర,నీరుహసంభవుని సంతసిల్లఁగఁ జేసెన్. 36
- ఉ. తత్సమయంబున స్తునివిశతానము గొల్వఁగ వచ్చి యెంతయున్
 వత్సలతం గుమారునకు శ వైశ్రవణుం డనువేరు పెట్టి య
 త్యుక్తుకవృత్తి నెత్తికొనియం గొనియాడియు నట్లు పుత్రపౌ
 త్రోత్సవ మాచరించె గమలోద్భవుఁ డుత్కటహర్షమూర్తి యై. 37
- క. ఆవైశ్రవణుఁ డఖిలవిద్యావిదుఁడై యావనమునఁ శ దప మొనరించె
 దేవాసురసిద్ధమునీం, ద్రావళి తనధర్మనియతి శ కచ్చెరువందన్. 38
- క. నీరాహంసమీరా,హంబులుఁ జేసి చేసి శ యది గాక కడుక
 ఘోరం బగుతపము నిరా,హంబుం డై చేసె బహుసహస్రాబ్దంబుల్. 39
- క. నిష్ఠ మెయి నిట్లు వ్రతము లనుష్ఠింపఁగ సౌమ్యదర్శనం డయి యమర
 శ్రేష్ఠనివహన్ముతోఁ బర,మేష్ఠి యరుగుదెంచె దత్సమీపిత మొసఁగన్. 40

- చ. ముదమున నేగుదెంచి తనముందట నిల్చినశంభుఁ గాంచి త
త్పదససీరుహంబులయఁపాంతమునకా ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి నె
న్నుదుటను మోడ్పుఁగేలును దశనుద్యుతియుం బులకాంకురంబులున్
హృదయముభక్తిపెంపుఁ బెరఁయించుచు వైశ్రవణుండు నిల్చినన్. 41
- ఉ. వత్స భవత్తపోనవదీవాకరుఁ గాంచి వికాస మొందె నా
హృత్సరసీరుహంబు వర శ మిచ్చెద నిష్ఠము గోరు నాపుడక
వత్సలుఁ డైనపద్మ భవు శ వైశ్రవణుండు సముజ్జ్వలాఘ్రసం
పత్సముదాయనిత్యసుఖభవ్యదిగీశత వేడె వేడినన్. 42
- ఉ. అక్కమలాసనుండు వరుణాంతకజిహ్వులఁ జూచి మీకుఁ దో
డొక్కని దిక్పతిత్వపదశయోగ్యుని నే సృజియింప నున్నచో
గ్రక్కున నీతఁడుం దదభీకాంక్షయ చేసెఁ దగంగ నింక మీ
రొక్కటి యై జగం బరయఁచుండుండు నాలవవానిఁ జేసితిన్. 43
- చ. అని వర మిచ్చి వైశ్రవణునాదరవిప్రతనేత్రపద్మం డై
కనుగొని నిర్జరత్వపదశగౌరవనిత్యుండ వైతి గాన నీ
కనుగుణ మైనయీరుచిరయానముఁ గొమ్మనియిచ్చెఁ బుష్పకం
బనఁగఁ బ్రసిద్ధ మై మణిమయాకృతి నొప్పు విమానరత్నమున్. 44
- ఆ. ఇవ్విధమున నిచ్చి శ యింద్రాదిసురులతో, నజుండు వోవుటయు ధశనాధిపతియుఁ
దండ్రీకడకు వచ్చి శ తత్పదాబ్జములకు, నెరఁగి భక్తియుక్తి శ నెదుర నిలిచి. 45
- క. కోరినవరము విమానము, గారవమున నాకుఁ గమలగర్భుఁ డొసంగెక
మీరలు నివాసదేశముఁ, గారుణ్యము నేయుఁ డనినఁ గడువేడుకతోన్. 46
- క. ఆవిశ్రవసుండు తనదుప్రభావంబున నెల్లయెడలుఁ శ బరికించి తదీ
యావాసయోగ్యముగ మది, భావించి ముదమున నర్థపతి కిట్లనియెన్. 47
- సీ. కమనీయముగ విశ్వోకర్త నిర్మించిన మున్నుదైత్యశ్రేష్ఠు శ లున్నపురము
జలనిధి పరిఖగాఁ శ గలిగినయది లంక యనఁగ లోకములఁ జేర్కొనిననెలవు
దనుజు లెల్ల ను జనార్దనుచేత మర్దితు లయి పోకఁ జేసి పా శ డయ్యె నయ్యు
రమ్యునికేతనారామాభిరామ మై యల్లసిల్లెడు సుఖ శ ముండు మచట
- ఆ. ననిన నట్ల కాక శ యని తండ్రి వీడ్కొని, బహువిధానురూపపరిజనములు
పొదివి కొలువ నతఁడొప్పుష్పకంబునఁ జని, యందు దివ్యసుఖములనుభవించె.
- క. జనకునకు మ్రొక్కఁ బోవుచు, ననిమిషవల్లభునికడకు శ నరుగుచుఁ గమలా
సనుఁ గొలువఁ జనుచు విహరించె నిజేచ్ఛం బుష్పకమున శ సిద్ధపదమునన్. 49
- చ. ఆన విని కుంభసంభవమహామునితో రఘువంశనాథుఁ డి
ట్లనియె ముసీంద్ర మున్ను నసురాధిపు లేలెడివీడె లంక త

జ్జననతపోవిభూతిబలసత్త్వచరిత్రవిశేషము బ్జనా
ర్థను దెస హాని పుట్టినవిధంబు వినం గడువేడు కయ్యెడున్.

50

క. ఆతనికి మనయెఱింగిన, యీతనికిని దారతమ్య శ మెట్టిదియో మీ
చేత నెఱుంగవలయు నట, చేత నిడినయట్లు దెలియుఁ శ శెప్పు మునీంద్రా.

51

క. జనపతి త న్న ట్లడిగిన, మునినాథుం డధికహర్షమునఁ బలికె దశా
ననదర్పదళన యేర్పడ, విను చెప్పెద నంతయును సువిస్తారముగాన్.

52

— శు కే శు ని వృ త్తాం త ము —

క. హేతిప్రహేతు లనఁ బ్రఖ్యాతు లుదయ మైరి రాక్షసాస్వయమున నా
హేతి గృహస్థుం డయ్యెఁ బ్రహేతి తపంబునకుఁ జనియె శ నెంతయు శాంతిన్.

ఆ. అంబుజాక్షి కాలుఁ శ డనువానిచెలియలు, హేతిరమణి యైననాతి యొక్క
తనయుఁ గాంచె వీతవినయు విద్యుత్కేళు, నతులబలపరాక్రమైకరసికు.

54

చ. అతఁ డభిరాముఁ డై పెరిగి శ యశావనసంపద నుల్లసిల్లుచుం
బ్రతి యిడరానిరూపమునఁ శ బ్రస్తుతి కెక్కి వివాహ మయ్యె వి
శ్రుతముగ సంధ్య నాఁ బరఁగు శ సుందరికూరిమిపుత్రి మన్మథా
స్తతులితగాత్రయస్త్వి యగు శ సాలకటంకటసప్తదమ్మనన్.

55

క. ఆలలన యశావనంబునఁ, జూలాలై వగచి తుడిఁ బ్రసూతిక్రియకుం
గాలం బగుటయు మందర, శైలతటంబునకు నొంటి శ సని యచ్చొటన్.

56

ఆ. వరతనూజాఁ గాంచి శ కరుణావిహీన యై, విడిచి వైచి వచ్చి శ విభునితోడ
వివిధకేలిఁ దేలి శ విహరించు చుండె మన్మథవికారపూరమగు యగుచు.

57

క. అంత నట నక్కుమారుం, డెంతయుఁ గరుణమ్ము దోఁచ శ నేడ్పుచు నుండం
గొంతవడికి భూతేశుఁడు, కాంతాసహితంబు వృషభశగమనుం డగుచున్.

58

క. ఆచక్కటిఁ గ్రీడాధం, లై చని యాయేడ్పు విని దశయార్ద్రత బాలుం
జూచి యకటకట యని గౌరీచారుముఖాంబుజము నిరీక్షించు చొగిన్.

59

మ. అతివా వీనికిఁ దండ్రితోడిసరిప్రాయం బాసురత్వంబు ను
ర్ధతబాహుబలగర్వనిర్వహణము శ దైతేయవంశక్రమా
గతరాజ్యంబు నభిశ్చరంపుఁబురముం శ గ్రామప్రచారంబు ని
చ్చితి నీచిత్త మెఱింగి నావుడుఁ గృపాశ్రీపారవశ్యంబునన్.

60

క. అప్పుడ గర్భం బగుటయు, నప్పుడ జన్మించుటయును శ నప్పుడ ప్రాయం
బొప్పెడిజవ్వన మగుటయు, నప్పుడు దనుజాస్వయమున శ కంబిక యిచ్చెన్.

61

క. కేశములు లెస్స యిప్పిశి, తాశనునకు ననుచుఁ గౌతుకాన్వితమతి యై
యీశానుఁడు గావించె ను, కేశుం డనువేరు వానికిం బ్రకటముగన్.

62

చ. అతఁడు వరప్రసాదమహిమాతీశయంబునఁ జేసి విష్ణుప
త్రితయము గిడ్డడం దనదుఃతేజము చెల్లుచునుండ లీల న

ప్రతిహతవృత్తి నెల్లెడ నభశ్చర మైనపురంబుతోడ నం
చితగతులం జరించె విలసిల్లుచు నీశ్వరలాలనీయుఁ డై.

63

క. ఉన్నయెడ నాసుకేశుమహాన్నతి కెద నోటువడి వయోరూపగుహో
త్పన్నానురూపమతిఁ దన, కన్నీయ దేవమణి నిచ్చె గ్రామణి క్రితన్.

64

— మాల్యవదాదులు తమబుచ్చే బ్రహ్మవలన వరంబులు పడయుట —

తే. ఇట్లు గంధర్వవల్లభుఁ ఁ డెలమి గూఁతుఁ

దనకు నిచ్చిన వరియించి ఁ ధానివలన

మాల్యవంతుఁ డనంగ సుమాలి యనంగ

మాలి యనఁ గాంచె గొడుగులఁమహితయశుల.

65

ఉ. ఇవ్విధిఁ బుట్టి తండ్రి పరశమేశువరంబున నద్భుతస్థితిఁ
జవ్వన మాదిగా నఖిలసంపదలుం గను తెల్ల విస్మి నా
మువ్వరు సుతస్సహించి తపఃముం బరమేష్ఠి గుఱించి చేయఁగా
నవ్విబుధాచలంబునకు నర్థమెయిం జని సుప్రతస్థు లై.

66

ఉ. ఆర్జవశాంతిదాంతినియమాదిగరిష్ఠగుణైకనిష్ఠమై
నిర్జితచి త్రవృత్తు లయి నీర్మలధర్మపరంపరాప్రభా
వార్జన మెల్లలోకములు నద్భుత మందుచు సంస్తుతింప నా
వర్జితబుద్ధి జేసి రససద్యతపంబునఁ బద్మసంభవున్.

67

శా. ప్రత్యక్షం బయి దేవబృందములతోఁ న బద్ధాసనుం డర్థి నా
దిత్యాద్రిస్థలి నిల్చి పొల్చుటయు దైతేయాత్మజు ల్సంప్రమ
క్రిత్యుత్కర్షము లంతరంగముల ఘూర్ణిల్లంగ సర్వాంగసాం
గత్యస్వీకృతభూతలం బగునమస్కారంబునం బుణ్యు లై.

68

క. కరకమలయుగళపుటశేఖరులును భక్తిభరన మ్రగత్రులు నై ని
ల్చిరి వరదానౌత్సుక్య, స్ఫురితాధరుఁ డై నవద్దజునికట్టెదురన్.

69

ఉ. అత్తటి వారిఁ జూచి కరుణార్ద్రత నిట్లనియె స్వరించి దై
త్యోత్తములార మీతపము ననుగ్రత కచ్చెరు వంది వచ్చితిం
జి త్తములందు మీ రభిలషించినయట్టివరంబు లెల్ల నే
నిత్తుఁ గడంగి కోరికొనుఁ ఁ డిప్పుడ దేవమునీంద్రసన్నిధిన్.

70

ఉ. నావుడుఁ బొంగి యద్దనుజసందను లిట్లని రేకవాక్కులై
దైవతయక్షకింపురుషదానవమానవకిన్నరాదినా
నావిధభూతకోటుల రణంబున గెల్పుఁ బరస్పరప్రమో
దావహ మైననైయ్యముఁ జేరాయురవాప్తియు మాకభీష్టముల్.

71

తే. ఇవ్విధంబునఁ గోరిన నెల్లమిఁ బొంది
యట్ల కావుత మని కమలాసనుండు

వాసవాదులు వెఱఁ గంద శ వరము లొసఁగి
మునులు గొలువ నిజావాసమునకుఁ జనియె.

72

—ॐ మాల్వవంతుడు లంకయందు నివసించుట ॐ—

చ. వరములు గాంచి బాహుబలవంతుఁ డనం దగుమాల్వవంతుఁ డ
చ్చెరు వగువిక్రమంబునఁ బ్రసీధి వహించి నిజానుజన్తులం
గర మనురక్తి మన్ననఁ దగఁగం గొనియాడుచు సర్వలోకభీ
కరుఁ డయి దేవతామునిని కాముము దల్లడ మందుచుండఁగన్. 73

క. దానవలక్ష్మీవిభవ మునూనంబై నెగడ ననన్యశోద్ధతగతి నెం
దేనిం జని విహరించుచు, దా నొక్కెడ విశ్వకర్షఁ శ దద్దయుఁ బ్రితిక్. 74

క. రావించి యిట్లు లనియెచు, దేవతలకు నెల్ల నీ వశస్థిరమతి వై
కావించు నివాసము లొక, యావాసము మా కొనర్పు శ మభిరామముగాన్.

తే. అదియు రజతాద్రి నొండె హిమాచలమున
నొండె మందరసగమున శ నొండె బాగు
చూచి నీశిల్ప మేర్పడ శ సుభగరత్న
సంపదుజ్వలముగ రచియింపవలయు. 75

క. అని తనతోఁ జెప్పినయ, ద్దనుజపతికి విశ్వకర్ష శ తాఁ దొల్లి సురేం
ద్రునియనుమతమున దక్షిణ, వననిధిలో నొక్కపురమునవర్ణన కెక్కన్. 77

క. ఒనరించుటయుఁ ద్రికూటం, బనునున్నతభూధరంబునం దది శతయో
జనవిస్తీర్ణం బగుటయుఁ, గనకప్రాకారసప్తశకము గల్గుటయున్. 78

సీ. అఖిలదిక్కులును ససన్ధుఖములయగుటయు మందిరమ్ములు రత్నసమయము లగుట
గోపురావళి నభోశవ్యాపిని యగుటయు మార్గముల్ మృదుకుట్టిరమము లగుట
తోరణోత్కరము రతనారూఢ మగుటయు నంగణంబులు మనోహరములగుట
దేవాలయంబులు శ దివ్యంబు లగుటయు నాపణవ్రాతంబు శ హైమ మగుట

ఆ. పేరు లంక యగుట శ యారామకేదార, కమలపండదీర్షి శ కావిభూతి
పాత్ర మగుట ప్రబలశత్రుపరాక్రమా, గమ్య మగుట చాలరమ్య మగుట.

క. ఎఱిగించి మీకు నునికికి, నొఱపు సకలదైత్యకోటియును మీరలు నే
డైఱఁ జని యం దుండుఁడు గడు, నుఱవనినెయ్యంపుసముచితోక్తులఁదెలుపన్.

క. దనుజపతి లంకకందువ, గని నిధి నిలువేదవాఁడు శ గన్నట్లు మనం
బునఁ జొంగి యనుజసహితము, చని యప్పురి దైత్యవంశసామ్రాజ్యముగాన్.

—ॐ మాల్వవదాదులు పెండిలియై పుత్రులం గాంచుట ॐ—

ఆ. నెగడి యున్నయెడ నసనింద్యచరిత్ర గంధర్వి సర్వదాభి శ థాన స్తీతిఁ
గోరి యిచ్చెఁ దనదు శ కూతుల ముప్పుర, దానవేశ్వరునకుఁ శ దమ్ములకును
నగం— 2

క. క్రమమున సుందరియును గేతుమతియు వరదయు నన న్వరధూటీత్రయముం
దమమువ్వరుఁ బూర్వజపూర్వముగఁ బ్రమోదములతో విశవాహం బైనన్.

సీ. అందు సుందరి యను న నరవిందనయన యున్నట్లు సుప్తస్సునిమత్తు యజ్ఞ
కోపు దుర్ముఖుని విరూపాక్షు వజ్రముష్టిని గని పుత్రికశనవలఁ గనియె
నాకేతుమతియు ధూత్రాక్షుఁ బ్రహస్తః గంపఁ గాలకార్దుకు న భద్రదత్తు
భాసకర్ణాంకు సురపార్శ్వసంప్రాదిని గాంచెను వరదయుఁ నైకసియును

తే. నోలిఁ గుంభీనసయును బుష్పోత్పతయను

ననఁగ నలువురు వామలోచనలఁ గనియె

ననలు నీలుని సంపాతీహరునిఁ బడసె

వరద పదపడి దానవాన్వయము వెలిఁగె.

84

—● మాల్యవంతుఁడు లోకంబుల బాధించుట —●

శా. సంతానం బభివృద్ధి నొందిన బలోత్సాహం బెలర్పం బలా
క్రాంతాశేషదిగంతుఁడై బలువిడిక న రక్షిం గణేశుండు దు
ద్ధాంతుం డై శ్రుతిబాధ సేయుచుఁ గ్రతుధ్వంసంబుఁ గావించుచుం
గాంతారాంతరవాసు లైనమునులం న గారించుచుం గ్రూఁడై.

85

మ. పరనారీహరణం బొనర్చు వివిధోపాయంబుల నైదినీ
సురవర్గంబుల నొంచు దేవగృహసంశోభాభిఘాతంబు సే
యు రవీందుద్యుతిజాలము ల్తులుపు మాంయోపాయకేలీకృతా
దరుఁడై నిర్జరకోటిఁ గట్టపటుచుక న ధర్మంబు నప్యంబుగాన్.

86

—● ఇంద్రాదులు హరుననుజ్ఞచే విష్ణువును వేడుట —●

చ. ఋషులును దేవతాగణము న లెంతయు బెగ్గల మంది యార్తు లై
వృషగమనుండు దీర్ఘ మనశవేదన యంచు మహేశుఁ గాంచి దు
ర్విషహము లై నయాపరిభ్రమించుట లెల్ల నెఱుంగఁ జెప్పి ని
స్తుషముగ దైత్యవర్గములఁ న ద్రుంపఁగఁ గోరిరి దైనన్ మేర్పడన్.

87

చ. హరుఁడు సుకేశుమీఁదికృప నాతనిసంతతి కల్గ కుండియున్
సురమునివృత్తభంగములు న చూడఁగఁ జాలక యేను నేర నా
వారికడ కేగుఁ డాతఁ డభయం బొసఁగున్ దయ మీకు నన్నఁ జె
చ్చెరఁ జని శౌరి కంతయును న జెప్పి రరాతులజన్మ మాదిగాన్.

88

శా. గోవిందుండు దయామతిం బలికె నాకుం జెప్పఁగా నేల రు
ద్రావిర్భావితశక్తి సే నెఱుంగనే న యాదైత్యుఁ డత్పుత్రకుల్
భావారూఢులు గారె పద్మజవరప్రాప్తానుభావు ల్పదీ
యావాసం బగులంక వింతయై త్రిలోకాక్రమణి మాలింపనే.

89

ఉ. విసను మీమతం బెఱుగు నంతకుఁ నేమియుఁ జేయ నైతి న
ద్దానవులక సముజ్జ్వలసురదర్శననిర్దళితాఖిలాంగులం
గా నొనరించి లోకముల న కల్ప మంతయుఁ బాచి యుత్సవ
శ్రీనిమిషారం జేసెన విరించిమహేశులు సమృద్ధింపఁగన్.

90

— మాల్వవదాదు లమరావతివై దండెత్తుట —

క. అని వీడ్కొల్పిన మోదంబునఁ బొందుచు నిజనివాసములకు శతమఖా
ద్యనిమిషులుబుధులుఁబోయినయంతరము మాల్వవంతుడంతయువినియెన్.

క. విని యొక్కింత వగచి య, ద్దనుజేద్రుఁడు విక్రమైకతత్పరుఁ డగుచుక
మనమున గర్వము గదురఁగ, ననుజుల రావించి యిట్టొలనియెఁ గుపితుఁ డై.

మ. మనక ధూర్జటితోడ గోసడిచి కామధ్వంసి పట్టిక పొం
డని చక్రాంకుర జూపి పోవిడ సురేంద్రుడు ల్వరోజాదునిం
గని యెగ్గు బృకటించినం గిదిసి లోకంబు ల్విచంగా నతం
డనుమానింపక పూనె దైత్యకులసంహారంబుఁ గావించఁగాన్.

93

ఉ. పూర్వమునక హిరణ్యకశిపువృథృతుల్ దనచేతఁ జచ్చినక
గర్వము మీఱి యున్ని మురఃకున్నరుఁ డెట్లుఁ గడంగు నాతనిక
సర్వజగంబులుక బెదర న సంగరంగమునక జయించి హృ
త్పర్వ మొనర్పగావలయునదై త్యులకు న్నన మెల్ల భంగులన్.

94

క. అనిన సుమాలియు మాలియు, నని రతఁ డిట వచ్చె నేని నదె యయ్యెడు న
య్యనిమిషు లెగ్గులు మనవైఁ, బొనరించినదాన నింత న పుట్టెను గంటే.

95

క. కాపున నమరావతివైఁ, బోవలయుం జుట్టిముట్టి న పొరిగొని పిదపక
దేవతలపక్ష మై యని, కేవీరుఁడుఁ గడఁగె నేని నెఱుఁగుద మతనిన్.

96

ఆ. అనిన మాల్వవంతుడగుఁ బోలు నిది యనినయన మపుడచాటఁబంచి కదలి
యమితవిధివాహనారూఢయోధవీ, రోద్ధతముగ నడిచె న నుద్దవిడిని.

97

ఉ. అత్తఁగెంపు మీఱినఘోనావళి యాకస మెల్లఁ గప్పి క్రొ
న్నెత్తురు నెమ్ములుం గురిసె న నీరధి యెంతయు ఘూర్ణమాన మై
యుత్తల మొందె బర్వతము న లొక్క మొగిం గదలె న్నహోల్కముల్
మొత్తముగట్టి రాలె బలము ల్వెఱుఁ గందఁగ జేటు దెల్పుచున్.

98

ఉ. అంతయుఁ జూచియుక దితిసుతాధిపుఁ డప్పు మనంబులోన నా
వంతయుఁ గొంకు లేక దివిజావళికిక మనచేయుహానికై
యెంతలు వుట్టెఁ జూడుఁ డని న యే డెఱుఁ జూపుచుఁ దమ్ములక బలం
బంతటికిం బురస్సరుల న రైచనుఁ డందుఁ బరాక్రమోన్నతిన్.

99

క. చెలఁగుచు నమరావతి కిం, పలరంగ నడచు తెఱిగి భరమభ్రాంతి మెయిం
గలఁగఁగఁ బాటి మహేంద్రాదులు పుచ్చి రుపేంద్రుకడకుదూతం గడఁకన్.

— ఆశ్వాసాంతము (ద్వితీయావిభక్తి) —

- ఉ. కాయకవాచికాత్మికవికారవిసర్జనవిస్ఫురత్తనూ
దాయకు నానతారివసుధావరహర్షరసప్రకర్షసం
ధాయకు సూరిశోభనవిధాయకు నుద్భూతరాజదుర్దశా
దాయకుఁ గీర్తివస్త్రపరిధాయకు దీనజనార్థదాయకున్. 101
- క. పాండిత్యసుభగుః ద్రిభువన, మెడేరు నరాతిభూపభీషణబాహు
దండాభిరాము రామా, మండలచిత్తాపహరశ్రమకరపతాకున్. 102
- మాలినీవృత్తము. సకలజన మనోజ్ఞం శ జండభాషానభిజ్ఞం
బ్రకృతిఘటితరాగుం శ బ్రస్ఫురత్త్వాగభోగుం
జకితన్మపశరణ్యం శ జారులావణ్యగణ్యం
బ్రకటసుగుణసంగుక శ రాయవేశ్యాభుజంగున్. 103
- గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొప్పునామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందు ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు నిర్వచనోత్తరరామాయణము

తృతీయాశ్వాసము

రమ్యతానిరూఢమ
హారస్కుం బుణ్యసంపదతితయశస్కుం
గారుణ్యార్ద్రమనస్కుం బ్ర
జారంజనశీలు మనుమృజగతీపాలున్*.

1

❀ విష్ణువు దేవతలకుఁ దోడై రాక్షసులతో యుద్ధము సేయుట ❀

- చ. హరిఁ గని దేవదూత చరణాసతుఁడై యసురేంద్ర సేన ని
ర్జనగరంబుపైఁ బెలుచు రాకయు నాకము బెగ్గలంబునం
దిరుగుడుపాటుఁ జెప్పిన నశితృర్విరితంబునఁ గౌతుకంబుమై
గరుడుని నెక్కి శార్ఙ్గగుణగాఢరవంబు నభంబు నిండఁగాన్. 2
- క. రక్షోవధయును సుమనో, రక్షయు మదిఁ గోరి యాదశరంబున రాజీ
వాతుఁడు సిద్ధులజయశ, బ్దాక్షరములుఁ గిన్నరీచయముగానంబున్. 3
- క. కొంచెపునగవుల సంభా, వించుచు వివిధాయుధాంశువితతుల్ దిశలన్
నించుచు దనుజతమముఁ దూ, లించుచు రణకేళిలోలశీలం జనుచోన్. 4
- క. గరుడునిపై శార్ఙ్గధను, ధ్రువ డగువిష్ణుండు మేలుతటిఁ బొల్పుతటి
త్పరివృతజలదముఁ బోలుట, విరియ దనుజరాజహంసవితతి యితనికిన్. 5
- మ. అని బృందారకవందిబృందము లమందానందముం బొంది కీ
ర్తన సేయం ద్రిదివంబు ముట్టికొన నుద్దామప్రతాపంబున
న్దనుజానీకము చేర కుండ నడుమ న న్నారినపఁగాఁ బూని చ
య్యన నేగెం బతగేంద్రపక్షపవనవ్యాధూతదిగ్భిత్తియై. 6
- మ. చని నాకంబున కడ్డపడ్డ హరియఃత్సాహంబు వీక్షించి య
ద్దనుజాధీశుఁడు చేయి వీచుటయు మాద్యద్దంతివర్గంబు న
శ్వనికాయంబుఁ బదాతిలోకము రథవ్రాతంబు నొక్కుమ్మడిగా
ఘనమార్గం బఖిలంబు గప్పి పడగలోగ్రాల వడిం దాకినన్. 7
- తే. మందహాసంబు చేసి యమందరవము, మిగిలి రిపుతూర్వరవములఁ మ్రేఁగి కొనఁగఁ

- బాంచజన్యంబులచేలుచు బూరించి శార్దూలగుణము సారించి దానవగణముజూచి. 8
- క. కడఁకఁ దలమీటి యల వేర్పడ మును దలపడు దలంచి య పటతేరంగా
విడుచుచు నొక్కొకయమ్మున, బడ నేయుచు వచ్చె వీరభటులం గడిమిన్. 9
- చ. తొలితొలి జడ్డపీనుఁగులఁ యొక్కచు నొండొరు మీఱఁ జూచున
గ్గఱకఁ గడంగి బాహుబలగర్వము చూపలు మెచ్చి నుగ్రదై
త్యులు దలపడ్డ వారిసమరౌద్ధతి చిత్తన మంది శార్దూలం
దలవున నిల్వరించె నీశితాస్త్రము లూఁ తయి వ్రాలునట్లుగన్. 10
- ఉ. కూలినవారిఁ జూచి వెడలి గొంకిన మెచ్చక మున్ను వెన్నుగా
నేలకుఁ జొచ్చువారుఁ దమనెయ్యర కడ్డము వచ్చువారు ను
క్కిలయి నేర్పులే తమకొని పయిబడి నొచ్చువారు ముక్
వాలినమచ్చరం బగుటఁపారణసేయక వచ్చువారు నై. 11
- క. దానవు లేయుచు వైచుచు, సేనలఁ బరికొల్పకొనుచుఁ య జేరిన శార్దూల
జ్యానాదభరితరోదసి, యె నారాయణుఁడు మార్గజ్ఞాంబుధి ముంచెన్. 12
- చ. మునుమును వీకఁ దాకి యొకమోహర మహ్యతుచేత మ్రగ్గుటక
మొనలు గలంగినం గని సముద్ధతవృత్తి నదల్చి వెన్నుద
న్ని నిలిచె దానవేశ్వరుఁడు య సొక్కనఁగాఁ దనముద్ధుఁడమ్ములక
దనయులు దండనాథులు నుదగ్రత సేనకు దర్ప మెక్కంగన్. 13
- క. బరవసమునఁ గోల్తలచే, సిరి పురికొని కడఁగి దైత్యసేనలు మగుడక
హరిఁ బొదివె జవలజలదో, త్కర మతీసాంద్రముగ నభముఁగప్పినభంగిన్. 14
- ఆ. ఓరలేక దొరలు య పోరికిఁ జొచ్చిరి, కడిదిమగలుఁ బేరు య కలుగువారు
నడరి ముట్టఁ గవనీరరవాయిగ నక కొ, లాహలముగఁ గాల్చలమ్ము గదిసి. 15
- క. శరములఁ జక్రంబులఁ దో, మరములఁ గుంతముల గుప్పిమానుగ ఖడ్గ
తురికా హల పరిఘముద్గర మునల పరశ్వధములఁగప్పిరి కడిమిన్. 16
- శా. సర్పారాతిఁయి న్నిజాంగముల వైఁ య జంచద్భుజాభీలతక
దర్పం బేర్పడ నొక్కపెట్ట యటు లాదై లేయవీరు ల్లిశా
సర్పదీప్తిసటాజటాలపటుశస్త్ర వ్రాతముల్ సాంద్రమై
యూర్పొకుండఁగ నించినక మురహరుం డుద్ధామకోపాన్ని యై. 17
- చ. గుణమున ల స్థకంబుననుగోటియంగంబునఁ గేలఁ దారభీ
మణముగ నుప్పతిల్లి రభసంబుగ రేగినమాడ్కిఁ దీవ్రమా
ర్గణనికరంబు లొక్కట నారాతిబలంబులఁ గప్ప శార్దూని
కర్ణాణము రోదనీకుహరకర్పరముం బగిలింప న్నుగ్రతన్. 18

- క. అరదములు రథివరులును, హరిసారథి కేతుసహిత శ మై పొడిపొడి గాఁ
గరులును జోడులు డొల్లఁగఁ, దురగంబులు రావుతులును దత్తునియలు గాన్.
- క. ఏయుచుఁ గౌమోదకిఁ గొని, ప్రేయుచు నందకమునను వివిధగతిఁ దునియల్
సేయుచు మధుమథనుఁడు దై, తేమతతిం గూల్చె నుద్ధతిం బడలుపడన్. 20
- చ. అడరినమేఘపం క్తి విరియం బటువేగమహానిలంబు బ
ల్విడి భయదప్రకారముగ శ వీచుతెఱంగున దై త్యనై న్యముల్
సెడి నలుదిక్కులం బఱునఁ శ జేసి యమందవిజృంభణంబునం
బిడుగులపిండు బి ట్టులియః శ పెల్లన విష్ణుఁడు శంఖ మొత్తినన్. 21
- ఆ. పాఱలేక చాలుపడ డొల్లె భటకోటి, కరులు గిరులు గూలుకరణి మ్రొగె
ఘోటకంబు లెల్ల గుండియ లవిసి శో, జితముఁ గ్రక్కె శంఖానిస్వనమున. 22
- చ. తదవసరంబున బెలుచఁ శ దాకి సుమాలి యుపేంద్రుఁడై బటు
ప్రదరము లభ్ర మద్రిశిఖరంబును వారిని ముంచినట్లు పె
ల్లిదముగ నేసె దై త్యులు చలంపక సంగరకాంక్షఁ గ్రమ్మఱం
బొడువ సహోదరు ల్ప్రేమదశపూరితచిత్తులు గా నుదగ్రుఁడై. 23
- క. వనజాక్షుఁడు దరహాసం, బునఁ బొదివినకినుక వక్త్రహాస ముసుఁగుపడం
దునిమెచు లీలమెయిన్ గ్ర, క్కున నాతనిసూతుశిరముఁ శ స్త్రాస్త్రమునన్. 24
- ఉ. సారథి వడ్డ నశ్వములు శ సంచలతం బెనఁగాడి యాడ్చినం
దే రను వేది యగ్రజాఁడు శ ద్రిప్పికొనం గని మాలి యడ్డ మై
బోరన వచ్చి యవ్విహగశృంగవకేతను నేసె నెంతయుం
గూరము లై నయమ్ములను శ గుర్వగ దానవు లుత్సహింపఁగన్. 25
- ఉ. మాలిశరంబు లొక్క మొగిమంచుక గప్పినమాడ్కిఁ గప్పడుం
గూలఁగ నేసె వానిరథఘోటములన్ హరి వాఁడు గ్రక్కున
నైలతటంబు డిగ్గుమ్మగనాభుక్రియన్ గద వుచ్చికొంచు నా
భీలగతిన్ రథంబు డిగి శ భీమజవంబున నంట నార్చుచున్. 26
- క. పఱతెంచి కదియఁబడి యే, దైత్య ప్రేసిన మోము దాకి శ తిరిగె గరుడి య
త్తఱిఁ జక్రంబున హరి వెడ, మఱి వైచెను దనుజాననుజామ స్తకము చెగన్. 27

— మూల్యవంతుఁడు విష్ణువున కోడి పాతాళముఁ జొచ్చుట —

- శా. మాలిం జంపిన మూల్యవంతుఁ డుదితామర్ష ప్రకర్షంబునం
గాలాగ్ని ప్రతిమానుఁడై నిజభుజాగర్వంబు మై లీల నున్
మూలజ్జ్వలకరాశశక్తిఁ గొని మే శ మే తాకి వక్షస్థలిం
గీలించెం జలదంబుపై మెఱుఁగుమాడ్కిన్ శౌరికిం జెన్నుగాన్. 28
- క. ఆశక్తియై కొని క్రమ్మఱఁ, గేశవుఁ డనురేంద్రు వైవ శ గిరిపైఁ బడుతీ
వ్రాశనిచాడ్పున వజ్ఞో, దేశంబునఁ బడిన నొచ్చి శ ధృతి వాటించెన్. 29

- ఆ. మూర్ఖువోక నిలిచి శ మూడు మొగంబుల, శూల మెత్తికొని కరణశస్త్ర
నడచి నెమ్మొగమున శ బొడిచె నింద్రాసుజు, దేవతలపసంబు శ దిగ్గసంగ. 32
- క. పొడిచి పిటిడిదెసయి పోయెడిదానవు వ్రేసె గద మరహీధరుడు గడు
వడి బతుంబుల బొరిబొరి, నడిచెను విహగాధిపతియు శ నత్యుగ్గముగాన్. 33
- సీ. గద దాకి మూర్ఖుల్లి శ గరుడునియెఱకలగాలిచే దవ్వగఁ శ దూలిపోయి
తెప్పిటి లేచి నలోకిక్కులు గనుగొని పాటియొక జచ్చియు శ బయలుపడ్డ
బలములోపల జేయఁ శ గలవారి బంధుల దొరలను గానక శ బరవసంబు
దక్కి తమ్ముండును శ దాసు నొండొరువుల జూచుచున్నంతనె శ వీచె గరుడి
- ఆ. పక్షమారుతమున శ బరిపరి యైనయా, సేనతోడఁ గూడి శ దానవేంద్రుఁ
డాకులముగఁ జొరువ్రుటాకులచాడునఁ, ద్రిప్పికొనుచు నెగసి శ తెరలిపటన. 34
- క. అమ్మెయిని నోడి తానుం, దమ్ముడు హతశేష మైనదానవబలముం
గ్రమ్మటి తమవచ్చిమా,ర్గమున బాతెను విహంగగమయం డెగవన్. 35
- మ. కడువేగంబున లంక కేగి తమదోర్నర్వంబు జైత్యురిచే
బడి భంగంబునఁ బొందిక భయభరభ్రాంతాత్తులై యండునుం
దడయక బెగ్గిలి బృంద మెల్లఁ గొని పాతాళంబుక్రిందం బొరం
బడి రా దేవమునీంద్ర కోటికి నసల్పప్రీతి సంధిల్లఁగాన్. 36

— ౩౭ అగస్త్యుడు రామునకు రావణాదులకథ చెల్పుట —

- క. వనజాక్షుఁ డొకఁడు వెలిగా, దనుజుల నెవ్వరికి గెలువఁ శ దలచుగ నగు నిం
ద్రుని కప్పుడు తమ్ముడ వై, తనయుడ వై తిపుడు నీవు శ దశరథపతికిన్. 37
- ఉ. సత్త్వరజ స్తమోగుణవశస్థితిఁ గైకొని నీవ లీల బ్ర
హ్మత్వము దాల్చి లోకముల శ కన్నిటికొక జననం బొనర్తు వి
ష్ణుత్వము దాల్చి వానికి మనోజ్ఞతవస్థితి వృత్తిఁ జేర్తురు
ద్రత్వము దాల్చి వాని కుచితంబుగ సంహృతిఁ గూర్తు రాఘవా. 38
- ఉ. సాధులఁ గావ దుష్టజనసంహరణం బొనరింప ధర్మముల్
బాధలఁ బొందకుండఁ బరిపాలనసేయఁ దలంచి యాత్మమా
యాధృతి బుట్టువుం బనుల శ నాదర మొప్పుగఁ దాల్చి పొల్పుటక
మాధవ మర్త్యుఁ డంద్రు నిను శ మందమతిక భవభావరూఢులై. 39
- తే. అధిపతి సాలకటంకటూలనగఁ జనిన, నాటివారు బొలస్త్యులనాఁగఁ బరఁగు
నేటివారు సమానులు శ నిక్కమరయ, బాహుబలమున నాహవదోహలమున.
- మ. అసినక రాఘవకుంజరుండు మునినాథాగ్రేసరుం జూచి యి
ట్లనియెక మూల్యవదాదివృత్తము ప్రసంగాధీన మై పుట్టె నే
మును మీచే నిను రావణాదులకథలముట్టం బ్రశంసింపుఁ డా
తనిఁ దత్సోదరులం దమాజు విను జిత్రం బుత్సుకం బయ్యెడిన్. 39

- ఆ. రాముఁ డిట్లు లడఁగ న నాముని నెప్పై బా,తాశభుపనమున మరదం బడంగి
యున్న యాసుమాలియొకనాఁడుసౌందర్య, వినయమహిత దనదుఃఖతనయఁజూచి.
- ఉ. రూపగుణంబులందు ననురూపత గల్గువరుండు దీనికిం
జేపడు నొక్కొ పుత్రులఁ బ్రసిద్ధులఁ బల్కురఁ గాంచు నొక్కొ ల
క్షీపరిణామహృద్య మిగుజీవన మక్కట గల్గు నొక్కొ యి
ప్పాప మదన్వయక్రమముఁ బాత్రముఁ జేయు నొకో పొగడ్తకున్. 41
- క. ఈలోకంబున నరసిలి, ¹ మే లిల్లెడువడునిఁ గాన న జేదిని కరుగం
జాలక యాన్నను బోవడు, ² బాలకిఁ గొని పోవ నలయుం న బరిణయమునకున్.
- మ. అని యుల్లంబున సిశ్చయించి సుకుమారాకార నాకైకసిం
గొని వేడ్క మహి నెల్లెడం దిరిగి రక్షిం నాథుఁ డెం దైన న
ల్లనిఁ గల్యాణగుణోత్తరుం బడయ కెట్లు బోవఁ బొ మ్మంచు న
ల్లనఁ జేరెం దరుపోతకాంత మగుపోలస్త్యాశ్రమోపాంతమున్. 43
- ఆ. అచటఁగనియొం దండ్రి నతిభక్తి వీడ్కొని, ఘనవిమాన మెక్కియనుమాన
మహిమ వెలయుఁ బురికేమగుడఁ బోవఁగ ధనా, ధ్యతు రుచిరహారధవళవత్తు.
- క. కనుఁగొని సుమాలి యితనిఁగనుమునిచంద్రునకు నిత్తుం న గన్నియ ననిసం
జనితకుతూహలుఁ డై య, వ్వనితకు నిట్లనియె గారవంపుఁబలుకులన్. 45
- చ. తగినవరుండు సీకు వనితా విను విశ్రవసుండ యాతఁ డా
ర్యగుణవిభాసి యమ్మునిజనాధిపుపాలికి నీవు వోయి యిం
పుగ వరియింపు సీకనిన న పుత్రులచేత మదన్వయంబు రూ
పగు నిదె చూచితే ఘనుఁ దగదాత్తజు నుజ్జ్వలవై భవోన్నతున్! 46
- ఉ. నా విని తాను ముక్ మనమునం దలపోయువిధంబు తండ్రి సం
భావనఁ జెప్పినక వికచపద్మనిలోచన సంతసిల్లి యొం
బోవుట యుక్త మేని మునిన పుంగవు నాశ్రమ మెద్ది పోదునే
నావుడుఁ జూపి సమ్మదమునక సుత వీడ్కొలిపె సుమాలియున్. 47
- క. చని కైకసి పాలస్త్వం, గని వినయవిలాసభయవికాసప్రీడా
జనితవికారసుభగనిజ, తనులత వెడవ్రాలఁ జతురతం బ్రణమిల్లెన్. 48
- ఆ. మ్రొక్కి నిలిచి యతని న ముందట మేదిని,నుంగుటమున నొరయనచున్నజూచి
యెచటనుండి రాక న యెవ్వనిసుత వేమి, పనికి నిందు వచ్చి న తనిన నదియు. 49
- ఉ. ఏను సుమాలికూతుర మునీశ్వర! మి మ్మిటఁ దండ్రిపంపునం
గానఁగ రాక యంచు నునుఁగంతి దలిరెప్పడిమోము వాంచుచుం
దా నటఁ జెప్పలేమి విదితంబుగఁ జెప్పుట యైన నంకుర
శ్రీనినుపారె విశ్రవసుఁచి తలతం గరుణాస్వరూప మై. 50

- క. ముని యమ్మానినియింగితమును నెఱిగియు దివ్యబోధమున నేర్పడ నె
ల్ల నరసి యల్లనినకవున, మునింగి మృదుమధురవాక్యముల ని ట్లనియెన్. 51
- చ. జనకుఁడు గోరి నిర్మలశోచారమునం దగ నిశ్చయించి ని
న్ననుమతిసేయ నీవును బ్రీతుంబున నియ్యెడ కేగుదెంచు పె
ల్లను నగు నాదెసం దనయలభముఁ గోరితి వియ్యకొంటి నే
ను నకట వేళ క్రూరము తననూజాలఁ గ్రూరలఁ గాంతు కామినీ. 52
- చ. అనవుడు మీకృపం బడయు శ నాత్మజు లుగ్రులు గాఁగఁ బాడి గా
దనవుడు నీదాసంతతికి నంతకుఁ గొండొకవాఁడు శాంతుఁ డై
వినయవివేకధర్మముల శ విశ్రుతబుద్ధి వహించు మత్కులం
బును భవదీయవంశమును శ బూతము సేయు సరోజలోచనా. 53
- క. అని యూఱడించి ముని య,న్వనితం నైకొనియె నదియశవల్లభచిత్తం
బునకుఁ దగుచరిత మన్న నఁ, గని సంతస మంది కొంతశకాలంజనకున్. 54
- క. పదితలలుం గోతలు నిరు, పదిచేతులు నిరులు గవియు శ బలుమేనును గెం
పొదవిననయనంబులు నున్నద మగుహృదయఁబుఁ గలతనయునిం గాంచెన్. 55
- ఆ. కనినయప్పు డచటఁ గడు నుగ్ర మగురక్తవృష్టి గురిసె నుల్కశలవృదిశలఁ
బడియెవఱిగఁబడిచె శ బిడుగులుర్వినిబడి, మ్రోసెగాడ్పుసుడి సేమా సెనినుఁడు. 56
- క. మునివరుఁడు వికటుఁ డగుతన, తనయుకడకు వచ్చి వదనదశకంబు గనుం
గొని వానికి దశవదనుం, డనియెడునామం జొనర్చె శ నాసుతుపిదపన్. 57
- నీ. అధిక ప్రమాణసర్వాంగఘోరాకారుఁ గుంభకర్ణం డనుకొడుకుఁ గాంచె
దంష్ట్రాపరస్పరతాడనరచితసంకుల శూర్పణఖ యన శూఱాతుఁ గనియె
నిట్టిసంతతిఁ గన్న శ యిచ్చహాపాతకంబునకుఁ బ్రాయశ్చిత్తం శ మనఁగఁ బ్రీతిఁ
బడసె విభీషణుఁ శ బావనోజ్జ్వలమూర్తిఁ గైకసి మునికృపాశంకరవమున 58
- ఆ. నిట్లు పుట్టి పెరుగునెడఁ బం క్తిముఖకుంభ, కర్ణు లెందుఁ గ్రూరశక్తు లగుచుఁ
దిరిగి జంతువుల వశధితురు ధర్మసం, ప్రీతి బరఁగు నవ్వీభీషణుండు. 59
- ఆ. అంత నొక్కనాఁ డసంతవైభవముతో, ధనదుఁ డేగుదెంచి శ తండ్రిపాల
గారవమున నున్నఁ శ కైకసి గనుఁగొని, చిన్నవోయి కొడుకుఁ శ జేరఁ బిలిచి. 60
- క. ఇతనిమహాసంపద సూచితె మీ రొక్కనిక పుట్టి శ శ్రీతేజములం
దితఁ డి ట్లుండఁగ నీ వి, ట్లతిహీనత నున్న బరుషుఁ శ డండ్రే నిన్నున్. 61
- మ. తను ని ట్లాడినతల్లిమాటలకు మాతస్వర్యంబు చి త్తంబునం
దనరంగా దశకంధరుం డనియె నుత్సాహంబు వాటించి యీ
తనితో పాటి యనంగ మే లన నమందశ్రీవిలాసంబు నే
కొని యీలోకము లెల్ల నేలుదును నీకుం జింత యింతేటికిన్. 62

— రావణాదులు తపం బొనరించుట —

- క. అని గోకర్ణమునను జని, యనుజన్ములు దాను నెదలకజా నిలిపి తపం
బొనరించి రత్నైతం గొన, గను జెప్పెద నీవు వినుము శ రఘుకులతలకా. 62
- సీ. వేసవి గనగఁగవేగువట్టాల్చివై నగ్ని నల్లడ నుండ శ నర్ముం జూచి
వానకండువను దీపారాత్రములు జలధారల బయలుల శ దడియు చుండి
సీతునఁ బెనుమంచు శ శిరముపైఁ గురియంగ నిష్ఠఁ గుత్తుకబంటిపర నిలిచి
ఫలముల వేళులరబత్తంబులకు నీళ్లులను గాలిఁ గాలంబు శ దనరఁ గడపి
- ఆ. కుంభకర్ణుఁ డిట్లు శ భూరంబుగాఁ బది, వేలవత్సరములు శ సౌల నియతి
మునిగణంబు సిద్ధజరమును వెఱఁగంది, తన్నుఁ దగిలి పొగడఁ శ దపము చేసె. 63
- తే. ఏకపదముననైదువేలేడు లుండి, యూర్ధ్వబాహుండై మోమెత్తియుండఁ బదప
నైదువేలేండ్లు లిట్లు మహాతపంబు, ప్రియము గుండక చేసె విభీషణుండు. 64
- చ. అనుజులనిచ్చ మెచ్చక దశశాసనుఁ డుగ్రతఃకికుతూహలం
బునఁ ద్రిజగంబులం బొగడు శ పాంపిరివోవ సహస్రవర్షముల్
సన నొకమస్తకంబుగ సశంకతఁ దొమ్మివేలఁ దొమ్మిదిం
దునిమి హుతాశనుం దలలఁ శ దుష్టునిఁ జేసె నజండు మెచ్చగన్. 65
- క. క్రమమున దశముఖుఁ దొగినొక్కముఖమచిక్కుంగఁ బెఱముఃము లన్నియు న
గ్నిముఖంబున వేల్చియుఁ జి, త్తమునం దొకకొంకు లేక శ తద్దయు నెచ్చిన్. 66

— రావణునకు బ్రహ్మ వరంబు లిచ్చుట —

- చ. పది యగువేయి నిండుటయుఁ శ బంక్షిముఖుండు మనంబునకొ ముదం
బొదవఁగ నిర్వికారమన శ నున్న శిరంబును గోయఁ జూచినకొ
వదనచతుష్టయం బలర శ వారిజసంభవుఁ డేగుదెంచి క
టైమర వరంబు వేడు మిదె శ యిచ్చెద మెచ్చితి నంచు నిల్చినన్. 67
- క. ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి దశకం, ధరుండు వినయ మొప్ప నిలిచి శ తఱుగనితలపై
వెరవునఁ దనకరపద్మము, లిరువదియును మొగిచి యల్ల శ నిట్లని పలికెన్. 68
- శా. దేవా! విన్నప మాదరింపుము భయోద్రేకంబునకొ మృత్యువుం
గావం గోరు బహుప్రకారముల లోకం బంతయుం గావునకొ
దేవనాథవియచ్చరప్రకరదైతేయవ్రజాదిక్రియకొ
జా వేయాపున నాకు లేకునికి యిష్టం బాశ్రితశ్రీకరా! 69
- క. ఏ నాబలవిరహితు లగు, మానవులను సరకునేయ శ మది నెన్నఁడు నీ
యానయె జగతిం దక్కటి, హీనపుజాతులకు వెఱతుననే పరమేష్ఠి. 70
- చ. అని తను వేడికకొ సరసిజాసనుఁ డవ్వర మిచ్చి యొక్కమో
మున వినయావనముఁ డయి శ ముందట నిల్చినపంక్షికంధరుం

గనుగొని క్రమముం దలలు శ్రీ గ్రమ్మనఁ గల్గ ననుగ్రహించి ప్రి
తి నొసఁగె నుజ్జ్వలంబు లగ్నదివ్యశరంబులుఁ గామరూపమున్.

71.

క. వెల్లున ముంచి పిదప నీ, రెల్లను వెను డొంకఁ గొలన శ్రీ నెనుగెడుచంచ
త్సుల్లారవిందములక్రియ, నల్లన వదనములు డోచెనాశ్చర్యముగాన్.

72

— విభీషణునకు బ్రహ్మ వరంబు లిచ్చుట —

మ. అజాఁ డి ట్లద్భుతభంగిఁ బంక్తిముఖ సనన్వతాభిధానోజ్జ్వలం
ద్రిజగద్వీరునిఁ జేసి దుష్కరతపోదీప్తాప్రవృత్తిప్రకా
రజితాత్మం డగునవిభీషణు వరప్రాప్తాన్నతుం జేయఁగా
నిజబుద్ధిం దలపోసి వానిఁ గరుణాశస్త్రిధాత్తుఁ డై చూచుచున్.

73

తే. ధర్మనియతికి మెచ్చితిఁ శ్రీ దపముపండె, వత్స నీమది వలసినవరముఁ గోరు
మనిన భయభక్తిసంప్రమహర్షభరిత, హృదయుఁ డై యతఁడతనిఁకిట్టులనియె.

ఉ. ప్రితుండ నంది నాతపముఁవెంపున నీవల దీని కగ్గలం
బై తగుకోర్కీయుం గలదె శ్రీ యైనను గోరెద నామనంబు భ
ర్తృతరవృత్తికిం జనమి శ్రీ యిష్టవరం బగుధర్మవర్తులై
పూతగుణాభిరాము లగుఁపుణ్యులకుఁ సులభంబు లెవ్వియున్.

75

క. ఆనుపలుకుల కచ్చెరువడి, దనుజులలోఁ బుట్టి నీవు శ్రీ ధర్మంబు మనం
బునఁ గోరుట యరు దిచ్చితి, నని యజాఁ డమరత్నమును నీజాన్త్రము నిచ్చెన్.

— కుంభకర్ణుని తపఃఫలము —

ఆ. ఇవిధమున శంఖుఁ శ్రీ డవిభీషణుఁ బ్రితుఁ, జేసి కుంభకర్ణుఁ శ్రీ జేరఁ బిలువఁ
దలఁచు లెఱిగి దేవతలు దేవ విన్నప, మనధరింపుఁ డనుచునజానిఁ జేరి,

77

సీ. అప్పరోగణము విహారంబు సులఁపంగఁ దునిమెఁ బెక్కండ్ర నందనమునందుఁ
దఃములు నేయ మందరకుధరంబులో నురవడి మునులఁ బుల్కరి వధించె
నిల నెల్లయెడల సననేకభూసురులు యాగము లొనరింపఁబ్రాజములు గొనీయె
దెరువుల నరుగఁగ శ్రీ నరికట్టి చంపె నాబాలవృద్ధంబుగా శ్రీ బహుజనముల

ఆ. వేచి యాహారమున కనివేడ్క కనియు, నఖిలజీవుల నిట్లు నిత్యంబు సమయఁ
జేయు నీవరమున నిప్పు శ్రీ నీధుండయిన, నితఁడు సైరించునే లోకహితవిచార.

క. కావున నీతని మోహితుఁ, గావించుట జగము లెల్లఁగాచుట సుమ్మి
నావుఁడుఁ దలఁపున భారతి, రావించిన వచ్చుడును సుగరజ్యేష్ఠుండున్.

79

ఆ. అసురమోమునఁదూరవనియించి నను నిద్ర, యడుగు మనిన వాణియట్లు చేయు
దాన ననుచు జనియెదానవుఁ బిలిచి నీ, కాంక్ష సెప్పు మనియెఁగమలభవుఁడు.

క. నిద్ర దయజేయు మనియె సుగరద్రోహియు నమరవధలు శ్రీ రదనాంకురచం
చదుచులు నిగుడ వవ్వుచు, భద్రము మా కదియె యనఁగఁ శ్రీ బద్ధజాఁ డిచ్చెన్.

- క. ఆనేర్పుతోన వెనఁ జతు,రాననుఁడును సురలు నరిగి శ రవ్యాణియు దై
త్యాననముఁ బాసి పోయెను,దానవుఁడుఁ దలంచుకొని వృథాఁబితనుఁ డై. 82
- క. ఏయాపున నే ని ట్లని, కోరితి నిది యేమి యొక్కొ శ కుత్సిత మయ్యెన్
ఘోరతప మెల్ల దీనికిఁ, గారణమా సురలవలని శ కపటము సుష్టి. 83
- క. అని వగచుచున్న నాతనిఁ, గనుఁగొని భేదమునఁ బంక్తికంఠుఁడు నేరం
జనుదెంచి తానుఁ దమ్ముఁడు, ననునయ మొనరించి సముచితాలాపములన్. 84
- క. కొనియాడిన నాటవనెల,కును నొకదినమందు లేచుః శ గుడుపుచు గమనం
బును గల్గు నాఁడు ఓగతుర, కనీలోనన్ విజయుఁ డీతఁ శ డని యజాఁ డరిగెన్. 85
- క. వనజభవుచేత నివ్విధ,మున వరములు వడసి పంక్తిముఖుఁ డుద్ధతుఁ డై
యనుజులతో శ్లేష్మాతక,వనమున సుఖ ముండె దనుజశవర్గము కొలుచన్. 86

— ౧౭ సుమాలిబోధనచే రావణుఁడు లంకను వశపఱచుకొనుట ౧౭ —

- తే. ఇంతయునుజెప్పవిని రాఘవేశ్వరుండు, మిగుల నచ్చెరువడి యటఁమీఁదవారి
చరితమెట్లాకొ నావుఁడు శ ధరణిపతికి,నయ్యగ స్త్యముసీంద్రుఁడి శ ట్లనియెఁబ్రీతి.
- సీ. కైకసి దీనికిఁ శ గడుసతసంబునఁ దేలుచు నుండ సుమాలి తనదు
దాహిత్రుఁ జూడఁ బూతాళలోకంబున నుండి మారిచమహాదరులును
నవ్విరూపాక్షప్రహస్తులు నాదిగా సచివులుఁ దక్కుటైనై న్యపతులుఁ
గొలిచి రాఁ జనుదెంచె శ గుంభకర్ణవిభీషణులు దోస చన దైత్యకులవిభుండు
- ఆ నెదురువోయి భక్తి శ నెరఁగి సమాలింగి,తాంగుఁ డై విభూతి శ యతిశయిల్లుఁ
దననివాసమునకుఁ శ గొనిపోయి సముచితా,చారవిరచితోపచారుఁడయ్యె. 88
- క. వినయము దగఁ బాటించుచు, దనపార్శ్వమునందు సముచితం బగురుచిరా
సనమున నాసీనుం డగు,మనుమనితో నిట్లు లను సుమాలి ప్రియమునన్. 89
- శా.మావంశంబు ప్రసిద్ధి బొందు హరి పల్తాఱున్ సురేంద్రాదులం
గావన్ దానవమర్దనంబు గడఁకం శ గావించుటల్ మాను నా
దేవానీకముత్తుల్లడంగు విభవోద్రేకంబు శోభిల్ల దై
త్యావాసత్వముఁ గాంచు లంక భవదీయస్ఫారవీరోధతిన్. 90
- శా.లంకాపట్టణ మేలి యే నసమలీలం గ్రాలి దేవేంద్రుఁడై
గింకన్ దాడిగఁ బోయినన్ సురల రక్షింపంగ వేగంబ చ
క్రాంకుం డడ్డము వచ్చినం దెరలి దైత్యం బొంది పాతాళ మా
తంకం బేర్పడఁ జొచ్చి యం దఁడగి యిందాఁకన్ వగం గుందుచున్. 91
- క. ఉన్నంత నీవు గలిగితి, బన్నంబులు దలఁగ నింక శ బగఱ నొడుతు మీ
కిన్నరుండు రిత్త గాఁడిటు, గొన్నపురము మున్ను మగుడఁ శ గొనఁగావలయున్.
- క. మాతామహుఁ డిటు దనకుం, జేతో ముద మంద నీతిశిష్యున మదిలోఁ
బ్రీతుం డయ్యును దశముఖుఁ, డాతనిచి త్రంబుచందశమారయుబుద్ధిన్. 93

ఆ. ధనదుఁ డగ్రజుండు శ తదధీన మగులంక, యాపరడుట యుచితమగునె యనిన
నధికవినయమున మరహామతి యైనప్ర, హస్తుఁ డిట్లు లనియె శ నసురపతికి. 94

చ. తనయుఁడు తండ్రి యగ్రజుండు శ తమ్ముఁ డనం జనునయ్య రాజ్యముల్
గొనునెడ శౌర్యలంపటులకుకా మఱి చుట్టఁజింబు గల్లునే
యను వగునంతకుకా రిపు నుదగ్రత నైచిన నింక సూరకుం
డ నగునె వేగ పోరికిఁ గరణంగుము నీభుజవర్ప మేగ్పడన్. 95

క. విను ము న్నదితియు దితియును, ననఁ గశ్యపుభార్యలిరువు శ రప్పాచెల్లెం
డ్రనిమిషుల నసురగణముం, గని రయ్యిరుదెఱంగుం బగలు శ గారే తమలోన్.

ఉ. దైత్యులు దర్ప మెక్కి వసుధాతల మంతఃకూఁ దారవిక్రమా
ద్ధత్యమునం గొనం గని మరదం బడఁగించి రసాతలైకసాం
గత్య మొనర్చె విష్ణుఁ డటు శ గావున వారలతోడైవైర మా
చిత్తవిహీనమే తడవు శ సేయకు దాముకు నల్లు మిత్తటిన్. 97

తే. ఇట్లు పలికినవలుకుల శ కియ్యకొని సు, మాలి సందియ మేటికి శ మాకు నెల్లఁ
బ్రభువ వీన లంకాపురపతివి నీవ, సనుపు మొకదూత నాతనిపాలి కనిన. 98

చ. ధనదునియొద్ద కేగి యుచితంబుగఁ బల్కి పురంబుం బాసిపా
మ్మని మును చెప్పు కోఁజడము శ లాడిన మద్భుజశక్తి యంబుజా
సనవరశక్తిమూలబలశక్తియెఱుంగఁగఁ జాటి చెప్పి ర
మ్మని చతురాభిభాషణుం బ్రహస్తునిఁ బుచ్చె సురారి లంకకున్. 99

చ. చని యతఁ డాతనిం గని యశస్రముఁ డై సమయోచితంబుగా
వినయము నేసి దేవ యొకవిన్నప మిప్పురి తొల్లి దైత్యవం
శనిజనివాస మానడుమ శ శార్దూకతంబునఁ బాసి పోయి రా
దనుజుల దిప్తు నీయనుఁగూడదమ్ముండు గ్రవ్వుట నిన్ను వేడెడున్. 100

క. దశవదనుం డనుజుం డను, యశ ఖల్పమె నీకుఁ గిన్నరరాధిప రక్షో
వశముగ లంక విడిచి యస, దృశబంధుప్రీతి నేము శ దృఢముగ ననినన్. 101

తే. పురమునక కాదు నాదగునీరికిఁ బరిజ, సమున కొరులెవ్వరొడయులునాకు నేడు
గడయు నాకూర్చితమ్ముఁడకాక దీని, కడుగ నేటికి రమ్మను శ తడయ కిప్పుడ.

క. అని యతనికి సాదరభో, జనవిధి యొనరించి వస్త్రోచామీకరవా
హనభూషణాదివస్తువు, లనేకములు ప్రీతి నొసఁగి శ యానన మలరన్. 103

క. తగ వీడుకొలిపి ధనుడుండు, వగ మనమునఁ గూర విశ్రవసుపాలికి శీ
ఘ్రిగతిం జని యమ్మునిపద, యుగళంబున కెరఁగి సనిసయోక్తిపరుం డై. 104

చ. అమరవిరోధిపంపునఁ బ్రహస్తుండు లంకకు వచ్చి నాకుఁ గా
ర్యముఁ దగఁ జెప్పునట్లు పుర శ మాతని కిమ్మని యాడె నాడినక

సముచిత మైనచందమునఁ శ జక్కనిమాటల బాంధవంబుతో
న మగుడ వానిఁ బుచ్చి మునినాయక మీ కెఱిగింప వచ్చితిన్.

105

తే. ఏమిపురుషార్థములుఁజేయునెడలనెపుడు, మీయనుజ్ఞ యనాకుసహాయమగుట
నరసి మీదివ్యచిత్తాన శ నవధరించి, చేయ గలపని యొయ్యది శ చెప్పు డనిన.

శా. మున్నీ కార్యము వాడు న న్నడిగినక శ మో మీక కోపించి మీ
యన్నం బుణ్యచరిత్రు నేన ముచు లంకాధీశ్వరుం జేసితిం
జన్నే వానిపరాభవంబునకు నుత్సాహంబు నేయంగ నీ
కన్నక మోములు గంటువెట్టుకొని రోహయత్తుఁ డై యత్తటిన్.

107

ఉ. దిగ్గన లేచి పోయె గణుతింపక వాడు విరోధలబ్ధికై
యగ్గలిగంబునక మనలనందఱఁ జీరికిఁ జేకొనండు స
మ్యగ్గురుభక్తిధర్మరుచిమాన్యవివేకము లెంతదవ్వు నీ
కెగ్గనరింప కుండఁ బుర శ మిచ్చి తొలంగుము చాటి చెప్పితిన్.

108

సీ. ఇంద్రాయుధద్యుతు శ లెనఁగఁ జూడ్కికి రమణీయంబు లైనమణిస్థలములు
సిద్ధగంధర్వాదిసేవ్యంబు లైనయచ్చోదకంబులఁ జెలువొందునదులుఁ
బల్లవపుష్పసంపద లుల్లసిల్లంగ రమ్యంబు లైనయా రామములును
నంబుజమధుమత్తహంసికావితతుల రుచిరంబు లయినసరోవరములుఁ

ఆ. గలిగి యొప్పు మిగులఁ శ గైలాసశైలత, టంబునందుఁ బురవరంబుఁ జేసి
కొని వసింపు మచట శ ననుచరసహిత మై, దివ్యభోగలీల శ తేజరిల్ల.

109

క. అని విశ్రవసుండు చెప్పిన, విని వైశ్రవణుండు లంక శ విడిచి పరిజనం
బును దాను రజతగిరికిం,జని యొకపుర మలక యనఁగ శ సుపాదించెన్.

110

— రావణుండు లంకం బ్రవేశించుట —

తే. అంత నక్కడ మగుడఁ బ్రహస్తుఁ డరుగు
దెంచి విత్తేశుఁ గాంచినతెఱఁగు నచటఁ
దాను బల్కినక్రమమును శ దాని కాతఁ
డన్నచందంబుఁ జెప్పె దశశాననునకు.

111

క. విని యయ్యవిచారంబులు, దన కేటికి వెడలుఁ గాక శ దాడిమెయిం బో
యిన గాసిఁగాఁడై,యింతక, చనుఁ జూ వెఱచునట నిలువ శ సందియ మేలా.

మ. అని బాహుబలగర్వనిర్వహణవిద్యాపారగుం డైనయా
దనుజాధీశుండు వైర మెత్తి బలముం శదానుక వైషం బోయి పో
యి నిజావాసముఁ బాసి విత్తపతి పోయెం బోయె నా వింతుఁ జే
ర్చినయశాద్ధత్యము నిత్య మైన విజయశ్రీవిభ్రమోద్బాధి యై.

113

ఉ. లంకకు నేగి రాజ్యనుఖిలంపటుఁ డై యభిషేకమంగళా
లంకృతమూర్తిఁ జేకొని చలంబు బలంబును నుల్లసిల్ల ని

శృంకత రాక్షసాన్వయభుజావిభవం బలరక జగద్భయం
బంకురితంబు చేసె దొలఁగకాడెడువీరరసంబు పెంపునన్.

114

తే. ఇట్లు లంకాపురము వేడ్క ॥ నేలె సకల
దనుజలోకంబు నేవింప ॥ ననుజసహిత
ముజ్జ్వలశ్రీసమేతుఁ డై ॥ యుల్లసిల్లు
చుండి యాదశకలధరుఁ ॥ డొక్కనాఁడు.

115

—ॐ కూర్పణఖకుఁ బెట్టిసేయుట ॐ—

క. దర్పిస్తుఖయావనకం, దర్పిస్త్రసముజ్జ్వలాంగి ॥ దనచెలియలి నా
శూర్పణఖఁ జూచి యోగ్యవ, రార్పణసమయ మని తలఁచి యనుజన్తుబతోన్.

ఆ. కాలకేయవంశకరుఁడు విహ్వజ్జిహ్వఁ, డతులబలుఁడు సుందర్రాంగుఁ డతని
కిత్త మెల్లభంగి ॥ నిత్తన్వి నని తగ, నాడి కార్యనిశ్చయంబు నేసి.

117

క. దనుజపతి యున్ననగరం, బునకుం దగువారిసపుడ ॥ పుచ్చి యతని రాఁ
బనిచి సబహుమానంబుగ, నొనరించె బహియము మహోత్సవలీలన్.

118

—ॐ ఆశ్వాసాంతము - (ప్రథమావిభక్తి) ॐ—

చ. నిరుపమమూర్తి వైరిరథినీసమవర్తి వివేకవైభవ
స్ఫురితవిచారుఁ డుజ్జ్వలయశోమణిహారుఁడు ధర్మసంగ్రహ
దరపరతంత్రుఁ డార్యజనతామతమంత్రుఁడు వంశవారిజా
కరనవసూర్యుఁ డస్థలితగౌరవ రక్షధుర్యుఁ డిస్తుహిన్.

119

క. కవిలోకవనవసంతుఁడు, యువతీనూతనజయంతుఁ ॥ డుదయానంతుం
డు వినయధనవంతుఁడు దా, నవినోదై కాంతుఁ డమలిసన్వాంతుఁ డిలన్.

120

మాలిని. అమరశిఖరిహేలారహరిరై ర్యుం డవార్య
క్రమభుజబలదృష్టా రాతినంహారుఁ డంహ
శ్శమనవినుతిపాత్రాచారగణ్యుండు పుణ్యో
ద్యమవిరచితలోకాత్యంతహృత్పర్వఁ డుర్విన్.

121

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్రబుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు నిర్వచనోత్తర రామాయణము

చతుర్థాశ్వాసము

రమణీయుఁ డుపాసక

నారాయణుఁ డాదిధరణీనాయకసామోహ్య

దారచరిత్రుఁడు కులని

స్తారకసంభవుఁడు మనుమహజనపతి యెలమిన్¹.

1

— రావణకుంభకర్ణవిభీషణులు పెండ్లాడుట —

- క. ఆదశకంధరుఁ డఖిలవి, నోదంబులఁ దగిలి నిత్యసమాత్మవిహారా
మోదితుఁ డగు చుండి మృగ, వ్యాధరమున నేఁగి కాననాంతరభూమిన్. 2
- క. ఒకమార్గంబున రా మయుఁ, డొకకన్నెయుఁ దాను నచట శ నొయ్యన చనుడే
నెకుటిలశాంతోదాత్త, ప్రకృతి యగుట చూచి యెఱిఁగి శ రాక్షసపతియున్. 3
- ఉ. గౌరవశాంతమూర్తిఁ దగఁగఁగొని మార్గముక్తేవ నిల్చి య
చ్చేరువఁ బోవ నద్దనుజుఁ శ జేరఁగఁ బోయి మహాత్మ యిట్లు కాం
తారములోనఁ బోకకుఁ గతంబును నీ లలితాంగిపేరు నీ
పేరును దీనిజన్మమును శ ప్రితిఁ దగంగ నెఱుంగఁ జెప్పవే. 4
- చ. అనవుడు నాతఁ డిట్లును మహాపురుషా! మయనామధేయుఁడ౯
దనుజుఁడ హేమ నాఁ బరఁగుహదానిఁ బయోరుహవక్త్ర నప్పరో
వనిత నమర్త్యు లిచ్చిన పీవాహవిభూతివహించి నెన్ని మైఁ
దనయుల నిద్దఱు గని పదంపడి కాంచితి నీతలోదరిన్. 5
- తే. అగ్రతనయుండు మాయావి శ యనఁగ వాని
యనుఁగుఁడమ్ముండు దుందుభి శ యనఁగఁ బరఁగు
దీనిపేరు మందోదరి శ దేవ యిమ్ము
గాయతాక్షికిఁ దగువరు శ నరయఁ దలఁచి. 6
- మ. జగతిం గ్రుమ్మరువాడ నై కడఁగి యీశచంద్రాస్యఁ దోకొంచు నే
ను గరం బుత్సుకవృత్తిఁ బోక యిది హృన్దోదంబు సంధిల్లె నీ
దగుసల్లాపరసంబు పెంపునఁ బ్రియం శ బంతంతకుం జేర్చున
ట్లుగ నీయన్వయనామధేయములుఁ వింశదుం జెప్పు నా కేర్పడన్. 7

1. ప్రథమావిభక్తి. 2. విండున్ = విందును - నేను విందును - నేను ఆకొందును (ఉత్తమ పురుష); మూర్కొండున్ || (ఉద్యోగ 1- 237)

- క. నావుడు ముద మంది యితం, డీవారిజనయన నాకు శ నీ నెడఁ గోరెం
గావలయు నని తలంచి మ,హావినయపరుండు వోలె శ నతఁ డి ట్లనియెన్. 8
- క. నాకుం బ్రపితామహః డా, లోక పితామహఃడు తండ్రుల్లుం బొలన్యుల్
మీకె ననఁ బూన నేర గుణాకల్పా వేదములు చీరాభ్యస్తంబుల్. 9
- ఉ. వేరు దళాననుండు కృపావెంపున నాదుతపంబుసొంపునన్
వారిజసంభవుం డొసఁగె శ వావిరి యైనవరంబు లిప్పు డిం
పారెడులంక నాకు నెలకై మహానీచవిభూతి నుండుడున్
దారపరిగ్రహంబు నకృతం బిటముందట నన్నఁ బ్రీతుఁ డై. 10
- తే. క్రూరుఁ డగుట యెటుంగక శ కోరి యిచ్చె, గన్యనప్పుడమముండుదళకప్రదాన
సహితముగ వీటి కరిగి యుత్సవముతో వి,వాహమయ్యె నద్దానవశవల్లభుండు. 11
- క. తనసుతు లని యవ్వుయుచె,ప్పివమాయావియును దుందుభియు సమరముఖం
బున వాలిచేత నీల్లుట, లినతనయుండు నెప్పె రఘుకుశలేశ్వర సీకున్. 12
- క. ఒకయోధముఖ్యు నసి నం,తకు నై నను గీటడంచు శ దాని నమోఘ
ప్రకృతి యగుశక్తి నిచ్చెను, వికసిల్లుచు మయుండు దనుజపీరాగ్రణికిన్. 13
- క. కోరి వివాహం బయ్యెను,గారవ మెసఁగంగఁ గుంభశకర్ణుండు దళదం
భోరుహలోచన యగున, వైర్వోచనికూతుకూతు శ వజ్రజ్వాలన్. 14
- ఆ. సరమ యనులతాంగి శ శైలూపతనయఁ గ,హాలచంద్రబింబరబులినజఘన
హరిణశాబనయనఁ శ బరమోత్సవంబునఁ, బెండ్లియయ్యె నవ్వీరభీషణుండు. 15

—● మేఘనాదుని జననము —●

- క. పదపడి మందోదరి స,మృదమున సుతుఁ గాంచె నాకుశమారకు నెలుఁగున్
మదదిగ్దంతావళములు, బెదరఁ జెలఁగె మేఘనాద శ భీకరభంగిన్. 16
- క. దనుజేంద్రుండును జిత్తం,బున నెంతయు సంతసిల్లి శ పుత్రకునిఁ గనుం
గొని మేఘనాదుఁ డనఁగా, ననురూపం బయిననామ శ మప్పుడు వెట్టెన్. 17
- తే. పిదప నింద్రజి యనువేరుఁ శ బెంపుఁ బడసె, నద్దళానననందనుఁడభీమతముగ
దానిఁ బదపడి చెప్పెద శ మానవేంద్ర,వినుము తరువాతికథలు సశిస్తరముగ. 18
- ఉ. ఆసమయంబునన్ సరసీజాసను పెట్టినచొక్కు కుంభక
ర్ణాసురుమోమునం గదిరె శ నాతఁడు నగ్రజా వేడె గాధని
ద్రాసుఖయోగ్యమందిరము శ రాక్షసవంశ వరుండు నిచ్చెన్ గై
లాసమువోలెఁ బ్రాంశుధవశం బగునూత్న*నికేతరత్నమున్. 19
- క. అందు నివాసస్థానము,నం దల్ప మనల్పముగ నొనరిప్పిన నిద్రం
బొంది బహువత్సరంబులు, నిందితదురితాబ్ధిలో మునిగి యుండంగన్. 20

—ॐ రావణుడు దేవతలు మొదలగువారిని బాధించుట —

శా. దేవోద్ధానము లీల మై నటకు బాధించు న్నునిశ్రేణి నా
నావిప్రావలిఁ బట్టి తెచ్చి తిను బసన్నంబుల్ సురస్థ్రీలకుం
గావించుం గ్రతువై భవంబులకు విఘ్నం బాచరించుం దశ
గ్రీవుం డప్రతిమప్రతాపపరుషశ్రీ డాకలాకల్పుఁడై. 21

సీ మదమున నలిరేగి శ నదులు సొచ్చి కలంచి యాడు సుద్ధతగంధహస్తీలీల
బలమునఁ జెలఁగి కాశనల రేఁగి యాపట విజయ మహావాతశివుమమున
బెడిదంపుఁదనమునఁ శ గడఁగి శైలములు పొడిపొడి సేయు దంభోభిభంగి
నొడలిపెఁపున వీచి శ జడనిధు లిక్కడక్కడ వైచు మంథనగంబుకరణి
తే. గరుడగంధర్వయక్షకోన్నరులఁగన్న,¹ జెవులు వట్టి యాడించు నశేషలోక
భీకరము లగువిధములు శ పెక్కు సేయు, గర్వ మెదుగంగ నాదశశకంధరుండు.

—ॐ కుజేరుడు దూతను బంపి రావణునకు జుద్ధి చెప్పించుట —

క. అత్తటి నత్తెఱఁ గెల్లను, విత్తేశుఁడు గలయఁ గనియు శ వినియుం గరుణా
యత్తమతి యగుట దూతం, బుత్తెంచె దశాననునకు శ బుద్ధులు సెప్పన్. 23

క. చనుదెంచి దూత ముందట, గనియె విభీషణు నతండుఁ శ గడువేడుక న
ద్ధనపతిసేమ మడిగి పరిజనముల వేర్వేఱి యడిగి శ సంభావించెన్. 24

ఉ. వచ్చినకార్య మారసి యశవక్రచరిత్రుఁడు దానవేశ్వరుం
జెచ్చరఁ గానిపించె నెడసేయక దూత వినితవేషుఁడై
చొచ్చి ధరాతలం బురము శ సోకఁగ నానతుఁడై యుపాయనం
బిచ్చి కరప్రదర్శితమహిం దగ సంకుచితోపవిష్టుఁడై. 25

శా. దేవా దేవరతోడఁబుట్టువు కృతార్థిభూతచేతస్సుఁడై
నీవిఖ్యాతికి సంతసిల్లు సహజశన్నేహుండు నీయందు నీ
శ్రీ వెంపారుటఁ గోరు నీమహిమఁ బ్రార్థించు న్నదిం గావునక
దేవేంద్రాదులచంద మొప్పు దని యుద్దేశించి నీయొద్దకున్. 26

తే. నన్నుఁ బుత్తెంచె దనవచనములు గాఁగఁ, జెప్పుమని కొన్ని బుద్ధులు సెప్పివాని
నవధరింపు మొకించుక శ యవసరంబునాకు దయసేసి కార్యవివేకచతుర. 27

చ. జగములకుం బ్రతాపము ప్రశస్తముగాఁ బ్రకటించుమాత్రకుం
దగ వగు నిష్ఠ సేసినవిధం బిటమీఁద నిజాన్వయోచితం
బుగ నొనరింపు ధర్మము దశావిభవంబునఁ గాదె యింతపెం
పు గనుట లంకకై ధనకుఁ శ బుట్టినముందటిహాని సాలదే. 28

చ. మునిజన మెల్ల దుర్దశల శ ముచ్చిరి యుండుటఁ జూచి యప్పురో
వనితలయార్చిఁ జూచి క్రతువర్గముదైన్యముఁ జూచి నామనం

1. చిన్నిప్రాయపుకడి. చెవులవట్టాడించు గతినున్న దీ రామకన్నుదోయి-విజ. వి.

బనయముఁ దల్లడిల్లెడు దశకానన దుష్టచరిత్ర మింక నై
నను నిది మాని సత్పుత్రమునం జను దూలు లడంగు నంతతోన్.

29

తే. ఇంతకాలంబు నేఁ బోయిహిమనగమున, శాంకరం బగుధర్మంబునసలుపు చునికి
నెలుంగనై తిమగుడివచ్చియెల్ల నెఱిగి, యెలుంగఁజెప్పితిహితమునాఁ యెఱిగినంత.

క. ఇది నా కానతియిచ్చిన, పదకము గలరూపు విన్నపమునేసితి నీ
హృదయంబునఁ గైకొను మొండుకలంపులు దక్కు మనవునందుం గుపితుం డై.

క. ఆతఁడు నీకుం దగు నీ, వాతనికిం దగుచు మీర శ లక్కట దొరయుం
దూతయు నట వచ్చుటయభయాయాతురతం గఱపి పోవ శ నట యిది పోలున్.

ఉ. బుద్ధులు నెప్పు టెల్ల నటు శ వోవఁగనిమ్ము ధనాధిపుం దప
స్సిద్ధికిఁ బోయి వచ్చె నని శ చెప్పితి వత్తైఱఁ గెట్టి దంతయున్
శుద్ధిగఁ జెప్పు మన్న సురసూదనుపల్కులు చూడ నిట్లసం
బద్ధము లై నదూత యెడఁబాసియు దిట్టఁడు గాన నిట్లునున్.

33

ఉ. అర్థవిభుండు వోయి తుహినాద్రిఁ దపం బొనరింపఁగా విహా
రార్థము వచ్చినన్ గిరిసుతాన్వితు నీశ్వరుఁ గాంచియున్ వర
ప్రార్థన సేయఁ డయ్యె నతఁడతఁడు దానికి మెచ్చి యిచ్చె న
ర్వార్థవిధాయకం బయినయాత్మ సఖిత్వము నిశ్చలంబుగన్.

34

తే. వామపార్శ్వభిగతు లగువారి తేజ, మడరి యద్వైసలోచన శ మతని కపుడు
పింగళం బైనవా రేక శ పింగళుండ, ననఁగఁ బరఁగుము జగములననిరి ధనదు.

ఉ. అత్తైఱఁ గెల్ల నిట్టిద మహాత్మ శుభంబు నధర్మవృత్తి కా
యత్తము సూవె యిచ్చెయి నహంకృతి సత్త్వము గాఁ దలంతురే
యుత్తము లక్కటా చెడుట శ కోపక చుట్టము బుద్ధి నెప్పిం
జిత్తమునందు నీసరకు శ సేయమి గర్వము గాక కర్జమే.

36

తే. అనిన నిరుపదికన్నుల శ నడరుకెంపు, పద్మవనగతబాలాతపంబుఁ బోల
భ్రుకుటివికటలలాటవిస్ఫూర్ణదుగ్ర, కోపభీకరుఁ డగుచు రఁజ్జోవిభుండు.

37

క. వీమేమీ ననుఁ జెడు దని, నాముందటఁ గొంకులేక శ నాలుకతుద కీ
వీమాట దెచ్చి తజావర, మేమిగఁ దలఁచితొకొ నీకుననిది విధి యనుచున్.

38

క. కేసరము లదరుహరిక్రియ, మీస లదర లేచి దూత శ మెడ దునియఁగ సిం
హాసనముకెలన నున్నమహాసి వెఱికి ప్రేసె దమ్ముఁ శ డడ్డము సొరఁగన్.

39

ఆ. ఆవులించుతలయు శ నడరెడునట్టయుఁ, జూచి స్త్రీతుం డగుచు శ సురవిరోధి
యచటిడింభతనికి శ నాడలిమడుపుగా, నిచ్చి యాగ్రహమున శ నిట్టు లనియె.

40

కా. రజోవంశహితోపదేశ మనువేరన్ వీని బుత్తెంచె నా
యతఃస్థిశ్వరుఁ డీశుతోఁ దనకు సఖ్యం బైనతేజంబు రా

జ్యోత్సోభంబుగ లంకఁ గొన్న మనయఃస్వాయంబు నెప్పుడ సురా
దిక్షుద్రవ్యవసాయహేతు వగుభీతిం జూపి జంకింపగన్.

41

ఉ. నిక్కము నట్ల కాన తగునీతిపరు ల్గుర లుక్కివఁబునన్
మిక్కిలి యైనవారి నియమింపక తక్కుదురే ధనేశ్వరుం
డక్కట లెస్స సేసె నడియూస నెడన్ దిగధీశుఁ డొక్కఁడుం
ద్రిక్కక యుండఁ ద్రుళ్లడఁపఁ శ ద్రిష్టరఁ బోవలనెం గ్రమంబునన్.

42

— రావణుఁడు కుజేదనివై దండెత్తి పోవుట —

ఉ. కాపున మున్నుమున్నయలకాపుర మేర్చి ధనేశు నోర్చి య
తొవలిపే రడంత మని శ యప్పుడ యుద్ధవిడిక సమగ్రనా
నావిధనై న్యభూరిభరణమ్రవసుంధరుఁ డై పురీసరి
ద్ద్రావమహాటపు ల్లడచి శ రాజతశైలముఁ జేరఁ బోయినన్.

43

తే. యక్షులంతంతఁ జూచి ధనాధిపునకు, రాక్షసేశ్వరునైన్యంబు శ రాక చెప్ప
నతఁడు గ్రక్కున సేన లాఁయితము చేసి, బరవసంబునదలపడఁబంచుటయును.

క. ధనదుబలము దనుజబలము, ననువునఁ దలపడఁ గడంగి శ యార్పుచుఁ దాఁకెన్
ఘనఘోషభీషణము లగు, వననిధు లొండొంటితోడ శ వడిఁ దాఁకుగతిన్.

45

— యక్షరాక్షసలయద్ధము —

కా. జ్యానాదంబు నిశాతహేతిపటలీసంఘట్టరావంబు ఘం,
టానిక్యాణసమేతబృంహితము గాఢస్ఫారహేమాసము
తానోపేతఖరాహతధ్వనియు సాంద్రం బైనభేరిపటు
ధ్వానం బేర్పడ దయ్యెడ నయ్యెడ బలదవ్వంద్వంబునం దేమియున్.

46

ఉ. అందును నిందుఁ జేయఁగల శ యట్టిభటుల్ దలపడ్డ నైన్యముల్
గ్రందుగ నొక్కపెట్ట తమకంబునఁ బోరుట చూచి కైకనీ
నందనుఁ డిమ్మెయిన్ సరి పెనంగుట నైఁపక వచ్చి వీరకఁ దా
కెం దనమోములన్ వఱలఁ శ గీల లుదగ్రత వజ్రదంష్ట్ర లై.

47

క. ఏటున వాటున వ్రేటునఁ, బోటున దశముఖుఁడు రాద్రముగ నఱుముటయున్
లేటమొగమువడి యక్షులు, కోట సొరంబాటి రసురశోటి యెగవఁగన్.

48

క. తోలుకొనిపోయి దనుజులు, కైలాసతటంబుబయలు శ గైకొనఁ జన నా
భీలశరనిహతి వారలు, గూలఁగ సంయోధకంటకకుండు వడిఁ దాఁకెన్.

49

ఉ. ఏచినదైత్యునైన్యముల శ నెల్లను ద్రుళ్లడఁగించి యిట్లు శౌ
ర్యోచితలీలఁ గ్రాలి సమశరోద్ధతి మై దమసేనఁ జూచి చే
వీచుచు వచ్చుయక్షుఁ గని శ వీతభయుండు దశాస్యమంత్ర మా
రీచుఁ డుదగ్రుఁ డై గిరి గిరిం దగ మార్కొనుమాడ్కిఁ దాఁకినన్.

50

- క. ఇరువురశరజాలము లొం, డొరువులతురగములు సూతు శ యరుకేతనముల్
గరువల్క్రియఁ బడఁ గూల్పుచు, నెరగలిచ్చుగతిఁ గప్పె శ నిరువాఁగుపయిన్.
- ఉ. యతుఁడు దానవుం గదిసి శ యార్చి దగం గద బిట్టు ప్రేసినన్
రాక్షసుఁ డీడఁబోక భిదురప్రతిమానమహాసి వే సె ధూ
మ్రాతుఁడు నంతఁ గూడుకొని శ యాసురవృత్తిఁ దగంగఁ జేసె ను
గ్రతురికాక్షతిం బ్రతిముఖంబున రక్తనదీప్రవాహముల్. 52
- ఉ. దానవవీరు లిట్లు ధనదప్రియభృత్యునిఁ గిట్టి నొంచినన్
మానము డిగ్గఁ ద్రావి గరిమంబు దలంప కతండు వాఱినన్
సేనలు పెల్లగిల్లి పఱచెన్ దశకంఠుఁడు కోట డగ్గఱం
గా నడచెన్ మణిస్ఫురితశకాంచనతోరణకాంతిఁ జూచుచున్. 53
- ఉ. అట్టియెడన్ సురారిసుభూటావళి వాకిట లగ్గసేసినం
గట్టుపకాసి దీర్ఘదృఢశకాయుఁడు తత్ప్రతిహారపాలకుం
డొట్టినమంటవోలెఁ గడుసనుగ్రతఁ బేర్చిన సూర్యభానుఁ డ
పుట్టునఁ దాకి దానవులు శ పాటుటయుం గదిసెన్ దళాననున్. 54
- ఆ. వీరకఁ గొండతోడఁదాఁకెడుతగరును, బోలె గగనచరులు శ భుజబలంబు
వొగడఁ బరిఘ ద్రిప్పి శ యొగసి దళానను, వెడఁదయురముపెలుచునడిచియార్చె.
- క. ఆసూర్యభానుఁ డీక్రియ, ప్రేసినయప్పరిఘ దనుజశిఖుఁ డధికబలో
ల్లాసమునఁ బుచ్చుకొని పొడి, సేసె నసురు లార్వ నతనిశిర మొకవ్రేతన్. 56
- క. సుగ్ధయనయతనిఁ గనుఁగొని, బెగ్గలమున నచటిభటులు శ పికపిక లైనన్
డగ్గఱి పిశితాశను లొక, మొగ్గర మై కోట సొర సముద్ధతు లయినన్. 57
- మ. సమరక్రీడకు వచ్చె వైశ్రవణుఁ డుత్సాహోగ్ర మై మాణిభ
ద్రముఖం బైనబలంబు మున్ వెడలఁ దూర్యశ్రేణి గర్జిల్ల దు
ర్దమదోహికాండవిమర్దితోద్ధతగదాదండోద్భటుం డై పరా
క్రమలీలం బటువందివాగ్విభవసంసంభంబు రంజిల్లఁగాన్. 58
- క. ప్రకటబలు లమృహోదర, శుకసారణు లాదిగా నసురవీరులునున్
భృకుటిముఖు లగుచు యక్ష, ప్రకరముఁ దలపడిరి తూర్వోరవములు నెలఁగన్.
- ఆ. దొరలు వెన్నుదన్నిరపుకొల్పి యిరువురఁ జేరిచూచుచుండఁజెలఁగియుభయ
బలముఁ బోటులాడె జలమున నొక్కింత, యోలమానగొనకయోలి నార్చి.
- సీ. కీలాబజలముపైఁ శ దేలుచు నవ్విన ట్టున్న శిరంబు లొక్కొక్కచోట
నంగుళీయకరుచు శ లడరంగ నెఱిఁ, బాసియున్న హస్తంబు లొక్కొక్కచోట
గుత్తులకొలుదికి శ గృత్తంబులై పడి యున్నపాదంబు లొక్కొక్కచోట
నవయవభేదంబు శ లమరక తునియ లై, యున్న గాత్రంబు లొక్కొక్కచోట

- తే. గమలపండంబు నాగలోకంబుం దలిరు, బాన్సుంగల్పాంతమునజమునబానసంబు
నింటిలోపలబోలె నొకప్పెనుగెఁజూడ, నపుడుయత్తునిశాటయశ్ధాంగణమున,
ఉ. అయ్యెడ మాణిభద్రుడు బ్రహ్మస్తుడు నొండొరు దాకి వ్రేసీయున్
ప్రయ్యంగ మోదియుం జదియవైచియు నొచ్చి చనంగ నిష్ఠైయిన్
డయ్యంగ బోరి రంత వికటప్రముఖాసురు లంటఁ దాకినం
గయ్యము చక్కి యత్తు డధికం బగునొప్పునఁ బెల్లగిల్లినన్. 62
- ఆ. బలము పాయ యిచ్చి శ తొలఁగిన నలుకక, బరవసమున నర్థపతి గడంగి
రథముఁ బఱపఁ బనిచె శ రాక్షసభటకోటి, యటుమలేక పాటి శ తెఱపి యిచ్చె.

—౭౭ కుబేరుడు రావణుని దూరనాడుట ౭౭—

- క. ధనదుడు గట్టెదురం ద, మ్మునిఁ గనుఁగొని సూతుఁ దురగముల నిలుపంగాఁ
బనిచి పులస్త్యతనయనం, దనుఁ డగుటకు సముచితముగఁ శ దా నిట్లనియెన్. 64
- ఉ. ఏను హితంబు నెప్ప నిటు శ లేచి దురాచరణంబు లిష్టైయిన్
మానవు రోగి చే దయనశమం దటువుంచెవు లంటఁ దాకినం
గాని యెటుంగఁ డప్పు ప్రతిశారము గల్గునె యట్లపోలె నీ
దైననికృష్టవృత్తిఫల శ మంది తలంచెదుగాక పిమ్మటన్. 65
- ఉ. కార్యము లెందుఁ దార యవుఁ శ గా దన నోపుదారే సహాయు లై
యాద్యులు ద్రోచి చెప్ప నుభయప్రతిపన్నము లైనఁ గాక యీ
శౌర్యము వట్టి దుర్లయవిశారమునన్ వినియంబు దక్కుట
స్థైర్యముఁ దేక యున్నె¹తుది శ దాకునె లోకవిరుద్ధవృత్తముల్. 66
- తే. మేలు రెండులోకంబుల శ మేల తెచ్చు, కీడు నేసినఁ దప్పదు శ కీడ యగుట
దీని నాబాలగోపాలశమైనజనము, సకలమును మది నెటుఁగు నీవొకఁడుదక్క. 67
- చ. ఒకరునిమాటఁ బోక కడుశుగ్రత నీవు సధర్మ లైవవా
రి కలుగుచున్ సముద్ధతిఁ జరింపఁగఁ జూచుట దేవతాగణం
బకట మనంబులోన ముదతమందుఁ జూచి వెడమాట లింక నే
టికి రణకౌశలంబుఁ బ్రకటింపుము వచ్చితి సారెసారెకున్. 68

—౭౮ కుబేరుడు రావణునితో యుద్ధముచేసి యాడిపోవుట ౭౮—

- క. అనిన మటుమాట వలుకక, దనుజేంద్రుడు ధనదు నస్త్రతతిఁ గప్పె నతం
డును బాణవృష్టి గురిసి య, శనిక్రియ నుగ్ర మగుననలశర మేసె వడిన్. 69
- ఆ. అదరు లెగయ వచ్చునాగ్నేయబాణంబు, రాక కంబుపతిశరంబుఁ దొడిగి
లాఘవమున నిజబలం బార్వ దశముఖుఁ, డనతిదూరమునన శ యాటనేసె. 70
- శా. శ్రావ్యం బై చెలఁగన్ గభీరమధురజ్యానాద ముద్దామవీ
రవ్యాపారనిరూఢతం బ్రతిశరారంభంబు మర్దించుచున్

సవ్యప్రాధి దృఢాపసవ్యగతి నాశ్చర్యంబుగా నేయుచున్

దివ్యాస్త్రంబులఁ బోరి రిద్దలును¹సాదృశ్యంబు దృశ్యంబు గన్.

71

ఆ. ఏటు లాడియాడి యేడ్డెఱఁ గలిసి గదాప్రవీణబాహుదండుఁ డయిన
ధనవిభండు ప్రేసె యదశముఖుశిరము లం,దంద యతు లార్వనచల మద్రువ.

క. సురవైరి గినిసి యొక్కట, నిరువదిగద లెత్తుకొని ధనేశ్వరు సురమున్
శిరమును బరులుం గరములుం,జరణంబులు జదియ మోచె య సరభసన్మత్తిక్ 73

చ. కలయఁగ మేన శోణితము య గ్రమ్మఁగ లా వఱి యొల్లఁబోయి కెం
దలిరుల నొప్పుచూతము మోదల్ నఱకన్ ధర వ్రాలునట్లు వి
హ్వలుఁ డయి తేరిపై నొఱగు య వైశ్రవణుం గని సూతుఁ డెంతయుం
దలరి రథంబు దోలుకొని య దవ్వల కెక్కి కేనిఁ బోయినన్.

74

క. పెల్లుగ నార్పుచు విజయసముల్లాసముతోడఁ బంక్తిముఖుబల మెగవం
జెల్లాచెద రైయతులు, పెల్లగిలం బఱచి రద్రీవి ట్టులియంగన్.

75

సీ. కాలుకొన్నంతయుఁ య గడువేగమునఁ బాటి కనుకని దెసలందుఁ గాడుపడియుఁ
బాటఁ జాలక ముట్టఁబడి బాడ దప్పంగఁ దొలఁగి పెన్దొందులఁదూఱఁబడియుఁ
దలలుఁ జీరలును గంఠలు వట్టికొని గాసి గా మ్రగ్గుటడవులఁగాటువడియుఁ
గాభులఁ జేతులఁ య గా నెట్టకేలకుఁ జలు లెక్కి లోయలఁ య జాఁగఁబడియు

ఆ. బయలిమొనలు గోట య వట్టిసపెల్లున,వీటిప్రజయు నొక్కమాట యురలఁ
దెరలి యిద్ద టొక్కతెరువునఁ బోవక, యాకులితను గాండోకికు లయిరి.

76

— రావణుండు మదేరు నోడించి పుష్పకవిమానము గొనుట —

తే. ఆసురపతి గెల్పునైకొనియలకఁ జొచ్చి,యొందునేయంగనొల్లకయుచితపరుడ
పోలఁ దనప్రజవారింఁచిరీలఁ గామ, గమనరమణీయ మగుపుష్పకంబుగొనుచు.

క. చనియె నట ధనదుసూతుఁ డ,తని నొకపద్మాకరంబుతటముననుం బె
ట్టిన నచటఁ బొలయునల్లని,తనుగాలిం దేటి లజ్జితస్వాంతుం డై.

78

ఆ. అంత నంత విరళ య మగుపరివారంబు, గూడి చిన్నవోయి య కొలిచి రాఁగ
వాడి యున్నమోమునాంచినభంగిన, యలక కేగుదెంచె యక్షవిభండు.

79

ఉ. అక్కడ దానవేంద్రుండు జయంబునఁ గ్రొవ్వెలరారఁ బుష్పకం
బెక్కి గిరింద్రవైభవనిరీక్షణకౌతుకలగ్నచిత్తుం డై

యిక్కడ నక్కడం గలయ య నిచ్చమెయిం జరియించు చుండఁగా
నొక్కడ నెద్దెసం గదలకుండె విమానము విస్తయంబు గన్.

80

చ. ఆసురవిరోధి దాని కెద య నచ్చెరు వంది యమాత్యభృత్యవ
ర్తములును దానుఁ గూడి వడి య గామగ మై చనునట్టి దివ్యిమా
న మిచట నిట్లు దీనిగమనం బెడలం గత మేమి యక్షస

త్తముఁ దొకరుండు దక్క నొరుం య దాల్చిదోళో హృదయానువర్తి యై.

81

నందికేశ్వరుడు రావణుని శపించుట

- చ. అనుసమయంబునం ద్రినయనానుచరుం డగునంది వారలం
గని యనియెం దొలంగుఁ డెడఁగా నిది యీశనివాసదేశ మిం
దనిమిషయక్షకింపురుషు లలాదిగ నెవ్వరు రా రనంగ న
ద్దనుజవిభుండు వెండియు నుదగ్రతఁ బోవక యున్న నల్కతోన్. 82
- క. ఈతటి సీశ్వరుఁ డిత్తరు, పోతంబులకెలన శైలశ్రుత్తియుఁ దానుం
బ్రీతిఁ గుసుమాపచయకే, లీతత్పరుఁ డైనవాఁడు లీలీలానుగతిన్. 83
- క. అడిబీర ముడిగి రాక్షస, చెడక మరలి పొమ్ము నీకుఁ ల జేయలఁదియె యీ
యెడ యింక నీవు నిలిచినఁ, బడ నడుతురు గన్న నిన్నుఁ ల బ్రమథగణంబుల్.
తే. అనినఁ గోపించి యీశ్వరుఁడనఁగ నెవ్వఁ, డతనికిచ్చోటు దక్కినకతముఁ జెప్పు
మనుచు వానరవదనంబునట్టు లున్న, నందిమొగ మప్పు డేరకొనంగఁ జూచి. 85
- క. కడుఁ బెల్చు నవ్వి యగు నీ, వడువునఁ జెలువంబు గలుగు ల వారలచేతం
జెడఁడే యీతఁడు నుడువకలయుడుగు మనుచుఁ బంక్తిపదనుఁడుల్ల సమాడెన్.
చ. తెగడిన గెంపుసొం పడయదృష్టులు గాడఁగఁ జూచి నంది యి
ట్లగు నిది నిక్క మివ్విధమునాననముల్ గలవార యేపున
న్దిగిలినరాక్షసాన్వయము లనిన్నుఁ బురంబును సాగరంబు గా
సిగ మసి గాఁగఁ జిక్కు వడఁ ల జేడ్పడఁ జేయుట యెట్లుఁ దప్పనే. 87
- ఆ. నిన్నుఁ బట్టి యిపుడ ల నీటుగఁ దలలు దున్నాడ నాకు శక్యమగున యైన
జగముచేతినిండఁ ల జచ్చినవాడవు, మున్న కాన శపము ల ముట్ట ననిన, 88
- మ. అతిరాద్రాకృతి దైత్యుఁ డిట్లనియె మీ ల రాకొశముం జేయఁ బ
ర్వత మే నిష్ఠ చలంబునం బెఱికెదన్ ల వారింపుఁడా నీవు మీ
యతఁడున్ వచ్చి విమాన మాఁగినఫలం ల బందంగ నీశాను ని
ర్జితుఁ గావింపక మిమ్ముఁ ద్రుంపక దశగ్రీవుండునుం బోవునే. 89

రావణుడు కైలాసమును బెల్లగించి యెత్తుట

- ఆ. అనుచు శైలమూలమున కేగి చేతుల, గుచ్చి యమరం బట్టి ల కూలఁ ద్రోవ
నప్పించి యెత్తె ల నల్లాడె నమ్మహానగము జీవరాశి ల బెగడుపడఁగ. 90
- క. తదవసరంబునఁ బ్రమథులు, బెదరిరి గిరిరాజతనయ ల విట్టులికి వెసం
బొదివి పయి వ్రాలి కొఁగిలె, గదియించెను శంభుమేను ల గరుపారంగన్.
ఆ. దనుజుచంద మంతఁ ల దనదుచి త్తంబున, నెఱిగి శంకరుండు ల చిటుతనగవు
కాంతి మోముచెన్నులవంత గావింపంగ, నుంగుటమున నల్లనూదుటయును.

{ శివుడు రావణునిచేతులు కైలాసము క్రింద నడఁగఁ ద్రొక్కి }
వాఁడు ప్రాశంపఁగా ననుగ్రహించుట

- చ. కరములు చాఁపకట్టునడఁగగా గిరి యెప్పటియట్లు క్రుంగినన్
విరవిరఁ బ్రెల్లి నొవ్వడరి ల విహ్వలుఁ డై దశకంధరుండు ఘో

రరవము లోకసంభ్రమకరం బగునట్లుగఁ బెల్లుఁ గూసె న
చ్చెరువును బెగ్గలంబుఁ గవిసెన్ వెన దైత్యునమాత్యకోటికిన్.

93

క. వెల్లువ ముట్టినపగిదిం, దల్లడమునఁ గూడఁ బాటి తనుఁ దననైనన్
బెల్లును ముసరఁగ దానవ,వల్లభుఁ డట్లటచుచుండె న వా విడిచి వడిన్.

94

తే. తా నెటుంగనియట్టుల న తడవు గాఁగ, నిల్చి కరుణించి పదపడి నీలగళుఁడు
నగము డీలించి బాహులుగిదిగిచికొనఁగ,నిచ్చి యానతియిచ్చెదై న్తేశ్వరునకు.

శా. కేలీకందుక మల్ల నెత్తుకొనుమాడ్కిం బట్టి నాయున్నయీ
కైలాసాచల మిట్లు నీవు నెగయంగ నెత్తినం జోద్య మై
నీలా పేఁ గొనియాడు పెల్లరును వర్జింపంగ నీ కొక్కపే
రేలోకంబునఁ జెల్ల దైత్యులకుఁ బెంపెక్కంగ నే నిచ్చెదన్.

96

క. ఏ వినఁగ నిపుడు నీదగు, రావంబు త్రిలోకభీకరం బయి చెలఁగెం
గావున విన్న భయం బగు, రావణుఁ డనునామమునఁ బరఁగు త్రిజగములన్.

ఉ. పుష్పక మర్థి నెక్కు మెటఁ న బోయిదో పా మ్మని వీడుకొల్పె వా
స్తోష్పతి సంతసం బెడల న ధూర్జటి నిర్భరహర్షనిర్గళ
ద్యాష్టవిలోచనం డగుచు న దానవనాథుఁడు రత్నమాలికా
నిష్పతదంశుజాలరమణీయవిమానము నెక్కె మొక్కుచున్.

98

— ఆశ్వాసాంతము - (తృతీయావిభక్తి) —

మ. బుధసంరక్షణశీలుచేత వినయాంభోరాశిచే శత్రుగ
ర్వధనాదానవిదగ్ధుచేత రమణీప్రద్యుమ్నుచే నన్వయాం
బుధిసంపూర్ణమథాంశుచేతఁ సుహృదంభోజారుచే భారతీ
మధునివ్యందముఖాబ్జుచేతఁ ద్రిజగన్తాన్యస్ఫురతీర్తిచేన్.

99

క. ఖండియరాయనిచే నుద్దండద్విషదవనిపతిమదావళహరిచేఁ
ఖండితవిధుచే విభవా,ఖండలుచే నృపనయప్రకారునిచేతన్.

100

మాలిని. నిరుపమరణకేలీనిర్దళదైర్వరిధాత్రీ
వరతనుగళితాస్మగ్వారిపూరావగాహ
దరభరపరిభేలద్యాతుధానాంగనాని
ర్భరమదమధురస్తోత్రప్రసన్నాత్మచేతన్.

101

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తీర్థనామధేయప్రణీతం బయినయు త్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు నిర్వచనోత్తర రామాయణము

పంచమాశ్వాసము *

రమణచరణశరదం

భోరుహభృంగపతిచే ద్రిభువనప్రథితా

చారునిచే గనకాచల

ధీరునిచే మనుమనసుమతీవల్ల భుజేన్.*

- క. శంభునిచే నివ్విధమున, సుభావితుఁడై తదీయశైలము డిగి సం
రంభమున రావణుఁడు దాఁ, గుంభిని నలుఁగడలఁ గలయఁగ్రుమ్మరు చుండెన్.
- క. ఒక్కొక్కమరి సేనలతో, నొక్కొక్కమరి వీరపరిజనోపేతుం డై
యొక్కొక్కమరి దనయంతన, యొక్కడనేనిని జరించు న నిచ్చాగతులన్. 3

— వేదవతి రావణునిచే నవమానిత యై యగ్నిప్రవేశము చేయుట —

- మ. హిమవంతంబున కేఁగి యొక్కయొడ నందేకాంత మొక్కర్తు చీ
రముఁ గృష్ణాజినముం గమండలువు నైరరాగంబు వర్జించి సం
యమముం గైకొనిఁ యున్నఁ జేరఁ జని హృద్యాకారముఁ యావనో
ద్యమముం గాంతియుఁ జూచి రావణుఁడు గాఢమాయత్తుఁడై యిట్లునున్. 4
- క. ఎవ్వనితనయవు నీపతి, యెవ్వఁడు వేరేమి నీకు నీరూపంబు
జవ్వనముఁ బాయ నీతప, మెవ్విధిఁ బాటిల్లె నకట న యంతయుఁ జెపుమా. 5
- క. అనుపలుకులు వినియుం దా, విననియదియపోలె నుచితవిధి నాతిథ్యం
బొనరించినయక్కన్యక, ననిమిమరిపుఁ డట్ల మఱియు న నడిగిన నదియున్. 6
- సీ. అనఘ కుశధ్వజాఁ న డనుమునీశ్వరుఁడు వేదాభ్యాస మనిశంబు నాచరించి
యాసుకృతంబునఁ జేసి నా గని వేదవతి యనుపేరిడి న వంశమహిమ
వెలయంగ నిక్కన్య న విష్ణున కిచ్చెద నని చాలఁ బ్రితిసేయంగ నెల్ల
వారును మాయయ్యోగోరిక యెఱుంగక యర్థింప నర్థింప నతఁడు ద్రోచి
- తే. పుచ్చ నసురేంద్రుడైన జంభుండు నడిగి,తనకు నీకున్న నలిగిమాతండ్రిజంపెఁ
దల్లి సొదఁ జొచ్చె సత్యవ్రతంబు నడపు, జనకుపూనికినేఁ దీర్తు నని తలంచి.
- క. అది మొదలు గాఁగ విష్ణుని, మది నిల్చి యతండ నాకు న మగఁ డగు ననియ
ట్లు దపంబు నేయు చుండుదు, నిది నాతెఱఁ గనిన దానవేశ్వరుఁ డనియెన్. 8

ఉ. కాంతి దొలంగ మే నిటులు శ గాతీయఁ బెట్టుచు జవ్వనంబుచే
న్నింతయు రిత్తవో సుఖము శ లెల్లను డిగ్గఁగఁ ద్రావి నెమ్మదిం
జింత దళంబుగా నడరఁ శ జేడ్చడి యొంటి చరించుచు జర
త్కాంతయుఁబోలె నియ్యిడుముఁ శ గైకొనఁ బాడియె చారులోచనా. 9

మ. లలనా విష్ణుఁ డనంగ నెవ్వఁ డతః డేలా శుద్ధవంశంబు ని
ర్మలసంపూర్ణ తపోమహాత్మ్యము వరప్రాప్తానుభావంబు దో
ర్బలసంపత్తియు నాకుఁ బోలెఁ ద్రిజగత్ప్రఖ్యాతిపాత్రంబులే
కలదే లంక పరాక్రమం బఖిలలోకశ్లాఘ్యమే వానికిన్. 10

ఆ. అనినఁ జెవులు మూసీకొని యిట్టులను లోక, వంద్యు వేదవేద్యుఁడవరదుఁబరము
ననుపమాను నచలశవ్యయు హరిఁ జెడ, నాడఁ గూడ దని మృగాక్షమతీయు.

చ. తపముల కెల్లఁ దాన ఫలదాత కులంబున కాదికర్త యై
యపరిమితప్రభావుఁ డగునాచతురాస్యుఁడు నాభిఁ బుట్టె వి
శ్వపతి యహీనబాహుబలసారఘను ల్పథుకైటభాదిదై
త్యకతుల నెల్లఁ ద్రుళ్లడఁచె శ నారయ విష్ణుఁ డమాననీయుఁడే. 12

క. అనిన నసుర యవ్మాటలు, విన నొల్లక కదియ వచ్చి శ వెండియు సతి కి
ట్లనియె మరునంపఁబెల్లనఁ, దనువు నిలువ దింకఁ గోర్కి శ దఱిమెడుఁ జేర్చిన్. 13

చ. ఎఱుంగవు గాక భోగముల శ కెల్లను నెచ్చెలి జవ్వనంబ యి
త్తఱి నుడివోవ కుంక నుచితంబుగ జక్కవదోయివోనిక్రి
క్కిఱిసినచిన్నిచన్నుగవ శ యిం పెసలారఁగ నాదునక్షమ
వఱులుసరోవరంబున నవారణఁ గేలి యొనర్పు కోమలీ. 14

ఆ. అనుచుఁ దగిలి చూచు శ నద్దానవేశ్వరు, నలిగి చూచి నిన్నునధముఁ డగుట
మును తపఃప్రభావమున నెఱింగియుఁ దగ, నాపులస్త్యమనుమఁడని తలంచి.

క. ఆతిథిసప్రయ సరుయో, చిత మగుసంభాషణంబు శ నేసితఁ బోపో
మతి లేదు నీకుఁ జొప్పడు, నతివలలో నన్నుఁ దలచ శ నగునె దురాత్మా. 16

చ. అని కలుపించి వేదవతి శ యచ్చటు వాసి చనం దలంచినం
గని దశకంధరుం డడరి శ గ్రక్కున వేనలి వట్టికొన్న నం
గన యొకవ్రేల వ్రేయ నదికత్తివిధంబునఁ దాకి కత్తిరిం
చినక్రియఁ ద్రెంచె వెండ్రుకలుఁచేతఁ దెమల్పినయంత కివ్వలన్. 17

తే. వెండ్రుకలు చేతవచ్చుడుఁ బెఱుగుపడుచు, దపముపేర్చి కి నలికి యగ్రద్ధనుజవిభుడు
నిలిచెరోచమహానలజ్వలనమూర్తి, యగుచుఁ బిఱిదికి బాసి యిట్లనియె సతియు.

ఉ. బన్నము లిట్లు నీవు వఱుపం బడి మేను దొఱంగు చుండి యే
నిన్ను శపించినట్లయిన శ నిర్మల నిత్యమహాతపఃప్రభా

వోన్నతిచేటుగాదె పునరుద్భవ మయ్యెద నీకు మృత్యువై
సన్నుతపుణ్యజాత యనఁ శ జాలి య యోనిజమూర్తి దాల్చెదన్. 19

క. ఈపరిభవంబుఁ బడియుం, దీవే ప్రాణంబు లనుచు శ దిగ్గన ననలం
బాపాదించి దశానను, నే పడఁగఁ విష్ణు నాత్మ శ నిడి సాదఁ జొచ్చెన్. 20

ఆ. కృతయుగమున వేదశతతి యనఁగాఁ జన్న, నాతి త్రేత నిపుడు శ సీత యనఁగ
జనకుయజ్ఞ వేది శ జన్మించి నీసతి, యయ్యె నీవు విష్ణుఁ శ డగుటఁ జేసి. 21

చ. అని ముని నెప్ప విస్తయము శ నార్తియుఁ గోపముఁ బ్రీతియుం బెనం
గొనఁ దప మిట్టిదిం గలదె శ కోమలి దొల్లియు నన్నె కోరెనే
దనుజాడు నాఁడు నియ్యనుచితం బొనరించెనె తత్ఫలంబు మె
ల్లన యిటు వొందెనే యని తలంచుచు రాముఁడు గౌతుకంబునన్. 22

క. ఇవిధమున సాదఁ జొచ్చిన, యవ్వనితం జూచి విదప శ నసురాధీశుం
డ్యులని కరిగె నెవ్వరి, కెవ్విధిఁ గావించె ననిన శ నిట్లనె మునియున్. 23

—● రావణుడు దిగ్విజయము చేయుట ●—

శా. వీరుం డెవ్వఁడు నెందు లేఁ డనుచు నుగర్విం ద్రిప్పురుగ్ దర్పదు
ర్వారస్ఫారపరాక్రమక్రమకళావైదగ్ధ్యవిస్తార మే
పారంగా ధరణీశులక వెదకి వీరావేశి యై దుర్లమ
ప్రారంభం బొనరించుచుక సమరసంగంభంబు శోభిల్లఁగాన్. 24

సీ. ఒక్కచోఁ దా మరుత్రోర్విశుజన్నంబునకుఁ జని యతని రోణంబు సేయ
నడిగినఁ గ్రతుకాలమని సేయఁ దగవు గా దనుచు శాంతత నున్నయానృపాలు
నోడితి వని యార్చి శ యుడుగక యజ్ఞోపకరణంబు లన్నియు శ గాసి చేసి
ప్రాగ్వంశ మంతయు శ వచ్చి వేదిక గ్రొచ్చి ఋత్విగ్గణంబులనత్య మడచి

తే. యజ్ఞభాగంబులకు వచ్చిహరికృతాంత,వరుణధనదులు బర్హి యురవాయసంబు
హంసమునుగృతలాసంబునై భయమున,నడఁగియుండిననెఱుంగకయసురవోయె.

ఉ. అంతకవిక్రముగ సురభునార్యుఁ బురూరవు బాహుళాలి దు
ష్యంతు నజేయు గాధిపృథ్వీతమునిం గని కూడ ముట్టి మీ
రింతకు మున్ను న న్నెఱుంగ శ రెన్నఁడుఁ గావునఁ గయ్య మిండు మీ
కెంతబలంబు గూడు నదియెల్లను గూర్పుఁడు దర్ప మేర్పడన్. 26

ఉ. చాలక తక్కినక వినుఁడు శ శౌర్యము లజ్జయు నుజ్జగించి మీ
రోలిన నిల్చి నాయెదుర శ నోడితి మే మనుఁ డన్న మేది
పాలురు పోరిలో మనకుఁ శ బంక్షిముఖుం జెనయంగ వచ్చునే
మే లిది యంచు నోటమిక శ మేకొని యట్టుల చేసి రుక్కఱన్. 27

మ. దనుజుం డీపురి కేగుదెంచి మహిమోద్దామప్రతాపాగ్నిసం
జనితాశావలయప్రకాశబహుళోన్మప్రధిసంరూఢిచే

ననరణ్యక్షితిపాలు ముట్టిన నతం శ డత్తుద్భటాకారుః డై
యని కేఁగెం¹బృధివీపరాగపటలం శ బాకాశముం గప్పంగన్. 28

డి. సైన్యయుగంబునుం బెనఁగి శ సంగరరంగమునందు మృగ రా
జన్యవరుండు రావణుండు శ సమ్ముఖ మై మహి సంచలింప న
నోన్యన్యవధాభిలాషమున శ నార్చి వడిం దలపడ్డఁ జూడ సా
మాన్యము లయ్యె నప్పు డొకశమాత్ర జయాపజయప్రకారముల్. 29

చ. వికటము లై నహస్తములు శ వ్రేయుచు నోలిన తాఁకి యున్న మ
స్తకములు నుగ్గు నేయుచు నిశితకృపాణకళావిదగ్ధుఁ డై
యొకవడిఁ బోరి డస్సి బలియుం డగుడానవుచేత నొచ్చి నే
ల కొరగునప్పు భూపతి చలంబున నాతనితోడ నిట్లునున్. 30

మ. అని నీ కోపక పడ్డ నేమి యిఁక దైత్యాధీశ యే ధర్మవ
ర్తిని యేనికా శుచి నేని నాకులమునకా శ దివ్యావతారుం డొకం
డనపాయుం డుదయంబు నేసి భువనం శ బానందముం బొంద నెం
దు నవధ్యం బగునీశిరోదళకముం శ దున్నాడువాఁ డుద్ధతిన్. 31

ఆ అనిన నసుర నగుచునగు నగు నీయందుఁ బొంకు గలుగు నెట్లుపోలుఁ బోలుఁ
బిడపఁ జూచికొంద శ మిది నీవు గొమ్మని, పరిఘ నతనిశిరము శ పగుల వ్రేసె.

క. ఆర్చి విజయోత్సవమునం, బేర్చినచలమున వరంబుపెంపున సొంపుం
దీర్చి దిగులు రాజులయెడఁ, గూర్చి విడిసె మగుడ దైత్యకోటి మదింపన్. 33

క. ఇమ్మైయి నచట నచట య, జ్ఞమ్ములుఁ దపములునుధర్మచర్యలు బహువి
ఘ్నమ్ములుఁ బెట్టుచుఁ గలయం, గ్రమ్మరి నరవరుల నొక్కకోటికిఁ దెచ్చెన్. 34

మ. ఒకనాఁ డొక్కెడఁ బోయి పోయి దివి నోత్కుచ్చై ప్తపయోదంబు నె
క్కికడుం జెన్నగువీణ చే నమర నక్షీణప్రభావుండు సం
ఖ్యకళాసంజనకుండు నారదుండు రాఁగఁ జూచి యాసన్న పు
ష్పకుఁ డై భక్తిఁ గృతప్రణాముఁ డగుచుకా శ సల్లాపసౌఖ్యంబునన్. 35

ఆ. అసురవరుండు గుళల శ మడిగిన, నుచితసంభాషణంబు నేసి శ బంధుభావ
మాదరమున నెఱపి శ యమ్ముని మానవ, హితముఁ గోరి యతని శ కిట్లు లనియె.

— నారదచోదితుఁ డై రావణుండు యమునిమీఁదికిఁ జనుట —

మ ధరణీచక్రమునందు నీవు సమరోత్సాహంబునకా రాజులం
బొరిపుచ్చుం గనుఁగొంచు వించు మది నేప్రాద్దుఁ ముదం బందుదుకా
హరియుద్ధంబును శూరిసంగరము దేవాధీశుసంగ్రామముం
గర మర్థి న్నును సూతు నాకు నవివేడ్కం జేయ విల్లెమ్మెయిన్. 37

క. ఏ నీకు పోకటి పెప్పెద, దానపకులముఖ్య దేవతలకు నవధ్యం
డై ననినుఁబోటివాఁ డీ, మానవుల జయింప విక్రమంబును గలదే. 38

క. కలయం ద్రిమ్మరి మేదిని, గలవీరుల నోర్చి జయము శక్తకొంటి మను
వ్యులు నీ కెదురే యింకం, గలదె కొద వడ్డచో టగఖండితశౌర్యా. 39

తే. తుత్తిపాసలు జరయునుఘోరరుజలు, నడర నార్తులై యుండుదురదియుఁగాక
మర్త్యులిటమున్న వీరు లభమర్త్యులైరి, పీనుఁగుల ముట్టి యెడిచినభవదుగలదె.

క. కావున నిమ్మనుజావళి, నీ వడుచుట మెచ్చు గా దగనిన నప్పలుకుల్
దేవారి వోలు నని సంభావించి మరు త్రపస్విగ్రహతి కి ట్లనియెన్. 41

— సారదవచనప్రబోధితుం డై రావణుఁడు యమునివై దాడివెడలుట —

ఉ. ఏను రసాతలంబుఁకు శ నేగెద నాగకులంబు నోర్చి య
ద్దానవులక జయించి బలదర్పము లేర్పడ దేవకోటిదు
ర్దాన మడంప వాసవపురంబునకుం జనువాడ సన్తునీం
ద్రా నినుఁ గంటి నా కభిమతంబులు సేకులు నింక నెఱ్ఱెయిన్. 42

తే. అనిన విని నీకుఁ బాతాళసూనమునకుఁ, దెరువుగా దిది సమవ ర్తిపురముసరణి
యందుఁజనుమతనిమదంబునడఁపవలయు, ననిననమ్మునికనియెనర్థమజవిభుఁడు. 43

ఉ. మున్ను ప్రతిజ్ఞ సేసిత సముద్ధతవృత్తి దిగిశకోటికిఁ
బన్నముఁ దేరఁ గావున శుభంబులు శీఘ్రమ చేత సీతి గ
ర్వోన్నతిఁ గ్రాలునాజముని శ ముక్కడఁగించి క్రమంబుతోడఁ ద
క్కున్నదిశల్ జయించెద సముజ్జ్వలదుస్సహవిక్రమంబునన్. 44

క. పనివినియెద నని మ్రొక్కుచు, దనుజేంద్రుఁడు సనిన వేల్పుఁడపసియు నీతం
డనుమానింపక జమువై, జనియెడు నియ్యిరువురకును శ సమరం బైనన్. 45

క. వీడునువరసిద్ధబలుఁడు, వాడును జగ మెటుఁగ దుర్నివారుఁ డలుకమై
నే డిరువురుఁ దలపడుదురు, వేడిమొగంబులన చూతు శ వేడుకతోడన్. 46

— సారదుఁడు రావణునిరాక యముని కెఱింగించుట —

మ. అని యొక్కించుక నిల్చి యుండుగడ గా శ సత్యంతశీఘ్రంబునం
జని వైవస్వతుఁ గాంచి తా సధికపూజాసత్కృతుం డై కృతాం
తున కారావణురాక నెప్పి యనిలో శ దోశ్యక్తి జూపంగఁ బూ
ని నిజం బై యిట వచ్చె నేని జెడఁడే శ నీచేత నం చున్నెడన్. 47

క. అచ తెల్లఁ బుష్పకంబున, రుచి గప్పఁగ రావణాసురుఁడు దైతేయ
ప్రచయకలకలనిరంతర, నివితనభోభాగుఁ డై యగనికి నేతెంచెన్. 48

క. చనుదెంచి పురసమీపంబునఁ దమతమపుణ్యపాపములు గనుఁగొనఁ ద
మ్మనివారణఁ బొందఁగ నున్ననిఖిలజంతువులఁజూచి శ నయవిరహితుఁ డై. 49

ఉ. కొందలు సౌఖ్యముం బొరయఁ శ గొందలు దుగ్గిముఁ బొంద నేల మీ
రందలు నొక్కచంద మగుఁ శ డంచు విపద్ధశఁ బొందువారి మే

లొంద నొనర్చె దైత్యపతి యున్నదుఁ డై పితృరాజుకింకరుల్
గ్రందుకొనంగ నే పడర య గాసిగఁ జేసె దదాజ్ఞ నెంతయున్.

50

— యమరావణసేనలు పోరాడుట —

ఉ. రక్షకు లెల్ల నొక్కటఁ దిశంబుగ మోహర మేర్చి యార్చి సం
ధుక్షితకోపు లై యతులదోర్బలమస్సహలీల దాకినక
రాక్షసులుం బరాక్రమధురంధరతం దగ మాటుకొన్న వీ
రక్షయకారి ఘోరసమరంబు ప్రకీర్తిత మయ్యె నయ్యెడన్.

51

ఉ. సేనలతోడ నద్దనుజసంహూడు సంగరకాంక్ష వచ్చినం
బూనికీఁ దీర్చి కింకరులు య పోరుటకు న్నది నుల్లసిల్లి పె
ల్లె నబలంబులం నగుసహాయముగా సమవర్తి వుచ్చినక
దానవసంగముల్ దలరఁ య దాకె విశృంఖలదోర్విలాసతన్.

52

చ. జమునిబలంబు వేర్చి నిజనైన్యము నుక్కడఁగించినక భుజా
సముదయసంభృతాస్త్రబహుశస్త్రమహోగ్రతఁ జూపెఁ దాకి వి
క్రమరసికాంతరంగుఁ డగురావణుఁ డుజ్జ్వలరోషపావకో
ద్యమవినిహన్యమానరిపురదర్పమహానిబిడాంధకారుఁ డై.

53

క. పంపునకు వోడఁ దగ దని, త్రుంపఁ గడఁగి కాలకింకరులు భీకరు లై
నొంపఁగఁ జంపఁగఁ దఱిమి నిలింపరిపుం బొదివి రెడఁ జరింపక కడిమిన్.

54

ఉ. ఆశుగచ్ఛత్రోమరగదాసికుతారముఖంబులక మహా
గ్రాశయు లై నిజాంగముల య నన్నిటి నొక్కట నొంప నల్లి కీ
నాశునివారి నెల్లను వినాశము నొందఁగ జేయ వారివైఁ
బాశుపతంబు వట్టి తెగ య వాపె నిశాటవిభుం డుదగ్రతన్.

55

మ. తలఁగెం దోయధిసప్తకంబు గిరిపర్థం బెల్ల నూటాడె సం
చలతం బొందె వసుంధరావలయ మూళాచక్ర మల్లాడెఁ గొం
దల మందెం ద్రిదశేంద్రపట్టణము పాతాళంబు ఘూర్ణిల్లె నా
కులమయ్యెగ్రహతారకాశకులము సంక్షోభించె నవ్వేధయున్.

56

చ. అపరిమిత ప్రతాతాపుఁ డగునాదశకంధరుచేత ముక్త మై
త్రిపురము లేర్పుభూతపతి య తీవ్రశరంబునుబోలె మండి మిం
టిపయిఁ గలుగఁ జేర్చి నిగిడించి యుగాంతమహాగ్నిరీతిఁ బా
శుపత మరాతినైన్యముల య సూరెల ముట్టి దహించె ప్రేల్చిడిన్.

57

చ. జయమునఁ బొంగి వెల్లుగ నొకాచరవల్లభుఁ డార్వ సేనలుం
బ్రియమున నొక్కవెట్ట నలిరేఁగి నభంబు నెలంగ నార్చినక
భయమున దండు గుండుగిలఁ య బాటుడు నాసమవర్తి యెంతయున్
రయమున నుద్భటారుణతురంగసమూహరథాధిరూఢుఁ డై.

58

—ॐ యమరావణులద్వంద్వయుద్ధము ॥—

ఉ. ముందట మృత్యువు ప్రద్యుమితముద్గరహస్తతః గ్రాల నుజ్జ్వల
స్యందనపార్శ్వభాగమున శ సర్పిత మై ఘనకాలదండ మొ
ప్పం దనకోప మానసము శ పైఁ బెనుమంటయుఁ బోలే నాకృతిం
బొంది వెలుంగ నయ్యసురపుంగవుమోహర మున్నచోటికిన్. 59

చ. చని తనమ్రాల వచ్చుమహిషంబుగళంబున ఘంటనికృణం
బును ఘనమార్వినాదమును, భూరితరాసురనైన్యతూర్వని
స్వనవిభవంబు ప్రేంగికొనశాతశరాంబుధిసీట ముంచె న
ద్దనజబలంబు నప్రతిహతప్రదరుం డగుచున్ సముద్ధతిన్. 60

మ. జమునాటోపము దుస్సహం బగుడు సుత్యాహంబు వాటింప లే
క మదం బేది బలంబు పెల్లగిలినం శ గ్రవ్యాదనాథుండు దు
ర్దమబాహుబలుఁ డై యెదిర్చె దశకోదండీసముజ్జృంభితో
ద్యమనిర్యాతనిశాతసాయకపటువాగ్ధాపారఘోరంబుగాన్. 61

ఉ. ఈసున సంతకుండు నసురరేశ్వరుండున్ వివిధాస్త్రశస్త్రవి
న్యాసము లేర్పడం జన జహయాపజయంబులఁ బొందుచున్ రణం
బాసురవృత్తిఁ జేసిన లహరీవసరం బగుచున్న నాసురో
జాసనుఁ దొట్టి వారితెఱఁ శ గారయ వచ్చి రమర్త్యు లందఱున్. 62

శా. దేవప్రాతము వచ్చినన్ భుజబలోశత్రేకంబుఁ జూడన్ దశ
గ్రీవుం డుగ్రము లైనసాయకములం శ గీచాశు నొప్పించినం
జావం జేయుదు డైత్యునం చతఁడు భాస్వత్కాలదండంబు బా
హువిన్యస్తము సేయుచున్ భుగ్గుటిబంధాభీలసందీప్తుఁ డై. 63

క. మృత్యువురస్సరముగ లో, కాత్యయసమయంబొ నాఁగ శ సంతకుఁ డధికౌ
ద్ధత్యమునఁ గడఁగి డగ్గటి, డైత్యుం బొడిసేయఁ గాలదండము పూనెన్. 64

—ॐ బ్రహ్మ యమరావణులయుద్ధమును మాన్పుట ॥—

ఉ. అత్తటి గ్రక్కునన్ సరసీజాసనుఁ డడ్డము సొచ్చి నిల్చి కే
లేత్తి మహాత్మ యిట్లు లుచితేతరవృత్తము నీకు నీడె మ
ద్దత్తవరానుభావమున శ దానవనాథుఁ డవధ్యుఁ డేన నీ
యుత్తమకాలదండము ప్రయోగ మమోఘము గా నొనర్చితిన్. 65

క. కావున దీన సమరపతి, కావును బ్రదుకుటయు నాయసత్యము నిజముం
గావుము లోకము లన్నియుఁ, గావు సుమీ నాకు బొంకు శ గల్గినయేనిన్. 66

క. తగ దుడుగు మనినఁ బితృపతి, నగి జగముల కెల్లఁ బ్రభువు శ నలినాసన నీ
వగుట భవదాజ్ఞ కెఱ్ఱెయి, మిగులుదునే సమరమునకు శ మేకొని యైనన్. 67

- క. న క్తంచరు సమయించుట, యుక్తము గాదేని నిచట శ నునికి దగదు నే
శక్తుడ నై యుండియు భవ, దుక్తికి గాఁ దొలగవలసె శ నోపనిభంగిన్. 68
- ఆ. అని రథంబు సూతుఁడును మృత్యుముఖపరి, జనముఁదానుగూడిజముఁడదృశ్యుఁ
డైన వేధయును నిజావాసమున కేగె, నారదుండు నరిగె శ నాకమునకు. 69
- క. కలయఁ గనుంగొని యెవ్వరు, మెలఁగమి సమరాంగణంబు శ మిన్నక యున్న
గెలిచినవాఁడై దానవ, కులపతి సనె సుతలమునకుఁ శ గ్రోవ్వెసలారన్. 70
- ఉ. ఆలములోన మైచుయిఁ గృతాంతుని నోర్చితి నింక న న్నొరుం
డేల యెదుర్చు నంచు మద శ మెక్కి నిశాచరవల్లభుండు పా
తాశజయార్థ మేఁగి మహిమతంబుగ భోగవతీపురంబు గ
ర్వాలసలీల ముట్టు భుజగాధిపుండుం గనియొక వివీతుఁడై. 71

— రావణుడు నివాతకవచకాలకేయులతో యుద్ధముసేయుట —

- క. గణనాతీతవినూతన, మణినీకరము గప్ప మిచ్చి శ మన్ననఁ గని యా
ఫణిపతి సంతస మందెను, మణిమతి యనుపురికి నరిగె శ మనుజాశనుడున్. 72
- సీ. అందుఁ బూర్వంబున శ నంబుజాసనుచేత వరములు గనిననిరవాతకవచు
లనియెడుదైత్యుల శ నానిశాచరపతి పోరికిఁ బిలిచిన శ వారు వొంగి
కయ్యంబు పెద్దయుఁ శ గాలంబునకుఁ గంటి మనుచు ననేకసైన్యములతోడ
వెడలిన నిరువాఁగు శ వివిధాస్త్రశస్త్రప్రహారఘోరంబుగా శ ససమనమర
తే. మేఁడుకాలంబు నేసిననెఱిగి యపుడు, వచ్చి వారలవరములవలకు నెప్పి
తెలిపి సఖ్యంబునేసినఁగలసి యచటఁ, జెలిమిమైనుండె దశముఖుఁడెలమిమిగుల.
- క. అతులితనవభోగంబులఁ, గతిపయదినములు నివాతకవచులచే దో
పితుఁ డగుచు నిలిచి శౌర్యో, న్నతి వెలయఁగ నరిగె బద్ధశనగరంబునకున్. 74
- మ. చని వే ముట్టినఁ గాలకేయు లమితోఁతాహంబునకా భూమికం
పననైన్యోద్ధతు లై కడంగి నగరప్రాకారబాహ్యంగణం
బున వీకం దలపడ్డ రావణుబలంబుల్ వీఁగినకా రేఁగి య
ద్దనుజాధీశ్వరుఁ డస్త్రశస్త్రనిహతిం శ దత్తై న్నయముం గూల్చినన్. 75
- ఉ. చూచి మహోగ్రకోపమున శ శూర్పణఖాపతి వీఁగుసేనఁ జే
వీచి విశృంఖలప్రబల శ విక్రమదుస్సహుఁడై దవానలం
జేచినకాననం బడరి శ యేర్చువిధంబున నన్యనై న్నయముం
జూచియుఁ జూడకే బలము శ సొంపున రూపడఁగించి పేర్చినన్. 76

— రావణుడు తనమఱిది యైనవిద్యుజ్జిహ్వనిఁ జంపుట —

- స. వడిగొని కాలకేయభటవర్గము ద్రోచినఁ దాను సేనలుం
గడఁగి నిశాచరేశ్వరుండు శ గ్రంధుగఁ దాఁకి రణంబుసందడిం

దొడిబడవ్రేసె దీప్తతరహారసినిం దను నీడఁ బోక కో
అడమున బిట్టు గిట్టినమఱియిది నెఱుంగక దుర్బదాంధుఁడై.

77

శా. విద్యుజ్జిహ్వని వ్రేల్చిడిం దునిమి దోర్విర్యం బవార్యంబుగా
నుద్యద్విక్రమవైరివీరసుభటపూహంబు నెల్లకా ధను
ర్విద్యాకౌశల ముల్లసిల్ల సమరోర్విం గూల్చె నిరోషసాం
ద్రద్యావాపుణివీదిశావలయగర్జనస్ఫూర్తితాకారుఁడై.

78

క. రణవిజయము నైకొని పట్టణ ముదృఢసుభటసంకటంబుగ భాస్వ
న్మణిగణధనములు మొదలుగఁ, దృణము తుదిగఁ జూటగొనియోడివిజారి వెనన్.

— రావణుండు వరుణపట్టణముపై దాడివెడలుట —

ఆ. ఇట్లు భుజగదానవేంద్రుల నిర్జించి, యసుర మసరుకవిసి యంతఁ బోక
కంధివిభునిపురము యందువ యారసి, యుద్ధఃడిని బురము యొద్ద కేగి.

80

మ. వరుణుం డెక్కడ నున్నవాఁ డతనిగర్వగ్రంథి మాన్పంగ నే
ర్పరి నై వచ్చితి శస్త్రఘట్టనమునకా యరక్తంబు వోఁ జేసి నా
ఖరజేజంబునఁ గ్రాచి పొం గడఁచి చుట్టం జేసి నానాధనా
హరణం బే నొసరింతుఁ జెప్పుండు మదీయప్రాధి యం చుద్ధతిన్.

81

క. పురబహిరంగణమున మోహరములు దీర్చికొని యున్నయసురేశ్వరుపై
నురవడిమైఁ దోలెంచిరి, వరుణతనూభవులు రథిశవర్గముతోడన్.

82

క. సేనలు సేనలఁ దలవడ, దానపుపుష్పకము గగనతలమునఁ గని యు
త్తానలసితరథు లై యం,భోనిధిపతితనయు లతనిఁ యొదివిరి కడఁకన్.

83

క. చీకాకుపటిచి బలుగదఁ, జేకొని యతఁ డేయ వ్రేయఁ యజేరువఁ జేరం
నైకొనక తఱిమి యీడం, బోక వెనఁగి రంబుధీశశపుత్రులు గడిమిన్.

84

ఉ. అంత మహాదరాదు లగునంబరచారవిదగ్ధులైనదే
వాంతకవీరు లొక్క మొగి యసారథిసంఘముతోడఁ దాకి దు
ద్ధాంతభుజాబలంబు ప్రథితంబుగఁ గేతనముల్ హయంబులున్
దంతిసమూహముల్ దునుక యతండుము లై ధర డొల్ల నేసినన్.

85

ఆ. విరథు లైనయద్ధి యభివ్రతనూభవులపై, నడరి రాద్రమున సురారి కేలు
దోయిపదిటఁ బదియుఁ యేయి శస్త్రాస్త్రవి,తతిని బొదివి జర్జరితులఁ జేసె.

86

చ. వెఱచఱవక దశాననుండు యవీరభటావళియుం గడంగి డ
గ్గటి జలధీశనందనులు యగ్రందుకొనక రథహీను లైనయ
త్తటి నుఱుమాడఁ బొచ్చివఁ బదాతులఁ గూడి కడంగి పెల్లంగం
బఱచిరి పట్టణంబు దెనఁ యొరజనంబులు బెగ్గలింగన్.

87

మ. ¹వెఱ నిట్లంబుధినాథనందనులు దోర్విర్యంబు పాలించి యం
దఱుఁ బాఱంగ నిశాచరేంద్రుండు జయోత్సాహంబునకా వెన్నడిం

- దటుమంగాఁ బ్రజఁ జేయి వీచుచు సముద్రద్వేగుఁడై తోలి తో
పుటఁ బెట్టె శరజాలముం బిటుదఁ గుఱప్పంగూర నాటించుచున్. 88
- ఆ. వరుణుబలముఁ దనయవర్గంబుఁ గోట సొరంగఁబాట నెగచి శ రావణుండు
జలదనిస్వనంబుఁచందంబు నెలుఁ గెత్తి, యెల్లదిశలు నెలఁగ శ నిట్టు లనియె. 89
- క. పడుచులచేతను సీక్రియఁ, బొడిపించిన దశముఖుండు శ వో నిచ్చునె తాఁ
గుడిచెం గట్టెం గలనికి, నడచుం గా కింక నొదిగిసం దను నగరే. 90
- క. అనుపలుకులకుఁ బ్రభాసుం, డనుపరుణామాత్యుఁ డచట శ నందఱుఁ జన గ్ర
క్కున మరలి యితని నుడిగించినఁ గార్యం బగున యట్లు శ చేసెద ననుచున్. 91
- చ. వరుణుఁడు పద్మగర్భుఁ గొలుసం జనియెం బెటవారు వచ్చి స
గరమున నీకు నోడిరి జగద్విదితంబు భవద్భుజాబల
స్ఫురణము గావున దివిజసూదన నీ కెమ రెవ్వ రిందులో
నరయఁగ నిందె కా దెచటనైన నొకండును గల్గనేర్చునే. 92
- క. అనిన విని పొంగి తనుఁ జేర్కొని బొబ్బిడి రావణాసురుండు ప్రజ మరలు
డని చేయి వీచె జృంభిత, దనుజసమూహప్రశంసితగుణుం డగుచున్. 93
- ఉ. రాజితసౌధపంక్తిరుచితద్యుతిజాలము పర్వి నిత్యవి
భ్రాజితచంద్రికావిభవభంగిన యొప్పెడునప్పురంబుఁ గే
లీజితవైరి రావణుండు శ లీలమెయిం జని కీర్తికాంతిసం
యోజితరేఖ గ్రోత్త యగుఁచుండఁగఁ జేసి మదం బెలర్చగన్. 94
- క. మరల విడిసి గెలుపునఁ బొంపిరివోపుచు లంకఁ దలఁచి శ పెను పొనరఁ జమూ
వరులఁ బిలిపించి పోదము, పురమున కని చెప్పె దనుజపుంగవుఁ డెలమిన్. 95
- చ. పయనము చాటఁ బంచి సులభంబుగఁ బూరియు నీరు వంటక
ట్టియలును గల్లుచోట్లను గఱడిదిమగల్ దగునుక్కళంబుగా
భయ మనుపేరు లేక నిరసపాయముగా విడియించుచున్ మనః
ప్రియ మగుభంగి నేన నడపించె విశృంఖలవై భవంబునన్. 96
- చ. బలములతోడ మేదిని నశభంబునచేరువ నంతకంటె న
గ్గలముగ నెక్కి నై నికులకన్నుల కందనిచోట డాపలక
వలపల దవ్వగాఁ దొలఁగి శ వావిరి నెచ్చట నేని వచ్చు దా
వలసినయట్టు లల్పపరివారయుతంబుగఁ బుష్పకంబునన్. 97
- ౧౧ రావణుండు లోకములొని స్త్రీలనెల్లఁ జెఱుపట్టుట ౧౧—
- ఉ. ఆసుమయంబున న్నగనియాంధ్రుర కన్యలు నాక చొచ్చి థా
త్రేసురరాజువై ఖ్యులను శ దేకువ నేయక యెల్లజాతులుం
గానిక నొక్కపెట్టుగఁ బ్రకాశరహస్యవిభేదహీనుఁడై
యాసురవైరి పట్టె జెఱి శ లడ్డము లేక మృగాయతాక్షులన్. 98

- క. మునిసిద్ధయక్షకిన్నర, దనుజోరగకన్యకావితానము నెల్లం
గొనివచ్చి వచ్చి పుష్పక, మనఁ బెట్టుచు వచ్చె బంక్షిముఖుఁ డనయుం డై. 99
- సీ. తట్టికి వచ్చి యిట్టట్టు వోనేరని లేళ్లవిధంబున శలీల యెడలి
వలఁ జిక్కి యొక్కడ శ మెలఁగంగ నేరని చిటకలచాడ్పునఁ శ జెన్ను దఱిగి
మాపునఁ జొరఁబడి శ యావలఁ జన లేని మిాలచందంబునఁ శ జాలఁ గుంది
యురులలోఁ బడి యెందునరుగంగఁ జాలని నెమిళులతెఱఁగునఁ శ గొమరు దక్కి
- తే. కలయఁ జూచుచుఁ బలుకంగఁ నెలుఁగురాక, నలఁగుమేనులతో నెఱిగదలలు వీడి
వెగడుపడి వెల్లనై కడుఁబిన్నఁబోయి, పుష్పకంబున నున్నయభిప్సలఁతు లెల్ల.
- క. కొలఁదికి మీఱిననెవ్వగ, నలఁదురి నానావిధంబు శ లై నతమతలం
పులగతి నోర్తోర్తునకుం, దెలియ విలాపములు సేయఁతెఱఁ గెట్లనినన్. 101
- క. చంపు నొకొ యక్కట కా, రింపఁ దలంచు నొకొ లఘుచరిత్రంబులకుం
జంపఁ గడంగు నొకొ శం, కింపం డీఁటకుటసుర శ గీ డొనరింపన్. 102

— రావణనిచెఱం బడిన స్త్రీలు వివేచకులు —

- మ. మగఁడా నీవు జగంబుచొప్పు మిగులక శ మానంబు వాటింతు వా
లిగ నెగ్గం బగుమాట వాటిలెనె తల్లి నీకు లోకంబుపా
టిగ నిట్లొందెనె నిందతోడివగ తండ్రి యెందుఁ గీర్తింపఁగాఁ
దగుసీసంతతి కీడునం దొడరెనే శ దైవంబు చెయ్యిం గటా. 103
- తే. *చమురు నెత్తురు నపుబంధుసమితి గరము, ప్రీతి నటకాభిలకు లటఁచేతు లొగ్గ
నునికి యొక్కడ నీక్రూరదనుజాబారి, కగ్గ మై వచ్చు లెక్కడ శ నకట విధియ.
- ఉ. ఇమ్ములఁ దొడ నాడుచెలు శ లే మను చుండుదు రొక్కొ యిట్లు నా
తమ్మునిముద్దుమాటలు గోదల్పడఁ బల్కెడుచిల్కబోద ని.
త్యమ్ముచు బొత్తునం గుడుచు శ నర్చిలి చేడ్వడు మవ్వ మెక్కి యొ
క్కుమ్మడి నంకురించులత శ లొప్పు దొఱంగవె నీరు గానమిన్. 105
- ఉ. చిత్తము గుందు చుండఁ జెఱసేయుటకంటె విశుద్ధ మైననా
వృత్తము గోలుపుచ్చుటకు శ వేగ తలంపక నన్ను లగ్గుగాఁ
గత్తులఁ గోసి దానవులు శ గండలు దిండ్లని కట్టిఁ డైనవీఁ
డిత్తటి నెట్టులైన సమయంపఁ డొకొ దొసఁ గెల్ల మానఁగన్. 106
- క. అని వెక్కు తెఱంగుల న, వ్యసితలు దురవిల్లి యిట్లు శ వనరుచుఁ జదలం
జని చని నలుదిక్కులుఁ గనుఁ, గొని పల్కిరి తల్లడంబుఁగూరిన మఱియున్. 107
- ఆ. ఇంక నేటిలోక శ మీదుష్టదైత్యుని, కిట్ల చెల్లె నేని శ యెల్లి నేటి
లోనఁ బాడు గాదె శ యానలినాసను, రాజసంబు నిష్ప్రయోజనముగ. 108

—ॐ చోటఁ బడ్డయింతులు రావణుని శపించుట ॐ—

క. తగు విక్రమంబు నేయుట, యగునే పరసతుల నిట్టు శ లదయతమై నె
వ్వగలఁ జొగిలింప నతనికి, మగఁటిమి గా నేర్పునే యరమంగళ చేష్టల్. 109

చ. పరమపతి వ్రతావిభవభాసురలీల వెలుంగుమమ్ము ని
మ్మరుణత నిమ్మెయిం బటిఁచె శ గావున నీదనుజాధముండు స
త్పురుషపరిగ్రహం బయినపుణ్యపతిం గలుపింపఁ జేసి త
ద్వరునిపరాక్రమంబున నరవశ్యము మృత్యువుఁ బొందుఁ గావుతన్. 110

క. అనవుడు దళాస్యం డాళాపనిహారిఁ బ్రభ నెడియు బాహుబలమదముపఁ గై
కొనక నలి నపహసించుచు, ననుమానము లేక యెలమి శ నరుగుచునుండెన్. 111

నీ. ఉడుగక కాల్పుచు శ నుండెడుశోకంబ యతితీవ్రహవ్యవాహనుండు గాఁగ
నిట్టూర్పుగాడ్పులు శ నిగిడించుటయ విలసిల్లఁ బ్రజ్జ్వలితంబునేత గాఁగఁ
బాయక యొనరించు శ బహువిలాపంబుల రాజితమంత్రాక్షరములు గాఁగఁ
గన్నీరు బోరనఁ శ గ్రమ్మించుటల పొరిఁ బొరి నాజ్యధారలహిత గాఁగఁ

త. గొలఁది కగ్గల మై యెదఁగలుగువగల, యొనరుసమిధలు గా నిట్టులువిదపిండు
రావణాభిచారంబుగ శ భావమందు, నుగ్రముగ వేల్పు తెఱఁగుననుండె జూడ.

—ॐ రావణుండు దిగ్విజయము చేసి వచ్చి లంకం ల్రవేశించుట ॐ—

క. ఇతైఱిగున దశకంధరుఁ డత్తరుణులఁ గొంచు లంక శ కరిగెం జొరుల్
చిత్తము లలరం గానిక, లుత్తమవస్తువులు దెచ్చి శ యొప్పింపంగన్. 113

చ. ప్రియ మెదఁ బల్లవింపఁగ విభీషణుఁ డావులుఁ దాను నెంతయుఁ
రయమున భూపితద్విపతురంగముఁ డై యెదురేగి యన్న పా
దయుగము డాయ భక్తిమెయి శ దండనమస్కృతి సేసినక హరా
ద్రి యెగయ నెత్తి కీర్తిఁ బ్రచురించినబాహుల నెత్తైఁ దమ్మునిన్. 114

ఉ. ఎత్తియుఁ గొఁగిలించి దనుజేంద్రుండు లోచనపద్మపండముం
జిత్తసరోరుహంబు విలసిల్లఁ గనుంగొని కుంభకర్ణుఁ డిం
దిత్తటి మేలుకానఁడె యశహీనపరాక్రమశాలిఁ దామసా
యత్తునిఁ జేసె మూలవిధియం దొకయింపుక చిన్నవోపుచున్. 115

క. ఇభతురగస్యందనగతి, రభసంబునఁ బృథివి యద్రుచు శ రక్షోవంశ
ప్రభువు నగరంబు సొచ్చెను, విభవోజ్జ్వలుఁ డగుచు వినయవినుతులు సెలఁగన్.

ఆ. ఒక్కచందురుండ శ యుదయింపఁ బొంగెడు
నంబురాశి యిది పురారణ్యవంబు
దనుజులముఖేంద్రదశకసన్నిధి నుబ్బ
కున్నె యనఁగ వీట శ నులివు మిగిలె.

— శూర్పణఖ తనమగనిఁ జంపె నని దుఃఖించి రావణుని దూఱునాడుట —

- క. అయ్యవసరమునఁ దనపతి, కయ్యంబునఁ బంక్తివదను శ ఖడ్గనిహతి రెం
డయ్యె ననిశూర్పణఖ విని, పయ్యవకొం గెడల బుడమిఁ బడి మూర్ఛియైన్.
- చ. సభయము లై నడెందముల శ సంభ్రమ ముమ్మలికంబుఁ గప్ప సు
క్షుభితసఖిజనం బొలయఁ శ గొండాక సేపునఁ దేటి తీవ్రశో
కభరితచిత్త యై మొగవూరగ ప్పెడుబాష్పజలంబు లంబుజ
ప్రభ నెడ ముంచు పెన్వటదభంగిగ నెవ్వరి నేనిఁ జూచుచున్. 119
- ఆ. అరుగుదెంచి యన్నయడుగులఁడ నార్త
నాద మడరఁ ద్రెల్లి శ నాథుఁ బనవి
యేడ్చు చున్న నల్ల శ నెత్తి యమ్ముద్దియఁ
దడవి కన్నునీరు శ దుడిచి యతఁడు. 120
- క. సముచిత మగుతెఱఁగున శో, కము వాపుట కనునయింపఁ శ గడఁగి తదాలా
పములకుఁ బొచ్చుటయును గో, పమునను రక్కసియుఁ గరము శ ప్రల్లదురాలై.
- ఉ. అక్కటికంబు మాలి చెఱేయల్ వగఁ బొందదె నాకు దీన దూ
తెక్కు జగంబునం దనక శ యింతయఁ గొంకక పాపవృత్తికిఁ
స్రక్కక వైర మెత్తి కడుఁ శ స్తూరుడ వై యిటు సేత చూడఁగా
దిక్కులు గెల్వఁ గాదు నను శ ద్రెక్కొనఁ బోయితి గాని యిమ్మెయిన్. 122
- క. అగ్గలిక మెఱసి కడఁగుచు, మొగ్గరములు గడచిపోయి శ మును మును మఱదిక
మొగ్గతిలఁజేసి దీసికి, సిగ్గువడనినిన్ను నేమిసెప్పదుఁ జెపుమా. 123
- రావణుడు శూర్పణఖ నూఱుడించి దండకారణ్యమునకుఁ బంపుట —
- చ. అనవుడుఁ గ్రందుఁగయ్యమున శ నప్పటికిఁ మనవారు లాఁతివా
రని మది నేర్పరింప వస శ మమ్మ దురుక్తము లేల యింక నా
తని మగిడింప వచ్చునె వృథాపరితాపము దక్కు నీదునె
*వృనమున కెట్టు లట్టుల సమస్తధనంబులు వేడ్క నిచ్చెదన్. 124
- క. ఆని యొకభంగిం దననేర్చినయట్టులు నెప్పి తీర్చి శ చెలియలి నూతా
ర్చినవాఁ డై యవ్వనితకు, మనుజాశనుఁ డిట్టు లనియె శ మఱియుం బ్రీతిన్. 125
- సీ. దండకారణ్యంబు శ దద్దయు హృదయంబు శుక్ర శాపమున నశిచ్చోటు దైత్య
వాస మయ్యెడుఁ గాన శ నీసమయంబున నెలపు గైకొని ఖరు శ నిల్చువాడ
నతఁడు పిన్నమగోడుకయ్యును మనము దా మనుభేద మెఱుంగనియట్టివాడు
నీచెస మిగులంగ శ నెమ్మివాటించు నయ్యెడ నీవు పసియింపు శ మిపుడ పోయి
- ఆ. యిష్ట మగుపదార్థ శ మెయ్యది యేనియు, ననుదినంబు వేడ్క శ నడిగి తెచ్చి
యనుసరించి నడపు శ మని నిమమించెద, నేను గలుగ నీకు శ నేమి కొఱత.

* ఇవట హల్లుమెత్తి - అచ్చుమెత్తికి

విచ్చు మొగ్గయి మఱిపాఱిపొదురు నమ్మ భద్రకాగర్భులైన యధ్వగున్

చ. అని యిటు లూఱడించి ఖరు శ నప్పుడ పిల్వంగం బంచి యాదరం
బునఁ దగురాజచిహ్నములు శ భూరిబలంబును నిచ్చి మంత్రు లై
చనుఁ డని దూషణుం ద్రిశిరు శ సత్కృతిపూర్వము గాఁగఁ బుచ్చి యం
దునిచె నతండు శూర్పాఖరయుం బ్రియ మందిరి రాజ్యసంపదన్. 127

— రావణుండు కుంభిల యనువనమున యజ్ఞము సేయుచున్న యింద్రజిత్తుం జూడఁబోవుట —

క. చె న్నొందఁగఁ దనయింటికిఁ, గన్నా కయి మెఱసియుండు శ గాదిలితనయున్
జన్నములు నేయ నడవిన, యున్నాఁ డని విని దశాస్యుఁ శ డుద్యోగమునన్.
క. అరదమున నేఁగె సముచిత, పరివారముతోడఁ జెఱల శ పడఁతులు డెందం
బురియఁగఁ బుష్పకమునీ నిర్భరవేదన నుండ నసురపతి నిష్ఠురుఁ డై. 129

తే. తెరువు సూపుచుఁ జటులకేసరిని నెక్కి, కెలన వచ్చువిభీషణుపలుకు లర్థి
నాదరించుచు నతనిచే శ నచటివిత, లెల్ల నెడనెడ నెఱుఁగుచు శ నింపు మిగుల,
క. కుంభిశ యనునుగ్రాటవి, శాంభవ మగునొక్కపూజ్యసత్రముఁ దగఁ బ్రా
రంభించి శివునిచేతను, సంభావితుఁ డైనతనయు శ సదనము నేరెన్. 131

చ. చనుటయు నాతఁ డుల్లమున శ సుతన మాననకాంతి వింత నే
య నెదురు వచ్చి తండ్రిచరణాబ్జయుగంబు శిఖాభిరామ మై
ననిజశిరంబు గూడఁగఁ బ్రణామము నేసిన నెత్తి యర్పిల్లిం
దనపదిదోయిచేతుల నతం డిఱికొఁగిటఁ జేర్చె నందనున్. 132

క. ఆదరమున మహితచతు, ర్వేదమహాఖ్యాతమంత్రవిధులను శుక్రం
డాదైత్యపతికి నాశీ, ర్వాదం బొనరించె విప్రనరసహితుం డై. 133

చ. నగుచు దశాననుండు భృగునందనుతో నిది యేమి యీతనిం
బొగఁ బడఁ బంచి యివ్వపినభూమి నిరోధము నేసి దీన మీ
రు గనినలాభ మేమి యమరుల్ దగుభోజ్యము లెల్ల మ్రింగి మో
పుగోనుచు మిమ్ము నాలిగొని శ పోయిరి వేయును నేల నావుడున్. 134

ఆ. అట్లు లనకు మన్ననయనదృశవ్రతుఁ డగు, నీదువరసుతుండు శ నిరుపమాన
మహిమ వెలయ మున్నుబహువిధయజ్ఞంబు, లాచరించి పిదపనభవుగొటిచి 135

క. మాహేశ్వర మగుయాగము, దోహలమునఁ జేయఁ గ్రతువుశతుది నాశివుఁ డ
ర్థాపితనారిక మ్మగు, దేహం బుద్ధామచృషగతిం జెలు వొందన్. 136

మ. దయ నిచ్చోటికి వచ్చి కామగతి హృద్యస్యందనంబుం దమో
మయమాయాచరితంబు శాత్రవబలోన్మాథక్రియాదక్షుడు
ర్జయశాపంబును దివ్యబాణనిచయస్సారానుభావంబు న
క్షయతూణీరయుగంబు నిచ్చెఁ బటుదోర్ధ్వం బఖర్వంబుగాన్. 137

కే. నీవునను దెంచితనుమహనీయమహిమ, బురికిఁదోకొనియరుగంగఁగఁబోవువేడ్క
నెదురుసూచుచు నున్నంత నేఁగు దెంచి, తనన భార్గవుపలుకులు శ విని సురారి. 138

— రావణుఁ డింద్రజిత్తుఁ గుంభిరనుండి లంకకుఁ దోడ్కొని వచ్చుట —

1. అగుఁ గాక యింకం జేయునది గలదె పోనిమ్ము సురలుఁ శ దేకువ నెడఁగం
దగమికిఁ జెప్పితి మనకుం, బగ యింద్రుండ కాడె యెల్లభంగులఁ దలచన్.
2. అని గురుఁ బ్రీతి వీడ్కొని మహాబలముల్ దనపజ్జ వచ్చినం
గని కరులం దురంగములఁ శ గాలుబలంబుల నేర్చి యొక్కయొ
డ్డనముగఁ దీర్చి సుందరపటభృజదండము లెత్తఁ బంచి తూ
ర్యనినదపూరితక్షితి¹నభోంతరుఁ డై దనుజేంద్రుఁ డున్నతిన్.
3. మును రమ్యపదార్థంబులు, గొని వీధు లలంకరించుకొని జనులు గనుం
గొనియెడువేడుక గుబురులు, గొని యున్నపురంబుఁ జొచ్చెఁగొడుకుం దానున్.

140

— ఆశ్వాసాంతము (షష్ఠీవిభక్తి) —

4. పరిజనపద్మమిత్రునకుఁ శ బాతకమిత్రున కన్యనైన్యవి
స్ఫురణలతాలవిత్రునకు శ సుందరగాత్రున కింది రామనో
హరసుభగాతపత్రునకు శ సంబుజనేత్రునకుం బ్రమోదని
ర్భరధరణీకళత్రునకు శ రాజితగోత్రున కిజ్జగంబునన్.
5. లావణ్యవిసరనవబా, లావృతచతురాంగనానయశచివరునకు
నేపాగతబహువిధవసు, ధావల్లభసంకటికృతద్వారునకున్.

142

143

- హులిని. శతమఖగురులజ్ఞాసంపదాపాదనోద్య
స్తతికి నమితశత్రుత్వాపసేనాతమోగో
పతికి నిహతశేషప్రత్యయై కార్థకార్య
స్తతికి విజయమానద్రోహిబాహాసికుర్విన్.

144

- ద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
త్కననామధేయప్రణీతం బయినయు త్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందుఁ బంచమాశ్వాసము.

1. ర్య...నభోంతరుఁడై. నభో+అంత = నభోంత.

శ్రీ రస్తు నిర్వచనోత్తరరామాయణము

షష్ఠాశ్వాసము

యతునకుఁ గాఁతిప్రా

లేయరుచికి ధర్మమతికి శ్రీలీలాసుమన

స్నాయకునకుఁబుణ్యాధి

ప్రియకునకు మనుమసిద్ధి శ్రీ జనపాలునకున్*.

1

క. దనజాధీశ్వరునకు మును,మును పుట్టినకొడుకు ధర్మమున నీశ్వరుఁ దృ
ప్తునిఁ గావించి వరంబులు, గనిన సుహృద్బంధుపౌరగణము లెలరెన్.

2

చ. మన మలరంగ సద్భటుసమాజము సూరెల నిల్వ నెంతయుం
బెనపున మేఘనాదుఁడు విభీషణుఁడుం దనతోడ రా మదిం
చినకరివోలెఁ బుష్పకముఁ శ్రీ జేరి మృణాళలతాలివోనియ
వ్వనితలపిండు దైత్యకులవల్లభుఁ డల్లన డించి తెచ్చినన్.

3

మ. తరుణీబృందముఁ జూచి పారకరణోదారుండు దైత్యేశ్వరా
వరజం డాపలిమోము నేసికొని యేవం బిచ్చరిత్రంబు ని
ష్ఠుర మోహా యని సంచలద్వదనుఁ డై శ్రీ శుంభదృఢజాగర్వవి
స్ఫురితుం డైననిజాగ్రజన్మమొగముల్ శ్రీ సూచక విషాదంబుతోన్.

4

ఆ. తన్నుఁ జూచుననుఁగఁదమ్మని భావించి, నగుచు దైత్యవంశనాయకుండు
పగఱవారిఁ జెఱులఁ శ్రీ బట్టక ముద్దాడి, వత్తు రయ్య శౌర్యవంతు లనిన.

5

చ. గుణ మిది దోష మిట్టి దని శ్రీ కొంత యెఱింగినఁ గాక యిట్లు ని
ర్గుణతయ పట్టి క్రాలుతమకం దగువారలు నెప్పుసౌమ్యభా
షణము నిరర్థకం బనువిశాచము నెమ్మదిఁ బుట్టి యవ్వీధి
షణుఁ డుచితంపుమాటలఁ బ్రసంగము డిగ్గఁగఁ ద్రావి యిట్లునున్.

6

— విభీషణుఁడు కుంభీనసను మధుఁ డపహరించె నని యన్నతోఁ జెప్పట —

క. నీవరిగినదిగ్జయమున, కీవల మధుదానవేంద్రుడేతెంచి పురిం
గావలి యున్నదనుజసుభ,టాపలిఁ బొరిపుచ్చి భుజబలలాటోపమునన్.

7

తే. ఉవిద లాక్రందనము నేయుచుండ నొక్క
రమణిఁ గొనిపోయె సంతగపురంబుఁ జొచ్చి

యదియు మనమాల్యవంతుని యనుఁగుఁగూతు
ననుఁగుఁగూతురు కుంభీనసాభిధాన.

8

ఉ. యజ్ఞరసప్రమత్తుఁ డగునాత్మజుపై సడి వెట్టి లేదు నా
యజ్ఞత నప్పు డే జని సమాధినిమగ్నమనుప్రవృత్తిఁ గా
లజ్ఞుడఁ గాక వారిధిజలంబులలోన మునిగి యుండి య
ప్రాజ్ఞులచేత నాలిబడఁపాటికి వచ్చితి నేమి నెప్పుదున్.

9

క. అనుడు బొమలు ముడివడునా, ననములఁ గెం పడర నసురనాథుం డేమీ
మనవీ డొకరుఁడు సొచ్చెనె, యనుమానము దక్కి గుండె య లదరక చక్కన్.

క. రాసిబగున నున్నత్తుం, డై సెంకింపక కడంగి యాతం డితల్
సేసె గదె చెడితి రిచ్చలి, మీసల నుయ్యాల లూఁగిమెయిమెయి బోయెన్.

చ. చెలియలి: గోలుపోయి యెడఁసేసినఁ జాలమి వెట్టి నవ్వరే
కెలనను గాన నమ్మధువు య గీటుడఁగించెద దాడి వెట్టి నా
బలిమి దటుంగ నీనడిమి య బన్నము విన్న నమర్త్య లెంతయుం
జెలఁగక తక్కు రందుఁ జని య చేతులతీటుకు మందు నేసెదన్.

12

— మధునిపై దండెత్తినరావణుడు కుంభీనసప్రార్థనచే వానితోఁ జెలిమిసేయుట —

మ. అని వీటుం దనపిన్నతమ్ము నిడి నీద్రాసక్తుఁ డై యున్నతే
మ్ముని బోధింపఁగఁ బంపి తోడ్కొనుచు నేము స్నేహ ము స్నంచు నీ
సున నాతండును మేఘనాదఁడును రక్షోవంశవీరోత్సవం
బొనరింపక మధుమానమర్దనవిదగ్ధోత్సాహసన్నాహుఁ డై.

13

క. చని మధురాపురి ముట్టిన, విని కుంభీనస భయంబు య విసయంబు జనిం
ప నరుగుడెంచి ధరాలిం, గనముగఁ గృప వుట్ట నన్నకాళ్లం బడియెన్.

14

తే. అతఁడు కరుణాసమేతుఁడైయతిస నెత్తినిన్నుఁ దెచ్చినపాపాత్ముఁడున్నచోటు
నెప్పు మిప్పుడ వాని నిర్జించి నీకు, వార్ష మొనరింతు ననిన నయ్యంబుజాతీ.

మ. తగునే నీయిలు సొచ్చి నన్నుఁ గొని రావైతేయవంశాధముం
డు గరం బెగ్గొనరించెనైనను భుజాటోపంబు సూపంగ లో
కగరిష్ఠుం డగునీకు వాఁడు దొరయే య కన్యాత్వమే నాకు లే
దు గదా పడ్డది కార్య మింకఁ జన దాదమప్తాత్మ నిర్జింపఁగన్.

16

క. మధువున కలుగుట యది నను, విధవంఁగాఁ జేత గాన య ప్పేయేటికి వాఁ
డధముం డనలే నెవ్వెయి, వధియించుట పాడి గా దవద్యవిహీనా.

17

తే. అదియుఁ గాక రాక్షస మన య మొదలఁ బరిణ
యప్రపంచంబునం దొకయధమవిధము
గలదు గావున నది గాఁగఁ య దలచి యైనఁ
దప్పు నైరింపు నాకుఁ గా య దళితవైరి.

18

క. అతఁడు నతిబహులని ద్రాక్షాతుఁడై యున్నాఁడు గాచు శ్రీ టొప్పదె సంఖో
ధితుఁ జేసి తెచ్చి నేవారతుఁ జేసెద ననిన దనుజశరా జి ట్లనియెన్. 19

చ. అలఁతులఁ బోవుతప్పె యిది శ్రీ యైనను నాతఁడు నేలికుండవై
యెలుక సలంబుఁ బోవిడిచి శ్రీ యేసు భవత్పతిఁ గాచితీక మనం
బలరంగఁ బోయి నిద్ర దెలియంగ నుపాయము నేయు నాకు నె
చ్చెలి యగుఁ దోడితె మ్మనినఁ శ్రీ జేడియ సమృద మంది క్రమృతన్. 20

చ. చని పతి నిద్ర దెల్పి దనుజ ప్రభురాకయుఁ దాను బోకయ్యక
మన మలరంగ బాంధవపురమాటల సంధి దగంగఁ జేసి యా
తనిఁ దమయన్న పాలికి ముదంబునఁ దోకొని పోవఁ బూని వ
చ్చినతన దైనపూనికయుఁ శ్రీ జెప్పిన గొండాక సమృతించుచున్. 21

క. మీ యన్నకుఁ దేజముగాఁ, బోయి యతనిఁ గంటి నన్ను శ్రీ బోధింపవ యే
నాయనకుఁ జాల నని యిక్కఁ, జేయునదియుఁ గలదె గడవఁ శ్రీ జేసితి తరుణి. 22

క. ఈచనవు నెల్ల నిచ్చితి, నీచెప్పినయట్ల యతని శ్రీ నేఁ గనియెద మై
త్రీచాతుర్యసమగ్రుడ, నై చేసెదఁ బదవఁ దగునహాయం బెల్లన్. 23

ఆ. అని యలంకరించుకొని తనసేన సన్నాహసుందరముగ శ్రీ నడవఁ బనిచి
వారణేంద్రు నెక్కినచ్చి బావకుఁ బొడ, సూపె మధువు పెంపుసొంపు మిగుల.

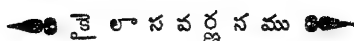
— మధుఁడును రావణుఁడు నింద్రునిపై దండెత్తుట —

ఉ. అదశకంధరుం డుచిత శ్రీ మయ్యెడుభంగి మఱిందికిక మహా
హ్లాద మొనర్చి వేర్చి యమరాధిపుపై నడవం దలంచు ట
త్యాదరలీలఁ జెప్పి తగ శ్రీ నవ్వురి నాఁడు వసించి యాతఁడుం
గా దన కెత్తి తో నడవఁ శ్రీ గా మఱునాఁ డటఁ బోయె నుద్ధతిన్. 25

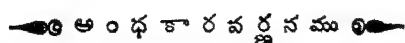
ఉ. రావణుఁ డిట్లు దేవనగరంబుపయ్యి బలపాదధూళివి
ద్రావితసర్వదిగ్విలయశరాజకులుం డగుచుం గడంక మై
బోవునెడం బభంబున నభోవిభవంబుఁ దిరస్కరించుశృం
గావళి నుల్లసిల్లురజశత్రాద్రిఁ గనుంగొని కౌతుకంబునన్. 26

ఉ. శూలినివాస మై తెలుపుసొంపునఁ బొంపిరివోవునమ్మహా
శైలముచక్కిఁ జక్కటికి శ్రీ సప్తతురంగముఁ డేగు దెంచి యు
త్తాలపుదేవగోహము సుధం జెలువొందఁగ నందుఁ జేర్చికిం
జాలి వెలుంగురత్న కలశంబువిభంబునఁ దేజరిల్లెడున్. 27

ఆ. అనుచు నగముఁ జేర శ్రీ నరిగి రక్షోవంశ, కరుఁడు దానిసొంపు శ్రీ గలయజ్ఞాచి
యనుఁగుడమ్మునికే చ్చియమ్మునఁ జాపుచు, నిట్లులనియెవేడ్క యెసక మెసఁగ,

- క. సెలయేటు వాఱఁ జెలు వగు, శిలపైఁ దజ్జలము దిగుచు శ సీంధురపతి చూ
డ్యుల కొప్పెఁ బుండరిక, స్థలమున మకరంద మానుఁపట్టదము క్రియన్. 29
- చ. అరవిరిగుత్తులం బొలిచి శ యల్లనిగాడ్పులఁ దూలునీలత
ల్లరహానీతోదయంబు సవిలాసతమావలనంబుఁ గల్గునుం
దరులతెఱంగు గాఁ బతివిధంబున నున్నరసాలహిత మీ
గిరితటభూమికిఁ సరసకేలికి వచ్చినమాడ్కి నొప్పెడున్. 30
- క. మనరాక హర్ష్యతలమునఁ, గనుఁగొనియెడు కామినుల మొగంబులు వాతా
యనమునఁ గానఁగ నగుచా,డ్పున నీతమ్మిఁకొల నొప్పె శ భూధరముపయిన్. 31
- క. ఈవెండికొండశిఖరము, క్రేవఁ దమాలతతి దృష్టికిం బ్రియ మొసఁగం
గాఁ వలఁతి యయ్యెన్ నీల,గ్రీవునికంతంబుఁ పూర్వక్రియ నందం బై. 32
- చ. అని గిరి రామణీయకమునందు మనం బెలయించి యద్దశా
ననుఁడు బలంబుఁ దత్తటమునన్ విడియింపఁ దలంచి సన్నివే
శనవిధిసూచనార్థము దెసల్ సెలఁగన్ బటుభేరి వ్రేయఁగాఁ
బనిచి మనోహరం బయినపట్టునఁ దా విడిసెన్ బ్రియంబునన్. 33
- అ. ఇట్లు విడిసి దానఁజేంద్రుఁడు బహువినుోదములఁ దగిలి చతురసముచితాల్ప
పరిజనములతోడ శ గిరితటరమణీయ,తలమునందుఁ గేలి శ సలిపె నర్థి. 34
- క. మగుడఁ జనుదెంచి యర్హం, బగుగతి మజ్జనముఁ గుడుపు శ నైవవిదపఁ దా
దగ లోపలికొలుపున నింపుగ సుఖసత్కథలఁ బ్రొద్దు శ వుచ్చె సరసుఁ డై. 35
- ఉ. అంత సహస్రపాదుఁ డపరాచలశృంగతటంబు నేరె దు
ద్ధాంతుఁడు దానవేంద్రుఁ డమర ప్రకరంబు జయింపఁ బోవుచో
నెంతలు వుట్టునో యనుచు శ నే పడఁగంగఁ దొలంగి కాలుకొ
న్నంతయు దవ్వగాఁ జని భయం బడరన్ గిరిదుర్గ మెక్కె నాన్. 36
- క. అరుణకరబింబ మస్తశిఖరిపై గర మొప్ప బహుళకస్తూరీలి
ప్తరుచిరకుచకాశ్శీర, స్ఫురితస్థాసకముచందఃమున నందం బై. 37
- క. మఱి కొంతనడికిఁ జీకటి, తఱచై తోతెంచె దశవదనునుద్యోగం
దైకిఁగి నిశాటబలము గ్రిక్కిఁటియం బలుదెసలనుండి శ యేతెంచె ననన్. 38

సీ. ఇది చూడ్కిఁ గప్పిన శ యంతటఁ బోక తక్కుటియింద్రియంబులఁ శ గప్ప కున్నె
యిది వెల్లిగై కొనియేచి యిండ్లులు సొచ్చి దివియలఁ బొరిగొనఁగవియ కున్నె
యిది నేడు శశి గెల్చియెల్లియే తెంచునన్నలినాపు మార్కొనినీలుపకున్నె
యిది వెలుం గనునామఁమెల్లను నుడిపి యిజ్జగతి నింకెటుఁ దాన శ నెగడకున్నె

తే. నిక్కముగ నిది చీకటియొక్కతలఁప, నేమి మాయయొ కాక మున్నట్టితిమిర
మెఱుంగ మెన్నఁడు నాజనులెల్ల బెగ్గలించునట్లుగఁ గడు నగ్గలించె దమము.

— చంద్రోదయచంద్రికావర్ణనములు —

తే. యామినీకాంతమృగమదగమలఁది మలయ, జమునఁదిలకంబుఁ బెట్టినచందమగుచు
నిఖిలదిక్కులఁదిమిరంబునొండియుండ, నలఁతియైప్రాజ్ఞుఖంబునఁ బెలుపుదోచె. 40

క. రావణుఁ డమరులమీఁదం, బోవుట విని యతనితోడిపురుడునకుం బాం
థావలిపై వెన వచ్చెం, గావలయు ననంగ నమృతకరుఁ డుదయించెన్. 41

సీ. చి త్రజాచిగురులం శ జిత్రంబుగా నిడ్డ లలితతమాలవశల్లవ మనంగ
రతిపుమాణిక్యదర్పణమున నూనిన కమనీయమృగగుదరకణ మనంగ
వెడవిల్లులీలారవందంబుమీఁదికిఁ దివుటమై నెరఁగినతేటి యనంగ
వలరాజుసిందూర శ తిలకంబులోఁ జెలువొందుకాలాగరుబిందు వనంగ

ఆ. నుదయ రాగమహిమశనుజ్వలం బై నబింబంబు నడుమలాంఛనంబు
జేయఁ బూర్వశైలశిఖరదేశంబున, నిందుఁ డొప్పె భువన శ మెలమి మిగుల. 42

ఉ. పంబినకెంపుఁ బాసి దివి శ బ్రాకి దిశల్ వెలిగించి చంద్రకాం
తంబుల నీరు నేసి కుముదంబులఁ బండువు నేయఁ బంచి య
బ్జంబుల నిద్ర వుచ్చి మరుసాయకముల్ గరసానఁ బట్టి కో
కంబుల నేచి లోకముపొగడ్డలు నేకొని చంద్రుఁ డున్నెడన్. 43

క. బడి చేసినచందంబునఁ, గడువేగం బొకటి నొకటిః శ గదిసి దివిని సుం
దడి గా నెంతయు గుంపుగఁ, బడి వెన్నెలకుం జకోరంపంక్తులు గవిసెన్. 44

క. మును మును నెగఁడెదురక్షులకొన లెల్లం బట్టికొని చకోరంబులు ద్రుం
చిన నచట నచటఁ దుఱఁగలి, గొనిపెరిగెడుమాడ్కిదలముకొనిచ్రభతెసఁగెన్.

తే. తివిది నవకంబు దీపులు శ ద్రెంచి యలఁతి
తునియలుగఁ జంచుపుటములఁద్రుంచి తల్లు
లాదరంబున నంది యానఱ్ఱు లెత్తి
ప్రీతిఁ గముచుఁ జకోరంబుఁబిల్లగములు. 45

క. చంచులఁ గాంతులు వెన్నెలఁ, జించి యమృత ముట్ట నొసఁగుఁచెన్నునకును రా
గించుచుఁ జవిఁ బొక్కుచుఁ గబ, లించుఁ జకోరికలు సమదలీలాలస లై. 47

సీ. క్రమ్మి పై దొరఁగెడు శ కాముదితీయంబు సొంపునఁ దనువునఁ శ జొక్కిచొక్కి
పచరించుచంద్రాతపంబుకాలువలలో నడ్డంబుగా నిల్చి శ యాఁగి యాఁగి
వెల్లువవెల్లు సూరవెడుసాంద్రిచంద్రికాపూరంబు గని మది శ బొంగి పొంగి
మిన్నులతోఁ రాయువెన్నెలకరదుల నెఱకలు నడలించి శ యీది యీది

ఆ. చెలఁగి చెలఁగి మబఁగిమలగి యల్లల్లన, క్రాలి క్రాలి బిట్టు శ తూలి తూలి
సమదవృత్తిఁ గేలియివె జకోరచ, యంబు సదలు దమమయంబు గాఁగ. 48

- క. తడఁబడ నొండొంటికి ము, న్నెడఁ గముచుచు నొడిసికొనుచు నేపునఁబైవైఁ
బడుచు నపు లపుల నీసున, గడచుచు వెన్నెలఁ జకోరగణ మానునెడన్. 49
- క. తినుగమి నొల్లక యొకయెడఁ, దనయిచ్చకు వచ్చునిందఃఖామనికాయం
బున మర్వ మెక్కి నిగిడెడి, కొనలు గమిచి మేనె నొకచకోరము దివుటన్. 50
- ఉ. సమదవారి గన్గడలఁ న జాలుగ మై గరుపార నిందుబిం
బమ్మన దృష్టి నిల్చి పయిల బ్రాకుమరిచుల నూఁగునూఁగులే
గొమ్మలు వట్టి చంచుపుటకోటిఁ గదల్చి తెమల్చికొంచు సౌ
ఖ్యమృ విహంగమ మ్మయినయాశృతి నొందె జకోర మొక్కెడన్. 51
- చ. కలయఁగ నూనునట్లుగ జగంబు సమ స్తముఁ జాలఁ దోఁగెనో
జలజభవుండు గోరి పెఱచాయల నెల్లను మాన్చి యెందునుం
దెలుపు ఘటించెనో యమృతదీధితి వేడుక విశ్వరూపుఁ డై
నిలిచెనొ నాఁగ నెల్లెడల న నిండఁగ వెన్నెల పర్యె సాంద్ర మై. 52
- క. వెన్నెలపోతపనులొ యన, వెన్నెలగండరుపుపనులవిధమున మీఁదఁ
వెన్నెలనీరు వఱపి రన, గన్నుల కిం పొనుగె నిల సకలరూపములున్. 53
- చ. అలసత యొప్పు నల్లన రతాంతమును బ్రియునొద్దఁ బాసి నె
చ్చెలికడ కేఁగుదెంచు సరసీరుహనేత్ర విలోచనంబులం
దలఁకెడుమందహాసము హిధంబున సొంపున మీఁటి యున్న చెం
గలువలలోన నింపడరుకొముది వేడ్క లొనర్చెఁ జొడ్కికిన్. 54
- సీ. భరితసుధారసపాత్రంబు లనుకుముదోత్కరంబులు దభుకొత్త మెఱసి
చంద్ర కాంతోపలజలములకాలున లివి యవి యని యప్పు న డేర్పరించి
దెసలు సూడఁగ గుండెదిగ్గనుచక్ర సమాహంబునకుఁ దలఁమునుక లగుచు
నీదుచకోరంబు న లెగుర వ్రేఁగై యాడిగిలఁ బడనట్లుగా న దలముకొనుచు
తే. నంతకంతకుఁ బొంగి మిగన్నది వెల్లి, మిగిలి యెనిమిదిదిక్కులఁమీఁదఁ బొరలి
జనము లానందమునఁ దేల న జగములెల్లఁ, దొట్టి నిండాదు వెన్నెలనిట్టివాడిచె.
- తే. వివిధవర్ణ మై యసురేంద్రు న వీడు విడిసి
యుండఁ జంద్రిక పర్వ నశ్కొండ యొప్పె
మెఱయుపులితోలు గట్టి మైఁ న దఱచు గాఁగ
భూతి యలచినభూతేశుపాలుపు దాల్చి. 55

— ౫ రం భా రా వణ సం వా ద ము —

- ఉ. అ త్తఱిఁ జంద్రుఁ జూచు మలయాసిలురాకకు స్రుక్కుఁ గామినీ
వృత్తము లాత్త నెక్కిలుపు న వెన్నెలఁ గోరి రమించు చున్నయు
న్తత్తచకోరదంపతుల న మచ్చికకుఁ మది మెచ్చు లోలుఁ డై
యెత్తినవేడ్కలక వెదలి న యేకత మేగి దశాశ్వుఁ డొక్కెడన్. 57

- ఉ. అప్పు డొకర్తు గొంచెమగునాభరణంబులు సన్నపూతయుం
గొప్పిడి త్రిప్పిలోఁ జెరివికొన్న నడంగినపూవులుం బయిం
గప్పినచేలకొంగునునుఁగప్పును మెల్పున నేగుమెట్టెలేఁ
జప్పుడు చెన్నుజేయుగతిఁచందము వింతగఁ బోవునయ్యెడన్. 58
- మ. కని వేగంబున నడ్డ మేగి యతఁ డాకంపించునక్కాంతకే
లనురాగంబునఁ బట్టి యెవ్వతెవు నీ యత్యంతకౌతూహలం
బున నెచ్చోటికిఁ బోయె దన్న నది యంభోజంబుచందాన నా
నన ముజ్జుంభణ మందఁ బెంజెమట మేసనం గ్రమ్మఁగా నిట్లనున్. 59
- చ. అతులితదైర్యసారకరుణాలయమానస యేను రంభ నా
పతి నలకూబరుం డతఁగిపాలికిఁ బోయె దనన్యచి త్త యై
యతివ సనంగ నెందు నిటు యలడ్డము వత్తురె నాదుపేరుఁ బో
వు తలంపు వింటి పాయు నగరపుం దగుమాత్రయ కాక యొప్పునే. 60
- క. పాలఁతుక యిమ్మెయి నేర్పడఁ, బలుకఁగ వెండియును మరుసఁబాణంబులకుం
గొలఁ దై యొప్పనివేడుక, చులుకఁదనము నేయు నయ్యోసుర యిట్లనియెన్. 61
- చ. పడఁతుక యేను రావణుడ య బాహుబలంబున నింద్రువీటిపై
నడచుచు నుండి యిన్నగమునకా విడియించితి నేన నిప్పు డి
య్యెడ కలవొక వచ్చి సొగఁయించువిధంబునఁ బోవుచున్న నికా
బాడగని కాముబల్ల తకముల్ నను నిమ్మెయి వెట్టి జేసినన్. 62
- ఉ. చిక్కితి నిష్టభోగములు య సేకులుఁ బెంపును దేజ మెక్కఁగా
డక్కినబంట వైతి నొకటం గొద లేక జగంబు లెల్ల నీ
వెక్కటి యేలు మన్న హరిఁజేక్షణ పం క్తిముఖుండ వేని నే
నక్కట నీకుఁ గోడలఁ గదయ్య తొలంగు తొలంగు నావుడున్. 63
- ఆ. కొడుకుపెండ్ల మైన య గోడలు గాక పూఁబోడి యిట్లు చెరువె య పోయిపోయి
నీవు మాట లాడ య నేర్తు గదా యని, యెట్టు లేని నాడు య టిది క్రమంబె. 64
- క. అనిన నసురేంద్రు పలుకులు, విని నవ్వుచు మీర లొక్కవిశ్రవసునకుకా
జ్ఞయించుట యెఱుంగనె యా, ధనదుండును నీవు నన్నదమ్ములు గారే. 65
- క. అతనికొడుకు నీకును గొడు, కతనినతిని నీకుఁ గోడ య లని నైజము చె
ప్పితిఁ గాక తప్పు గలదే, యతఁడు నతఁడు నీకు మాన్యు యలగుదుర కాదే. 66
- క. ఏ నీకు భక్తి సలుపం, గా నుపలాసనము నేయఁ య గలవాఁడవు నీ
వీనెఱిఁపినమాటలు, దానవకులనాథ యిట్లు య దగునే యాడన్. 67
- క. అని రంభ సీగ్ధవడఁ బ్రక్కిన దానికిఁ గొంకుకొసరు య లేక దశముఖుం
డనుమానింపక యిట్లను, మనసీజదండవ్యామానమానసుం డగుచున్. 68

- చ. ధనపతి యన్న యే నతనీతమ్ముండ నానలకూబరుండు నా
తనయుండ యింత నిక్కువము శ దానికీ గా దన నాకు నప్పరో
వనితలు వింత యైరె యనివారణ నెట్లయినం జరించునీ
వును గులభామవోలె దగవ్రక ఘటియించెడు వైశికంబునన్. 69
- క. విచ్చలవిడియై యున్నెడ, మెచ్చక ననుఁ ద్రోచి పోవ శ మేలే తమకం
బచ్చువడునట్లుగా నీరి,వచ్చిన మోకాలు సూపువారుం గలరే. 70
- క. నాకంటె మిగులువిటు నీ,లోకమునన కాదు దిగువలోకంబులఁ బై
లోకముల వెదకఁ జోయిన, నీకుం బడయంగ వచ్చునే హరిణాక్షీ. 71
- ఉ. నావుడు నమ్మగేక్షణ మనంబున రోయుచు నేను లంజియం
గావుడు వానితోడితమకం బది లంజియ గాదు ప్రేమస
ద్భావ మెటుంగ వైతి గుణభాగివిపో నినుఁ గోర్కి నెందునే
నీవచనంబు తప్ప కట శ నీళ్లులపట్టున నేయి మందోకో. 72
- క. అని మొగమోడక విరసన,చనముల భంగింప నాదశముఖుం డున్న
త్తునిగతి నంతయు వినియును, వినచెవులు నేసి లావు శ వెరవుచు మెఱయన్.
- క. అంగనఁ జొదివి సగాధా,లింగనముగఁ దామ్రచూడఁలీలాచతురా
నంగక్రీడాసంగతి, నెంగిలి గావించె మదము శ నేడైతి మిగులన్. 74
- సీ. పగరాజు వైవచ్చి శ బలువిడిఁ బరిభవించినఁ దలంకినపురశ్రీవిధమున
సమదద్విషము కేళిసలిపినఁ జాల నలంగినయుద్ధానశక్తికరణి
ఘనలులాయము సొచ్చి శ తనయిచ్చ నాడినఁ గలఁగిననెత్తమ్మి శ కొలనిభంగిఁ
గడుబెట్టిదపుగాలి శ సుడిసిన నెఱి దప్పి తిరిగినమవ్వంపుఁ శ దీఁగెమాడ్చి
- తే. మున్ను నై నేసియలవడ్డఁచెన్ను దప్పి,యెలమిఁ బ్రియుపాలి కేఁగెదొలలియడంగి
వేఱచంద మై యెంతయు శ విన్నవయ్యె, నసుర గారించి విడిచిననమ్మగాక్షి.
- క. వెలవెలఁ బాటుచుఁ గొంకుచుఁ, దలరుచు నడఁదొట్టుపడుచుదలఁకుచుఁదనలోఁ
బలుకుచు నెడనెడ నిలుచుచు, నలకూబరుకడకు నింతి శ నలఁగుచుఁ జనియెన్.

—● నలకూబరుండు రావణుని శపించుట —●

- చ. చని ధరఁ జాగి మ్రొక్కి తనదందముఁ జూచి విషణ్ణుఁ డైనయా
తని కఱ లేక చెప్పిన నతండు ప్రభావమునకా సమస్తముం
గని కలుపించి యింక దశకంధరుఁ డెవ్వతె నైన నీక్రమం
బునఁ బయిఁ బడ్డ నష్ట మృతిఁ శ బొందఁ గలం డని శాప మిచ్చినన్. 77
- ఆ. తివిరె నంబరమున శ దేవతూర్గరవంబు, గురిసెఁ బుష్పపృష్టిసురగణంబు
సంతసీల్లె దీని శ నంతయుఁ నేర్పడ, విననసతుల కెల్ల శ వెఱపు వాసె. 78
- క. నలకూబరుశాప మెఱిగి, యెలమి దఱిగి పంక్తివదనుఁ శ డిది మొదలుగఁ దా
బలిమిం బైవడ నెన్నఁడుఁ, జెలువల నని నిశ్చయించె శ జిత్తములోనన్. 79

ఉ. కొందలపాటునకా మనము శ గుందినఁ గంటికి నిద్ర రాక సే
నం దెలిపించి యష్ట పయశం బయి దైత్యవిభుండు వోవ సం
క్రందనుఁ డంతయుఁ విని సుర ప్రకరంబులఁ గూర్చి రాత్రి మైఁ
గ్రండుగ నానిశాచరుల రాకకు నాకము సంచలంపఁగన్.

80

— రావణుండు దండెత్తి వచ్చుట విని యింద్రుండు విష్ణునిఁ గాన నేగుట —

క. ఆదిత్యమరుద్వసురు, ద్రాదిదివిజగణము లెల్ల శ నప్పుడ భూభృ
ద్భేదికడ కేఁగు దెంచె ర, నాదరదుర్దాంతభుజబలాటోపమునన్.

81

ఉ. వారల మోహరింపుఁ డని శ వాసపుఁ డేగె నువేంద్రుఁ గాన సం
భోరుహనాభుండుం ద్రిదశపుంగవు సత్కృతుఁ జేసి రాకకుం
గారణ మేమి యన్న దశశకంతు డు మాపయి వచ్చె నీవునుం
బోరికి వచ్చి దేవగణముం గృపఁ గావుము దేవ నావుడున్.

82

చ. హరి సను దెంచె నాజికి దశశాసను నోర్వక రిత్త యెట్లాశో
మరలెను జాలఁ డొక్కొ యనుమాటవడం బనిలేదు బ్రహ్మచే
వరములు గన్నగర్వమున శ వచ్చె నలంతులఁ బోఁడు వానికిం
బరువము గాదు కాలపరిపాకము వచ్చిన నేన తీర్చెదన్.

83

క. దేవభిచరాదిజాతుల, చే వానికిఁ జాపు లేదు శ చెప్పెదఁ బిదపం
గేవలమును బోఁ డంతకు, నీవరుసకు నీవ చాలు శ దెల్లవిధములన్.

84

— ఇంద్రుండు యుద్ధమునకు వెడలుట —

చ. బలిపుతోడ నిట్లు హరివల్కిన నాతెడు నట్ల కాక యం
చలఘుసరాక్రమస్ఫురణనాహవదోహలచి త్తయుక్తుఁ డై
తెలతెల వేగునంతఁ జనుఁ దెంచి బలంబులు గూడఁ దేరు మా
తలి గొని వచ్చినకా గిరికి శ దాఁటెడుకేసరిమాడ్కి నెక్కినన్.

85

క. ఉడుపతి దోలెంచినఁ బొం, గెడుజలనిధికరణిఁ బోరికికా వజ్రి వడిం
గడఁగుట గనుఁగొని ఘోషం, బడరఁగ సురిపైన్య మధికహర్షము నొందెన్.

ఉ. అంత సరోరుహాపుఁ డుద్భయం బరు దెంచె నిశాచరు ల్పరా
క్రాంతి దగం గడంగి యమరావతి కేగిరి వారు రాత్రి మై
నెంతయు నగ్గలం బగుదురేఁ బొడసూపెదఁ గాక దేవతల్
సంతస మందఁగా ననుచు శ సత్వరుఁ డై చనుదెంచె నొక్కొ నాన్.

87

చ. కమలవనంబు చేసినయగణ్యతపంబుఫలంబు చక్రయు
గ్గములముదంబు ప్రోక త్రిజగంబుల కన్నలబ్రహ్మవిష్ణురు
ద్రమహిమ లొక్కటై కలయఁ శ గ్రూచినయుండ త్రివేదమూలకం
ద మని నుతింప నొప్పెనఁగె శ దామరసప్రియబింబ మత్తణిన్.

88

సీ. దళము లొండొంటిసంఘదులను సమాలోలవలయంబు సడల మువ్వంబు గదిరి
యడరి కర్ణికలలో శ నంటినకేసరంబులు దల మెక్కుచుం శ బొదలఁ బొంగి
సుడిగొని వెడలంగఁగడఁగుక్రొత్తావి యల్లన మీఁది కెగయఁగఁమొనలువిచ్చి
యొండొండ మకరంద శ మఃప్రొంగి నలుగడ నిండి పైఁ బొరలంగఁనెఱయవిరిసి
ఆ. మధుకరములఁ గలసిగమలసియుఁ దమలోన, లలితగంధవహుఁడు నెలిమిసేయఁ
గమల సంతసమునఁ శ దమయంద వసియింకఁ, జాల నుల్లసిల్లె శ జలరుహములు.

చ. అరదము నెక్కి లోచనసహస్రము కాంతి వెలుంగఁ బొల్పు ని
ర్జరపతిఁ గన్నులారఁ గని శ సంతసమందెడువారితోడిమ
చృరమున నెక్కి నా నుదయశైలముమీఁద సహస్రదీధితి
స్ఫురణ దలిర్ప నొప్పురక్షిసొంపున జృంభణ మొందె నబ్జముల్. 90

తే. అష్టాదశురేంద్రునైన్యంబులమరపురము, దవ్వలే దంచుఁ గట్టాయితంబుసేసి
కూడి నైర్మతి యారణశ్రీడ కమరఁ, బడగ లంతంతఁ గ్రాలంగఁసిడము నొప్పు.

క. పదపదఁ డంచు దిశలు గ్ర, క్కదలఁగ లేయొండచాయఁ శ గడు నుగ్రము లై
యెదురం గొండలు గల రని, మది నించుక సరకుగొనకకమదమున నడ చెన్. 92

ఉ. చిత్రముఁ జూపిన ట్లసురసేనలు దుర్దమలీలఁ గిట్టిన్
వృత్తవిరోధినైన్యమును శ విక్రమసంపద సొంపు మీఱ లో
కత్రయపూజ్యుఁ డవ్వసునికాయమునందుఁ బ్రసిద్ధుఁ డైనసా
విత్తుఁడు మున్నుగాఁ గడఁగి శ వీక నెదిర్చె జెలంగి యార్పుచున్. 93

— దేవదానవసేనలు పరస్పరము కలపడి పోరుట 9 —

క. ఉభయబలముఁ దలపడి లో, కభయఁకరభంగిఁ బోరఁగా రక్తనదుల్
ప్రభవించె నంబుచరస, న్నిభ మైవయమిత్ర గాత్రసేవికరం బడరన్. 94

ఆ. దనుజబలము నొచ్చి శ వెనుకకు జరగ న, కంపనప్రహస్తభరనికుంభ
దూషణప్రచండభూమ్రాక్షశుకసార,ణాదిసుభటశోటి శ యార్చి తాంకె. 95

శా. ఆవీరావలి కీడఁ బోక మహాసీయస్థైర్యసారంబున
దేవాసీకము కుంతఖడ్గపరిఘాది ప్రాధిదుర్వార మై
సావిత్రోద్భటబాహువిక్రమకళాసాహాయ్యసంజాతశౌ
ర్యావేశంబునఁ బోరె రౌద్రరసవృష్టాకారఘోరంబుగాన్. 96

క. అమరులు వోరుట దానవ, సమితికి భర మగుడు సరభసంబున నిజనా
మము ప్రకటించి యదల్పుచు, సుమాలి సావిత్రుఁ దాంకె శ సురలు దలంకన్.

మ. పటుచేగంబున శాతభల్లచయసంపాతంబున మింట మి
క్కుట మై పర్వ భగద్దగీయ మగుచుం శ గోపంబు రూపంబులై
చటుల కీడఁ జరించున ట్లిరువురక శ శౌర్యోన్నతిం బోరి రు
త్కటదరోద్ధతు లై పరస్పరజయాకాంక్షాప్రచండంబుగన్. 96

- క. ప్రదరంబుల సావిత్రుఁ డ్రదముం బొడి నేయఁగా విరఘుఁ డైనయెడం
గదిసి గద యెత్తుకొని తల, చిదురుపలుగ వ్రేసె దైత్యసేనలు దలఁచన్. 99
- క. దైతేయవంశవల్లభు, మాతామహుఁ డైనయాసుసమాలి వడుటయున్
భీతిం దెరలిన దనుజ, వ్రాతముఁ గని కోపవేగరక్తాతుం డై. 100
- శా. అగ్నిచ్చాయముఁ గామగంబు నగుతే ర తత్కున్రుఁ డై యెక్కి యా
భుగ్నుభ్రాతృకాసహోదర మనం ర బొల్పొందుచాపంబు ను
ద్విగ్నారంభత నెక్కు పెట్టి శరవార్ధిన్ మేఘనాదుండు ని
ర్మగ్నాకారులఁ జేసె నిర్జరుల శౌర్యస్ఫూర్తి శోభిల్లఁగన్. 101
- క. పేర్చునరదంబుప్రబలం, గార్చిచ్చువిధమున నతఁడు ర గడగినఁ బటుబా
ణార్పులు గవియుడు నిర్జరు, లేర్చినతగువులును బోలె ర నే వేది రనిన్. 102
- మ. అసురాధీశతనూజాకోల్లలకుఁ గా ర కత్యంతభీతిం గలం
గి సురానీకము సూరెగిల్లిన రణక్రీడాదరం బారఁగా
రసీకుం డై రథ మెక్కి గోముఖుండు సారథ్యంబు సేయం గడున్
పెసఁ దాఁకెం ద్రిదశేంద్రనందనుండు దోర్విర్యం బవార్యంబుగాన్. 103
- క. దైతేయు లదర నిట్లని, కేతెంచినఁ గాంచి దానశవేశ్వరుతనయుం
డాతనిసూతుం డగునా, మాతలిసుతుమేను బాణమయముగఁ జేసెన్. 104
- క. అతఁ డాతనిసారథిమై, శితశరములు నించుటయును ర కెలఁగుచు వడిఁ ద
చ్చతురంగంబులుఁ దాఁకెను, బ్రతిభటరథతురగదంతిపంక్తులు నెదరన్. 105
- ఉ. అత్తటి మేఘనాదుండు జయంతుశరావలిఁ ద్రుంచి వాని మై
నెత్తురువట్టు నేసి రథినిం బొడి సేసినయంతఁ బోక యు
ద్వృత్తిఁ గడంగినం దమము ర దీటుకొనం గవియించె దృష్టియుం
జిత్తము లావు మాలి సురసేనలు బెగ్గిల నగ్గలంబుగన్. 106
- క. చీకటి గవినిన విబుధా, నీకం బోడి చన నై ననరద హృదయ
వ్యాకులత మునింగి భయో, ద్రేకముపడి తెగువ దలరి ర త్రిప్పికొనంగన్. 107
- క. ఆమాయాతిమిరము పో, లోమీజనకుఁ డగునప్పు ర లోముఁ డెఱిగి సు
త్రామతనూభవునకు నది, యేమిటఁ బో దంచు నచటి ర కేతెంచె వెనక్. 108
- ఉ. వచ్చి జయంతు నాఁగి యనివారణఁ బర్యెడు నీతమంబు ము
న్నిచ్చె జయార్థ మై యభవుఁ ర దీతని కీరిపుచేతఁ జచ్చినన్
వచ్చెడి దేమి సంగర మశ్వశ్యముఁ జేయఁగ నీను వార్ధిలోఁ
బొచ్చుటచాలఁ గార్య మనుచుం బలిమిం గొని పోయె డాగఁగాన్. 109
- తే. అమరపతివందనుండుపాడవడఁగి చనిన, నసురమాయయు నుడివోయెనట్లకాదె
యడరి దరికొని, ముండుతీవ్రానలంబు. పుడుక లెడ గల్గవై చినబొనుఁగువడదె.

- క. ఇవిధమున నిందుసుతుం, డెవ్వరు నెం దరుగుటయును శ నెటుగక యుండం
గ్రొవ్వటి తనసరివారలు, నవ్వుట కియ్యకొని పోయె శ నవిజృంభితుఁ డై. 111
- క. దనుజాధీశ్వరుతనయుం, డనిమిథు లనుహంసముల రయంబునఁ బఱపం
దనయారుపుటెలుఁగున మేఘనాదుఁ డనుపేరు సార్థకంబుగఁ జేసెన్. 112
- ఆ. ఇట్లు దనతనూజుడే పేది నై న్యంబు, గాసి యగుడు నలిగి శ వాసవుండు
కెంపు గన్నులందు శ బెంపారుచుండఁ జెంగలువకొలనిమాడ్కిఁ జెలుపుమిగిలి.
- ఉ. మాతలిఁ జూచి దానవసమాజము దర్పము మీఱె నిత్రటిక
వాతజవంబునం గడఁగి శ వారక వీరికి సముఖంబుగా
వే తురగంబులం బఱపు శ విక్రమసంపద యల్లసిల్లఁగాఁ
జేతులతీట వో నులుము శ నేనెద నెవ్వఁ డెదిర్చి వచ్చినన్. 114
- క. అనుచు నిజబలము నిలునిలు, మని కరతల మెత్తి నిలిపి శ యదలిచి సమరం
బునకు మగుడఁ బురికొల్పుచుఁ,దనచుట్టును నున్నదొరలుఁదానును గడఁగెన్.
- చ. ఎదురుగ వీచె నిష్ఠురసహిూరము ల్బుల్కుము లుగ్రభంగి నె
ల్లదిశల డుల్లెఁ బెల్లుగ బలంబులపైఁ బెనుగ్రద్ద లాడె బె
ట్టిదముగ మ్రొగ్గి యభ్రకరి శ డిల్లపడెన్ వెన నందనంబు గ్ర
క్కదలఁగఁ గూసె నొక్కట సృగాలము లప్రియసూచకంబు లై. 116
- క. కలయంగ దుర్నిమిత్తంబులు పుట్టినఁగనియు వినియుఁ శ బొలివోవనియ
గ్గలికమెయి నెవ్వనమ్మునఁ, దలఁ కొకయింఁచుకయు లేక శ దరోద్ధతుఁ డై. 117
- క. సురపతి గడఁగుడు దనుజుల, బరవస మొక్కింత మట్టువడుటయు దశకం
ధరుండు సమరోత్సుకుం డయి, యరదము సన వసము గాకయత్కుగ్రముగన్.
- క. అమరవిభుం దలపడఁ జను, సమయంబున నడ్డపడియె శ సంభ్రమలీలక
సమదుఁ డగుమేఘనాదుండు, దమతండ్రిరణంబు మాన్చి శ తాన కడంకన్. 119
- చ. తలపడి యిందుతోడ నతిదారుణయుద్ధము సేయఁ జొచ్చినక
బలము బలంబుఁ దాఁకుటయు శ బాసటగా వడిఁ గుంభ కర్ణు డు
జ్వల మగుశూల మెత్తికొని శ వచ్చి యుగాంతపురుషుకైవడిం
జెలఁగుచు నార్చి మోహరము శ చెంగటఁ దాకె భయంకరంబుగన్. 120
- క. అడరి మొన లిక్కడక్కడ, వడిఁ దిరిగిన దిశలు బడలు శ వడ రాద్రము చొ
ప్పడ బాహుశక్తి యేర్పడఁ, గడిమి పొగడ్తవడఁ గుంభశక్ర్ణుడు పోరెన్. 121
- క. ప్రతివీరుఁ డొక్కరుండు లేకతులబలుం డైనవీనుఁ శ డైనను నప్పా
టతనకు గుఱిగా సురపడినతండు మునుకూడి సురల శ నందఱు దటిమెన్. 122
- ఆ. ఎదిరి తేరినొగయు శ నిభముదంతంబును, దనకరంబు బాదతలము లోను
గాఁగ నాయుధములు శ గానివి లే వయ్యె, నరివిమర్దనమున శ కతని కపుడు.

1. ఇట అచ్చుమైత్రి. వాల్మేలికి - "రజోహిత కుగంధబంధుర సమీరణుడన్ సఖాయాచు
కుండఁగా." నన్నయ. భార. ఆర. 4-138.

- క. అంతకు ముందఱి యీవృత్తాంతము విని తోడుపడుట శ కని సత్వరు లై
యంతకవరుజాధనేశులు, దాంతిమెయిన్ వచ్చువారు శ తదవసరమునన్. 124
- క. తమతమబలములతో సంభ్రమగఱిఁ బఱతెంచి దివిజశపతికిం బొడసూ
పి మనుజభోజననై న్యము, సమయింపఁగఁ జొచ్చి రధిక్రసంరంభమునన్. 125
- క. చిచ్చునకుఁ దోడు గరువలి, వచ్చినక్రియఁ బోర నమరవరులమొనలకున్
హెచ్చుగ దిక్పతిసేనలు, వచ్చుటయును మ్రొగై నమరవర్ణము గలయన్. 126
- ఉ. సన్న బలంబు లై ననిజసై న్యములం గని రావణుండు శౌ
ర్యోన్నతుఁ డైననందనుని శ నొప్పరికించితిఁ గుంభకర్ణుఁడుం
గన్నది లేదు మెల్ల మురిశకాటు దిగిశులు వచ్చి రేను బో
కున్న భరంబు గాదె యనియుద్ధతిఁ జేర్చి రథాధిహుఁడు డై. 127
- శా. సొంపారంగఁ బసిండి పైఁ బఱపినన్ శోభిల్లువి ల్లంద మై
శంపావల్లిక నిల్చి పొల్చుగతి భాస్వత్కాంతిఁ జెల్వొంద మై
వెంపుం జాయయుఁ గాలమేఘ మన నోభీలంబుగా దిక్కు లా
కంపింపం బటుబాణవర్షమున నాకాశం బడంగించుచున్. 128
- క. ఆరదంబున యురవడికిం, దెరలి తెఱపి యిచ్చి సురలు శ దిరుగుడువడ ని
ర్జరపతిరథంబునకు భీకరగతి సమ్ముఖముగాఁ దగఁగం బఱపుటయున్. 129
- చ. వదనసరోజపంక్తి శరవర్షమునన్ మొగిడింపఁ గాన న
య్యొడ దశకంధరుం డిచట శ నెచ్చట లేడు తనూజుఁ జూపి తా
ను దొలఁగి యున్నవాఁ డతని శ నొంపక గెల్చున రాదు రాడె దు
ర్బదమున నంచు నున్న బలమర్దనుఁ డాహవదోహలంబునన్. 130
- తే. ఏచి మాతలిఁ గనుఁగొని శ యిటులు వచ్చు, దనుజుతేరికి నెదురుగాఁమనరథంబు
శీఘ్రగతిఁ బోవ నిమ్మని శ చెప్పి మార్చి, భీకరధ్వని దిక్కులు శ పిక్కటిల్ల. 131
- శా. రుద్రాదిత్యమరుద్వసుప్రభృతు లోర్పుల్ నింగి ముట్టుగ వీ
రోద్రేకంబున దాపలన్ వలపలన్ శ హోరాట మై ముంచి స
ర్వద్రోహం బరిమూర్త మంచు వికటభ్రామ్యద్భూబామండలీ
రాద్రాకారతఁ దాఁకఁ దాకె రిపుడై శర్యస్తావణున్ రావణున్. 132
- తే. ఇట్లు దాఁకుడు దశకంఠుఁడేపు మిగిలి, యందఱకు నన్నిరూపంబులైనయట్లు
వివిధశస్త్రాస్త్ర కేలి ప్రవీణబాహు, దండనికురుంబదుస్సహో శ త్సాహుఁ డగుచు.
- క. పడి నడరుచుఁ దెరలుచుఁ బై, పడి పోక పెనంగునమరబలమునకుం గీ
ప్పడక నిలిచి మెఱసెను బలు, కడల్ల కెదు రైనతాతీకరణిం దిర మై. 134
- ఉ. ముందటఁదాకె హోరుతనమోహరమున్ వెనక బో నదల్పిగొం
చుం దఱియంగఁ జొచ్చి బలమూదనుఁ డాదశకంఠు నస్త్రపం

క్రిం దునుమాడి బాణమయదేహునిఁ కా నొనరించె వాఁడు సం
క్రందనుపై నిశాతవిశిఖంబులు నించె సురల్ దలంకఁగన్. 135

కా. వ్యగ్రాటోపత నొండొరుక మిగుల బాహుళ్య శక్తి సూపక మహా
దగ్రం బయ్యె సురాసురేంద్రరణ మనోన్మద్యధ్వజచ్ఛేదనా
త్యుగ్రం బై యితరేతరవ్యధితరభోదా త్ర మై శౌర్యసా
మగ్రీ గాఢపరస్పరాంగదళనోన్మాదోద్భటాకార మై. 136

క. ఈసున నాసురపతి జంభాసురున ల్లేసరి రావణాసురు శీఘ్రం
బేసియు వ్రేసియు బొడిచియు, వేసరి దిక్పాలకోటి 3 విన నిట్లనియెన్. 137

ఉ ఎద్దెస నైన శంక చెడి 3 యేగు విరించి వరంబు నెమ్మదిం
బెద్దయు నమ్మి వీఁ డిటు లభేద్యతఁ గ్రుమ్మరు చున్నలోక మా
పద్దశఁ బొందు మానుపునుసపాయము నారసి చూడ నొండు లే
దిద్దనుజాధముం బొదివీయే పటఁ బై పడి పట్టుకొందమే. 138

చ. అనవుడుఁ జాల మే లని దిశాధిపు లందఱుఁ జేరి చుట్టు ము
ట్ట నమరవల్ల భుండును గళంక దళాననుతేరిరాక క
ల్కినగతి మాతలిం గెలనికొ రథ మల్లఁ దొలంగి పోవ ని
మ్మని వెను జొచ్చి పట్టుకొన 3 నాయిత మై యతిసాహసంబునన్. 139

—● మేఘనాదుఁ డిందుని మాయాతిమిరమున ముంచి పట్టుకొనట —

క. ఒరసికొని పోవ నత్తటి, సురనైనన్యం బొర్పుటయును 3 జూచి తిమిరముం
గర మచ్చెరువుగ గ్రక్కునఁ, బరఁగించుచు నసురకొడుకు 3 పటతెంచె వడిన్. 140

క. మాయాతమమున మునిఁగిన, దాయల దివ్యాస్త్రజాలదళితాంగులఁ గాఁ
జేయుచు నాబృందారక, నాయకు డగ్గటియే మేఘనాదుఁడు గడిమిన్. 141

క. తుహినంబునఁ బడినపయో, రుహపండముమాడ్కి నమ్మరుత్పతి మాయా
విహితతమోవృతలోచన, సహస్రః పై యున్న నతనిసారథి నేసెన్. 142

ఉ. మాతలి మూర్ఖవోయిన నమర్తవిభుండు రథంబు డిగ్గి జీ
మాతగజంబు నెక్కి బలముం జలముం జెడి యాత్మనై నికా
రాతిభట ప్రభేదవిదురస్థితి దీనతఁ బొంది యుండియున్
భీతి యెఱుంగ కుండ వెడఁబిరము నేయుచు నుండె వెండియున్. 143

చ. నిలుపులు పడ్డయట్లు తననేత్రము లేమియుఁ గానలేమి న
గ్గలముగ బెగ్గలించుబలఁకున్దురు నమ్ముల నోడు సేసి ని
ట్టల మగుడప్పి సోలుటయు 3 డాసి దళాననందనుండు వి
చ్చలవిడిఁ బట్టి కట్టి జయశంఖముఁ బట్టఁగఁ బంచి యార్పుచున్. 144

— రావణుఁ డిందునిఁ బట్టి లంకకుఁ గొనిపోవుట —

చ. అరదముమీఁదఁ బెట్టుకొని ర యాతనిఁ దండ్రికిఁ జూపి యింక సు
గర మిది యేటికిఁ జయము ర గైకొని పోదము రమ్ము నావుడుం
గరము ప్రియంబునం దనయుఁ ర గౌఁగిఁ జేర్చి త్రిలోకరాజ్యవి
స్ఫురణము నాకు దక్కె నని ర పొంగి దళాసుయ్యఁడు మిన్ను వ్రేయుచున్. 145

ఉ. మోదమునం దనూభవుని ర ముంగలిగా నడపించి తాను దు
ర్భేదబలాన్వితం డగుచుఁ ర బింగలి యై చన దేవకోటి శౌ
ర్యోదయలీలఁ గూడుకొని ర యెండొరుఁ బల్కుచు శక్రమోక్షణా
హ్లాదము గోరి పెంపున రరయం బెసఁగం బటతెంచి లాఁకినన్. 146

ఉ. ఎత్తెల గొందుదిక్పతుల ర నిందట ముంద తెలుంగనట్ల యీ
తత్తబడం బిటిందిదెసఁ ర దాఁకిన దీనికి సంభ్రమంబుమై
నితల కేగుదేవలవ ర దేదైటఁ బొమ్మని చెప్పి పుచ్చినం
జిత్త మెలర్పఁగా సుతుఁడు ర శీఘ్రమునం జనఁ దా నుదగ్రుఁడై. 147

క. బకమరి తిరిగిన నమరులు, పికపిక లై పోవ లావుఁ ర బెం పేర్పడ నే
నకు వెనుకై చనియెను లంకకు దానవవిభుఁడు బాహుగర్వోద్ధతుఁడై. 148

— ఆశ్వాసాంతము - (ప్రథమాభిక్షి) —

మ. అతులౌదారుఁ డహీనశౌర్యుఁడు సమురద్యద్ధైర్యుఁ డత్యంత వి
శ్రుతచారిత్రుఁడు సూరిమిత్రుఁడు జననస్తోతవ్యగోత్రుండు సు
భృతసత్కీర్తి పవిత్రమూర్తి యసుహృద్భృందాద్ధి నిర్వర్తి పూ
జితధీమంతుఁడు పుణ్యవంతుఁడు జయశ్రీకాంతుఁ డిష్టేదినిన్. 149

క. సన్తార్గచతురఁధికుఁడు, జన్తవిశేషప్రసిద్ధసగరకులుఁడు భూ
భృన్తకుటఘటితచరణుఁడు, మన్తధనాభుఁడు కవీంద్రమందార మిలన్. 150

మాలిని. నిరుపమజయలక్ష్మీరనిత్యవిస్తారవత్సుం
డరిబిరుదమహోత్సాహప్రతిక్షేమదత్తుం
డరుణకిరణదీప్తవ్యాప్తపద్మాయతాత్తుం
డురగశయనరేఖాశయుక్తసంరతుఁ డుర్విన్. 151

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బైనయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందు మహాశ్లాసము.

శ్రీ రస్తు
నిర్వచనోత్తర రామాయణము

సప్తమా శ్వాసము

రంజకత్వచతురా

చారుడు వర్ణాశ్రమప్రచారుడు విద్యా

ధారేయుఁ డార్యవీనుత

ప్రారంభుడు మనుమమానసవాధీశుఁ డొగిన్.*

1

— బ్రహ్మ యింద్రజిత్తు కోరినవర మిచ్చి యింద్రుని విడిపించుకొని వచ్చుట —

క. అక్కడ గమలాసనుఁ డా, రక్కసుఁ డమరేంద్రమీఁదఁ శ రాకయు సమరం
బెక్కుడుగఁ జేసియును హరి, యుక్కటి పట్టువడి పోకయుం దెలియంగన్. 2

చ. విని మునిబృందముల్ గొలువ శ వేగమ లంకకు నేగుదెంచి య
ద్దనుజవిభుండు సేయునుచితప్రతిపత్తిఁ బ్రియంబు వొంది యా
తనిదృఢశౌర్యముం దనయు శ ధైర్యమునుం గొనియాడి వెండి యా
యనిమిషనాథు గెల్చిన జయయాతివిశేషము సూపి చెప్పుచున్. 3

ఆ. భవనములకు నెల్లఁ శ బ్రోడిగ శతమఘుఁ, దాను నిలుపుటయు నశతండు లేమి
సకలభూతములకు శ సంకటం బగుటయు, నెఱుంగఁ జెప్పివారి శ యిచ్చ యెఱింగి.

చ. ముదమున నింద్రబంధనవిమోక్షము సేయుఁ డభీష్టవస్తు వి
చ్చైద మదికోర్కి యేర్పడఁగఁ శ జెప్పుడు నా కనుచుకా సముల్లస
ద్వదనచతుష్టయం డయినవారిజసంభవుఁ జూచి వాంఛిత
ప్రదుఁ డగు టాత్తలో నెఱింగి శ రావణసూనుడు ప్రీతి నిట్లెఱున్. 5

క. కమలాసన విను నావి, క్రమమున వెల వెట్టె దేనిఁ శ గారుణ్యము సే
యుము నాకు శాశ్వతం బగు, నమరత్వం బనిన నతని శ కజాఁ డిట్లనియెన్. 6

క. ఆశ్వాసంబుగ బలికిన, విశ్వాసముసేసి మున్నువేడితి కలదే
శాశ్వత మగునమరత్వం, బీశ్వరుఁ డొకరునిక తక్క శ నితరుల కెందున్. 7

క. అనుడు నొకతెఱుగు నెప్పెద, వినుఁ డని రావణసుతుండు శ వినయవిశేషా
వనతశరీరు డగుచు ని, ట్లనియెం గరకమలముకుశనాదరవరుఁ డై. 8

ఉ. ఆల మొనర్పఁగా వలయునప్పుడు వహ్ని నుపాస్తి చేసి యా
వేలిమి నొక్కతేరు ప్రభవించిన గ్రక్కున దాని నెక్కి దో

గ్రీల వెలుంగ నేగిన నరిప్రకరంబులచేత నెమ్మెయిం
గాలవశంబు నొందక యఖండితవిక్రమశాలి నయ్యెదన్.

9

ఉ. హోమసమాప్తి నుత్థితరథోత్తమ మొక్కటి దక్క నొంట సం
గ్రామము సేయఁబో నదియకాలముగా దుది కియ్యకొంటి నా
కీమెయి మేరవెట్టి వర శ మిమ్ము పరాక్రమలీల మెచ్చి నీ
వేమియు నీక పోక తగ వేనియుఁ బొమ్మమరేంద్రు నిచ్చితిన్.

10

తే. అనుడు దరహాసచంద్రికతనదువదన, కమలచనమున కభినవశకాంతి యొసంగఁ
జిత్రచారిత్రుఁ డగుదితీపుత్రపుత్రు, నర్థిగనుఁగొని యవ్వర శ మతని కిచ్చె.

11

చ. అడిగినయట్ల యిచ్చిన దశశానససూనుడు ప్రీతి మేన నె
ల్లెడ వెలిఁ బేర్చె నాఁ బులక శ లెంతయు వింతగ మ్రొక్కి పెంపు సొం
పడరఁ గులం బెలర్ప జనశకానుమతంబున నాబలారికిఁ
విడుగడ నేనె నప్పు డరవిందభవుండు ప్రమోద మందఁగాన్.

12

ఆ. అంబుజాననుడు దశశాననుఁ జూచి నీ, నందనునకుఁ ద్రిభువనముల నెగడ
నింద్రజిత్రమాఖ్య శ యిచ్చితి సుముఖులై, యుండుఁ డనియె దనుజశల్లుసిల్ల.

చ. ఆసురుల నిమ్మెయిం బ్రముదితాత్ములఁ జేసి పయోజనూతి సం
త తోసమున నాకలోకపతి శ దోకొని పోవునెడం దదీయప

క్రసరసిజంబు లజ్జ యనుశరాత్రి గడుం జెడి యున్నికిం గృపా
రసపరుఁ డైహితార్హ మధురస్ఫుటసత్యమృదూక్తి ని ట్లనున్.

14

చ. తమతమదుష్కృతంబు సుకృతంబును నాపదయుక్ శుభంబు లై
తముఁ దఱి యొనఁ బొందు నది శ దప్పునె సాధ్య నహల్యఁ గోరి గౌ
తమునికిఁ దప్పి తీ వకటతత్ఫల మీయశుభంబు దోషసం
గమవినివృత్తికై యొకమరణం బొనరింపుము విష్ణుతుష్టిగన్.

15

క. అని చెప్పి పోవుటయు న, య్యనిమిషవల్లభుండు విష్ణుశయాగం బొనరిం
చి నిఖిలదురితరహితుఁ డైన, చనియెక్ ద్రిదివంబునకు విశాలవిభూతిన్.

16

మ. అనినం జిత్రము చోద్య మంద రఘువంశశాశ్వతం డిట్టు లా
తనికో బీరము నెల్లెఁ గాని యెచటం దద్యిక్రమక్రీడ మా
న్ప నొకం డైనను జాలఁడే యనుడు భూపాలాగ్రణిం జూచి య
మ్ముని మందస్థితసుందరుం డయి మనోమోదంబుతో ని ట్లనున్.

17

— రావణుండు కార్తవీర్యనితో బోరాడి చెజుట —

ఉ. నిర్జితశత్రుఁడు భువననింద్యచరిత్రుఁడు నైనరావణుం
డూర్జితవిక్రమస్ఫురణశుర్విఁ జరించుచు మించి యెచ్చి శౌ
ర్యాజ్ఞనలాలబాహుమహిమాస్పదుఁ డై చనునాసహస్రభా
హుని మంత్రాంశు హృదయంబున నైయక వచ్చె నాజికిన్.

18

తే. అరుగుదెంచి మాహిష్టతీపురము సుట్టి, వేగ పోరికి నద్దును శ వేడలు మనుడు
రావణుడు వచ్చె నలఁతులఁబోవఁడనుచు, గోపురాంగణస్థితజనఁజ్ఞోభమెచుగ.

క. పన్ని బహిరంగణంబున, నున్న నసంభ్రాంతిగతి సముచితముగ నా
సన్నులయి మంత్రులిట్లని, రన్నరపతివెంపున భయం బెడ లేమిన్. 20

చ. అధిపతి వీట లేనిసమయంబున సంగరకాంక్షతోడ ని
ట్లధికబలంబులం గొని వృథాతిశయంబుగ నేగుదెంచి యి
వ్విధమునఁ బన్ని నీ వనృతవిక్రమముం బ్రకటించుకంటె సం
బుధినడు మైన నీపురికి శ బోయి యొదుంగుము చాల మేలగున్. 21

చ. అనుబలుమాట లియ్యకొని శ యద్దనుజేశ్వరుఁ డాతఁ డున్న వాఁ
డని యని నేయు వేడుక రయంబున వచ్చితి నెందుఁ బోయె మీ
జనపతిలాపు నాదుభుజశక్తియు నించుక తూచి చూడ కేఁ
జన నెఱిగించి యియ్యెడకుఁ శ జయ్యనఁ దోకొని రండు నాపుడున్. 22

ఆ. అతనివెంపుఁగలిమి శ కయ్యమాత్యులు దమ, నెప్పునముల మెచ్చి శ నృపతివృత్త
మున్నరూపు నెప్పి శ యిన్నరభోజను, నిచట నునుత మనుచు శ నిట్టు లనిరి, 23

క. వారువము నెక్కి వనితలు, గారవమునఁ గొలువఁ గంతుకైవడి వెడలం
జేరక యంతంతను బరి, వారము నిలువఁ బడ వర్షవరపరివృతుఁ డై. 24

క. సరసకవివిటవిదూషక, పరిహాసకగాయకాదీపరిజనములు వే
సరుటపయి మేలు దొలఁకెడు, తురగము నెడఁ దూటఁ గాంతిదొలఁకాడంగన్.

ఉ. చూడ్కికి బండు వై ముదము శ సొంపునఁ జూపలు సొక్కుచుండ ని
వ్వాడ్కి నరేశ్వరుం డరిగె శ మాపటికిం జనుదెంచు నాతనిం
దోడ్కొని తేరఁ బూను టదిదుర్విసయం బగుమాకు రాజుల
వేడ్కమెయిం జరింపఁ జని శ వీకికి ర మ్మని పిల్వవచ్చునే. 26

క. నటదళికులశుకపికసం, కటలీలోద్యానములను శ గమనీయసర
స్తతినీతటాకముల నుత్కటకౌతుకవృత్తి నాడుఁ శ దరుణులుఁ దానున్. 27

క. ఎయ్యెడ నిలుచుట యెటుఁగమ, యియ్యెడ నేఁ డీవు విడిచు శ మెల్లియతనితో
నియ్యకొని యెల్ల భంగులఁ, గయ్యము సేయంగఁ దలఁపు శ గలిగినయేనిన్. 28

ఆ. వేగపడకు మనుజరవిభుచేతిబలుపును, జూతు గాక యనిన శ శూరరేఖ
నగుచు మంత్రివరులశ మొగములు గనుఁగొని, యిట్టు లనియె దానవేశ్వరుండు.

ఉ. ఏవున నేను వచ్చుటయు శ నిచ్చట నిల్చుట కోహటించుట
మీపతి యొక్కడేనిఁ జన శ మిన్నక మాటలు పేర్చిన రణ
టోపము మాన నేర్తునె కురటుంబసమేతము డాగె నాతనిం
జూపరు మీరు నింకఁ దలశసూచఁ డతండును బోయి వచ్చెదన్. 30

- క. మెలగుదెస మెలగి క్రమ్మలు, తల నొకమరి యేమటించి ర దాడిమెయిన్ దో
ర్బలము మెఱసి వై పడి నా, చలము నెఱపి పోదు మీకుఁ ర జాటితిఁ జొరడి.
- క. అని దుర్తాదాంధకారమునఁ గానక బిట్టు వలికి ర పోయెను గలని
స్వనశోకిలకర్పరకాననరేఖావంధ్యవింధ్యనగమున విడియన్. 32
- మ. చని దై త్యేంద్రుడు తత్ప్రదేశమునఁ జంఠతక్కాంచనాంభోజధూ
ళినితాంతప్రవిలిప్తహంసకుల కేరళీజాతసంధ్యాభివం
దనలోల ప్రతిజాలమాగ్ధ్యమున మోరదస్థాన మై లోకపా
వనతం బేర్చిననర్పదం గిని మృదురస్వచ్ఛందలీలారతిన్. 33
- తే. నెమ్మి మజ్జన మొనరించి ర తమ్మివిరులు, సాలఁ గోయించి హృద్యవిశాల మైన
పులినతలమున శివలింగ ర పూజసేయఁ,దొడఁగె నట నర్జునుండునురబడఁటిపిండు.
- క. వనకేళికాశూహలమునఁ దగిలినయట్టివారు ర ముదితహృదయు లై
వనిఁ బరిచితస్థలములకుఁ, జని హృద్యవిహారతం త్రశాతుర్యమునన్. 34
- మ. లలిత క్షీడమెయిన్ సముత్కటమదోరల్లాసంబునం బెక్కుభం
గులఁ జేతోరమచూతపోతలతికారగుల్లప్రదేశంబులం
గలయం గ్రుమ్మరి పొడ్డునుంజెమట నంగంబుల్ నవాంకూరసం
కలనాశోభితవల్లరీనిభము లై ర క్రాలంగ రాగిల్లుచున్. 35
- క. ముదమున జలకేళికి నర్పదకుం జనుదెంచి లలితరమకరవిహారా
స్పదతత్ప్రవాహమున నిం,పాదవఁగ నాడునెడ నధిపుఁ ర డుల్లాసమునన్. 36
- తే. బాహువులు సాంచిపడమరపాటుచున్న, యాతరంగిణిఁ బోకుండ్రనాగుటయును
నెదురుదొట్టిదళాననుఁ ర డీశుఁబూజ, నేయునెడముంచికొనియెనరచ్చెరువుగాఁగ.
- క. రావణుండు సంభ్రమంబున, దేవార్చనకొఱతతో నరది వెడలి కలయఁ
భావించి యెదురు క్రమైడు, నావెల్లువఁ జూచి విస్తరయం బెడఁ గదురన్. 37
- క. తూర్పుదెస వచ్చు నీనది, దర్పంబున నెదురురాఁ గరతం బేమియొ మీ
రేర్పడ నెఱింగి రం డని, శూర్పణఖాభ్రాతచరులఁ ర జూడఁగ నంపెన్. 38
- ఆ. వార లరిగి విభుండు ర వామలోచనలును, జలవిహార మర్థి ర సలుపు చునికి
చూచి వచ్చి యానిశాచరవల్లభు, నెదుర నిలిచి మ్రొక్కి ర యిట్టు లనిరి. 39
- క. దేవా దేవర ఘంపిన, నీవెల్లునలెఱఁ గెఱింగి ర యేలెంచితి మె
చ్చో వివఁగఁ జూడఁ బడయమ,యావిధ మద్భుతరసావహంబై యుండెన్. 40
- ఉ. భూరిబలాభిరాముండు విభూషణభూషితమూర్తి కామినీ
స్తేరముఖేందుబింబముల ర చెన్నున నుజ్జ్వలచంద్రలోకకే
లీరతి నున్న చందమున ర లీలమెయిన్ ర సలిలావగాహన
స్ఫూరకుతూహలం డయి విశంకత నొక్కఁడు కేలి సల్పెడున్. 41

- క. ఆతతబహుబాహుం డగు, నాతడు సేతులఁ బ్రవాహమాఁగిన మగలం
దోలెంచె నాపుడును విని,వీతభయుఁడు కార్తవీర్యశ్రవిభుః డని యెఱిఁగెన్. 44
- చ. ఎఱిఁగి కరంబు వొంగి కడు శ నేకత మిట్లగపడ్డచో నతం
డెఱుఁగక యుండ ముట్టికొని శ యే పడఁగించెన నంచు మంత్రులం
దఱకు నెఱుంగఁ జెప్పికొని శ దానవుఁ డున్నడుఁ డై చనంగ న
త్తఱి నరుణాశ్ర మస్థిమయఃధారలతో దివి దోలెచె ముందటన్. 45
- ఉ. దానికి శంక సేయక యుదగ్రరణోత్సుకుఁ డైనయట్టియా
దానవవల్ల భుండు బలదర్పసముద్భటసంకులంబుగా
సేనలు ముందటం దఱుమ శ శీఘ్రత మేదిని సంచలింపఁ గాం
తానిచయంబుఁ గంచుకివితానము బెగ్గిల బిట్టు ముట్టినన్. 46
- మ. వనితాబృందములోన నున్న పతి తీరవ్రత్రోధుఁ డై గంగ గా
హనకేలిం బిడియెనుఁగెల్ వాదవ మోదదాయత్త మై యుండి గ్ర
క్కున నన్యద్విపదానగంధమునకుం శ గోపించునై రావతం
బును బోలెన్ మడు వల్ల వెల్పడి రణశ్రాప్తాహయోగ్యస్థితిన్. 47
- క. కట్టాయిత మై యువిదల, నిట్టుండుఁడు వెఱవ కిచట శ నిదె వచ్చెద నన్
ముట్టినదానవులను బలి, వెట్టెద నర్కదకు ననుచు శ భీకరవృత్తిక్. 48
- చ. అతఁడు వినూత్న రత్నరుచిరరాంగద మై వివిధాయుధప్రభా
న్విత మగుబాహుసంఘమ యశనీకముగాఁ బటువిక్రమక్రమో
ద్ధతి దితిసూనుసేనల మరదం బఱి నల్లడఁ దూలఁ దోలె ఘో
రతిమిరపుంజభంజనకరప్రకరుం డగుభానుకై వడిన్. 49
- క. తెరలినబలములఁ గని యుద్ధరవృత్తిఁ బ్రహస్తుః డతనితోఁ దలపడియెం
గని కేసరి హరిణము పులి, సురగము గరుడిఁ దలపడ్డయె పుమరంగన్. 50
- క. తాకి ముసలమున వ్రేసిన, వీక నొడిసిపట్ట నతఁడు శ వెనఁ దిగించిన నా
రోఁకలి తనచే వచ్చిన, నాఁకగొనక దాన నసుర శ నడిచెం గడఁకన్. 51
- ఉ. ఆటున మూర్ఛవోయినఁ బ్రహస్తుఁ గనుంగొని యింకఁ దాఁకినం
గిటడఁగించు నర్జునుఁడు శ గేవలుఁడే యని భీతచిత్తు లై
మేటిమగల్ సలం బెడలి శ మేమెయి మూర్ఛన లేక పాఱినం
గాటుకకొండవోలె దశకంఠుఁ శ డెదిర్చె మహిమహేంద్రునిన్. 52
- ఉ. వీరగుణాభిరాము లగువంశతిబాహుసహస్రబాహు లా
తారకకార్తికేయులవిధంబున నాబలనిర్జరేశ్వరా
కారత నమ్మురాచ్యుతుల శ కై వడిఁ బెద్దయుఁ బ్రొద్దు మేమెయిం
భోరి చూచుభేదరులు శ భూరిబలంబుఁ జలంబు మెచ్చంగన్. 53

- క. లావణీ వివిధాయుధముల, భూవిభుండుం దాను నట్లు శ పోరి యలసి వీ
రావేశ మడర జయకాం, తొవశుం దై రావణుండు శ గడుం దమకమునన్. 54
- మ. మది శంకింపక ముట్టి విక్రమరసోన్మాదంబునక భూవిభుక
గద వ్రేయంగ నతండు పైపడి భుజాశగర్వంబునం బట్టె నా
రడుం డార్వం బరికాడు నిర్భయతఁ జేరెం జూచినం బట్టును
న్నదశుం డాలములీల దిక్కలితనామశ్రావణుక రావణున్. 55
- క. పట్టి యిరువదికరంబులు, గట్టిగ వీఁపుపయి మోపురగాఁ బెట్టి తగ్గ
బెట్టు మెడపట్టుకొనితుది, ముట్టినమగఁటిమి నభంబు శ ముట్టంగ నార్చెన్. 56
- ఆ. నృపవరేణ్యుఁ డిట్లు శ రిపుఁ బట్టు వఱచి కం, చుకిగణంబు నల్లఁ శ జూచి యొకనిఁ
బిలిచి యోరి వీనిఁ శ బెడకేలితోన త్రెప్పని సముద్ధతముగ శ నప్పించి. 57
- క. తరుణీజనము వినోదపుఁ, బరివారము మున్ను నడవఁ శ బనిచి పిలుం దై
పురమున కరుగ నిజప్రభు, పరిభవముం జూచి దై త్యరథటకోటి వడిన్. 58
- క. నిలునిలు విడువిడు మంచును, బలువిడిఁ గూడుకొని పిలుండఁ శ బఱతెంచిన న
మ్మల నోడు నేసి యందఱి, నిలిపె విజయలక్ష్మీసాంపు శ నెలకొన నెలమిన్. 59
- క. తనకొలఁది యెటుంగక యీ, దనుజుండు వనితావినోదరతత్పరు నన్నుం
జెనసె నని యుగ్గడించుచు, ననిమిషరిపుమిందఁ బోరిఁ గరటాక్షం బెలయన్. 60
- తే. ఎదరువచ్చినమంత్రుల శ కెగ్గు లెన్ని, చూపి చెప్పుచు నివ్వోధికోపమునకు
నుపశమంబెట్లు నేయుదురనొక్కొయనుచు, బురిగికిఁజనిమందిరాంగణభూమినిలిచి.
- క. పొంపిరివోయెడుతనయను, కంపాతిశయమునఁ బంక్తికంధరు నెట్లుం
జంపం జాలక రోషము, పెంపునఁ గారాగృహమునఁ శ బెట్టంగఁ బనిచెన్. 62
- క. మనుజుపతి యివ్వోధంబునఁ, దనచెఱయింటికిని మ్రుచ్చు శ దప్పున నొప్పిం
చినయట్టుల మదిని సరకు, గొనక మఱచి యున్నయెడను శ ¹గొనిదినములకున్. 63

— ౭ పులస్త్యుడు కాత్తవీర్యుని వేడుకొని రావణునిచెఱ విడిపించుట —

- మ. దనుజేంద్రుండు సహస్రబాహువిభుచేరతం బడ్డపా టంతయుక
వినిమాహిచ్చతికిం బులస్త్యుండు గడుక శ వేగంబ యే తెంచి య
జ్జనపాలుం గనినక యథోచితముగా శ సత్కారముల్ నేసి వ
చ్చినకార్యం బెఱిగింపుఁ డన్న నతఁ డాఁగచిత్యంబు మై నిట్లునన్. 64
- చ. అలవి యెటుంగ నేరక దశశాస్త్రుండు లోకముతోడివానిఁ గాఁ
దలచి జితాఖిలాధ్యుండఁ గరదాయని నచ్చి కడంగి వచ్చి సం
కలియకుం జొచ్చె వానిఁ బలుకం బని లే దటు లుండె నింతలం
తలుపను లెల్ల నీకు భుజశదర్పముగాఁ గొన నేర్పు సాలునే. 65
- క. ఆక్రమించిత మగుభూచక్రం బుదయా స్తతై లరసహితంబుగ ని
ర్వక్తపరిపాలనస్థితి, జక్రము చెల్లించుపూజ్యరసామ్రాజ్యమునన్. 66

క. తుదిముట్టి యున్న నీ కొకఁ, డెదురే యది గాక పగట ॥ యే పడఁగినఁ ద
ప్పు దలంప నిదియ కడు నొ, ప్పిద మగు నినుబోఁటిన్పులఁపెంపున కరయన్. 67

చ. నలినజాఁ డైన బ్రహ్మకును ॥ సాలవవాఁడు దళాననుండు ని
ర్మలగుణలోల వీఁడు మనుషుం డని చెప్పఁగ నాకు సి గ్గగుం
బలుకులు వేయు నేటికిఁ గృపాపరతాస్తుతి దక్క వీని మం
దల విడు నాకుఁగా నృపతిధర్మవిచక్షణ పుణ్యవీక్షణ. 68

చ. అనవుడు నట్ల చేయుదు మహాత్మ భవద్విపులాంతరంగమో
దన మగుదానిఁ జేయఁ గని ॥ ధన్యుడ నైతి దళాస్థు వేగ తో
డ్కొని చనుఁ డన్న నానృపతిశకుంజరుమంజుమృదూక్తిఁ జిత్తరం
జన మగుడు ॥ మొగం బలరసంయమి దీవన లిచ్చి మెచ్చుచున్. 69

తే. దనుజవల్లభ విడిపించుకొని పులస్త్యుఁడరుగ లజ్జావనతుఁ డగునతఁడు సతని
ననుపఁబోయిన సానునయంబుగాఁగ, బుద్ధిఁ దగఁ జెప్పిలంకకుఁబుచ్చించనియె. 70

—॥ రావణుండు వాలిచే భంగపడి యతనితో మైత్రి చేయుట ॥—

ఉ. రావణుఁ డివ్విధంబునఁ బరాజయ మందియు లంకలోనికిం
'బోవుడు సంతయున్ మఱచి ॥ భూవలయంబునఁ దొంటియట్ల నా
నావిధదుశ్చరిత్రము లోనర్పుచుఁ గ్రుమ్మరి యొక్కనాఁడు వి
ద్రావితశత్రు భూరుహచరప్రభు వాలి నెదుర్పువేడుకన్. 71

శా. కిష్కింధానగరంబు పై సరిగి సుగ్రీవాదు లెల్ల ॥ రణా
విష్కారోద్యమతీవ్ర ॥ తైనఁ గని తోడ్పిత్రాంతి మానంగ మ
స్త్రీష్కంబు ॥ రుధిరంబు మాంసమును ధాత్రిం గూల్చ నుంకించియున్
దుష్కర్తం బగు వాలిలేమి నని చేతతోవృత్తి నూహించుచున్. 72

క. పడుచుంటైదలు పన్నినఁ, గడపి చనక చిఱుతతోడి ॥ కయ్యమునకు నేఁ
గడఁగుట తగ దని యాయని, విడిచి దళాననుండు వారు ॥ విస నిట్లనియెన్. 73

క. మీలోనఁ గూడుకొని రాఁ, డాలం బాలంబు నేసి ॥ యది యెట్లొకొ తాఁ
జాల నని చెప్పుఁ గా క, వ్యాలికి డాఁగినను బోవవచ్చునె నాచేన్. 74

చ. అనవుడు సూర్యసూనుండు దళాననుఁ గన్గొని నీవు నన్ను మె
చ్చునికత మేమిటం గొలఁది ॥ సాలనె వాలిని గూర్చి వచ్చి తే
యనికే గడంగిన ॥ బిరుదు ॥ లై నమగల్ గని వీరు గారు నా
కనియు నెఱుంగ కిట్లు భయ ॥ మంది తిలీ వెడమాట లేటికిన్. 75

శా. నా కి క్లేంతయు నీడఁ బోయితి జగత్తానుగ్మండు నా నొప్పునా
నాకేళ ప్రియనందనుం జెనని మారనప్రాణముల్ గావఁగా
నీకుం దీరునె యిప్పు దక్షిణపుమునీట్టిటం గృతస్నానుఁ డై
యేకాంతంబున నుండుఁ బొమ్మనినఁ బోయెం బుష్పకారూఢుఁ డై. 76

మ. దనుజేంద్రుండు మరుద్గతిం జని సముద్రస్నానసంజాతశు
ద్ధి నితాంతామలచిత్తనిశ్చలసమూధివ్యంజితానందమీ
లనసంభావితలోచనుం గపికులశ్లాఘాత్మ నవ్వాసవిం
గను తన్నూర్నివృత్తవిక్రమకళాకౌతూహలస్ఫూర్తి యై.

77

❖ వాలి రావణుని జంకలో నిటికించుకొని నాలుగుసముద్రములను ముంచుట ❖

క. ఎదురెదురను ముదలింపఁగ, మదిఁ గొంకి పిఱిందివలన శ మందగతిం శే
రెడ నేమటి యున్నెడఁ బట్టెద ననువగఁ బుష్పకంబు శ డిగి వచ్చుతటిన్. 78

క. రావణునుద్యోగమునకు, దైవము ప్రతికూల మైనఁ శ దత్త్వనిదిభా
సావేశవిరామం బై, యావనచరవిభుఁడు గన్నులర విరియంగన్. 79

క. కడకంటిచూడ్కి దశముఖుఁ, బొడగని సంభ్రమములేమిఁ శ బొంచి నతనిఁ దా
బెడమటి చూచుట యుడిగి మ,గుడ నేత్రము లల్ల మూసీకొని చిత్తమునన్. 80

క. వంచన నను నియ్యెడ ని, ర్జించుతలంపునను నసురశేరెడు నే భం
జించెదఁ బాపాత్ముల నొ, ప్పించుట ధర్తంబ యనుచుఁ బిలు దారయుచున్. 81

క. ఉన్నయెడఁ మునిప్రేళులఁ, దిన్ననినడ నసురపతి పోనిలు డై చేరం
గొన్నియడుగు లరిగి యడరి, యన్నగచరనాథుపై రయంబునఁ బడియెన్. 82

క. వెనుకకు మొనసి కరంబునఁ, బెనఁచి తిగిచి నిఖిలలోకభీకరుఁ డగున
ద్దనుజేంద్రు ననాయాసం, బునఁ జంకిట నిటికి యింద్రపుత్రుఁ డచలు డై. 83

చ. ఎటుఁగనియట్లు యున్న నసురరేశ్వరుఁ డప్పుడు గాలుఁజేయు లా
వటి రభసంబునం గుదుప శ నక్కడ నిక్కడ నూడఁ జూచి మై
గిటుపఁగ నవ్వి శక్తి యెఱిగించుట నెమ్మదిఁ గోరి వానిమై
సుజసుజ స్రుక్క నొక్కె బలసూదనసూనుఁడు ప్రక్కదాపునన్. 84

చ. చదియఁగ నొత్తి యొత్తికొని శ శాతనఖంబులఁ గ్రూరదంష్ట్రుల
వదనములఁ శరీరమును శ వారక వ్రచ్చుచు మేనిగాలిఁ దో
యదములు దూలఁ బశ్చిమదిగంబుధికిం జనియె రయంబునం
జదల భుజంగమగ్రహణచారసుపర్ణ విలాసభాసి యై. 85

చ. చని దనుజేశ్వరుండు దనచంకన యుండఁగఁ దజ్జలంబులఁ
మునిగి శమంబుమై నియమముల దగఁ దీర్చి క్రమంబుతో నుద
గ్వననిధిఁ బ్రాప్తయోధిఁ గపివల్లభుఁ డట్టుల చేసి యశ్రమం
బున నిజపట్టణోపవనభూమికిఁ దెచ్చి సుఖోపవిష్టుఁ డై. 86

❖ వాలిచే భంగపడి రావణు డతనితో మైత్రిచేయుట ❖

క. కోపం బొడిసఁ జంక వాపి ధరణిం శ గూర్చుండఁగాఁ బెట్టి ని
ష్కాపిల్లాడఁడు మల్ల నొలయం శ బ్రధన్వితజ్యోత్స్న ల

జ్ఞాపూరావృతతన్మఖాబ్జములపై శ సాంద్రంబుగాఁ జూపి ని
ర్యాపారామరసుందరిప్రకరగర్భస్రావణున్ రావణున్.

87

క. కనుఁగొని యచ్చట నప్పుడ, కనినట్టులు సంభ్రమించి శ గారవమున న
వ్వనచరవీరశిఖామణి, దనుజపతికి నిట్టు లనియెఁ శ దదభిముఖుఁడై.

88

క. ఎందుండి రాక యిక్కడి, కెందులకుం బోక యివట శ నేకార్యము నే
యం దలఁచి నిలిచి తప్పని, విందము నీ వింటికడకు శ విచ్చేయు తగన్.

89

క. అనవుడు వెలవెలఁబాటువ, దనములు వెడ వాంచి యెత్తి శ దశముఖుఁడు గపిం
ద్రునిమోము దీనదృష్టిం, గనుఁగొని గద్గదిక నెలుఁగు శ గడలుకొనంగన్.

90

మ.తగు నీ కే మని పల్కినన్ విను భుజావర్పంబునన్ మాటు లే
క గిరిశుక్ గిరితోన యెత్తి సురలోకస్వామి జంభారి గా
సిగ బంధించి జగత్త్రయంబును బనుల్ శ నేయన్ విజ్ఞంభించి గ
ర్వగరిష్ఠుం డగునన్ను నిద్దెసకుఁ దేరం జాలుటన్ వాసనీ.

91

చ. అనవుడుఁ గొఁగిలించి దనుఁజాధిపతిం దగ గారవించి తో
కొని పురి కేఁగి తత్తదనుఁకూలచరిత్రములన్ సఖత్వరీ
తి నడపి తాను దమ్ముఁడు నతిప్రియభాషలచే బ్రసన్నుఁడై
సిన నతఁ డాకపీద్రవరుఁడెత్తికె బల్లవితాంతరంగుఁడై.

92

ఆ. వివిధ కేలిఁ దగిలి శ వేడుకఁ గతిపయ, దినములందు నిలిచి శ దివ్య మగుటఁ
దోన వచ్చియున్నమానితనిజనిమా,నమునఁ ప్రీతిఁ దనపురమున కరిగె.

93

క. లీల నటు లసురవల్లభుఁ, గేలీపాత్రంబుఁ జేసి శ క్రిడించినయ
వ్వాలి భవదన్త్రమున కర, నాలియుఁ జాలమి నుతింపఁ శ జాలదె యెందున్.

94

క. అని మునిపతి యివ్వధమున, దనుజపతిం జెప్ప రామగర్భణీపతి తి
న్ననినవ్య మెఱుమ నాతని, వినితిమి యింక నొకటి విరంగవేడుక యనుచున్.

క. ఏమియొకొ న న్నడిగెడు, నీమానవనాథుఁ డంచు శ నెద నూహింపం
గా మునిజనవల్లభుతో, రామనృపతి కౌతుకస్ఫురణ ని ట్లనియెన్.

96

హనుమంతునిజననాదివృత్తాంతము

క. కొంత యెఱుంగుదుఁ బననజ, వింత దివిజరాజతనయుఁవిక్రమము హనూ
మంతునకు వాలికిం గల, యంతర మేకొలఁదియొకొ చురాచరవేదీ.

97

ఆ. అనిన నాంజనేయు శ నతులబలము విన, వేడ్క నేనె నితఁడు శ విస్తరించి
కలతెఱంగు నెప్పుడలయు నా కని ముని, యిట్టు లనియెఁ ప్రీతియెనక మెనగ.

శా.వాలిం గీలియు వాయుపుత్రుసరియే శ వాఁ డాత్మశక్తిజ్ఞుఁడై
యీలోకంబులు గెల్తు నే ననిన మా శ తెందుం గలండే మహీ
పాలాగ్రేసర వానిర ర్తనముఁ జెప్పుం జిట్ట లావిక్రమ
శ్రీలోలున్ భవదీయసన్నిధిఁ బ్రశంసించుం దగుం జెప్పెదన్.

99

- చ. సురగిరిసానుదేశమున శ సుస్థిరసంపద నుల్లసిల్లుకే
 సరి యనువానిభార్య గుణశాలిని యంజన నాఁగ నొప్పుసుం
 దరి యనిలప్రసాదమున శ ధర్మవిధి మహనీయమూర్తి వి
 స్ఫురితుఁ గుమారుఁ గాంచె బరిపూర్ణతపోమహిమాభిరామ యై. 100
- ఉ. ఆతనిరక్షణంబున నహర్నిశముం దగ సానధాన యై
 1 యేతరుపండు లొప్పు నవి శ యేటి వసంబునఁ దెచ్చి యిచ్చుచుం
 బ్రీతిఁ జరించుచున్నెడఁ గఠిప్రవరార్భకుఁ డొక్కనాఁడు ప్ర
 ద్యోతనబింబముం బొడుచుచుండఁగఁ జూచి సముత్సుకాత్ముఁ డై. 101
- చ. ఫల ముచుబుద్ధి బుచ్చికొనఁ శ బాతె నభంబున వాయుదేవుఁడు
 సలికఁజార్ద్రతం గిరణశాలముచేడిమి దాఁక కుండ నే
 వలనను దాన యై పొదివి శ వచ్చెఁ దనూభవు నాఁడె పర్వ మై
 జలరుహమిత్రుఁ బట్ట రభసంబున 2 రాహును జేరె నత్తఱిన్. 102
- క. ఆనైంహికేయుఁడర్క, గ్రాసాదరవృత్తి వచ్చు శ కపిఁ గనుఁగొని సం
 త్రాసభరితమానసుఁ డై, వాసవుకడ కేఁగి ఖన్నవదనుం డగుచున్. 103
- క. రవిశశిబింబగ్రహణోత్సవ మెల్లను నాకు మున్నోసఁగి యెప్పుడుఁ జె
 ల్ల విడిచి యుండుదు నేఁ డొకఁ, డవార్జవిక్రముఁడు వచ్చె శ నర్కునిఁ బట్టన్.
- మహా. అనినం గోపించి యింద్రు శ డఖిలభువనమోర్వాద లయ్యైవిధిం ద
 పునిభంగిం జొప్పుతో నేర్పడ నడవఁగ నా శ పంపు గానీక యెవ్వం
 డినబింబగ్రాహి యై యోయ్యెడకు ముదముమై శ నేగుదెంచెం దదంగం
 బనఘా మద్వజ్ర ధారాహతిఁ బొడిపాడి నేయంగ నే వత్తు నంచున్. 105
- మ. అనికిం బూని కరింద్రు నెక్కి చనుజంభారాతికి ముందటం
 జని తద్బాహుపరాక్రమంబున మహాత్యాహంబుతో సింహికా
 తనయుం డాకపిబాలుపై నడరి యుద్యద్విక్రముం డైనయా
 తనియాటోపము నోర్వఁజాలక విభీతస్వాంతుఁ డై పాఱిన్. 106
- తే. ఎగచికొనిపోయి కపి దివిజేంద్రుడంతి, వెనుకసార నంటఁ దఱిమినోమనములోన
 మెచ్చియును దనచేసినోమెర తప్పు, నని తలంచుచు మృదురోషుఁడై యతండు.
- క. భాసుర మగువజ్రంబున, వ్రేసిన హనుదేశ మర్థవిదళిత మైనం
 గేఠితనూభవుఁడు మూ,ర్ఘసంగతుఁ డై ధరిత్రుఁ శ జాఁగం బడియెన్. 108
- క. తనవచ్చినపని దీఱిన, ననిమిషపతి నాకమునకు శ నరిగెఁ దనయునిం
 గనుఁగొని వేదనఁ బొంది ప,వసుఁ డప్పుడ యుడివెఁ దనదురగర్తన మెందున్.
- ఆ. జగములందు వాయుసంచార ముడిగిన, సకలజీవలోకసంకటంబు
 పుట్టుటయు విరించి శ పురుహూతవరుణాది, సురులు బలసి కొలువనరుగు దెంచి.

- క. మాతస్యర్థము ప్రాణంబు చి,కిత్సిత మగునొక్కొ వీనికిఁ ప్రణ మనుచున్
వాత్సల్యంబునఁ బుత్రకు, నుత్సంగమునందుఁ దాల్చియున్న సమీరున్. 111
- క. కనుఁగొని కరుణాపూరిత, మనస్కుండై యక్కటకటమారుతుఁడు సుతా
ననసక్తలోచనుం డై, మనవచ్చుటఁ గానఁ డనుచు శ మక్కువతోడన్. 112
- శా. చేరం బోవుటయున్ సమీరుఁడు సురశ్యేష్ఠున్ నిరీక్షించి దు
ర్వారాంతరహితాప మేది తనయున్ శ వక్షోగతుం గా సమా
చారప్రాధత నెత్తికొం చెదురుగా శ సద్భక్తిమై నేఁగి లో
కారాధ్యం బగుతత్పదాంబుజయుగం శ బర్పించె నానమ్రతన్. 113
- క. వనజాసనుండు ఫాలంబునఁ గేలిరవొంద నెత్తి శ పొదివి భుజము నా
తనిమస్తకంబు వక్షంబునఁ జేర్చి కృపాతిరేకమున గాఢముగన్. 114
- క. పశ్చిమదిశచందంబున, నిశ్చేష్టుం డయినబాలునిం జూచుడు వాఁ
డాశ్చర్యంబుగ నపుడ పునశ్చైతన్యాగమంబునం దెప్పితిలెన్. 115
- క. దర్శనమాత్రన శోకవిమర్శమచిత్తుఁ డయ్యె శ మారుతి బాహు
స్పర్శమునఁ బ్రబలదురితని,కర్ముండు ప్రణనిర్వికారుఁ శ గా నొనరించెన్. 116
- చ. తనయుండు సేదదేతిన ముఁదంబునఁ గొఁగిటఁ జేర్చి యంబుజా
సనునకు మ్రొక్కఁ బంచి వికసదవృద్ధునం డయి వాయుదేవుఁ డెం
దు నిఖిలదేవకోటి పరిత్రోషవిధాయక మైనయాత్మవ
ర్తన మొనరంగఁ జేసి నమరప్రభుచి త్రము పల్లవంపఁగన్. 117
- చ. కమలభవుండు దేవతలఁ శ గల్గొని మారుతిఁ జూపి దేవకా
ర్యమునకుఁ గా జనించె నితఁ శ డద్భుతవిక్రమశాలి రామనా
మమున వెలింగి లాఘవసమాజవిభూషణ మైనకేలిజ
న్తమున దళాస్మ్యదుర్త్వము శ మాన్పునెడం బనినేయు శార్జికిన్. 118
- క. కావున మీరందఱు సంభావించి వరంబు లొసఁగి శ పవనునకుఁ బ్రమో
దావేశము లోకహితముఁ,గా వీనిఁ గృతార్థుఁ జేయఁగఁ దగు ననినన్. 119
- ఆ. వాసవుండు తనదుఃపక్షస్థలంబునఁ, గ్రాలు సురభికుసుమాల యర్థిఁ
గపికుమారుచారుకంతభాగంబున, నాదరార్ద్రహృదయుఁ శ డగుచుఁ బెట్టి. 120
- క. హనువున మత్కులిశము దాఁకినచో తెలుకవడి వీనికిం దొడ వగుచి
ట్టునికికిఁ దగ హనుమంతుం, డనువే రిచ్చితిఁ బ్రసిద్ధ శ మై పెం పొనరన్. 121
- క. శ శము మొద లగునాయుధముల నేమిట వీనియంగములు నిర్దళితం
బులు గాకయుండ నొసఁగితి, నలఘువరం బనియె దృక్పహస్రం బలరన్. 122
- సీ. వారి నెయ్యెడల నీ శ వానరోత్తమున కాపద పుట్ట నీనని శ యదధిపతియు
నగ్ని నెన్నఁడుచు నీ యగచరాగ్రణికిఁ గీడొందంగనీనని శ హుతవహుండు

- భూతగణంబులచేత నీహరిస త్తమునకు నెగ్గొనర నీ శ నని శివుండుఁ
గాలదండమున నీ శ కపిముఖ్యునకుఁ జింత వంత రా నీనని శ యంతకుండు
తే. వరము లిచ్చిరి తక్కుటోసురలు నిజమహానుభావానురూపంబు శ లైనపదవు
లొసఁగి రివ్వాడ్కి మారుతి శ నసదృశ ప్రభావుఁ గావించి పద్మసంభవుఁడుప్రీతి.
చ. అనిలుని వీడుకొల్పి దివిజావళితోడ వియత్నభంబునం
జనియె నతండుఁ బుత్రుఁ గొని శ సంతస మందుచు నేఁగుదెంచి యం
జనకుఁ దదీయబాహుబలశౌర్యములున్ వరలాభముం గ్రమం
బున నెఱిగించి పోయెఁ గపిపుంగవుఁడున్ శిశుకేలిలోలుఁ డై. 124
- క. మునిజనులయా శ్రమములకుఁ, జని చని యాగోపకరణచయ మెల్లను దు
ర్విసయమున గాసి చేయుచు, నునికి కలిగి వా రమందఃఖలంకారములన్. 125
- క. తనశక్తియు వరలాభంబున వచ్చినవెంపు నుల్లమునఁ దలఁపక యి
వ్వనచరుండు నిజబలం బెఱుఁగనిగజజాతియునుజోలెఁ శ గావుత మనినన్. 126
- తే. బుద్ధిమంతుఁడు గావునవృద్ధతాప,సోక్తులకు సుక్తి దౌర్జన్య శ ముడిగి మెలఁగ
నితఁడు తనలా వెఱుంగనికతన మఱియు,వీరు లనఁ గొంద టిమ్మహివినఁగఁబడిరి.
క. ఇనునరదముముందట వెను, వెనుకకు వెను జనుచు శబ్దవిద్యాధ్యయనం
బొనరించె నాతఁ డొజ్జగ,హనుమంతుం బోల నలవి శ యగునె యొరులకున్.
తే. జనకుఁ డగుఋక్షరజసుండు శ సచ్చుటయును, వాలిఁ బట్టంబుగట్టినవానితమ్ముఁ
డై నసుగ్రీవుఁడ త్రఱియకావరాజ్యభరముఁడగఁదాల్చియుండియిప్పవనతనయు.
క. చెలిఁ జేసి కొని ముదంబునఁ, గలసి మెలఁగుచుండి పిదపఁ శ గౌళికుతుతోఁ
గలుపించి ఋశ్యమూక,స్థలి కాతఁడు వోవఁ దోన శ చనియె నితండున్. 130
- క. తనలా వెఱుంగనికతమున, నినసుతునకు వశ్యుఁ డయ్యు శ నేడైట సంక్రం
దననందనుభుజబలమ,ర్దనమునకుఁ గడంగఁ డయ్యె శ రఘువంశనిధి. 131
- చ. అనవుడు సమృదంబు దొలఁకాడఁగ నిక్కిము నట్ల కాక య
వ్వననిధి దాఁటి లంకయును శ వానివనంబును గాసి చేసి నం
దనుఁ దెగఁ జూచి వచ్చినవిధం బది యల్పులచేతఁ దీరునే
జనకజఁ గాంతుమే యసమఃసాహసుఁ డీతఁడు లేక తక్కినన్. 132
- క. అని లజ్జావనతుం డగు, హనుమంతుఁ గటాక్షవీక్షణాదరముదితా
త్తునిఁ జేసి దాశరథి యుమ్మనిజనముం జూచి కేలు శ మొగుచుచు భక్తిన్. 133

— ౧౭ అగస్త్యదిబుధులు రాముని వీడ్కొని చనుట ౧౭ —

- క. మనలితిరి విచిత్రకథా, రసవృత్తిం దడ వెఱుంగ శ రాక యనుష్ఠా
నసమయ మయ్యె నభోమ,ధ్యసమీపంబునకుఁ దరణియరదము వచ్చెన్. 134
- మ. విజయంచేయుండు నావుడున్ మునులు పృథ్వీనాథ యూహింప వి
శ్వజనీనుం డగువిష్ణుఁ జూపు సదనుష్ఠానంబు గాదే భవ

ద్విజయశ్రీ దమకోర్కిగా సుకృతముల్ వే భంగులం జేయునీ
ద్విజకోటిం బరికించికొ మ్మని కృతార్థభూతచేతస్కు లై.

135

క. క్రంమకొనఁగ నొక్కుమ్మడి, నందఱు దశవదనదమను నాశీర్వాదా
నందితుఁ జేసి యమందా, నందముఁ బొందుచుఁ దపోవసములకుఁ జనినన్.

136

క. తగ నెల్లవారిఁ బొమ్మని, జగతీవతి యచట వాసి సమయసముచితం
బుగ నయ్యెయెడలకుఁ జని, పగలిటివ ర్తనము ప్రాజ్యోపదవిన్ సలిపెన్.

137

తే. రాత్రియగుటయుఁ గార్యతూర్యత్రయాది, వివిధగోష్ఠీ నోదముల్ వేడ్కనడపి
యతిమనోహరవాసగోహమున కేగి, నిరతిశయమోదమున సుఖనిద్రఁజేసి.

138

చ. రవియుదయంబుకంటె మును న రాజశిఖామణి మేలు కాంచెదా
నవకులమర్దనాంక సునినాదము లై నసురంగగీతముల్
వివిధగతిప్రవ ర్తన నోవీనము లై సొగయింప మాగధ
ప్రవరులు పాడుమంజుమృదుభంగికి వీనులు దొల్త మేల్కనన్.

139

ఆ. ఆపుడు సముచితంబు న లగుకరణీయంబు, లాచరించి రఘుకులధినిఁ
డభిమత ప్రసాదోవాభిరామాశ్రుతి, యై మహావిభూతి నతిశయిల్లి.

140

చ. కొలువున కేగు దెంచి నృపకోటియు మంత్రికదంబకంబు దై
త్యులుఁ గపులుఁ గవీంద్రులు సీయోగులు పందిజనంబు లిష్టభృ
త్యులు మొదలైనవారలు నీబోచితభంగి సుఖోపవిష్టు లై
బలసి ముదంబునం గొలువఁ బ్రస్తవనీయసముజ్జ్వలస్థితిన్.

141

తే. చామర గ్రాహిణీకరచారుకటక, రశ్మిరాజినీరాజనరంజితుండు
భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్నపరివృతుండు, నగుచు సామ్రాజ్యలక్ష్మీసాం పగ్గలింప.

142

సీ. పౌరజానపదాభిభాషణంబులు దగ నయ్యెఱెఱంగుల నాదరించు
నుత్తమహయదంతి నత్తమరథరత్నములు సూచి సవరణ నలవరించు
యోదవీర ప్రకాశోక్తిరూఢన ముద్ధతి కెడఁదలో నుల్లసిల్లు
నిఖిలవిద్యాగమనిపుణవిద్యజ్ఞనసంభావనంబుల నంతసిల్లు

ఆ. ననుదినంబు నిట్లు న లభిమతబహువిధ, సముచితప్రవ ర్తనము లొనర్చు
చతివిభూతినుండి నతిపయదినములు, వోవుటయును రామభూవిభుండు.

143

— పట్టాభిషేకమునకు వచ్చినజనకరాజు మొదలగువారిని రాముండు వీడ్కొలుపుట —

మ. జనకాదిక్షితిపాలలోకములకున్ న సంభావనాపూర్వకా
ర్చన లర్థిం దగ నిచ్చి వీడ్కొలిపి మార్గక్షేమసంవాహనం
బొనరింపం దనతమ్ములం బనిచినం న బ్రోద్దామసేనాసహ
స్రసమద్భూమిభరస్ఫుటానమిత శోభస్కంధు లై పోయినన్.

144

క. వనచరనిశాచరులమన్న న నిచ్చులుఁ గ్రొత్త గాఁగ నరపతి వారిం
గొనియాడుచుండఁ గతిపయ, దినములకుం దమ్ము లరుగుఁ దెంచిరి మగుడన్.

145

- ఉ. అచ్చట రాజు లిచ్చినయనర్హమణి ప్రకరం బుపాయనం
 బిచ్చిన వేటువేట ధరణీశుడు వారల నాదరించి మీ
 తెచ్చినవస్తుతోటి గణు,తింపఁ గృతార్థతఁ బొందె డెంద మే
 నిచ్చెద వీరి కంచు నసురేంద్రహరింద్రులఁ జూచి వేడుకన్. 146
- ఆ. పురుషరత్నములన శ పొందుట యుచిత మీ, రత్నములకు నని ధరరావిభుండు
 వారి కప్పు డొసఁగె శ గారవ మేప్పడ, జాత్యరుచిరత్న శ జాలకంబు. 147
- క. వనచరులకు నసురులకుం, గనకాంబరభూషణములు శ గణనకు మిగులం
 దనుఁ జేరఁ బిలిచి యిచ్చుచు, జననాథుండు వేటువేట శ సంభావించెన్. 148
- ఆ. ఇవిధమున వారి శ కెల్ల సంప్రీతి యొనర్చి రాజధరణీనాథుఁ డర్క
 తనయుతోడ నిట్టు శ లనియొ బ్రసాదవి, కాసలలితవదనశకములుఁ డగుచు. 149
- క. నీపురి కేఁగుము హరిసే,నాపరిపాలనము సేయు శ నయదత్తుఁడ వై
 నాపిలిచినయప్పుడ నే,వాపరతం త్రత వహింపవలయుం జుష్టి. 150
- క. అంగదుఁ బాటెంపుము త,క్కుంగలయీసుభటకోటిఁ శ గొనియాడుము వీ
 రిం గైకొంటిమిగాదె య,భంగుల యెప్పట నరిది శ పనులకు నైనన్. 151
- మ. అని సుగ్రీవునిఁ బ్రీతి వీడ్కొలిపి దైత్యాధీశ్వరుం జూచి యి
 ట్లను లంకాపురి కేగు ధర్మమహితశన్యాయంబు లోకంబు కీ
 ర్తనసేయక భవదీయరాజ్యము చిరస్థాయిత్యముం బొందఁగా
 మను నీబంధుల నీగి తేజమున సమూనింపు మెక్కలమున్. 152
- క. అని కారుణ్యజ్యోత్స్నా, జనకం బగుతనదువదనశశిమండల మా
 తనినెమ్మనమ్మ సమ్మద, వనధిం బొంగింప నసురవరు వీడ్కొలిపెన్. 153
- క. హనుమంతుఁ జూచి మత్కీ,ర్తనములు భువనముల నెంత శ దాక నడచు నీ
 వును నంతకాలమును ని,త్తనువు విడువకుండు మనుచు శ దయ చిగురొత్తన్. 154
- క. హిమధరణీధరతటసం,గమచారుమరున్నదీ ప్రకారసుభగతం
 గమనీయంబుగఁ దద్యక్షమునం దొకహార మిడి యశసదృశ ప్రీతిన్. 155
- ఆ. తిగిచి కౌగిలించి శ యగచరసత్తము, సద్గుణములఁ దగిలి శ సంస్తుతించి
 రఘువరేణ్యుఁ డాదరం బెలరారంగ, వికచవదనుఁ డగుచు శ వీడుకొలిపి. 156
- క. తనుఁ బాయఁ జాల కందలు, వెనుబడుట యెఱింగి ధరణీవిభుఁ డొండొరునె
 మ్మనము మటుఁగు చుండఁగ ని, వ్వనటకుఁ బనియేమి యనిన శ వారతిభక్తిన్. 157
- క. ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి తమతమ, పురములకుం జనిరి రామభూపాలుండు
 భరతాద్యనుజసమేతము, పరిపాలనచేసె రాజ్యభారంబుఁ దగన్. 158

— ఆశ్వాసాంతము - (ప్రథమాభిధత్తి) —

చ. శరదభిరామచంద్రుచిజాలసఖత్వసముల్లసత్ప్రయ
 శ్వరనిధిగర్వచర్వణవిశారద మేదురకీర్తిపూరభా

సురలహరీకదంబపరిచుంబితపూర్వమహీభృదస్తభూ
ధరమలయాభిధానగిరిదైవతపర్వతమేఖలుం డిలన్.

159

క. ఫలితామరతరుశాఖా, తులితభుజం డఖిలదిగ్విధూమస్తసము
జ్వలదీధితిశాసనమణి, కులదీపక రాయగండ్రగోపాలుం డిలన్.

160

మాలిని. చిరవితరణలీలాశీలుం డుత్సాహవిద్యా
పరిణతదృఢసంగారభంగుం డక్షీణపుణ్యో
త్కరపరిచయశిల్పకల్పుం డాభోగశుంభ
ధరణివలయరక్షోదతుం డబ్జాతుం డుర్విన్.

161

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందు సప్తమాశ్వాసము.

—

శ్రీ రస్తు
నిర్వచనోత్తర రామాయణము

అష్టమాశ్వాసము

పతిగౌరీపతివా

ణీపతిలీలాచతుర్థనిజవర్తముఁ డి

ష్టాపూర్తనిరతమతికరు

ణాపూర్ణుఁడు మనుమసిద్ధిసరవరుఁ డెలమిన్.*

1

క. అంత నొకనాఁడు నృపుఁ డ౯త్యంతమహిమఁ బెద్దకొలుపునం దున్నయెడఁ
విం తయినకొన్ని వచనము, తెంతయు మధురములు గాఁగ నీ ట్లనెఁ జదలన్. 2

—ॐ మధేరపుష్పకము రామునియొద్దకు వచ్చుట —

ఆ. ఏను బుష్పకంబ నీ మానవాధీశ్వర, నీవు పరమధర్మ నీపుణబుద్ధి
నపుడు నన్నుఁ గిన్న నీ రాధిపుపాలికిఁ, బోయి యతనిపంపు నీ సేయు మనుడు. 3
మ. భవదాజ్ఞం జని యాధనేశుఁ గని నీపం పెప్పుడుం దొంటియ
ట్ల విధేయాత్మతఁ జేయ నన్నుఁ బనిచెక నీ లావణ్యవారాళి దా
నవవిధ్యంసనుఁ డాశ్రితాపదుదయోన్మాదక్రియాశాలి రా
భువచూడామణి రామదేవుఁడు గృపాశకల్పాత్ముఁ డై నావుడున్. 4

శా. ఆతం డచ్చెరువాటు సంతసము వశక్రాబ్జబునం దోఁరఁగా
నాతో నిట్లని పల్కె రామధరణీనాథుండు లోకత్రయం
బాతంకం బెద నుజ్జగింప సుర లత్యానందముం బొంద దు
ష్టాతుం బంక్తిముఖుక వధించి కొనియొక నీ సర్వంబు లంకాపురిన్. 5

క. నీవును నం దొకసరకా, భూవల్లభునకు వినోదమునకును బాత్రం
తై వలసినచోటులకుం, బోవలఁతివి నిన్ను నిందుఁ నీ బుత్తే దగునే. 6

చ. అదియునుగాక లోకముల నీ నన్నిటిఁ గావఁ దలంచి దుష్టుడు
ర్షదఖరదండమండనపరాయణు లై చనునట్టివారి కి
ట్టిది దగుఁ గాక పూని యొకటిం గడతేర్చు గడంగలేక యె
ల్లిదు లగువారి కేటికి సులీలవిహారము వేడ్క సేయఁగన్. 7

ఉ. కావున నెల్లభంగులను నీ గ్రమ్మఱ జయ్యనఁ బోయి రామథా
శ్రీవిభునొద్ద నిల్వము మనదీక్షుహితం బిది యేను బంపఁగాఁ

బోవుట నెగ్గు లే దతఁడు శ పొచ్చెము నేయక సమ్మతించి సం
భావన నేయు నన్న జనపాలక సమ్మద మంది వచ్చితిన్.

8

క. పనిగొనుము నన్నుఁ గైకొని, యనునప్పులుకులకు మానసవాధీశుఁడు సం
జనితబహుమానుఁ డై యి, ట్లనియెం బుష్పకవిమానమానందింపన్.

9

క. ఏవలన నుండి యైనను, నావలసినయపుడ గ్రక్కునం జనుదేరం
గావలయుఁ దలంచునంతకు, నీవల నెట్లట్లు తిరుగు శ నిఖిలజగములన్.

10

క. సిద్ధులగమనంబులకు విరుద్ధముగాఁ జనకు మానసరోపంబులు స
ద్బుద్ధులకుఁ దగమి యెఱిగి జగద్ధిత మతి సంచరింపు శ గౌరవ మొప్పన్.

11

తే. అని మహిపతి ముక్తాయతాక్షతములు గంధపుష్పంబులును గొనిగొవమున
మన్ననకుఁ దగుదివ్యవిమానమునకు, నర్చనము నిచ్చి వీడ్కొల్పనదియుఁ బ్రీతి.

క. తన కిష్ట మైనయెడకుం, జనినయనంతరమ రాజసత్త్వముతో ని
ట్లనియె భరతుండు పరిజను, లనుమోదరసానుభావితాంబుధిఁ దేలన్.

13

— భరతుండు రాముని బొగడుట —

ఉ. చోద్యముగా నమానుషవశచోరశనల్ విలసిల్లె నెంతయుఁ
హృద్యము గాఁగ నామయవిహీనత నొప్పె దపగప్రకర్షముల్
మాద్యదరాతిసంచరణమార్గము లెల్లను మాసె నెందు సా,
వద్యులు లేరు బాలమృతివదము లేదు ధరిత్రి నెయ్యెడన్.

14

చ. కొడుకులఁ గాంచి రంగన లకుంతితసిద్ధులఁ బొందె గర్వముల్
గుడువఁగఁ గట్ట నెల్లజనకోటికి నేమిఁ గొఱంత లేద యి
ప్పుడు భవదీయరాజ్యమున శ భూవరకుంజర సౌఖ్య మంది యి
ప్పుడమికి నిన్ను శాశ్వతవిభుండుగఁ గోరెద రెల్లవారలున్.

15

క. అనవుడుఁ దమ్మునిపలుకులు, విని మది ముదమంది మోము శ వికసిల్లఁగ నా
తనిఁ బ్రీతి వొందువీక్షణమున సీతావల్లభుండు ప్రమోదితుఁ జేసెన్.

16

ఆ. పుష్పక ప్రసంగమునఁ దనుఁ గొనియాడు, భరతు నివ్వధమున శ భరితపరమ
హర్షుఁ జేసి సమయ శ మగుడు నాస్థానమం,డపము వాసి చనియొనృపవరుండు.

— శ్రీరామునినోదవిహారము —

ఉ. నిచ్చలు నిత్రైఱంగున నసినద్యచరిత్రుఁ డనేకభంగులగా
వచ్చినవిన్నపంబు లనివారణమై విని నిశ్చయంబుగా
నిచ్చునదు త్తరంబులకు శ నెల్లజనంబులు సంతసిల్ల రా
లచ్చి నహీనసద్గుణకలాపములం దగిలించె దక్షుఁ డై.

18

చ. ప్రజ ననురాగ మందఁ బరిపాలననేయు నరేశ్వరుండు దో
ర్విజితవిరోధి యై తుదిని శ వేడ్కమెయ్యి విహరించు నెందు నా

- ర్యజనులు మెచ్చగా నరసి శ యాదిమునీంద్రనిబద్ధసీతివా
క్యజనితకౌతుకుం డగుచు శ నమ్ముజేందుండు సమ్మదంబునన్. 19
- క. రమణీయస్థలముల హృద్యము లై నపదార్థములఁ బ్రయాసహితవిహారము సలుపు నుచితపరివారము నాగరికంబునను సరసమధురముగాన్. 20
- ఉ. వేడుక నెత్త మాడుచుఁ బ్రవీణతమై గరువంపుఁ బన్నిదం
బాడుచుఁ జూచి యొండొరులయంగకముల్ మది మెచ్చి యాల్లసం
బాడునెపంబు వెట్టి కొనియాడుచుఁ బువ్వులవ్రేటు లాడుచుం
జేడియయన్ విభుండు విలసిల్లిరి పొచ్చెము లేనిమచ్చికన్. 21
- సీ. కలపంబు లభినవశగంధంబులుగఁ గూర్చి తనువల్లెఁ గలయంగఁదాన యలఁదుఁ
బువ్వులు బహువిధంబుగఁ గట్టి ముడి కొకభంగిగా నెత్తులు శ వట్టియిచ్చు
హారముల్ మెఱయ నోయాధ్యారంబుగా గ్రుచ్చి యందంబు వింతగానలవరించు
మృగమదపంకంబు శ మృదువుగా సారించి తిలకంబు వెట్టి నోచ్చెలికిఁ జూపు
- ఆ. జనకరాజతనయశ్రమనము దలిర్పంగ, వివిధనిపుణలీలవలెయ నిట్లు
చతురముగ నొనర్పు శ సౌభాగ్యసారాభి, రామమూర్తియగుచురామవిభుండు.
- మ. ప్రణయక్రోధముఁ దాన యొక్కమెయి సంపాదించుఁ బాదాంబుజ
ప్రణతిం గ్రమ్మఱఁ దీర్పు నేర్పి ధరణీపాలుండు సాకూతభా
షణముల్ వీనుల నించు మన్తభకళాస్వాతంత్ర్య మానంద పూ
రణమార్గంబునఁ జెల్ల నిచ్చు రమణీరాగాభిప్రాయేందుఁ డై. 23
- ॐ సీతారామ లుద్ధానవనమున విహరించుట —
- చ. ఉపవనదేశకేలిజనితోత్సుకతాభరితాంతరంగు డై
నృపుండు సఖసమేతధరణీతనయాసహితంబు గాయకా
దిపరిజనంబుతోఁ జని తరదీయసమీరుండు దన్నుఁ గానరా
కపగిది వీచినం గొలుపు శ నైకొని యిం పెద నాదరించుచున్. 24
- క. చొత్తెంచిన వనపాలిక, మత్తమధుపములకుఁ దప్పిమధుభరితం బై
కొత్తాని గ్రమ్మునరవిరి, గుత్తి విభున కిచ్చె వినయకుంచితతను బై. 25
- చ. జనపతి యందఁగా వెఱచుచాడ్పున జానకిఁ జూపి కానుకల్
గొనఁ దగువార లుండ మనకుం జనునే యని చేయి వాయఁ బె
ట్టిన వనపాలికాకరపురటికలిత స్తబకంబు వుచ్చె మె
ల్పున సతి లేతనవ్వునఁ గరపాలతలంబులఁ గాంతి వింతగాన్. 26
- క. తరుపాలతాకృత్రిమ, సరిదంబుజమండకేలిశైలముల మనో
హరము లగు నెడలఁ గ్రిడా, పరతం త్రాత్తు లయి లలితభంగిఁ జతురతన్. 27
- చ. అరవికు తెవ్వ తెక్కుడుగ శ నారసి మేలుగ నేటి కొయఁగా
వెనకు తెవ్వ తెక్కు కడువేగమ నెజ్జకుఁ బాలఁ గందునం

బొరయనియట్లు కెంజిగురుఁ శ్రో వొడఁ గూర్తురు చూత మంచు న
న్నరపతియుం దలోదరియు శ నర్తవచోరచనార్ద్రచిత్తులై.

28

చ. అలరులఁ గోయుచుకొ మధుకరపావళిఁ బోపుచుఁ గిరపోతకం
బులపలువాఱుమాటలకుఁ శ బొంచుచు సంచలఁ బట్టఁ దారుచుకొ
లలితమయూరన ర్తనవిలాసముఁ జూచుచు బోటిపిండుతోఁ
గలయుచుఁ బొయుచుకొ బహులకౌతుకవృత్తి రమించి రెల్లెడన్.

29

సీ. తీగెయ్యెల్ల లెక్కి శ తూగియాడుచుఁగూడి పాడెడుమత్తాలి శ బాలికలను
బలుకులతోడన శ యలవడఁ దొడఁగియు నేరసికిరకురమారికలను
నింపారు లేదూడుఁ లేటి పిల్లలకుఁ బెట్టుచు నున్న హంసకుఁటుంబినులను
ఫలరస మొందొంటి శ కెలమిఁ జంచుల నించు తఱిఁ జొక్కుకోకిలదంపతులను
తే. జూచిచూచియొండొరులకుఁజూపిచూపి, చెలులకెఱిఁగించికొనియాడిఁ చెప్పి చెప్పి
చిత్తహరివిహారసంసేవఁ దగిలి, యుల్లసిల్లిరి వనితయు శ వల్లభుండు.

30

ఉ. అల్లవె లెస్సపువ్వు లని శ యందనిగుత్తులదిక్కు సూపి తా
నల్లన చేరి నేను నెగయ న్నిను నెత్తెడఁ గోయు మంచు భూ
వల్లభుఁ డాదటం బొదివి శ వామవిలోచన నెత్తెఁ దత్తమా
వల్లికతోన మైఁ బులకవర్గము కాముఁడు నారు వోయగన్.

31

చ. నవకపుమావిమోకలఁ బెనంగినతీవలు వేడ్కఁ బెంపఁ బ
ల్లవములసేజ్జ లుల్లముల శ లజ్జ లడంపఁగఁ దేటితండముల్.
దివుటల ముంపఁగా సమదలీల మనోజవినోదనక్తులై
యవసరనేవ మెచ్చి మలయానిలు పౌరభధన్యుఁ జేయుచున్.

32

ఆ. ఇవ్విధమునఁ బతియు శ నెలనాఁగయును వివిధప్రకారలీలఁ శ దగిలియుండఁ
జెలులుఁ గేలివనము శ గలయంగఁజొచ్చినెమ్మనములందుఁగోర్కికొనలునిగుడ.

చ. అలరులు గోయుచోట మధురపావళి మ్రోతకు ముగ్ధ లుల్కినం
గలకల నవ్వుచుం దొలుతఁ శ గైకొని మవ్వపుడీగె లాగి పు
వ్వు లొరులు గోయ నింకఁ దలఁపుం డని యొప్పుగ జంకె సేయుచుకొ
లలిఁ దమలోన మత్సరములం దుదికొప్పులగుత్తు లందుచున్.

34

సీ. మావిలేమోకలమవ్వంపుడీవలఁ జెన్నొందఁ బెండ్లిండ్లు శ నేసి చేసి
పలుచెఱంగుల క్రొవ్వోరుల నేర్పువాటించి తోడవులు గావించి శ తొడివితొడివి
పతులను బ్రియలఁ గా శ భావించి పొదరిండ్ల నిక్కలుగాఁ జేసి శ యేగి యేగి
చెట్టుపల్ నెఱయని శ చిలుకబోదలఁ బట్టి తెచ్చి బిడ్డలుగఁ జూన్చిచ్చి యిచ్చి
తే. బొదివి పుప్పొళ్లు సల్లియుఁ శ బువ్వుఁ దేని,యలఁ బదంపడి తడిపియునలి వసంత
మాడి యాడి యుద్యానవిహారలీల, సలిపి రంభోరుహనన శ రెలమి మిగుల.

- చ. నినుపు లొకర్తుచేతఁ గనునీయలతాంతము లున్న నొక్కెడం
గనుఁగొని ముగ్ధ యొక్కతె వికాసిని యై నవకంపుఁదీఁగె బా
సినయెలగొవ్వుగొత్తి సవిచేరి నయంబునఁ బట్టి కోయఁ జూ
చిన నగి యల్ల నవ్వ నది శ సిగ్గుపడం గని యొప్పి రందఱున్. 36
- మ. కుచముల్ వాతెడినీటిమీఁదివిలసతోక్కింబులం గ్రేణి నే
యుచు నుండఁ మెడ యెత్తి పాదయుగళం శ బూదంగ బాహులతల్
పచరింపం గరమూలకాంతి నిగుడఁ శ భావంబు రంజిల్లఁ బా
డుచుఁ గ్రీడించిరి పువ్వుఁబోడులు లతాదోలాకళాప్రాధులన్. 37
- సీ. చిగురాకు గెంగేలి శ షలిమి యొసర్పంగ మవ్వంపులేబొదల్ శ మలఁచిపట్టి
పెఱచేతిసఖపంక్తి శ గిటికొని చెన్నొంద నెగయుదీప్తుల విరు శ లినుమడంప
గురులుగన్లవమీఁద శ నొసిన నెవ్వైగ మడ్డ మంకించి చూ శ పలవరించి
తనుగెంపు గడచని శ దళములు సడలఁ బువ్వులు గోయ నొల్లకరతొలగ నెత్తి
తే. యడరునెత్తావిపాలివోని శ యలరులేటి, మెలపునలవాటునెడఁదలర మేకొనంగఁ
బ్రాయసఖులకుఁగన్నులపండువగుచుఁజతురముగనోర్తుపుష్పాపరదయముచేసె.
క. చెలిచెక్కుచెమట యొక్కతె, యలరులఁ గొనితుడువరెంటియందలిమెఱుఁగుల్
పాలివోవుట సరి యై యిట్టలముగ నొండొండ రాయురటయు జిగి దఱిఁగెన్. 38
- ఆ. వనజవదన లిట్లు శ వనకేలి సలిపి చా,లించి జలవిహారలిలఁ గోరి
జనకరాజతనయ శ సముచితముగఁ జేరి, యిష్ట మెఱుకపడఁగ శ నిట్లు లనిరి. 40
- ఉ. నీదుకృపాకటాక్ష మనునీరజపండమునందు నిర్భరా
హ్లాదముఁ బొందఁగా వనవిహారపరిభ్రమవృత్తి యెవ్వైయి
భేదము నేయ లేకునికీరికిం గమలాకరకేలిమీఁద లే
దాదర మించుకేని నలిరనాయతలోచన మాకు నిత్తఱిన్. 41
- చ. అనుడు విదేహరాజసుత శ యల్లన నవ్వ దొలంకుదృష్టులం
గనుఁగొనియొ సముల్లసితరఘర్త జలాంకురజాలకంబుచే
న్నన విలసత్సుధాకణమనోహర మైనశళాంకబింబమో
యనఁ జెలువొందురామవిభురనానన ముల్లము పల్లవింపఁగన్. 42
- క. చెలులచతురోక్తిరచనకు, నలినాయతనేత్ర నెమ్మరసము విలసిల్లం
గొలన విహారము సలుపం, దలఁచినఁ బతి కౌతుకంబు శ దనమదిఁ గదురన్. 43

— సీతారాములజలవిహారవర్ణనము ౭౭ —

- క. ఆనుచరుల నడిగియడిగియుఁబనిగొండ్రే వలయునెడలఁ శ బ్రభువులుపొద లెం
డని కమలవనము తెరువునఁ, గొనిపోవఁగ జానకియు సఖులుఁ జని రెలమిన్. 44
- చ. చెలు వగునాననాబ్జముల శ చేరువఁ గుంతలభృంగమాలికల్
మెలఁగ వరీతరంగములమీఁద ఘన స్తనచక్రయుగ్మకం

బులు విలసిల్లఁ గూడుకొని య పొల్తులు వచ్చినిపొంత వింతసొం
పొలయఁగ వేడ్కమై నరిగి య రొండొకపచ్చిని జోలి లీలతోన్. 45

తే. అందఱకుమున్న సలిలవిహారమునకుఁ, గడఁగియొక్కర్తుగ్గక్కునఁదొడవులూడ్చి
నెలఁతుకల మొత్తమనుపచ్చువిలతుననుఁగు, టంపపొదిలోనిబరిగోలఁయట్టులుండె.

చ. పొలయుసమీరణంబు నినుఁపుందనుపుం దగ నింపునెమ్మనం
బుల నొకయింపుఁ బెంప రతేజోటులు విభ్రమ మొప్ప వీఁగుఁజ
న్నలపయిఁ గేలమర్పుచుఁ దననూలత లించుక గొంకఁ గుంతలం
బులు మెల పొందఁగాఁ జెవులఁపొందునఁ జేర్చుచుఁ గూడి వేడుకల్. 47

క. మగుడఁబడి కరళు లక్కడ, నిగుడఁగఁ దనుపారుకొని య నీరు పులకముల్
నెగయించుచుఁ దొలుస్తోకున, సొగయింపంగూడి యాడఁజొచ్చిరి సుదతుల్. 48

సీ. నునుఁగాంతి దొలఁకెడుఁపునకుచయుగళంబు లదరంగఁ జిలుకుల య నాడి యాడి
మెఱుఁగులు దూఁగెడు య మృదుకరవల్లిక లల్లాడఁ జిల్లుపోరాడి యాడి
జిగితోలం కెనుఁగెడు య మొగములునిక్కుచు నడఁగుచుండఁగ నీఁదుఁలాడియాడి
మిం చెల్లదిక్కులు య ముంచి చెల్లెడుమేను లలసి క్రూరఁగ నోలఁలాడియాడి

తే. యోలి నిలుచుచుఁగరళులఁదేలి చనుచు, మునిగిపోవుచు నోర్తోర్తుముంచికట్టి
లోఁతునకునొయ్యి దిగుచుచునీతలేని, యచట మిన్నక యీదుచునాడిరథి.

చ. ప్రియమునఁ దూఁగి యాడుభ్రమరీతతిస్తోకునఁ జక్రవాకికా
చయమున మందహాసికలసందడి ముం జెలువొందుకంటె న
న్నియు నెడఁగాఁ దొలంగినను య నీరజవండము పొల్పె విన్నగా
క యువతు లాటమై జెలఁగుక్రందున నొందినక్రొత్తసొంపునన్. 50

చ. తరఁగలతూలుచందమునఁ య దమ్ములకమ్మనితావి హంసీకా
విరుతములఁ సమీరణము య వీచునయంబున నీరియింపునం
జిరతరసౌఖ్యసంపదలు య నేకుఁజ గైకొని తారతార య
త్తరుణులయింద్రియంబులు ముదంబునఁ జొక్కుచు నుండె న త్తఱిన్. 51

ఉ. తుమ్మెదపిండు మెండుకొని య త్రొక్కిన తేకులసందుసందులం
గ్రమ్మి చలత్తరంగశిఖరంబులఁ దూలెడుతెచ్చిపుప్పొడు
ల్లోమ్ముడు లూడి క్రమ్ముపొదిలోపల నొక్కొకచోటఁ గెంపుచం
దమునఁ జెన్ను చేసె వనితల్ గమలాకర కేళి సల్పగన్. 52

సీ. కలయ నెల్లెడ నాడుక్రందునఁ బడి నీరి మీఁదదాఁబెడుగండుఁమీలతోడ
మక్కువఁ దేఱున య దక్కి లోఁ దవిలి యాడెడుచక్రవాకుల య గెడలతోడఁ
దిరుగుడుపడి తూఁగుతరఁగలు దాకి యల్లాడెడునంభోరుహములతోడఁ
వనజంబు లొల్లక య వచ్చి యూర్పులతావి యన్నునఁ జొక్కెడు య సభలతోడఁ

తే. గ్రాలుకన్నులు వలిచన్నుఁ శ్రీ గవలుఁ దెలివి
మొగములుఁ గురులు బంధురముగను బెరసి
చూడఁ దడఁబాటుగా జలశ్రీడ సలిపె
నెలమి మనముల నెలకొనఁ శ్రీ జెలువపిండు.

53

క. చేయిచ్చి యబల నధితి, తోయజవండంబు సొరంగఁ శ్రీ దోకొని చనఁ జే
దోయి పులకించె గనుగవ, దో యలరుచు బెరసె గోర్కితో నెడగూడెన్.

క. పొలఁతుక లోఁతని చొరఁగా, నలుకుచుఁ బిఱిచి కడుగు లిడ శ్రీ నప్పటిదృగ్గీ
పులక్రందు సెందుసందడి, పొలపంబును నధిపుచుల్లమున కిం పొసఁగెన్.

55

క. కొలను సనఁ జొచ్చి యిది లోఁతల యిది యనిక్రమ్యులంగ శ్రీ నరిగి విభుం డు
త్పలదళలోచనఁ దోకొని, మెలపున మగుడఁ జని లీలమెయి నాడునెడన్.

56

సీ. కరయంత్ర ధారలఁ శ్రీ గప్పక పారిఁ బాఱి విభుమీఁదఁజూడ్కులుఁవెల్లి గొలుపు
లీల నంబుజముఁ గెంగేలఁ దెమల్చక ధరణీరమణుపాణితలము వట్టు
దను పారునీటివైఁ శ్రీ దను విడి నలిఁ గ్రీడ సలుపక రాగరసమునఁ దేలు
గొలఁకుల నాడునాఁరులపజ్జఁ బోవక శృంగారచేష్టలఁ శ్రీ జెంది క్రాలు

తే. సలికేలికి నొలసియు శ్రీ నొలయ కిట్లు, ప్రాణవల్లభుమీఁదికిఁ శ్రీ బ్రాకి వేడ్క
నలమియలమిమైఁ బెనఁగొననతనియండ, నిలిచివిహరించుచుండెనన్నలినవదన.

57

చ. కలయఁ జరించు తేటిపొదిఁ శ్రీ గైకొనఁ డాధవళాయతాక్షి వే
నలివయిఁ జూడ్కినిల్పు నలీనంబులఁ జేకొనఁ డాలతాంగిచూ
డ్కులు మది మెచ్చు హంసికలశోమలనాదము లాలకింపఁ డా
వెలదిమృదూక్తినిస్వనము శ్రీ వీనుల నించు విభండు వేడుకన్.

58

తే. చెలువచివురుఁగెంగేలఁగాశ్రీ రజలము, నలివనగుమోముననుజందనాంబువులును
నెలతవేసలిఁ గస్తూరినీరు నయ్యెడలకాంతిఁ బతికరయంత్రవారి.

59

క. తడిసి మెఱుంగుబొగ రెక్కిన, పడఁతుకలలితాంగయష్టి శ్రీ పదనికి రాఁ బుల్
గడిగినమరుఖడ్గలతిక, పడువున మోహనవిలాసవైభవ మొందెన్.

60

చ. వెలదికి మోవికెంపు నెఱివేనలికప్పును దంతపంక్తి నుం
దెలుపును బెర్చి యొప్పెసఁగె శ్రీ నీభులపొందున నట్ల యెవ్వరిం
గలసిన వారివారి దెసఁ శ్రీ గల్లుగుణం బనుకూలవృత్తి ని
ర్మలమధురస్వభావులు సమగ్రవిలాసము వొందఁ జేయ రే.

61

సీ. నెత్తిపుప్పొడి శ్రీ నెఱివీర నిడుపుగాఁ బాపట సిందూరభంగిఁ బోయుఁ
జెందోవఱేకు ముఁత్యుండంబుగాఁ దీర్చి కమనీయముగఁ దిలకంబు పెట్టు
నిండివరములబరహిర్దళములు డుల్చి కర్ణావతంసముల్ శ్రీ గా నొనర్చు
గుఱుదనాళము వుచ్చి శ్రీ కొని వేరుగా గిల్లి హారంబువడువున శ్రీ నలవరించు

తే. గమలదళము మృణాళకాండమునఁ జేర్చి, యాలవట్టంబుగావించిలీల మెఱయ
విసరు నల్లన రామభూవిభుఁడు జనక, రాజనందనమన మనుర్రాగ మొంద. 62

చ. తమతమయంత నెచ్చెలులుఁ శ దారును నెప్పటియట్లు యాటఁ జి
త్తము దనివోక వారిగెడఁ శ దామరసాక్షియు రామదేవుడు
సముచితలీల మై వివిధశచారువిహారము లర్చి సల్పి రం
గము లభిరామరేఖ నవశకాంతివిలాసముఁ జొంది క్రాలగన్. 63

ఆ. ఇట్లు కమలమండ శ మిక్కడక్కడ వడ, నభిమతప్రకారహారిలీలః
గేలిసలిపి వేడ్కఁ శ జాలించి వెడలిరి, విభుఁడు జానకియును శ వెలఁదిసింకు. 64

క. జలసిక్తము లగునంగక, ములచెలు వొండ్లొరులభావముల నత్యాద్యం
బులు నేయఁ బతియు నాతియు, నిలిచి పొలిచి రపుడు కమలసీతటభూమిన్. 65

క. కలిరుగతిఁ గాంతి మేనుల, జలకణములు గోరకముల శ చందంబునఁ జె
న్నవఱుపఁ గొలనివెలి నిం,తులు నిలిచిరి తీరలతలతోఁ దడఁబడుచున్. 66

— సీతారాముల లీలావిహారవర్ణనము —

చ. వలయుతెఱంగునకొ విభుఁడు శ వస్త్రవిలేపనమూల్యభూషణం
బులు దగఁ దాల్చి వందిజనముల్ చతురంబుగ సుస్తుతింప వా
రల నభివాంఛితార్థముల శ రంజితచిత్తులఁ జేసె నెమ్మనం
బలర నలంకరించిరి వశయస్యలు సీతయు రేఖవితగాన్. 67

క. లలితకమనీయమహిమల, నెలనాఁగయు సఖులుఁ గలసి శ యేతేరంగ ముం
గల నడచి కంచుకులునుం, దలతల మనఁ బతియుఁ జతురతరముగ నడచెన్. 68

క. ఇష్టైయి నిష్టవినోదము, లమ్ముదితయుఁ దాను రఘుకులూధీశుఁడు చి
త్తమ్ములఁ జిగురొత్తఁగ ని,త్యమ్మును సలిపె ననురాగతత్పరవృత్తిన్. 69

సీ. కర్పూరధూపాదిశగంధసంవాసితాభ్యంతరరమణీయహర్ష్యములను
వర్ణచిత్రితపటవర్ణనిర్మితతిరస్కరిణీమనోహరారాగములను
గోకిలకలహంసకులమృదుమంజులారవరమృదనవలతాభవనములను
గృతమయూరలూజితనిజాంగణచిత్తరంజితలీలాద్రిశకుంజములను

ఆ. బహువిధాభిరామశివహరణస్థలములఁ, దత్తదంతరంగశవృత్తితోడ
మునుజవిభుఁడు ప్రియకుమది ముద మెలరార, లోలుఁడై మనోజశకేళి నొలయు.

చ. ప్రమదము మూర్త మైనటులు శ రాగము రూపు వహించినట్లు వి
భ్రమ మొడ లెత్తినట్లు రతిశరాజవిహారకుతూహలంబు దే
హముఁ దగఁ దాల్చినట్లు హృదయంగమ యై విలసిల్లు చున్నయా
రమణిఁ బ్రమోదరూఢమదశరంజితఁ జేయు విభుఁడు ధీరుఁ డై. 71

సీ. చూడ్కికి సందడి శ సొరసీక యెందేనిఁ జూచు చాడ్పున నొప్పు శ చూటవిడిచి
తగవుమైసోపాన శ మగునునుఁబల్కుల నెక్కినరసముల శ నెలమి వడసి

తనదుమైవీవకుఁ ॥ దావలంబుగఁ జేసి పులకలచిత్తంబు ॥ నెల వేటింగి
బెరసినమేవడిఁ ॥ సరులగాయువు గని కన్నులచెన్నునశనస్సుఁగాంచి

తే. సొగసి కౌఁగిట సోలెడు ॥ మగువయంత,రంగ మావిష్ట మైనటులంద కలసి
తగులుదగిలించుటయును నిర్దృఢకు సరియ,కాఁగ సధిపతి లలితాంగిదగవనె నర్థి.

చ. ఎడఁ బొలివోనివేడుకల ॥ యేడ్చెఱసొంపున నంతకంత కె
క్కు డగుమదంబువేర్చి రతికోర్కులు గొప్పులు వోవ నప్పుడ
ప్పుడ నలిఁ జేరినట్లులు విభండును వారిజపత్రనేత్రయుం
గడపల లేని కేలితమకంబున నుల్లము లుల్లసిల్లఁగాన్.

73

సీ. ఎలమి నొండొరులకుఁదలయంపులుగఁజేయు బాహాలతలు జన్మశఫలము లొంద
నలి నొండొరులమీఁదఁదబొలుపారుకనుదోయి సుఖములఁ జుట్టినశచూఱ లాడఁ
గాయ్యున నొండొంటిఁ ॥ గదిసినతనువులు పులకాంకురంబులఁ ॥ బ్రోసి గాఁగ
నిచ్చమై నొండొంటిఁ ॥ జొచ్చినమనములు నినుపారునింపుల ॥ నెలకొనంగఁ
ఆ. గడఁక లొండొరువుల ॥ గడవఁ గేలిదతు,రతలు వెలయుఁ జొడ్కురలతిశయిల్లు
సుఖముసొంపు నొక్కరసూటిన నడవంగ, సతియుఁ బతియుఁ గ్రీడరసర్పి రర్థి. 74

ఉ. లేనినెపంబు వెట్టి మదశలీలకు నాఁక యొనర్చి మానముం
బూనినయట్లు సౌ రెడకుఁ ॥ బుక్కిటిబంటిగఁ జేసి యల్కువే
పో నొకకారణంబుపయిఁ ॥ బూని వెసం బయిపాటు మున్నుగాఁ
దేనియ లుట్టఁ దేలు జగరతిపతి కుగ్గలి రాముఁ డింటిన్.

75

సీ. అదరులు గదిరిన ॥ కటిముఱి వర్తిల్లు చెయువులక్రందునఁ ॥ జిక్కువడుచు
నేర్పులు గడఁగిన ॥ నిరతంబు లై చెల్లు కామతంత్రంబులఁ ॥ గళుకు లగుచుఁ
గోర్కు లేచినఁ ద్రిప్పికొనునిద్రియంబుల యక్కఱ దీర్పంగ ॥ నడరఁ బడుచు
మెచ్చులు వచ్చిన ॥ మిగుల నానందించు మనములతలపోత ॥ కనువుగొనుచుఁ
తే. దనివి వొందిన నల్లన ॥ తలఁపు మగుడ, వేడుకలయెడఁ గొసరుల ॥ వింతతమక
ములకు మొదలై నఁబొదలుచు ॥ నెలఁతుకయును,మనుజపతియునొనర్పిరమదనకేలి.

క. ఒండొరువులమదనకళా, పాండిత్యము మెచ్చమియు నెరపం బిడ నెపమై
యొండొరులకు నానంద ముఖండము గామిచురతము ॥ గైకొండ్రు తగన్. 77

సీ. తూలెడునునుగురులొదోలెంచుఘర్షాంబువులఁ దోఁగి నుడుటపైఁమలఁగుచుండ
లలిసొంపు వెంపునఁ బొలయక కనుదోయి నానుచు నెడనెడఁవ్రానుపడఁగఁ
గుఱములనడుమఁ దూరగుచు నున్న హారము లల్లన చను మొనలందుఁ గ్రాల
బెడఁ గొంద నల్లాడు ॥ తొడవులమెఱుఁగులు వెడలక యచ్చొట ॥ గడలుకొనంగఁ
తే. గేలికడఁక దోడ్తొనడఁగించి యవయ,వములునడలంగఁజేయుచువచ్చుచొక్కు
లేతదమిఁ గ్రొత్తచెన్నొందు లేమచంద,మధిపుడెందమానందమయంబు నేనె. 78

- క. మఱపు ముసుగువడ వేడ్కలు, దెఱపులుగొని నిగుడ రెండు దెఱగులచేతం
బొటివోపు నెమ్మనంబుల, నెఱి నిరువురు నలవరింప నేరరు రతులన్. 79
- సీ. మానవనాథుఁ డుగ్ధులై గొంగిలిండుచో సడలుకేల్చియించు శ కడక లేమి
యతివ భూధవునధరమృతం బానుచో దొప్పవాతెఱ యంటుతొట్టు పాటు
నృపతి లేమను గేలి శ నిపుణత నొరయుచో వెడఁగులై చెయ్యులువీడుపాటు
వామాక్షి మేదిసీవల్లభుఁ గొసరుచోఁ గొదలు పల్కులక్రియఁగూడ కునికి
తే. యెండొదలచి త్రములనాఁటియొలయుచున్న, బొక్కులెక్కుడు నేయంగసోలమడరి
యిరువురును సౌఖ్యరసముఁ శ గరువు గట్టి, పోసిచేసినయాపుల శ పోల్కులైరి.
- క. భూపాలుఁ డిట్లు మోదం, బే పారంగ మోహములకుఁ శ నెల్ల నివాసం
బై పాలించెను రాజ్య, శ్రీపెం పభిరామముగ నశేషభరిత్రిన్. 81

— శీతాదేవి గర్భము దాల్చుట —

- ఉ. అత్తల కెల్ల భూరివినయంబునఁ బంపు దగంగఁ జేయుచుం
జిత్త మెలర్ప నాథుసనీసేయుచు బాంధవతుష్టి సేయుచున్
విత్తములన్ మహిసురుల శ వేమఱుఁ దృప్తులఁ జేయుచున్ మహా
దాత్తగుణాలి నొప్పె వసుధాసుత సీత్యశుభంబు పెంపునన్. 82
- క. సద్గుణమున భూచక్రము, తొమ్మిదివే లేడు లేలి శ తుది రాముఁడు దా
నెమ్మనమున నినకులము ధ్రి, నమ్ముగ సత్సుతులఁ బడయవలె నని తలఁచెన్. 83
- ఆ. తొమ్మనూటిమీఁదఁ శ దొంబదితొమ్మిది, వర్షములకు నంత శ వసుధపట్టి
యతిథివిప్ర దేవపితృతర్పణంబుల, గర్భమహిమఁ దాల్చె శ గౌతుకమున. 84
- క. అంత నొకనాఁడు లీలు, గాంతారత్నంబు నాథు శ కడ మెలఁగఁగ నే
కాంతంబునఁ గనుఁగొని యత్యంతమనోమోద మడర శ నతఁ డిట్లనియెన్. 85
- సీ. చంద్రికపైఁ బర్వతాచుపల్లికవోలె వెలఁది నీయంగంబు శ వెలుకఁ బాతె
హేమకుంభములపై శ నింద్రనీలములట్లు కాంత నీచను మొనల్ శ గప్పు మిగిలె
వెడవాడులీలారవిందయుగ్మముమాడ్కి సుదతి నీకనుగవసోల మందె
చెన్నిధి గాంచిన పేదచందంబునఁ బొలఁతుక నీకొను శ పొదలుకొనియె
- ఆ. లలన నీదుచెయ్యోలలసంబు లయ్యె ల, తాంగి నీదుమందరయానలీల
జడను దాల్చె గర్భ శ సంపదకలిమి నీ, యందుఁ దేటపడియె శ నిందువదన. 86
- ఉ. మొగ్గల మైసకోర్కి దుదీరముట్టఁగ నుత్పవలీలఁ జూడ నా
కగ్గము గాఁగ వంశము సుభాంశుఁడు గల్గిన రాత్రివోలె నీ
విగ్గురుగర్భసంపద వహించియుఁ జెప్ప వదేమి నాపుడున్
సిగ్గును లేతనవ్వుఁ గదిరనెం గమలాననముద్దుమోమునన్. 87

— రాముఁడు కోరిక యడుగఁగా సీత గంగాతీరవనములకుఁ బోఁగోరుట —

- చ. తనమదిలజ్జ వాపి వసుధాపతి మేవడి యైనమాటపొం
నిర్వచ—8

దునఁ దగఁ జేరి కోరికలు శ దోఁచుతెఱఁ గెఱుంగఁ దలంచి య
ల్లన యడుగంగ సమృదవిలాసమునేఁడై నెవ్వైగంబు నూ
తనరుచి నొప్పుగా వికచతామరసానన వేడ్క నిట్లనున్. 88

శా. సింగంబుల్ మునిబాలకుల్ దిరుగుచోఁ శ జెయ్యెది మో మియ్య సా
రంగంబుల్ దిరుగం దపోధనసతుల్ శ రాజీవముల్ గోయుటల్
రంగద్వీచులఁ బద్మముల్ మెఱయ ధర్మప్రీతి మై జూచుచున్
గంగాతీరముకానలోనఁ దిరుగంగఁ గౌతుకం బయ్యెడిన్. 89

ఆ. ఆనిన రఘువరేణ్యుఁ శ డమ్మాటలకు నియ్యకొని లతాంగి నీవు శ గోరినట్ల
చేయు టెంత పెద్దశీఘ్రంబ యచటికి, బుచ్చువాడ ననుచు శ నిచ్చుమెఱసి, 90

క. ఆసతికడ సరసంబుగఁ, బాసి నడిమికొలువునకు నృపాలుఁడు సనినన్
దాసి నిరంతరమును నే,వాసాఖ్యముఁ బొందఁ బడయువారులు ప్రీతిన్. 91

— రాముఁడు నర్తనచివులవలన లోకాపవాదము నెఱుంగుట —

క. పాడనూపి యుచితముగ నలుగడ నల్లన చేరి కొలువఁగఁ దగుమాటల్
వాడమినసమయంబునఁ బతి, పడుచుంబైదలను బోవఁ శ బనిచి నయమునన్. 92

తే. పుల్ల రాజీవదళములఁ శ బొల్లనేయా, వెడఁదకన్నుల నునుఁగాంతి శ వెల్లిగొనఁగ
నర్తనచివులమొగములునగుచుఁ జూచి,వారిలో భద్రుఁ డనియెడువానితోడ.

శా. పౌరశ్రేణియు భూజనంబు నను సంభావించి కీర్తించునో
నేరం దున్నదుఁ డంచు లాఘవముగా శ నిందించునో దీని నీ
వేరూపంబున వింటి విన్న తెఱఁ గోకిం తెనిఁ బోసీక వి
స్తారం బొప్పుగఁ జెప్పు మన్న నతఁ డుద్యత్ప్రీతిమై నిట్లనున్. 94

మ. జనకుం దానలియూ దపంబునకు నిరృష్టం గానకుం జన్న పెం
పును దుగిఖం బొకయింత లేక లవణాంభోధిం గళామాత్రం గ
ట్టినసామర్థ్యము దేవబృందమునకున్ శ డెందంబుపై రా యనం
జనునాపంక్తిముఖున్ వధించినమహాతాహంబుఁ గీర్తింపఁగన్. 95

క. కలయంగ నెల్ల యెడలం, బలుమాటును విందు ననినఁ శ బ్రమదం బెసఁగం
గల దున్నరూప యిది నీ,పలుకులు మాకెక్కె నని నృపాలుఁడు మఱియున్. 96

తే. తొలుత రాజ్యంబు నేయంగఁ శ దొడఁగి మనము
వివిధవర్ణాశ్రమంబుల శ వృత్త మరసి
యలవరించుచోఁ గొందఱ శ కహిత మగుటఁ
గొన్ని మాటలు వుట్టక శ యున్నె యనిన. 97

ఉ. ఈయనుమాన మేటికి నశరేశ్వర మీపరిపాలన క్రియో
పాయము ధర్మనిష్ఠయుఁ గృపాగుణమున్ శివయంబు పెంపునున్

న్యాయవిశోధనంబును నిశయంత్రితసత్యవచోవిలాసముం
బాయక విడు నెందు సరిభంజన సూరిజనానురంజనా.

98

చ. అనవుడు భద్రుఁ జూచి ముద్రమందుచు రామధరాధినాథుఁ డి
ట్లనియె మదీయసంస్తుతులు శ నన్నియుఁ జెప్పితి కీడుమాట నె
ప్ప నగునొ కాదొ నాక ననుఁ శ బాపము సుట్టక యుండ నేమి గ
ల్లినఁ గలయంతపట్టును నశిల్పిషమానన చెప్పు మేర్పడన్.

99

క. అనుటయు నతండు వెలవె, ల్ల నగుచు డెందంబు గొందరలం బందగ జె
ప్పను జెప్పకుండ నేరక, యనుమానముతోడ నిక్క ఓ డక్కడవడినన్.

100

ఆ. అధిపుఁ డింగితజ్ఞుఁ శ డై యితఁ డొప్పని పలుకు వినఁగఁ జెప్పు శ నలికియున్న
వాఁడు గొంతుఁ బాపవలయుఁబొమ్మని తన, యెదఁ దలంచి యతనికీట్టు లనియె.

క. లోకులమాటలు నెప్పిన, నా కెగ్గగునే ప్రియం బోనర్పు హితుఁడ వై
నీకింత వెఱవ నేటికి, నేకాంతం బయినచోట శ నే నడుగంగన్.

102

ఆ. కీడు గాంచి మనల శ నాడెడువారిల, నోభు లుడుపఁగా మనోముదంబు
నొందుఁ గాన దీననొండెగు లే దని, తఱిమి యడుగుటయును శ వెఱపుఁబాసి.

క. ఇతఁ డెటు నెప్పు నొకొ నా, మతి గలఁగెడు జనులపనులు శ మఱవక యుచిత
స్థితి నడపుదు నని తలఁకెడు, పతి కాతం డెలుఁగు రాలుశపడ ని ట్లనియెన్.

104

సీ. ఎల్లలోకంబులు శ నెఱుంగ నత్యంతదురాచారుఁ డైనదశాననుండు
చెఱుఁ బట్టికొనిపోయి శ యఱముఱిఁ బెద్దకాలంబేనిఁ గేలివనంబులోన
నునిచిన నున్నయాజనకరాజాత్మజ నెడ నించు కేనియు శ నెగ్గు గొనక
దైర్యంబు వాటించురతలఁపు వోవిడిచి మన్నభగోచరుం డయి శ మగుడఁ చెచ్చి

ఆ. యనుగలంబు నేసికొని యున్నవాఁ డని, యజ్ఞ లయినజనము శ లాడుచుండ
నెల్లచోట విందు శ నింతనిక్కువ మని, పల్కుటయును రఘునృపాలకుండు.

క. సుఱసుఱ డెందము సూడిన, తెఱఁగున నొక్కింత స్రుక్కి శ ధీరుం డగుటం
గొఱతవడ కుండ వినుటకుఁ, బెఱవారల కీట్టు లనియెఁ శ బ్రియవదనుం డై.

క. మీరలు నాసత్కిర్తియ, కోరుదు రేప్రాద్దుఁ గాన శ గురుదురితపరి
హారము నేయం దగు నే, నీరూపమ యగుట నిశ్చయింపఁగ వలయున్.

107

చ. అనుడు విషాద మంది విజయోదలు దేవ భవచ్చరిత్ర మ
తన్యనఘము దీనిఁ జూచి చెడరనాడఁగ నాలుకయెట్టు లాడు దు
ర్జను లగువారు కొందఱు విశాచవిహీనత నిట్లు వల్కుఁగా
విని విని వారిమాటలకు శ వేసరి యుండు మెప్పు నెల్లెడన్.

108

— లోకాపవాదభీతుఁ డై రాముఁడు తమ్మనితో నాలొచించుట —

ఉ. నావుడు మూర్ఖునచ్చినమనంబునకుకా భృతి యరాత్ర యిచ్చి సు
ఖాపన వారిఁ బోఁ బనిచి శ పార్థివముఖ్యుఁడు దల్లడంబునం

దావుకొనంగ లేక తనరతముల నప్పుడ పిల్వఁ బంచి నా
నానిధచింత ముట్టికొనినన్ వెగ డందుచు నార్తమూర్తి యై. 109

ఆ. అధికవినయ మెనఁగ న నాభరతాదులు, నగరి కేఁగుదెంచి న నరవరేణ్యుఁ
డేకతంబు వీకు న వీకాడువగలచే, నందుచుండఁ జేర న వచ్చి వచ్చి. 110

సీ. తారలు లేనిసురధారోచియునుబోలె నొంటి యేలాకో నృపుఁ న డున్నవాఁడు
చిత్రరూపంబున న చెలువున నేలాకో పతిమూర్తి నివ్వెఱ న పాటునొందె
సావరాధులఁ జూచు న నల్లెలకో రాజు మనమిఁదిచూడ్కులుగమగుడఁ బెట్టెఁ
గొముది పైఁ బర్వు న కమలంబుచాడ్పున విభుముఖం బేలాకో న విన్న నయ్యె
తే. ననుచునల్లనిమాటల న నక్కుమారు, లుత్తరములేనియడుగుటఁబొందొరువుల
నడుగు చంతంత నిలుచుచునగ్రజన్ముపాలి కేతెంచి భక్తిమైఁ న బ్రణతు లైరి.

చ. తగఁ బ్రణమిల్లినం దనదుతమ్ముల నందఱఁ జూచి వేడి పై
నెగయుకరంబులం గొని మహిపతి యుల్లన యెత్తి బాష్పవా
రి గడలుకొన్న నాఁగుచు శరీరము నేలకు వ్రాల వచ్చినన్
మగుడఁగ నిల్పుచున్ వెగడుఁమాటలు గుత్తుకలోనఁ బట్టుచున్. 112

క. ఈరాజ్యసంపదన్నతి, మీ రిచ్చినయదియ నాకుఁమీర విపత్నం
తారకులును జొట్టంబులు, మీర చెలులు మీర ధనము న మీర తలంపన్. 113

క. కావున నెయ్యది వుట్టిన, మీవలనన తెగువ యగుట న మీ కెఱిగింపం
గావలయు లోకజననిం,దావాదము తెఱఁగు వినుఁడు న తాత్పర్యమునన్. 114

క. అనుతనమాటకు మున్నీ, మనుజుపతికి నింత యేమి న మాడ్కినాకో నేఁ
డనువగ డోలాందోళిత, మనస్కు లై యున్నయక్కుమాదులు వినఁగాన్.

ఉ. రావణునింట నుండఁగ ధరరాసుత నే మరలంగఁ దెచ్చిసం
భావన సేత కష్ట మనిపల్కిరి చూచితె లక్షణా! మహా
దేవుఁడు బ్రహ్మయున్ మునులు న దేవగణంబులు మెచ్చ నయ్యెడం
బావకుఁ డిచ్చె నాకు సతిఁ న బాపపుమాటలు పుట్టె నియ్యెడన్. 116

ఉ. వేపురు నేల నేను బృథ్వివీనుతచిత్తము పెం వెలుంగనే
భూవలయంబు సంచలతఁ న బొందిన వారిధి మేర దప్పినన్
దేవనగంబు పాతగిలి న తెల్లిన నం దొకకీడు గల్గునే
యావనజాతీ నిట్లు నెడ న నాడిన నక్కట నోరు పువ్వదే. 117

— లోకావదమునకై రాముఁడు సీతను విడనాడ నిశ్చయించుట —

ఉ. వివను మీకు నొక్కతెఱఁగ న గన్పలితంబుగ నేను జెప్పెదన్
దానికే గాదు నాక భువనంబులకున్ నను శుద్ధుఁ జేయఁ డ
జ్ఞానకీ నెల్లభంగుల నిజంబుగ నిప్పు పరిత్యజించినం
గాని యకీర్తి వాయ దటుగదని నోళ్లులు మూయవచ్చునే. 118

- క. జడమతు లయినజనంబుల, వెడమాటలు మాన్పు నిదియ శ వేర వెబ్బంగిన్
సడికంటె జావు మే లని, యెడిపలుకు దలంప వలదె శ యిలఁ బురుషులకున్. 119
- ఆ. పూని జీవితంబు శ లైన మి మైనను, వలయుచోట విడువ శ వచ్చు గాని
వర్తనంబు గౌరవం బొకయించుక, యైన విడువ దుస్సహంబు నాకు. 120
- క. ఒకభంగిఁ బాపిగొన రా, నొకొ మిథ్యానింప యనుచు శ నొండుదెఱుగు మీ
రకుటిలచిత్తుల రై చూడకుండి నామదికి సంకటం బిది యెల్లన్. 121
- క. ఏ నెఱిగి యయిన నెఱుంగక, యైనను నితైఱ గ నిశ్చయము నేసితి నా
యాన సుండి నాకడ్డము, గా నొకపలు కైనఁ జెప్పఁ శ గడంగిలి రేసిన్. 122
- చ. అనవుడు వార లొండొరులసయానముల్ గలయంగఁ జూచి య
జ్ఞనకలి తేంపు వాపెడువీచారము చిత్తములం దొకింత యై
నను మొలతేర కవ్యధమునం దమనిశ్చయ మైన లేకయే
మనియును బల్కురాక వెఱుగందఁగ వెండియు నాతఁ డిట్లనున్. 123
- ఉ. సూక్ష్మముగాఁ దలంచినవిశుద్ధవర్తము దుఃఖహేతువే
లక్ష్మీయుఁ బ్రాణముల్ సయి శ లజ్జకు రిత్తవిచార మేటికే
లక్ష్మణ యెల్లి నీవు చటులస్థిరవాజులఁ దేరఁ బూన్చి యా
వత్తులనేత్రఁ గోరిక నెఱంబునఁ దోకొని పొమ్ము కానకున్. 124
- క. ఇమ్ములఁ జని గంగాతీరముతపోవనములందు శ రమియింపఁగ నా
సమ్ముఖమునఁ గోరినయది, యమ్ముద్దియ నచటి కనుప శ నగు సుకరముగాన్. 125
- క. కొని చని వాల్చీకితపో, వనపరిసరభూమిఁ ద్రోచి శ వచ్చెడి దయ్యం
గనకును నాకును నిదె విధి, యనుమానింపకుడు నిశ్చరముం బైనయెడన్. 126
- క. అని పలికి తనదుతెగువకు, ననుజన్తులు తలలు వాంచు శ టనుమతిగాఁ గై
కొని వారి నిండ్లకును బోఁ, బనిచి యచటు వాసి ధరణిపాలుం డరిగెన్. 127
- క. ధాత్రీపతి కనుజులకును, నేత్రంబులబాష్పవారినిద్ర నుడువ నా
రాత్రియొకభంగిఁ జనిన సు, మిత్రానందనుడు వంత శ మిగిలినమదితోన్. 128

— రాముడు లక్ష్మణునివెంట నీత నడవులకుఁ బంపుట —

- చ. దివసముఖోచిత క్రియలు శ దిగ్గన సల్పి సుమంత్రుఁ జూచి దా
నవకులమర్దనుండు రఘునాయకుఁ డెక్కురథంబుఁ బూన్చు గా
రవమున దేవి నిర్జరతరంగిణిపాంతఁ దపోవనంబులన్
వివిధవినిదముల్ సలుపు శ వేడుక నాకుననుజ్ఞ నేఁగెడున్. 129
- ఆ. అనుడు నతఁడు గడక శ నరదంబు సక్కఁగాఁ, బెట్టి ఘోటకములఁగట్టి తెచ్చి
సవినయంబు గాఁక శ సౌమిత్రిముందట, నిలిపె నంత మేదిగీనివిభుండు. 130
- క. అడ లడఁచి నెమ్మనంబున, వెడతెలి వొడఁగూర్చి మాట శ తేర్పడ కుండం
జిడిముడిపడక నయంబున, నెడమడు వొక్కింత లేక శ యిట్లను సతితోన్. 131

- చ. పాలతుక గంగచేరువతఃపోవనభూములు సూడ నీమదికా
మొలచినకొతుకంబు దుదిగముట్టుగ లక్షణదేవు సిన్ను నం
దులకు భునోముదం బెసంగఁ శ దోళాని పో నియమించితికా సము
జ్వలమణికాంత మైనరథసత్తమ మెక్కుడు రమ్మ నావుడున్. 132
- ఉ. అక్కట నాదువేడ్కకుచితానుచితంబులు సూడకే విభం
దొక్కతలంపువాఁ డయి సముత్సుకతకా నను దవ్వు వుచ్చుగా
నిక్కమ యియ్యకో లరయ శ నెయ్యము తియ్యము గాదె యంచు నిం
వెక్కంగ రాముడెంద ముడు శ కెక్క రథంబు లతాంగి యొక్కినన్. 133
- ఉ. ఆత్తటి నున్నదై ర్యమున శ కచ్చెరువందుచు జీవితేశుహృ
ద్వృత్త మెఱుంగమికా మదిని శ దీనికి నమ్ముట కుమ్మలించుచుం
జిత్తముఖేద మాననముఁ శ జెందిన మాన్పంగ లేక లక్షణుం
డుత్తల మందు చున్న విభుఁ శ డుగ్గలి కాతనిఁ జూపి యిట్లనున్. 134
- ఉ. దూరము నాక ఘోరవనదుర్గతలంబులఁ గేలి సల్పుగాఁ
గోరెడుభామలం బ్రియలఁ శ గోరినయట్టుల పుచ్చురాజులకా
ధారుణి నెందుఁ గాన మని శ తా మును దీనికి నడ్డవెట్టు నేఁ
బోరితమాడి యిట్లు నినుఁ శ బుచ్చుట కల్గినవాఁడు సూచితే. 135
- క. అని తనమొగ మొప్పుమి క, మ్మనుజేంద్రుఁడు నెపము దప్పి శ మా టాడినఁ దా
నును దదనురూపసచనము, లను సంభాషణ మొనర్చె శ లక్షణుఁడు దగన్. 136

అక్కాసాంతము.-(ప్రథమావిభక్తి) ౧౦

- ఉ. పుణ్యుఁడు భారతీవిభవపూతవికాసముఖారవిందలా
వణ్యుఁడు దీప్తకోపదవవహ్నినిరర్థశదగ్ధకాత్రవా
రణ్యుఁడు మానసిహృదయరంజననై పుణరూఢరూపతా
రుణ్యుఁడు భీతివిహ్వలవిరోధిశరణ్యవరేణ్యుఁ డున్నతిన్. 137
- క. దుర్జయవైరిధరాధిప, తర్జననిస్సాణగర్జితస్ఫురణుం డ
తూర్ణిర్జితబాహుసంపదు, పార్జితవిఖ్యాతకలియుగార్జునుఁ డెలమిన్. 138
- మాలిని. వితరణఖని యుద్య శ ద్వీరశృంగారలక్ష్మీ
పతి రతివరలీలా శ పంగకృత్యంగతాంగుం
డతులితమతివిస్తారాస్త దేవేజ్యుఁ డిజ్యు
ప్రతిదినపరితృప్తి శ ప్రాప్తపస్తార్పి థాత్రిన్. 139
- గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయ ప్రణీతం బైనయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబునం
దప్తమాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు
నిర్వచనోత్తర రామాయణము

నవమాశ్వాసము

వాణీశ్చివత

తీవేష్టితమూర్తి వసుమతీదైవతమో

దావహుడు కల్పకస్తు

ధ్వావిజితుడు మనుమసిద్ధిధరణీశుఁ డొగిన్.*

1

క. జననాథుఁ డుడుగరలు భూతనయమనం బలరఁ గట్టి శతగ నొప్పించెన్

మునివరులపత్నులకు ని, మ్మని మణిమయభూషణాంబరారుడులు ప్రీతిన్.

2

తే. ఇవ్విధంబునఁ దనతలం శ పించుకంత, యైన జానకి యెటుఁగనియట్లు గాఁగ

బాలతోడ విషం బిడుకపగిది ననిచి, పుచ్చి రాఘవుఁ డుల్లంబు శ నొచ్చి మరలె.3

— లక్ష్మణుడు గంగాతీరవనములకు సీతను దోడ్కొని పోవుట —

చ. లలితగతిఁ సతోయకమశలస్ఫుటమార్గమునకా శరీరర

క్షులు వినయంబుతో నడపి శ గౌరవ మొప్పంగ భక్తిపెంపుమై

నలయక పంపు నేయుచు మహాశ్రమభూములు వీడుచట్టుగా

లలనఁ దగకా సుమంత్రుఁడును శ లక్ష్మణుఁడుం గొని పోయి రిమ్మలన్.

4

క. చని చని జనకతనూభవ,తనతనువున దుర్నిమిత్తతతి గలయఁగఁ దోఁ

చిన నిట్లనియె సుమిత్రా,తనయునితో నెమ్మనంబు శ దలఁచుచు నుండన్.

5

ఉ. తప్పక మున్ను గన్గొనువోధంబ యమంగళసూచకంబు తే

నిప్పుడు నాశరీరమున శ నెన్నియొ కాంచితి నంతరంగముం

ద్రిప్పికొనం దొడంగెఁ బతిదక్కున బంధులవెంట భృత్యులం

దొప్పమి యేమి వాటిలుట శ కో వెఱ పయ్యెడు నాకు లక్షణా.

6

క. అనవుడు నమ్మాటలు గీటునఁ బుచ్చుచు నతఁడు లలితరదోలాయతపీ

చినిచయసుభగాకృతి యగు, ననిమిషనదిఁ జేర నరిగె శ నత్యంతధృతిన్.

7

ఉ. అయ్యెడ రేవుబోయలఁ బ్రియంబుమెయిం బిలిపించి దేవికిం

జయ్యన నోడ వెట్టు మనిశాంతతఁ బిల్చి సుమంత్రుఁ జూచి నీ

వియ్యెడ నున్ను తే రనుచు శ నింతిని డించినఁ బోతపాత్ర పై

కొయ్యన పోవఁ దాను కని శ యుత్తరణక్రియ నిర్వహించినన్.

8

ఉ. సంతస మందు చున్న రఘుశత్రుముదేవికి లోకవాదవృత్తాంతము నన్న దక్ష బిలిచి శయన్నతెలుగునకు దత్తపాపినోపాంతము గావునం దెలియఁబల్కుఁ దలంచుచు నల్లఁ జేరి యత్యంతవిషాది యై రఘుశత్రురానుజుఁ డాత్మ చలించు చుండఁగన్. 9

శా. నా కింక మరణంబు కార్య మిటు లశన్యాప్రకృత్యాత్మజై కాకుత్స్థాన్వయదీక్షకుండు నను లోకతాత్యజ్యుఁ గావించె నంచాకాంతాతిలకంబుపాదముల పరర్థంతంబుగాఁ బుణ్యగణ్యాకాసుం డిలఁ జాఁగి మ్రొక్కిన మనంబాకంపముం బొందఁగాన్. 10

ఉ. కారణ మేమి నన్ను దశశతకంఠకులాంతకుఁ డెగ్గు వల్లెనో నేరమి గల్గెనో యకట శనిక్కుము నా కెఱిగింపు విట్టిమర్వారమనోవ్యథం బొరయురవాడవు గావు వివేకవిశ్రుతాచారుడ వైననీ వని విశశాలవిలోచన గారవించినన్. 11

ఉ. ఇతైః గాచరించుటకు శ నే నిది యేటికి నియ్య కొంటి నీయుత్తమురాలి నోఁ బలుక శ నోపగ వచ్చునె యంచు వెండియుం జిత్తము గూడఁ దెచ్చుకొని శ చెప్పక పో దని నిర్ణయించి డగ్దుతిక వెట్టి లక్షణుడు శ కోమలిఁ జూచుచు నశ్రు లొల్కుఁగాన్. 12

— రాముడు లోకాపవాదభీతుఁ డై విడనాడినవృత్తాంతము సీతకు లక్షణుఁ డెఱిగించుట —

శా. ఏ నిం కేమని చెప్పుదుక రఘుకులారధీశుక జగం బెల్ల నీకై నిందింపఁగఁ జాల నొచ్చి యది మిశ్రధ్యావాద మైనక సమాధానం బెర్పడఁ జేయ కున్న నిజవృత్తం బెంతయుక దూషితంబై నీవత్సము రాక తక్కు దని యూహాహాసంవేది యై. 13

క. పురజనులభూజనంబుల, పరివారం బొండుభంగి శ బాయమి జీనస్థరణం బగుచున్నభవ,ద్విరహంబున కియ్య కొనియె శ విభుఁ డధికధృతిన్. 14

ఉ. ఏకత ముండి నక బిలిచి శ యేగ్గుడ నింతయుఁ జెప్పి తేరిపై వే కొనిపోయి నీవు పృథివీసుత కోరినయట్లు కాఁగ వా1శ్రీకులయాశ్రమంబునసమీపమునక మనకృత్యనిశ్చయంబాకమలాక్షికిం దెలుపుమన్న నృపాలకునాజ్ఞ నేసితిన్. 15

క. ఆశ్రమ ముల్లదె మునిచర,ణాశ్రయపు నిరస్తశోకవై యుండు జగద్విశ్రుతి యగునీపతియును,నాశ్రమవిరహితుడ యింక శ నని పల్కుటయున్.

— సీత తన్ను భర్త విడనాడినందులకై చింతించి లక్షణునిలో నయనిష్ఠరంబు లాడుట —

క. తాలిమిఁగొలఁదులఁబోవని, వాలాయపుదిగులు గుండె శ ప్రయ్యఁ గదిరినంగిలెడపింజంత్రిముక్తియ, నేలపయిం బడియె మేదిసీతనయ వెనన్. 17

- క. పడి మూర్ఛిల్లి మగుడ నొక, నడికిం చెలివొంది బాష్పవారి గనుగవం
గడలుకొను చుండ వాతేఱు, దడుపుచు వెలవెల్ల నగుచుఁ ధల్లడవడుచున్.
- క. పలు కుడిగి పెద్దప్రాద్ధా, కులశృష్టి మఱుదిఁ జూచుః శ గొండొక నవ్వుం
దలయూచు ముక్కుపై నం, గుళమిడు వెఱుగండు వగలకుం గొలువిచ్చున్. 19
- ఆ. సందియంబువడ విశచారంబునకుఁ జొర, మాటు వలుక నొండు శ మాడ్కి నేయ
వెరవు గాక పిడుగు శ వ్రేసినయ ట్టై న, మాట కియ్యకొనుచు శ బోటిపలుకు. 20
- క. అగుఁ గాక యట్లు చేసెద, జగతీపతివనువునేసి శ చను నీవును నీ
తెగువ రఘుపతికి నీకుం, దగ వటు యే ననెడి చేమి శ తమ్ముడ చెవుమా. 21
- నీ. అఖిలధర్మస్థితి శ నపచారి యందునే యావనంబునఁ దప శ మాచరించె
గరుణాసముద్రుఁడుఁ శ గాడందునే యట్టి యపరాధిఁ గృతకవాయసముఁగాచె
నాశ్రితరక్షమై శ నర్థి లేఁ డందునే పగతులమ్ముని రాజ్యోపదవి నిల్వె
బాటించి నన్ను సంభావించు డందునే నాకుఁ గా నెన్నియత్నములొ చేసె
- తే. బలి జనించినకొలెను శ బరహితైక, లోలమతి యొడల్ నీదిమినుఁ బాలు వచ్చు
నాతఁ డిదికార్య మని నిశ్చయంబుచేత, నాయభాగ్యంబ యొండొక వేయునేల.
- క. ఇడుములు గుడువఁగ బుట్టిన, యొడ లిది యిటు లోపుఁ గాక శ యొడ్డులు నాచే
బడిరి తొలుభవమునం ది, వృడు తత్ఫల మంద కున్నఁ శ బోవునె నాకున్. 23
- ఉ. ఉల్లము పొక్కు నెవ్వగలకొటటి యే మరణంబు గోరినం
జెల్లదె జాహ్నవీనలిల సేచన మూర్ధ్వగతి ప్రదంబు సు
ఫుల్లయశోభిరామ మగుఃభూపతివంశము నిల్పునంతలో
నొల్ల దురంతదుఃఖముల శ కోర్పుట మేలు దలంచి చూడఁగన్. 24
- చ. అతులితపుణ్యమూర్తు లగురనత్తల కెల్లను నేను భక్తి మ్రొ
క్కితి నెఱింగింపు సూర్యకులకేతువు నా విలసిల్లురామునం
తతి భరియించి యున్న యది శ దానికి శోభన మందఁ గచ్చప
స్థితి నయినం దలంపుదయ సేయుఁడు మీ రని యప్పగింపుమీ. 25
- క. జనపతికి నింక నే నే, మని చెప్పిన నేమి యగును శ నది గడచనె నై
నను నూసువొక వెండియు, ననియెద నొకమాట రఘువరానుజ నీతోన్. 26
- చ. తనమది నొక్కయుమ్మలిక శ దక్కిన మంచిది దానిఁ బాపగా
నని తలపాసె చేయుపని శ కక్కట యేనును లోను గానె నా
కు నెఱుంగఁ జెప్పి పొమ్మనుటకుం దగనే మొగమాట లేక మ
న్ననయెడ నైన రాజుల మనఁబులు ద్రిప్పగ బల్లి గల్లునే. 27
- క. కానిమ్ము నాకుఁ జెప్పిన, గానియ కా దధిపువనువు శ గడతేర్వగ నే
బూనినపని యిది నీవును, బూని యెనర్పు టది యెల్లఁబొచ్చెమె చెవుమా.

తే. పతియ చుట్టంబుఁ బక్కంబుఁ శ బతియ చెలియుఁ
బతియ తల్లియుఁ దండ్రియుఁ శ బతియ గురుఁడు
పతియ దైవంబుఁ గావున శ నతనిపం పొ
నర్చుటయ కాదె ధర్మంబు శ నాతి కరయ.

29

ఉ. మేనికి నంతవంతఁ బడ శ మిక్కిలి కాఱియఁ బెట్టి నొంపఁగాఁ
బూనితి నోర్ప కున్న నది శ వోవునె యట్లు జగంబువారలున్
మానము లేక యీ తులువమాటల నాదెస నాడ దుస్సహం
బైనది దీని మానువునుపాయము చొప్పుడ దేమి సేయుదున్.

30

మ. అను చుండఁ మఱుమాట వల్కక సముద్యద్భాష్యం దై లక్ష్యణం
డినవంశాగ్రణిదేవిపాదయుగళం శ బీజించి ధాత్రీతలం
బును ఫాలంబునఁ బొంద మ్రొక్కి వినయంబుం దీవ్ర శోకంబు నె
మ్నముం జొట్టుకొనం బ్రదక్షిణముగా శ మందప్రచారంబునన్.

31

క. వడి నంటఁ దాఁకుబలితెపు,టడలున రూపఱినమనమునం దోరిమి పాఁ
తెడలి వెసఁ బురికిఁ జోఁ దెగు, వడరిన వావిడిచి దిక్కు శ లద్రువ నఱచుచున్.

—● లక్ష్యణంబు సీతను గంగ దాటించి పురమునకు మరలుట —●

చ. అరిగి మరు త్తరంగిణియుశపాంతము డాయుచు రోదనంబుతో
చెరయఁ గిరాతు దీనమతిఁ శ బిల్చి తదాహితమానపాత్ర మా
తురగతి నెక్కి యద్దరికి శ ధూతకళంకుడు వోయె మేదినిం
బొరలుచు నోడది క్కరయు శ భూతనయం బలుమాఱుఁ జూచుచున్.

33

క. చని యరద మెక్కి యల్ల,ల్లన పోవుచు నిలిచి నిలిచి శ లక్ష్యణం డయ్యం
గనఁ బొరిఁ బొరి మరలి కనుం,గొనుచుండఁగఁ గోమఱియునుగొందలపడుచున్.

సీ. ము న్నా తెఱంగున శ నున్నట్టియే నిప్పు డిమ్మెయి వనమున శ కెల్లు వోదు
నిది యేమి యొంటిమై శ నేతెంచి తనిన నెప్పాట నే మఱుమాట శ నలుకనేర్తు
నెవ్వరితోడ నే శ నే మని యాదురవస్థ మాటికిఁ జెప్పి శ వనరుదానఁ
బతి యిల్లు వాపిన శ కతము న న్నడిగిన నేను ద ప్పేదిగా శ నేర్పరింతు

ఆ. మునిసతీజనంబు శ ముందటఁ గొంకక, యెవ్విధమున మెలఁగి శ యిచట నిలిచి
కాల మెట్టిభంగి శ గడపుదు నే నని, యడలి యేడ్చుచున్న శ యవసరమున.కిర
వాల్కిఁ సీతవృత్తాంతము మునిపుత్రులవలన విని వచ్చి తనయాశ్రమమునకుఁ జొడ్చొనిపోవుట

క. మునిపుత్రకు లేటికిఁ జని, చని యయ్యెలుఁగునకుఁ జేరి శ చంద్రాస్యం గనుం
గొని యటఁ బోవక యరిగిరి, మనములఁగృప గదుర నాశ్రమమునకు మరలన్.

ఆ. చనినముగ నెగి శ సంయమిచరణార,విందములకు నధికరివినయ మెసఁగ
ముగిల వాడయ్యెను ముగ్ధుడట నిగిడించి, యిట్లు మెఱుంగ నతని శ కిట్టులనిరి.

మ. ఒకనారీతిలకంబు గాననములో శ ష ద్దామశోకార్తయై
వికలాలోకన మశ్రుధారలును బృహ్స్పరేణులిప్తాంగముం
బ్రకటాక్రందనమున్ వికీర్ణకబరీభారంబు వక్త్రబృశో
మకనిశ్వాసగమోష్ణముం గలయవోష్ణం బొందఁగా నయ్యెడన్. 38

తే. అరిగి యరిగి కనుంగొనియటఁ జనంగఁ, గాల్లు లాడక మీ కెటుంగంగఁ జెప్పఁ
బాటు తెంచితిమేమహాభాగునతియె, నిరుపమోదాత్తమూర్తి యనీరజాక్షి.

చ. అనవుడు నమ్మనిప్రవరుఁ శ డారఘువంశవరేణ్యుదేవి గాఁ
దనమహానీయబుద్ధిఁ గని శ ధర్మవిధిన్ మహితార్ఘ్యపాత్ర చే
కొని రభసంబునం జనియె శ ఘోరదశాపరిపాకతిష్టచే
తన యగుచున్ మహిం బొరలు శ తామరసానన యున్నచోటికిన్. 40

మ. చని సంతర్పణవాక్యపూర్వముగ నాశ్వాసంబు గావించినన్
వనితారత్నము భక్తి న మ్మనిపదోద్వంద్వంబునం దశ్రులం
గొని పాద్యం బొనరించె నాతఁడు మనగోక్షోభంబు సంధిల్ల ని
ట్లనియెన్ గద్గదికానిరుద్ధవచనం శ డై యాసరోజాక్షికిన్. 41

క. జనకుఁడు తండ్రియు దశరథ, జననాథుఁడు మామ యట విశాలయశశ్శీ
ధనుఁ డగురాముఁడు పతి యట, వనితలతో నిన్ను నెన్నవచ్చునె సాధ్య! 42

క. నీవచ్చినతెఱఁ గెడఁదను, భావించి యెఱింగి నీదురపావనచరితం
బీవెడమాటల నాఱడి, పోవుట కత్యంత చింతఁ శ బొందితి నబలా! 43

తే. లోకముల నెద్ది యేరియు శ నాకు నెటుఁగ, రానియట్టిదిలేదు నిర్వలత నొప్పు
నీదుచరితంబు తెల్లంబుగదె రాము, నేరమియచూపెయింతయు శ నిక్కమరయ.

చ. ఇదె మనయాశ్రమం బిచట శ నీవు వసింపు తపస్వినుల్ ప్రియం
బొదవఁగ నీకు నెల్లపనియుం బరమాదరవృత్తి నాచరిం
చెద రిదె నీగృహంబునకుఁ శ జేరితి గావున నీదుగర్భ ము
భృదయముఁ బొందు దుర్యశము శ వోవుఁ బదంపడి నమ్ము మెమ్మెయిన్. 45

క. కైకొను మర్చన మనవుడు, నాశోమలి దెలిసి యర్ఘ్య శ మందుకొనియె ను
శ్లోకుఁ డగునమ్మనీశ్వరు, సాకతమున శోకవహ్నిశాంతతఁ బొందన్. 46

తే. ఇతైఱంగున నూరార్చి శ యింతి దఱిమి, యల్లనల్లన తోకొనియాశ్రమమున
కరుగుదేరంగ నమ్మనీశ్వరున కర్చి, నెదరువోయి తపస్విను శ లెరంగుటయును. 47

చ. జనకునికూఁతు రార్యగుణశాలిని రామునిదేవి నీత యా
తనికొఱగామి నియ్యెడకుఁ శ దాపసవృత్తిఁ జరింప వచ్చె ని
వ్వనితకు నెల్లకృత్యము దివ్యానిశముం బరికించి బాంధవం
బు నెఱయఁ జేయుఁడి యని తపోధనసత్తముఁ డప్పగించినన్. 48

ఆ. ఆతపస్వినులు ప్రియంబున జానకి, బొదివి యాత్మవాసభూమి కర్ణి
తోడ గారవించి శ్రీ తోకొని పోయిరి, మునియు నిజనివాసమునకు జనియె. 49
క. మునిసాధుఁ డెంతిఁ దోకొని, తనయాశ్రమమునకు నేఁగు శ్రీ తడ వంతయుఁ దా
నును నిలిచి యాసుమి త్రాతనయుఁడు గనుఁగొనియె నశ్రుభారలు గవియన్.

{ పట్టణమునకుఁ బోవుచు సుమంత్రుఁడు లక్ష్మణునకు దుఃఖివోషణమంబుగాఁ
దొడ్డికికథ యెఱింగించుట }

ఆ. ఇవిధమున రాఘవేశ్వరుడేవి నయ్యడవిఁ ద్రోచి మరలి శ్రీ యరిగి యరిగి
యడలు గదిరి యిట్టులనియె సుమంత్రుతో, నతఁడు మొగముదీనమగుచునుండ.
మనయింటిచేటు సూచితే, మనుకులన త్రముఁడు తొఱఁగె శ్రీ మైథిలిని భూ
జనవాదంబు-మహాత్ముల, యనఘచరిత్రమునకంటె శ్రీ నధికం బగుటన్. 52

బ. అభిషేకదినమున శ్రీ నడవికిఁ దపమున కరుగుము నీ వన్న శ్రీ నట్ల చనియె
నందును సతిశాంతుఁ శ్రీ డై యుండఁగాఁ దన కోమలి నఱిముఱి శ్రీ గోలుపోయె
నమ్మగ్గ మగుడఁ దే శ్రీ నని చన్నచోట న నేకవిధం బగునిడుమఁ బడియెఁ
దెచ్చియుఁ బ్రీతి లో శ్రీ నొచ్చి యొడంబడి మనపుణ్య మేది యిష్టాఢ్మిజేసె
తే. నకట పుట్టినకోలెను శ్రీ నంతకంత, కగ్గలించినదుఃఖంబు శ్రీ ననుభవించు
చున్నవాఁ డన్న యే మని శ్రీ యుగ్గడింతు, నీమనోగ్ధాని తెగుదలయెద్దిచెపుమ.

చ. అనిన సుమంత్రుఁ డిట్లనియె శ్రీ నాతనిపుట్టిననాడ వచ్చి త
జ్జనకునితోడ భూమిసురస త్రము లెల్ల సనేకదుఃఖభా
జన మగు నల్పసౌఖ్యుఁ డగుశౌర్యము ధైర్యము దానశక్తియు
వినయముఁ గల్గువాఁ డగుననిందుఁడు వీఁ డన వింటి నేర్పడన్. 54

ఆ. పితృవియోగజనితపీడయు ననుజవి, యోగజనితపీడయును సతీవి
యోగజనితపీడయును బొందు వీని న,నంగ వింటి నేను శ్రీ నరవరేణ్య. 55

క. కావున విధిక్రత్యము లగు, నీవృత్తాంతముల కింతయేటికి వగవ
కావును జేటును మనుజుల, కావిర్భావంబుతోన శ్రీ యైనవి గ్రావే. 56

క. మఱియు నొకమాట యెవ్వరు, నెఱుంగనియది దశరథునకు శ్రీ నేకాంతమునం
దఱమఱి లేక దృఢంబుగ, నెఱుకపడం జెప్ప వింటి శ్రీ నే నొకరుండన్. 57

క. అది రాముఁడు భరతుండును, మొదలుగ నెవ్వరును వినరు శ్రీ మున్నైనను నీ
హృదయంబుకలక యుడుపంగ, మదిఁ గోరుటఁ జెప్ప వలసె శ్రీ మనువంశనిధి. 58

సీ. సర్వజ్ఞుఁ డనఁదగు శ్రీ దుర్వాసుఁ డనుమునీశ్వరుఁడు వసిష్ఠనాశ్రమమునందు
సాంవత్సరిక మైనసత్రంబు నడపంగ ధర్మప్రియుం డగుదశరథుండు
వేడుక జన్నంబు శ్రీ జూడఁ బోయి మునిప్రవరు లిద్దఱకు నభివందనంబు
నేనీ రహస్యగోష్ఠివినిదంబునఁ దత్పరు లగువారు శ్రీ దాను నచట

తే. నున్న యెడభూవరుడు దనకన్న ప్రజల, యాయురై శ్రేయములు దదనంతరంబ
వారిసంతతి తెలుగు దుర్యోను నడుగ, నమ్మహిపతితోడ ని శ ట్లనియె నతడు.

క. నీకొడుకు లధికబలభ, ద్రాక్షతులఁ బ్రవృద్ధి బొంది శ యాయుశ్శ్రీల
స్తోకంబులు గాఁ బుణ్యశ్లోకత నేలుచురు మధ్యలోకం బెల్లన్. 60

ఆ. వెలయుఁ బదునొకండు వేలవత్సరములు, రాజ్యమహిమఁ బొంది శ రామభద్రుఁ
డనుపమానకీర్తి శ యార్జించి పడపడి, బ్రహ్మలోకసుఖముఁ శ బడయువాడు. 61

తే. అన్న రాజ్యంబు నేయంగ ననుజా తెల్ల, పనులు నడపుచు నీతియుఁ బాహుబలము
మెఱయ వర్తిల్లి యతఁ డేగుతటియ తమకు, నవనరంబుగ సద్గతికరుగువారు.

క. చతురమతి రామునకు భూ, సుతయం దుదయంబు నొంది శ సుతు లిడివురు వి
శ్రుతు లగుదు రంఘఁ బూర్వజుఁడతులితసామ్రాజ్యమునకు నభిషిక్తుఁ డగున్.

క. భరితాదు లయినమువ్వరు, నిరువురఁ నిరువురఁ ద్రిలోకహితపూజ్యులఁ ద
త్పరలం బడయుదు రయ్యాద్గరు నొక్కొకభూమిపతు లగుదు రుజ్జ్వలు లై.

క. అనియెం గావున రాముడు, జనకతనూజయు న సౌఖ్యపరితులు మనకు
వనటకు నించుక యేచియుఁ, బని గా దనవుడుచు హృదయఁపద్దం బలరన్. 65

క. అలఘురఘుశంశమునకుం, దల మాటించుకయు లేమి శ తథ్యముగా నీ
వలన సమస్తంబును నే, దెలిసితి నామనము కలక శ దీతె మహాత్మా. 66

క. అని సౌమిత్రి సుమంత్రుని, ఘనపరిరంభణము నేసి శ గౌరవమున నా
తనితో సంభాషించుచు, జన నొకపుణ్యాశ్రమంబు శ చక్కటి యైనన్. 67

ఆ. అచటి కరిగి మునికృతాధికపూజనంబులఁ బథిశ్రమంబు శ వుచ్చి నాటి
రాత్రియచటఁగడపి రామానుజుడుజన, శ్లాఘ్యుమూర్తియగుచుఁజనియెఁ బురికి.

—● లక్షణుడు పట్టామునకు బోయి యన్నతో నీత నడవిని విడిచి వచ్చితి నని చెప్పట —

చ. నగరి సమీప మైన నరనాథునన్నిధి కోహటించి నె
మొగము విపర్యతం బొరయ శ మోసల నల్లన తేరు డిగ్గి నె
వ్వగ దలకొన్న ప్రేం గడరి శ వ్రాలుగతిం దలవాంచి యేగె సౌ
మ్యగుణవిభాసి లక్షణకుమారకు డానృపుఁ డున్నచోటికిన్. 69

మ. చని దీనాననుఁ డైనయజ్ఞనపతిం శ జక్కంగఁ దాఁ జూడ నో
పనివాఁ డయ్యును ధైర్య మూఁది విగళదబ్బాప్పాంబు లంతంత లో
నన యింకించుచు దొట్టుపాటు చరణన్యాసంబులం జేర నీ
నినడం జేరి వినయ్యు డయ్యెఁ బతిక శ న్ని రాకకుఁ మీఱఁగాన్. 70

క. నేత్రములు దుడిచికొంచు సు, మిత్రాసుతుఁ బెరికరమున శ మెల్లన యెత్తె
ధాత్రీ విభుడు విషాదా, మాత్రహృదయుఁ డయ్యుఁడా సమాహితుఁడగుచున్.

చ. అతః దువవిష్టుఁడై రఘుకుశలౌగ్రణి కి ట్లను దేవ దేవి నఁ
చితిని భవన్నిరూపితవిశిష్టతపోవనభూమికిం దగ
స్మతి మునియాజ్ఞ నాశ్రమమునఁ వసియించె జరత్తపస్విసీ
యుతనవవర్ణశాల నభీలోపనతార్ఘ్య సగౌరవంబుగన్.

72

క. అని తననిర్వర్తింపిన, పని విజ్ఞాపనము సేసి య పతితో నతఁ డి
ట్లను మఱియుఁ దన్ననోవే,దన మాన్పుతలంపునను హితము సత్యము గాన్.

— ౭౭ లక్ష్మణుఁడు రామునకు దుఃఖోపశమంబు సేయుట —

ఉ. ఇట్టివి దైవచేష్టితము య లెవ్వరికిం గడవంగరాదు మీ
యట్టిమహాత్ము లుష్టులిక య లందినచో భృతి గట్టి చేసి లో
గిట్టక యుండ గీడ్పఱిచి య గెల్వక తక్కిన నిర్వహించు పెం
పెట్టాకొ బుద్ధిమంతులకు య నెక్కుడుభంగిఁ దలంచి చూడంగన్.

74

క. పెరుగుట స్రగ్గఁ జవులం, బొరయుట యనశంబు గాఁగఁ య బుట్టుట చావఁ
బెరయుట పాయఁ బదార్థోత్సరముల నై జ మిది యెట్లు య దప్పింప నగున్.

ఉ. కావున దారపుత్రసఖకామదముం చిత్రమాతృసోదరా
కావలనంబు గాథముగ య సల్పుదురే మిము బోలు లై నసం
భావితు లట్లు గాక నిరసపాయము లై కడచన్న పానికిం
బోవునె పెద్దవారితలఁపుల్ మును వేడుక యెంత కన్గినన్.

76

మ. జనవాదంబునకుం బ్రియం దొఱంగ నుతస్సహంబు సేయంగ వ
చ్చునె యి యైవ్వరి కివ్వధంబు దలఁపం య బోద్యంబు గాదే క్రమం
బున నిష్కల్త పవృత్తముల్ దెలియ నోరపుక లోక మెబ్బంగి నీ
మనువంశంబు భవద్ధణంబుల జగన్తానృత్వముం బొందెడున్.

77

కా.తాపంబుం బెడఁబాపి దుర్దమవిషాదంబుం దిగంద్రావి ని
ర్వాహరత్వముఁ బోవఁ ద్రోచి వగ లుద్యాసించి వెల్వెల్లఁబా
శేపాంతః మెలంగంగ నీక మదికం య దెల్లం దెగం బుచ్చుగా
నీపెం పార్యజనంబు మెచ్చు భృతి కున్దేషంబు గావింపవే.

78

క. అనవుడుఁ దమ్మనిమాటలు, విని సంభావించి యీవిశేషచనముల్
సను నీకు నిట్లు సెప్పఁగ, నని విభుఁ డుల్లంబు కలఁక యంతయుఁ దీఱన్.

79

— ౭౮ రాముఁడు దుఃఖము నడఁచుకొని ప్రజలం బాలించుట —

క. నీ పంచినట్లు చేసెద, భూపతులకు ననవధానమునఁ బుట్టు ననే
కామదలు వినుము తొంటిమ,హాపురుషుల నని విసీతుఁ య డగునాతనితోన్.

80

క. పృథుఁ డనఁగ నిమి యనం జను, జగతీవతు లనవధానజాడ్యంబున ని
త్యంతం బొందినతెఱఁ గా, సగరకులోద్భవాఁడు సెప్పెఁ య జతురత మెఱయన్.

తే. ఇట్లు సల్లాప మొనరించియెల్లపనులు, ననుదినంబును దలఁపింపు శ మఖలజనులు
సంతసం బండునట్లుగాఁజక్కఁబెట్ట, నని నియోగించి యతనిఁబోఁ శ బనిచివిభుఁడు.

ఉ. అచ్చటు వాసి యల్లఁ జని శ యాహ్నికవర్తన మాచరించి రా
లచ్చి వికాస మందఁగ నలంకృతుఁడై మునిమాపు దర్శనం
బిచ్చిన మంత్రిభృత్యసుకరవీశ్వరు లాదిగ నెల్ల వారలున్
వచ్చి మహిళుఁ గొల్చి రనివారణఁ జిత్తము లంకురింపఁగన్. 83

ఆ. విభుఁడు నిఖలజనులైనన్ పంబులు విను, వివిధనై న్యములకు శ సవరణముల
ననువునేయు నభిమతార్థంబు లర్థల, కిచ్చు వేట లాడు శ నిచ్చవెలయు. 84

క. ఇవిధమున నిత్యంబును, నవ్వసుధాధిపుఁడు ప్రజల శ కనురాగలతల
నివ్వటిలఁ జేయుఁ దనమది, నొ వ్వెటుఁగక యుండ బహునినోదపరుండై. 85

— రాముఁ డేకాంతంబున నీతం దలంచి చింతింపట —

క. మనమునఁ బాయని ధరణీ, తనయవలనివగల నేకతంబ పొగిలి య
మృనువంశదీపకుం డి, ట్లను చైర్యము పల్లటిల్లి శ యలుగులఁడుచున్. 86

సీ. నీకకా యకట విశనాకిబాణాసనం బద్భుతంబుగ సభ శ నట్లు సేసి
జనకానుమతిఁ దపంబునకు నక్కట నీవు ననుగమనంబు నేయంగ నరిగి
పాసియు మగుడ నిక శ బడయుదు ననునాన నక్కట ప్రాణంబు శ చిక్కఁ బట్టి
యక్కడ నేతుబంధాద్యుపాయముల నానందనం బయిన నీ శ పొందు గాంచి

తే. యిం పొసంగు నీయర్తి లిశయెల్ల వమ్ము, గాఁగఁ దుది పోయి నిన్నిట్లుగానపాలు
సేసి యాటడి బుచ్చితిఁ శ జెప్పఁ జిట్ట, లయ్యె నామను వే మననంబుజాక్షి. 87

ఉ. అచ్చట లోకమంతయును శ నక్కటికంబున నుమ్మలింప నీ
చిచ్చు చొరంగఁ జోక మది శ చిక్కఁదనంబున నియ్యకొన్న నా
కిచ్చటఁ దెచ్చి నిక విడుచు శ తెంతటిపెద్ద జఘన్యవృత్తి కే
నచ్చట రచ్చ కెక్కుటకు శ నాటడిపోకకు నోర్తు మైథిలీ. 88

ఆ. అని దురంతశోకమునఁ బొంది నెజ్జవై, మేను వైచి కన్నుఁగోనలందు
నివుడు నశ్రువారితెవులకొలంకుల, నిండ నిట్టు లను విభుఁడు మఱియు. 89

ఉ. వీట దురాత్ము లైనయవిశవేకులు గొంద ఊనిద్య మైనయ
జ్ఞోటిచరిత్ర మంగనల శ చొప్పుగ సంశయ మంది యాడు పె
న్నాటల కేల యీదురభిమానము పూనితి వాని నేల నే
గీటునఁ బుచ్చ నైతిఁ బరికింపక చేసితి నింటి బాసితిన్. 90

ఉ. లోకమువారిమెచ్చనకు శ లోలవిలోచనఁ బాటవైచితిం
బో కొఱగామి యంతటన శ పోయెనె దీనికి నింకఁ గొంద టో
హో కృప మాలి చేసె నిది శ యొప్పుదు పొ మ్మని దుర్విసితి గాఁ
గైకొని రేని వారిమది శ కందున కెయ్యది గందు దైవమా. 91

క. అని వందుచు నంగనదెస, వనటకు సామ్రాజ్యవివిధశస్త్రమునకుం
దనచి త్తము పొక్కంగ నమ్మనుజేంద్రుఁ డుదాత్తవృత్తిమహి యేలునెడన్. 93

— రాముఁడు మునులమొఱి విని శత్రుఘ్నుని లవణం జంపఁ బంపుట —

మ. వివిధాన్యాయపరాయణుఁడు రిపుదోర్విర్యానివార్యుఁడు నా
హవసంక్రీడనలోఁబుద్ధియు మహాహంకారుఁడుం గావునన్
లవణుం డడ్డము లేక దానవకులశ్లాఘుస్థితిఁ మేదినీ
దివిజవ్రాతము నెల్ల నాతురతఁ బొందించున్ సమిధాత్ముఁడై. 93

ఉ. దానికి రోసి సంయమికరదంబక మారఘుశంశసత్తముం
గానంగ వచ్చి సంతతమశఖప్రతిఘాతముఁ బ్రాణిహింసయున్
లో నగుచున్నవాని యతిలోకదురాచరణంబు లన్నియున్
దీనత దోషఁ జెప్పిన మరసిం గృప కోపముతోఁ బెనంగఁగన్. 94

ఉ. తమ్ములదిక్కు గన్గొనుచు శత్రుత్వలపించ మడంగ దయ్యెడుం
గ్రమ్మఱఁ దోచె వీఁ డొకఁడు శ గాసిగ విప్రుల నేచ కుండ శీ
ఘ్నముగ నేగి యద్దనుజుఁ శ గాలునిప్రోలికి నంపి రాకకుం
గ్రమ్మన నొక్కఁ డియ్యకొనఁగ వలయున్ మనలోన నావుడున్. 95

క. భరతుండు లక్ష్మణుండును, బరవసమునఁ బలుకు చుండఁ శ బలికట్టె దురం
గరములు మోడ్చి వినయసుం,దరుం డగుశత్రుఘ్నుఁ డత్యుదాత్తవచనుఁడై.

క. వీరల కెదురఁగఁ జాలెడి, వా రచ్చో నెవ్వ రాలవణు మాత్రకు దు
ర్వారభవదాజ్ఞ నేఁ జని, వైరం బనుపేరు మాన్చి శ వచ్చెద ననుడున్. 97

క. అగుఁ గాక యితఁడు వోపుట, తగు నని వెఱవారి నుడిపి శ భరణీనిభుఁ డొ
ప్పుగ లవణువీడు మధురకుం, దగఁ బట్టము గట్టెఁ బిన్నతమ్మునిఁ బ్రీతిన్. 98

ఉ. మంత్రసమేత మై భువనమాన్యత నొప్పునమోఘబాణ మా
మంత్రితఁ జేసి యాతనికి శ మన్నన రెట్టిగ నిచ్చి వేడ్కమై
మంత్రుల భృత్యుల బుధసమాజము వైశ్యుల వారిజాతులం
దంత్రము రాజ్యచిహ్నముల శ ద్రవ్యసమాహము నిచ్చెఁ బెంపుతోన్. 99

— శత్రుఘ్నుఁడు లవణువై నెత్తిపోపుట —

ఆ. ఇట్లు లొసఁగి మునుల శ నెల్లను జూపి వీ, రెట్లు చెప్పి రట్ల శ యెల్లపనులుఁ
జేసి విజయలక్ష్మీ శ జేకొని రమ్మని, యధిపుఁ డనిచి పుచ్చ శ నతఁడు వోయి.

క. గురనదితీరంబునఁ గడుఁ, బర పగుతనదండు విడియఁ శ బనుచుచు భరతా
వరజుఁడు వాల్మీకిమునీశ్వరునాశ్రమమునకు నరిగి శ సద్భక్తిమెయిన్. 101

ఉ. అమ్మనిపాదపద్మముల శ కానతుఁడై యతఁ డిచ్చుపావనా
ర్ఘ్యము విసితవృత్తిఁ దగఁ శ నైకొని మూలఫలాదివన్యభ

క్ష్యములఁ దుష్టి వొంది సరసప్రియభాషలఁ బొద్దు వుచ్చయం
దిమ్ముల నాటిరే నిలిచి యిచ్చ నిజాగ్రజులం దలంచుచున్.

103

క. ఆరాత్రియు రఘుకులని,స్తారకు లగుసుతులఁ దరుణతరణి ప్రతిమా
కారులఁ గాంచె ధరాసుత,వారిజలోచనులఁ గవలవారలఁ బ్రీతిన్.

104

క. మునిజనపత్నులు శీఘ్రమున నపుడే యరిగి యుత్తరపానిధి కెఱిగిం
చిన నతఁడు సత్వరుం డయి, చని బాలురఁ జూచి పరమసంతోషమునన్.

105

క. విశదపరిమార్జనమునఁ, గుశయును లవనంబు నిచ్చి యకులపతి ప్రీతిం
గుశలవు లనునామము లన,దృశముగ నిడి వారలను బ్రదీప్తులఁ జేసెన్.

106

ఆ. అట్టియవసరమున యనమ్మునిపల్లెలోఁ, బరంగు నుత్సవంబు యలుకు లెల్ల
మనము పల్లవింప యెనుచుశత్రుఘ్నుఁ డం,గములఁ బులకనమితి యకరముదాల్చె.

— ఆశ్వాసాంతము-(ప్రథమావిభక్తి) —

మ. రమణీయాంగుఁ డభంగుఁ డుజ్జ్వలకృపారాధ్యుం డసాధ్యుండు దు
ర్దమసంరంభుఁ డదంభుఁ డార్యవినుతేంద్రుం డవారుండు ధ
ర్మమయస్వాంతుఁడు దాంతుఁ డూర్జితరమామాన్యుం డదైన్యుండు హృ
ద్యమితాలాపుఁ డపాపుఁ డంచితకృపాయత్తుం డుదాత్తుం డిలన్.

108

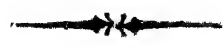
క. ఉభయబలవీరుఁ డభిమత, విభవసురప్రభుండు దర్పవిశ్రుతరిపుభూ
పభయంకరసామ్యాకృతి, శుభచరితుండు సుభగతాభిశోభితుఁ డెల్లమిన్.

109

మాలిని. అనఘుఁ డమితసత్త్వం యడన్యభూభృత్కృతాంతుం
డనుపమధృతిసారుం యడర్కతేజం డజేయం
డనితరసమపుణ్యం యడర్థమిత్తం డమేయం
డనుకృతఫణిహారుం యడన్వయోదారుఁ డుర్విన్.

110

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బైనయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందు నవమాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు నిర్వచనోత్తర రామాయణము

దశమాశ్వాసము

సంపాదికటాక్షవి

లాసుండు బాహువధానలంకటుండు గళా

వాసమతి దీనజనర

తౌసక్తుండు మనుమసిద్ధిజగతీశ్వర డొగిన్*.

1

క. రేపకడ నక్కుమారుండు, దాపనవరు వీడుకొని ముదంబున విప్ర
జ్ఞాపితపథమునఁ దత్సల్లాపరసాయత్తుండై బలంబును దానున్.

2

❖ మునులు శత్రుఘ్నునకు లవణుని వధించునుపాయం బెఱింగించుట ❖

చ. చని చని విప్రైలక్ లవణుజన్తము వానిభుజాబలంబు వాఁ
డనికీఁ గడంగుచందమును నద్దచుజాధముమర్తముం గ్రమం
బున నడుగంగ వారు మధుశపుత్రుండు వాఁడు మహాబలాధ్యుఁ డె
వ్వనికి రణంబునం జెనయ శ వచ్చునె యాతని నంచు వెండియున్.

3

ఆ. అద్దు రాత్తుజనకుఁ శ డగుమధు వెంతయు, నరిదితపము సేయఁ హరుండు మెచ్చి
యొక్కనిశితశూల శ మొసఁగి యద్దానవు, హృదయకమల మలర శ నిట్టు లనియె.

క. ఇది యొకవాటున నని నీ, కెదిరినవీరుని గృతాంతరనేనియు నాఁ డా
మదనునిఁ గోపించిననా, నుదుటియనలశిఖగతిం దశనువుపాడ వడఁచున్.

4

క. క్రమ్మట నప్పుడ నీహాస్తమున కేఱెంచు నల్పశత్రునిపైఁ గో
పమున వైవకు మీ లో, కమ్ముల భస్మము సేయుఁ శ గావున దీనిన్.

5

చ. అనుడుఁ బ్రమోద మంది యతఁ శ డాగిరిజాహృదయేశుతోడ ని
ట్లనియె భవద్వరంబునఁ గృతార్థుండ నైతి మదీయవంశసం
జనితుల కెల్ల నీవరమసాధన మట్టుల చెల్ల నిమ్ము భ
క్తనికరకైరవాకరసుఠాకర భూరిదయాప్రియాకరా.

6

క. అనవుడు నటులే లగు నీ, మనోరథం బగ్గలంబు శ మానుము దానిం
దనయుండు గగ్గినవానికిఁ, బని సేయుం గాక యనియె శ భవుఁ డాతనితోన్.

7

తే. అమ్మహాశూల మిప్పు డీ శ యసురయొద్ద, నునికి నెవ్వగు నెదురంగ శ నోప రతని
నయిన నీచేతఁ జచ్చు ననన్యాయవర్తి, గాన దాని కుపాయంబు శ గలదు వినుము.

* ప్రథమావిభక్తి.

ఉ. ఎక్కడికేనియుం జని యశనేకవిధంబుల జీవరాసులం
బెక్కిటిఁ గానలోఁ గడుపు శ పిక్కటిలం దిని మాపు వీటికిం
జక్కగ నేఁగుచోఁ దెరువు శ సయ్యన నీ వరికట్టుకొన్న వాఁ
డుక్కటు శరాల మింటికడ శ నున్ని నిరాయుధవృత్తి నత్తటిన్. 10

ఉ. నావుడు నక్కుమూఁడు మనంబున నెంతయు రోసి యిట్లసం
భావితఁ డైనవానితలపాటరయన్ నగుఁబాటు గాదె రా
మావనినాథులకు శ నట్టియపాచుషవృత్తి మేలె మీ
రివెర వాదరిఁపఁ దగునే యనినన్ మును లెల్ల నవ్వచున్. 11

చ. తగినలెఱంగు నేసినను శ దాని నెఱుంగరు చెట్ట గాంచినం
దెగడుదు రెల్లభంగి జగతీజనముల్ విను మట్లు గాకయుం
బగతు ననాయతంపుటగపాటునఁ బైపడి గెల్వ నోపినన్
మగఁటిమి దూలుటే దోసఁగు శ మాలఁగ దానవుఁ జంపు మెఘైయిన్. 12

క. అనిన నతఁ డిదియె కర్జం, బని నిజసంరంభవృత్తియల్పంబు నెఱుం
గనియట్లుగ వీధికి ద,వ్వనఁ బ్రజ విడియించె దానవుఁడు వచ్చుతఱిన్. 13

చ. తెరువున కడ్డ మేఁగి దృఢశ్రీ ప్తశరాసనబాణపాణి యై
పురములు నీటు నేయుటకుఁ శ బూనినరుద్రుఁడుఁ బోలె లక్ష్మణా
వరజుఁడు నిల్చినన్ దనుజవర్తశిఖామణి గాంచి వీఁ డొకం
డెర యగుఁ బొమ్ము నా కనుచు శ నేడైత నాతనితోడ నిట్లనున్. 14

— ౧౦ ల వ ణ శ త్రు ఘ్ను ల స ఁ వా ద ము —

క. నీ వెవ్వఁడ వేకార్యము, గావింపఁగఁ జూచె దేమిశకారణ మిచ్చో
నావచ్చు లెఱిఁగి యెఱిఁగియుం, జోవక వేటొందు తెరువురబో నిల్పుటకున్. 15

మ. అనినన్ భూపకుమారుఁ డెల్ల న సముద్యత్కిర్తి యారామచం
ద్రున కేఁ దమ్ముడ నాదునామమును శశత్రుఘ్నుండు విప్రప్రియం
బొనరింపం జనుదెంచితిం దురభిమానోద్దాము ని న్నాజి మా
ర్కొని మర్దింపఁగ నున్నవాడ ననుడుం శ గోపాత్కటాకారుఁ డై. 16

శా. ఏమేమీ రఘురాముతమ్ముడవె మీ శ రేపారి వైనెత్తి మా
మామం బంక్తిముఖున్ వధించినను మీ శ మాఘ్యంబు వైరించి యే
నేమిం జేయక యున్నఁ గ్రొవ్వి యిట నీ శ వేలెంచిలే మేలు మే
లిమై తోడన పోదు గాక యని దైత్యేశుండు దర్పంబునన్. 17

మ. నిలుమీ యాయుధపాణి నై రణములోని న్నిష్ట నిర్జింపఁగా
వలయున్ వచ్చెద నంచు వీటిదెసఁ జోవం జూచినన్ వీడు దో
ర్బల మొప్పు దనశూల మెత్తికొని నా శ వైరాక కార్యంబె యా
కులతం బొందినచోన యాయసుర నాకుం జంపఁగాఁ జూపుడున్. 18

- క. కావున నీదనుజాధముఁ, బోవఁగ నీ కాఁగవలయుఁ శ బొమ్మని యడ్డం
బై వచ్చి మందహాసము, తో వానికి నిట్టు లనుఁ జరతురవచనములన్. 19
- క. అగు నగుఁ బో నిత్తునె నా, పగ చేకుట నిపుడ యెన్నిభంగుల నయినం
బెఁగఁ జాతుఁ గాక విడుతునె, మగుడఁగదే పూట చెట్టి శ మాకిచ్చోటన్. 20
- ఉ. ఎక్కడఁ జోవవచ్చు నిదె శ యేచి మదీయశరాంధకార మే
దిక్కును గానకుండ దివిదీటుకొనన్ నినుఁ జొట్టుముట్టుచున్
మిక్కుట చుయ్యెడుక రణము శ మేకొని చేయఁగఁ బూని యియ్యెడం
జక్కనిబంటు వై నిలుము శ చచ్చుట తప్పనె యెందుఁ బాఱినన్. 21
- తే. తొల్లి రాముబాణాహతిఁ ద్రెల్లియున్న, దశముఖునిఁ జూచుసురలచందముననాదు
నిశితశరములఁ గూలిననీన్ను భూమి, సురలు గన్నార నిప్పుడుశూచువాడు.
- క. అప్పులుకును విని కన్నుల, నిప్పులు రాలంగ నసుర శ నృపనందనుతోఁ
జెప్పఁ బలు కొండు గానక, యప్పటియని కియ్యకొని తోదనురూపముగన్. 23
- శత్రుఘ్నుడు ద్వంద్వయుద్ధమున లవణాసురుం జంపుట
- శా. ఆటోపంబున నెక్క టెక్కటియ శౌరర్యావేశి యై నిల్చి య
చ్చోటం గల్లు తరువ్రజంబును శిలాస్తోమంబునుం బూన్చి యా
స్థోటక్ష్యశనదృప్తమూర్తి యగుడుక శ భూపాత్మజుండం బటు
జ్యోటంకార మొనర్చె భూమిరలయం శ బాకంపముం బొందఁగన్. 24
- క. ఒకచూను వెఱికికొని సు, భ్రుకుటితముఖుఁ డగుచు దనుజశృంగవుండు గుమా
రకు వైవఁ బూఁచుటయు నది, శకలములుగ నేసె నిశితశరసంఘములన్. 25
- చ. నృపతనయుండు దైత్యభిభూనిక రభసంబునఁ దీవ్ర బాణజా
లపరివృతాంగుఁ జేయఁగ శిలాతతి నమ్ముల నిల్వరించి గ
ర్వపుంబలుకుల్ వెసం బలికి శ వారనిశోపరసంబువేర్చి వాఁ
డుపలమహోగ్రవర్షము సముద్ధతి మైఁ గురిసెం గఁమారువై. 26
- చ. అతఁడు నిశాతసాయకము శ లద్దనుజుం గని తూట నేయఁ గో
పితుఁ డయి నిగితోఁ గదియఁ శ బేర్చినయొక్కమహామహీరుహం
బతులబలంబునం బెఱికి శ హస్తయుగంబున నొక్కలావ కా
నతిశయలీలఁ ద్రిప్పి కదియంబడి దైత్యుండు బిట్టు ప్రేసినన్. 27
- ఆ. అచ్చహీరుహంబు శ నదరంటఁ దాఁకిన, నొచ్చి పంక్తిరథతనూభవుండు
మూర్ఛ వచ్చి యంగరములు శిథిలంబులై, మిడుక లేక పుడమిమీఁదఁ బడియె.
- క. పటలెంచి కరి మదమునే, డైటఁ దొండం బెత్తివేయ శ దెప్పటికమునం
గొఱసంది దాఁకి నేలకు, నొఱఁగినసింగంపుఁగొడమయ్యె పృథురంగన్. 29
- క. ఉన్న నది చావుగాఁ గొని, యన్నరభోజనుండు దుర్భదాంధుం డయి శా
ర్యోన్నతి నార్పిల్లమరి గాఁ, జన్నయెడం దెలిసి రోషసంరంభమునన్. 30

మ. అవనీనాయకనందనో త్రముః డమోఘాస్త్రంబు సూధించి క
ర్ణవతంసప్రభ లంగుళీయకముపైఁ శ బ్రాఁకంగ నాకర్షణం
బవగాఢంబుగఁ జేసి తైజసముతో శ నాలక్షితోరస్కుఁ డై
లవణుం గూలంగ నేనె రాద్రసలీలాస్ఫూర్తి శోభిల్లుగాన్. 31

ఆ. ఆసురపాటు చూచి శ వసుమతీసురులు దీ,వనలు మున్ను గాఁగవచ్చి యక్కు
మారుఁ బొదివి సంభ్రమముంబును హన్వంబు, నెనక మెసగ నతని శ కీట్టు లనిరి.

శా. ఈతం డప్రతిమానబాహుబలుఁ డై శ యేపారి మితాత మాం
ధాతం దొల్లి వధించె నాపగ భవద్యంశంబునం దెవ్వరుక
వే తీర్పంగఁ దలంప రైరి త్రిజగద్విఖ్యాతిగా నిష్ఠ ని
చేతం జచ్చెఁ గులంబుఁ దేజముఁ బ్రతిష్ఠింపంగఁ దా నల్పమే. 33

క. అను చుంట నాకసంబున, ననిమిషు లేతెంచి రఘునరరాసుజ నీ చే
సినలోకహితపరాక్రమమున కెద మెచ్చితిమి వేడుకము వరం బనినన్. 34

తే. నన్ను మధురాపురం బేలనన్నవనిచె, రాష్ట్రమునకు వృద్ధియుఁబ్రజాసంజనంబు
వినుతనద్వర్తనము మఱివిప్రభక్తి, నాకు దయసేయుఁ డనియె నశన్నరవరుండు.

క. వా రమ్మాటకు మెచ్చుచు, గారవ మెసంగంగ నట్లు శ కాపుత మని మం
దారప్రసూనవర్షము, బోరనఁ గురియించి దివికిఁ శ బోయిరి ప్రితిన్. 36

— లవణు వధించి మధుర నేలుచున్న శ త్రుఘ్నండు పుండ్రెండేడ్లకు నన్నం జూడవచ్చుట —

తే. ఇవిధంబున నద్దానసవేంద్రుఁ జంపి, మునులచి త్రంబు దేవసమాహాకృపయుఁ
బడసి మధురాపురం బేలెఁ శ బరమధర్మ, నిరతుఁ డై ప్రజ రాగిల్లనృపవరుండు.

క. ఆదిమహిషతులక్రియక, వేదోచితనిఖిలమార్గవేదితముగ ని
త్యోద్దయమహానీకుం డై, ద్వాదశవర్షముల కన్నరవలనితలఁపునన్. 38

క. కతిపయపరివారముతో, నతఁ డేగెడునెడఁ బ్రమోద శ మడర నరిగె నం
చితధర్మకర్తనిత్యో, ద్యుత మగువాల్చీకిమునివరాశ్రమమునకున్. 39

క. అం దభ్యాగతపూజా,నందితుఁ డై యానరేంద్రసందనుఁ డమృత
స్యందముచందం బగుముని,బృందారకుచూడ్కి యెడఁదఁ శ ప్రితి యొనర్పన్.

క. అతఁడు దను లవణయుద్ధ, స్థితి యడుగఁగ నల్ల నల్లఁ శ జెప్పుచు సంఖా
వితుఁ డగుచు గాఢలజ్జ,నతిఁ బొందుచు నుండె మునిజనంబులలోనన్. 41

క. ఆశ్రమము నెల్లయెడలను, విశ్రుతమునిదారకులు ప్రవీణతమై మం
జుశ్రుతిమేళన మానం,దాశ్రులుఁ బులకలును దాల్చు శ నట్లుగఁ బాడన్. 42

తే. అభినవాకృతి యగుకృతీయగుటఁ జేసి, యాత్మఁ గౌతుక మంతంత శ కగ్ధలింప
నమ్మనీశ్వరు చెప్పిన శ యాదికావ్య,మయినరామాయణము చెవులార వినుచు.

క. సరసం బగురఘుకులపతి, చరితం బొక్కొక్కచో నిజస్వాంతంబుం
గరఁగింపఁ దన్నయత్వముఁ, బొరయుచు నద్దినము నృపతిపుత్రుఁడు గడపెన్. 44

- మ. మఱునాఁ డమ్మనినాథు వీడ్కొని జగన్తానృత్యవిఖ్యాతికిఁ
గుఱి యై యుండెడిగంగ దాటి మదిఁ గోరక్కల్ ప్రోవుగా వీడు డ
గ్గఱఁ బోఁబోవఁగఁ జూడ్కి యారఘునరారాగరంబువై వేడుకం
బఱచెం గ్రమ్మెడుసమ్మదాశువులతోఁబల్తాఱుఁ ద్రోసాడుచున్. 45
- ఆ. ఇట్లు లరిగి మేదిసీశ్వరుఁ గని తత్పదాంబుజంబు లుత్తరమాంగమునకు
భూషణముగ మేనుసపులకలప్రోవుగాఁ, బ్రణతుఁ డయ్యె నాస్మరపాలసుతుఁడు.
- చ. తిరిచి కవుంగిలించి నరరదేవకులోత్తముఁ డక్కుమారు నె
మ్మెగము మొగంబునం గదియ శ మోపుఁ గరాంగుళులం గపోల మిం
పుగఁ బుడుకుం బొరిం బొరి నరపూర్వవిలోకన మాచరించుఁ గ
ప్పగుమ్మదుమాళి నుజ్జ్వలనఖాంకురచేష్ట యొనర్చు కర్తినిన్. 47
- చ. తనుఁ గొనియాడునాతనికిఁ శ దమ్ముఁడు గేలు మొగిడ్చి యల్ల ని
ట్లను భవదాజ్ఞ మోచి చని శ యద్దనుజాధము సంగరాంగణం
బున వధియించి విపుల కరపూర్వమహోత్సవ మాచరించి వా
రనికృప వారు పంప మధురరాపురి రాజ్యము సేయు చుండితిన్. 48
- క. మిముఁ గొలుచు సుఖమునకు రాజ్యము సౌఖ్యం బీడు గామి శ నం దునికికిఁ జ
త్రము గొలుపక నావచ్చుట, సముచిత మనుచితము నాకరచన నిండుదయన్. 49
- ఉ. నావుడు నల్ల నవ్వి నరనాథుల కిట్లనఁ జెల్లు నయ్య య
చ్చో వసియించినక సరిగఁ శ జాట్టముఁ బాసియు నిల్వఁ జాలి నా
నావిధదేహదుగ్ధిము మనంబున నోర్చినఁ గాక రాజ్యల
క్ష్మీవిభవంబు సొప్పడునె శ కేవలమే నృపతిత్వ మారయన్. 50
- క. అని బోధించి మగుడ నే, డెనిమిదిదివసములలో నరేశ్వరుఁ డటఁ బోఁ
బనిచిన నాతఁడుఁ బ్రీతిం, జని మధురాపురమురాజ్యసంపదఁ బొందెన్. 51
- క. భూనాథుఁ డిట్లు దమ్ములుఁ, దానును వివిధ ప్రకారధర్మనిరతు లై
నానావిధసజ్జనసమ్మానసదాదాననిపుణమతి నున్నయెడన్. 52

— ఒకానొక బ్రహ్మజుండు చచ్చినకొడుకుం దెచ్చి రామునిగరివాకిటఁ బెట్టి దుఃఖించుట —

- ఉ. చచ్చినపుత్రు నెత్తుకొని శ జానపదుం దొకవిపుఁ డార్తుఁ డై
వచ్చి నరేంద్రమందిరము శ వాకిట నాలును దాను నిల్చి వా
పుచ్చి మహోష్ణబాష్పములు శ బోరనఁ గ్రమ్మఁగ నేడ్చి యేడ్చిక
న్వొచ్చుచు మోడ్చుచుం గొడుకు శ వేడుచు నెవ్వరి నేనిఁ జూచుచున్. 53
- మ. తనయుం దొక్కడ కాని నాకు మఱి సంతానంబు లే దేను భా
మినియుం బిమ్మటిసత్కియల్ పడయ లేమిం జూడఁ డయ్యెం గటా
చనునే వీనికి నిట్లు నేయ మరణోత్సాహంబు శోకాపసో
దన శాంచుం బలుమాట లాడుచుఁ బరీతాపంబు దీపింపఁగన్. 54

క. కాలనకు నాతనూజ న, కాలంబునఁ దనవశంబు శ గావింపంగా
బోలునె దుష్పథవర్తులఁ, జాలఁడె శిక్షింప రామజనపతి యనుచున్. 55

ఉ. ఇట్టివి గల్లునే జనుల శ కెవ్వరికీ నరనాథునెల్ల నే
పట్టున నైన నేల ననుఁ శ బాపము చుట్టెనొ కాక దీని నే
నెట్టని నిర్ణయింతు నిది శ యితయు భూపతిచెట్ట గా మదిం
బుట్టెడు నొక్కశఁక యిది శ పోలుట పోలమి దోచ దయ్యెడున్. 56

ఉ. ఎయ్యది యెట్టు వోయినను శ నీతనికిం బ్రియ మెచ్చునట్లుగా
సియ్యెడ నగ్నిచెట్టుకొని శ యెల్లజనంబులు సూచుచుండఁ గాఁ
జయ్యన మ్రంది పోయెద విశాచము లిన్నియు నేల యంతతో
దయ్యమునెత్తికోలు తుదిఁ శ దాఁకెడు నంచు బహుప్రలాపుఁ డై. 57

క. పొరలుచు లేచుచు నటదెసఁ, దిరుగుచు భూపాలవర్చుఁ శ దిట్టుచుఁ దనయుం
బొరిఁబొరిఁ జూచుచుఁ బిలుచుచుఁ, బరిరంభము నేయుచుండెబలువేదనతోన్. 58

క. ఉన్నంత సంతయును విని, యన్నరనాయకుడు హృదయ శ మాకులముగ నా
వన్నశరణ్యుడు గావున, విన్న నగుచుఁ జక్కఁ బెట్టు శ వెర వారయుచున్. 59

— పసిష్ఠాదియుఘలు విప్రకుమారునిమృతికారణము రాముని కెఱింగించుట —

ఉ. భేదముఁ బొంది మంత్రుల నశిల్పిషవృత్తులఁ దమ్ములకొ పసి
ష్ఠాదిముసీంద్రముఖ్యుల రశయంబునఁ బిల్వంగఁ బుచ్చి వారితో
నాడురవస్థ యున్న తెఱఁ శ గంతయుఁ జెప్పిన నమ్మునుల్ సుక
ర్మాదరవృత్తి ని ట్లనిరి శ యాదట నర్కకులాగ్రగణ్యతోన్. 60

చ. కృతయుగవర్తనంబున నశిన్నమతిం బృథివీసురుల్ దపం
బతులముగా నొనర్తురు నిరయంత్రితవృత్తి దగంగఁ ద్రేతఁ బూ
జితగుణు లైనరాజులును శ జేయుదు రాపరిపాటితో నన
ర్హత గను నాయుగద్వయమునందును దక్కటిరెండుజాతులన్. 61

ఉ. ఇమ్మెయి దప్పి శూద్రుఁ డొకఁ శ డిప్పుడు నీ దగుభూమిలోనఁ దీ
వ్రమ్ముగ నిష్ఠమై దపము శ వారక నేయుచు నున్నవాడుగాఁ
గొమ్మిది తప్పనేర దనశ్రుం డగు నీతఁడు బాలుఁ డేల తు
ర్యమ్మునఁ బొందు నీదురిత శ మయ్యపచారము లేక పుట్టునే. 62

ఉ. కావున నెందు నారసి యశకార్యము తెల్లముగాఁగఁ జూచి సం
భావిత మైనచి త్తమునఁ శ బాయఁగఁ జేయఁగఁ గర్తనీధి నా
శావలయంబునకొ యశము శ సాంద్రముగాఁ గృపఁ గొంతు లేక నీ
వే వధియింప కున్న శిశువేదన క్రమ్ముట లేల చొప్పుడున్. 63

క. అనవుడు మో మలరంగ న, జనపతి లక్ష్మణునిఁ జూచి శ దయ్యన జని వి
ప్రసి నూటడింపు తత్సుతు, తనువు తగ్గ సంగ్రహింపు శ తైలద్రోజన్. 64

క. అని చెప్పి భరతుఁ దగ నాతనిఁ బురమున నిలువఁ బంచి శ తనదుమనోవ
ర్తన ఘనపుష్పకమును నమ్మనుజేంద్రుఁడు దలఁచె నదియు శ మసలక వచ్చెన్.

— రాముఁడు పుష్పకారూఢుఁ డై శూద్రతపస్విని వెదకి ఖండించుట —

శా. చాపంబుం బటుబాణతూణయుగముకా శ శాతాసియుకా వర్షముకా
భూపాలుండు విమానరత్నమువయిం శ బూజాసమేతంబు ని
జేపింపం దగువారిఁ బుచ్చి మును లాశీర్వాదముల్ నేయఁ ద
చ్చీపాదంబులు శేఖరద్యుతుల నశ్వింశ్చెక్ విసితాత్తుఁ డై. 66

తే. వారి వీడ్కొనియిత్వోకురవంశవరుఁడు, పుష్పకంబెక్కిభేదరహజ్యుఁ డగుచు
మున్ను పశ్చిమదిగ్భాగమునకు నేగి, యందుఁ గలయఁ దపస్సులనరసి యరసి.

క. చూచుచుఁ బలుకుచు వినుచు యథోచితసంభాషణంబు శ లొనరించుచు ని
ష్ఠాచారుల నెల్లను ధర్మాచార్యుం డతివికర్ధుఁ శ డయి శోధించెన్. 68

క. ఉత్తరమునందుఁ దూర్పున, నిత్యైఱఁగున మునులలోన శ నెల్లను గలయం
జిత్తానురూప మగునద్యుత్తంబునఁ జొచ్చి వారి శ వెదకుచు వచ్చెన్. 69

క. అత్యుపుణ్యుం డిట్లు ప్రదక్షిణముగ భూమిలోనఁ శ దడవుచు మునిసం
రక్షలు నేయుచు వచ్చెను, దక్షిణదిక్కునకు వగపు శ దనమదిఁ గదురన్. 70

ఉ. అం దొకకొండచేరువ నీతాబ్జవనంబులతీరభూమి మా
కందముకొమ్మనకా బిగియఁ శ గాళులు రెండుఁ దగిల్చి వ్రేలుచుం
గ్రింద హుతాశనార్చుల నశభేదమునం గబళించి మ్రింగుచు
న్దైదము కాంతి నొంద మహాసీయతపం బొకఁ డాచరింపఁగన్. 71

క. కని యల్లల్లన యచటికిఁ జనుచు నిరూపించి యతనిచందము దననె
మ్మనమున కెర వయి తోచిన, మనుజేంద్రుఁడు చేర నరిగిమధురోక్తిమెయిన్.

క. ఏమికులంబునఁ బుట్టితి, నామం బెయ్యది తపంబునకు ఫల మై నీ
కామించినతెఱఁ గెట్టిది, నీమది నున్నట్లు నాకు శ నిక్కము నెపుమా. 73

చ. అనినఁ దపస్వి యిట్లును మహాత్మ జనించితి శూద్రయోనిఁ బే
రును విను శంబుకుండ గతరోషమదభ్రమచి త్తవృత్తి ని
ట్లనితరసాధ్య మైనతప శ మర్థి నొనర్చెద మేనితో దినం
బునకు జగత్ప్రళయముగఁ శ బోవుట కోర్కి నిజంబు నెప్పితిన్. 74

ఉ. నా విని భూవిభుండు మునినాయక సత్యహితోపదేశవా
ణీవిభవంబు చిత్తమున శ నెక్కొన వచ్చెరు వంది గాఢసం
భావన చేసి శూద్రముని శ వై సదయం బగుచూడ్కి నిల్చి చిం
తావివశత్య మొందె నృపధర్మమునీచము గాఁ దలంచుచున్. 75

చ. తనయశవంబు మోచికొని శ తన్నియుఁ దానును వచ్చి యేడ్చువి
ప్రునియడ లంతరంగమునఁ శ బొక పెనంగిన ఖడ్గముం గనుం.

గొనుచు మునీశ్వరానుమతిఁ శ్రీ గూరత కై నను నోర్పువాండఁ జొ
మ్మని తలపోయుచుండఁ గృప శ్రీ యం దెడ సేయుచుఁ జిన్నవోవుచున్. 76

క. కరుణాతిశయంబుఁ బ్రజా, పరిపాలనరతియుఁ బెనఁగు శ్రీ వడి యల్లములోఁ
బిరిగొన నిశ్చయమునకుం, జొరఁ జాలక తలఁచు పాలనసుండునుబోలెన్. 77

క. వెడఁగుపడి యచటఁ బెద్దయు, వడి నిలిచి తలంచుకొని యశవశ్యంబును ని
ప్పు డితనిఁ దెగఁజూడక చొప్పుడునే యావిప్రశిశువుఁ ప్రాణం బనుచున్. 78

క. తల కంటగించుచుండఁగ, బలిమిని నౌషధరసంబు శ్రీ పానము సేయం
దలకొనురోగార్తునిక్రియ, నలమటతో బెరయుతెగువ శ్రీ నలుగులపడుచున్. 79

మ. నరనాథుం డిటు లెట్టకేలకు విలీనం బైనచి త్తంబు సు
స్థిరభావంబునఁ బట్టుకొల్పికొని నిశ్చింతాత్మ నత్తాపసుక
శరణార్థిస్ఫుటరక్ష గోరి తునిమెక శ్రీ సురంభశూన్యాంగుఁ డై
కరవాలంబు మృదుక్రియం బెఱికి రేఖాహీనదీనస్థితిన్. 80

ఆ. అపుడు కుసుమవర్ష శ్రీ మాకసం బెల్లను, బొదివె దేవదుందుభులు సెలంగె
హరిహరాదిదివిజు శ్రీ లుతరిక్షంబున, నిలిచి సుస్తుతించి శ్రీ రెలమి మిగుల. 81

— శూద్రమునిని వధించినరాముని దేవతలు ప్రత్యక్షమై గారవించుట —

ఉ. వారలు రాముతోడ రఘువంశసృపోత్తమ యి త్తపోధనుం
డేరికిఁ బొందరానిగతి శ్రీ కేఁగె సుకర్తము మెచ్చి యేము నీ
కోరినయట్ల యిచ్చెదము శ్రీ కొమ్ము వరం బనిసం బ్రమోద మే
పారఁగ విప్రబాలుబ్రదు శ్రీ కాధరణీరమణుండు వేడినన్. 82

క. ఏప్రాద్దు శూద్రముని విగతప్రాణునిఁ జేసి తీవు శ్రీ ధర్మనిరతి నా
విప్రశిశువుచైతన్యము, నాప్రాద్దు యనూనముగ సమాహిత మయ్యెన్. 83

చ. అని విభునెప్పునంబు ప్రమోదాతిశయంబును బొందఁ జేసి య
య్యనిమిషసంఘ మిట్లనియె శ్రీ నాతనితో మఱియుక మహీశ యే
మనఘుండు కుంభసంభవుని శ్రీయజ్ఞముతీలుదలం దదీయద
ర్శనమున కర్థి నేఁగెదము శ్రీ ర మ్మట నీవుఁ దగం దదర్శమై. 84

— దేవతలు చెప్పినచొప్పున నగస్తునియజ్ఞము చూడ రాముఁ డరుగుట —

చ. అనుచు విమానముల్ నడప శ్రీ నన్నరనాథుండు పుష్పకంబుపై
ననుగమనంబు సేసె నమృతాశనులుం జని యమ్మునీంద్రుఁడ
జనములఁ దృప్తిఁ బొంది రఘువంశము ధర్మవిధిప్రయత్న మా
తని కెఱిగించి యేగి రుచితంబుగ సంయమిం గాంచె రాముండున్. 85

క. అతఁ డభ్యాగతపూజా, ప్రతిపాదనకౌశలమున శ్రీ రాఘవు సంతో
షితహృదయుఁ జేసి యిట్లను, గతిపయస్వల్లాపజనితకౌతూహలుఁ డై. 86

- మ. అవనీదేవకుమారు చావునకు నీ శత్రుత్వభేదంబుఁ బొం
ది వివేకంబున ధర్మనిర్ణయము సంధిల్లం బ్రతీకారక
ర్థవిధానంబున వానిమేన మగుడం శత్రుణ్ణంబు గల్పించుటలో
దివిజవ్రాతము నెప్పుఁగా విని కృతార్థభూతచిత్తుండ నై. 87
- క. నీ కెదురుసూచుచుండితిఁ, గాకుఞ్ఞాన్వయవరేణ్య శ కడు నద్భుత మీ
లోకమున నిట్టిచరితం, బేకందున నైనఁ గలదె శ యెవ్వరి కయినన్. 88
- క. అని యమ్మనిపతి లజ్జావనతుం డగు రామభరణిరల్ల భునకు ని
చ్చె నతిప్రియపూర్వకముగ, ననర్హమణిరుచుల వెలుఁగు శ నాభరణంబుల్. 89
- ఆ. ఓసఁగి యిట్లు లనియోనుర్వీశ యొకదివ్యపురుషుఁ డొక్కకొలనిపొంత నన్నుఁ
గాంచి వినయమొప్పుఁ గాఁ దనదురితంబు, నాకు నెఱుఁగఁజెప్పినాకతమున.
- క. ఆదురితము వాసిన స, మ్రోదమునకా బ్రహ్మలోకమున కరుగునతం
డావరవృత్తి నొసంగం, గా దన కీభూషణములు శ గైకొంటిఁ దగన్. 91
- తే. దేవభరణీయ మిది నరశ దేవనేర్య, నీక భరియింపఁ దగు నని శ నెయ్య మొంద
దేవకార్యంబు మేదినిరదేహితముఁ, గేలిమైఁ జేయు మని విభుకేలఁ దొడిగె.
- క. పలుకుల నాదశరథుగా, దిలిసుతుఁ దుష్టాత్ముఁ జేసి శ దీవనలఁ బొగ
డల సముచితోపదేశంబులఁ దాపసవరుఁడు ప్రార్థు శ పుచ్చుచు నుండెన్. 93

— రాముఁ డగన్తునిచే నమ్మానితుఁడై యయోధ్య కేతెంచుట —

- తే. అధిపుఁడాదివసంబునశయామినియును, గడపిమఱునాడుమునిపదశకమలములకు
నెఱుఁగివీడ్కొని పుష్పకంఠెక్కి సిద్ధ, సాధ్యపూజితుఁ డగుచు నశయోధ్యకరిగి.
- చ. తనుఁ గని భక్తి మ్రొక్కుటయుఁ శ దమ్ములఁ గొఁగిటఁ జేరి యాత్మవ
ర్తన మెఱిఁగించి తెల్లులకు శ దండనమచ్చుతు లాచరించి భృ
త్యనికరపౌరభూజనముఁదావహఁ డై కొలు విచ్చి కొంత¹నే
పున కనుజాదిసేవకులఁ శ బొమ్మని భూపతి సమ్మదమ్మునన్. 95
- క. సమయకరణీయకవిజన, సముదయ గోష్ఠీవినోద శ సారస్వాసం
గమునఁ దగఁ బ్రార్థు పుచ్చె, న్సముచితచతురాల్యపరిజనంబులతోడన్. 96
- క. మనుజుపతి తాను దమ్ములు, జనమానసరంజనార్య శ సమ్మదచరితం
బున నెల్లలోకములుఁ గీ, ర్తన సేయఁగ నిట్లు పూజ్యరజ్యము నడపెన్. 97
- ఆ. అంత నొక్కనాట శ వనజుల రావించి, ధర్మసంగ్రహేశతత్పరాత్ముఁ
డగుటఁ బుణ్యకర్త శ యత్నాదరమున వా, రలకు నిట్లు లనియో రామనృపతి. 98
- చ. క్రతువులయందు మేటి యనఁ గాసుతి కెక్కినరాజసూయ మ
ప్రతిహతవృత్తిఁ జేయునృపభావము గౌరవ మొందఁ జేత యీ
ప్రేత మిది మీకుఁ జూడ సవిశేషసముద్యమమేనిఁ దత్క్రియా
రతమతి నుత్తమింపుఁ డభిరామముగా విభవాస్పదంబుగన్. 99

చ. అసుడు వినీతిమై భరతుఁ శ డారఘునందనుతోడ నల్ల ని
ట్లనుఁ గరుణావిధేయమతి శ యై పొగడొందిననీకు విశ్వభూ
జనమనుజేశ్వర ప్రకరసంక్షయమూలము నాఁ బ్రసిద్ధి కె
క్కిన క్రతు వేల యొండొకటికిం దొడఁగక ముఝుఁ బంపు వెంపునన్. 100

ఆ. అనినపలుకు లియ్యోకొను రాఘవుఁకు సౌమిత్రి యట్టు లనియె శ సత్రసమితి
యందు ముఖ్య బుగటసశ్వ మేధంబు పూజ్యంబు దానిఁ జేయు శ మధిపనీవు.

— రాముఁ డశ్వ మేధయాగము సేయుట —

మ. అనినం దమ్మునిమాటఁ గైకొని మహీశశాగ్రేసరుం డాతనిం
బనిచెక రాజుల విప్రకోటి మునులక శ బంధువ్రజంబుం గరం
బనురాగంబునఁ బిచ్చి బఁప నతఁడుక శ యజ్ఞోచితామంత్రణం
బొనరించెక సకలావనీశజనచిత్రోల్లాససంపాది యై. 102

క. జనపతి వసీష్ఠముఖస, న్మునులయనుజ్ఞ శొని లక్ష్మణుని ఋత్విజులం
గనకాదివస్తుయతముగ, వెనుకం బోఁ బనిచి హయము శ విడిచె నియతుఁ డై.

తే. పుణ్యతర మగునై మిశాశరణ్యభూమి, భాగమున యజ్ఞవాట మరపారవిభవ
భాసితంబును శుచియఁగాఁ జేసియున్న, నంశలకుఁజనిమంత్రతంశ త్రాన్వితముగ.

క. క్రతు వొనరింపఁ దొడఁగి భూపతి పత్నీకృత్యములకుఁ శ బనిఁడిని సీతా
ప్రతిమ నొడఁ గూర్చుకొని హృదయభేదము లోన నడఁచి శ ధైర్యముపేర్చిన్.

క. నానాదేశసమాగతు, లై నవివిధజనములం బ్రయత్నంబున స
వ్మానించి తత్తదుచితా, మానసిఖిలసంపిధాప్రయోజకుఁ డగుచున్. 106

క. అన్నంబు పస్త్రములు సంపన్న హిరణ్యంబు రుచిరబహుమణులును శ
శ్వన్నిరతి నొసఁగుఁ బ్రియమున, నన్నరపతి విప్రకోటి శ కచ్చెరు వారన్. 107

క. సరసఫలకందమాలోత్కరములు వేర్వేఱ బహుల శ కటములుఁ దెప్పిం
చి రఘువరేణ్యుఁడు సంయమి, వరులకు నొప్పించె శిష్యోపద్రము లలరన్. 103

— పశులవులు యాగశాలకు వచ్చి రామాయణగానము సేయుట —

ఉ. ప్రీతి జగంబుచిత్తములఁ శ బెంపు వహింపఁగ నిట్లు చెల్లఁ బ్రా
చేతనుఁ డమ్మఖంబునకు శ శిష్యయతంబుగ వచ్చి దారచిం
తాతురుఁ డైనరాముని యశధాన్వ విధానము శాతకుంభసీ
తాతనుసంవిధానచరితం బగు లెల్ల నెఱింగి హృష్టఁ డై. 109

క. సీతాతనయులఁ బ్రితిస, మేతుం డై పిలిచి వారి శ కిట్లనియె జఘ
నేత్రురుఁ డగురఘునందను, చేతోగలిఁ దెలియఁ గోరు శ చిత్తముతోడన్. 110

ఉ. గేయరసంబు నింపున నశిర్బిషవర్ణ ములందు మాగధ
శ్రీ యలనడ్డకోవిదుల శ చిత్తము లార్ద్రగ్రతఁ బొందునట్లుగా

- నీయెడ నధ్వరాగతమునీంద్రనరేంద్రులపాలి కేఁగి రా
మాయణ మర్థి బాడుఁడు సుమాహితమానసవృత్తి నిత్యమున్. 111
- తే. యాగళాలోపకఁతంబునందుఁబోయి, వెరవుమైమూరలొక్కొక్కమరిక్రమమున
రాముచెవి సోకునట్లుగానేమిభంగి, నైన బాడుఁడు తగుసమయంబు లెఱిఁగి.
- క. జను లెవ్వ రేని మిమ్మా, మనుజేంద్రుం డున్నయెడకు శ మన్ననమై డో
డ్కొని చనినను నాకర్ణ న,మునఁ బతి పిల్పించె నేని శ ముదమునఁ జనుఁడీ. 113
- క. మనుజేశ్వరుసభ నే నున్నను లేకున్నను మనంబునం గొంకక పా
వన మగునానృపుచరితము, వినిపింపుఁడు చొచ్చి యతని శ వేడుకకుఁ దగన్.
- చ. అని ముని చెప్పి వేడ్క హృదయంబులఁ బట్టుకొనంగ మైధిలీ
తనయులు దాని కియ్యకొని శ దండనమస్కృతు లాచరించి వీ
డ్కొని పరిషత్ప్రదేశములకుం జని పాడుచు నల్లనల్ల నే
ర్పున మఘళాలచేరువకుఁ శ బోయి నృపశ్రుతిగోచరంబుగాన్. 115
- క. సరసధ్వనిఁ బాడఁగ న, స్మరపతి యాలించి నిజగుణ స్తవనకథా
విరచన యగు లెఱిఁగి తడి,యరసానుగుణప్రకర్ష శ మభినందింపన్. 116
- చ. తలఁచి మహీశులక మునులఁ శ దమ్ముల బంధుల సత్కేవీంద్రులం
గలల విదగ్ధు లై ననటఁగాయకవైణికవాంశికాదులం
బిలువఁగఁ బంచి వైభవముపెం పెసలారఁగ వార లెల్లఁ దక
గొలువఁగ నాకుశీలపులకుం దగ దర్శన మిచ్చె నిచ్చినన్. 117
- క. చొ త్రైంచి రామువడు వ, చొత్తినచందమునఁ దనువు శ లొప్పఁగ యాపా
యత్తంబు లై నజనముల, చిత్తములు వికాస మొంద శ సీతాతనయుల్. 118
- తే. రాముచరితంబు గేయాభిరామమధుర,పదవిలాసమనోహర శ భావభంగిఁ
జతురవాక్యార్థసువృక్త శ సరసలీల, వివిధగతిఁ బాడుచున్నయశ్వమేధసరమున.
- క. వీరలమునివేషంబుల, కారణమునఁ గాక యొడలి శ కట్టడయు ముఖ
శ్రీరామణీయకంబు మ,హీరమణునియట్లు కాదె శ యిరువుర కరయన్. 120

— రాముడు కుశలపులగానము విని సప్తానించుట —

- క. అని యెల్లజనంబులు నె,మ్మనములఁ దలపోయుచుండ శ మనుజేశ్వరుఁ డ
మునిబాలకులకు నొసఁగెను, గనకము నాభరణములును శ గౌరవ మెసఁగన్.
- చ. జనుగిన నిక్కుమారు లవి శ యెల్లక పల్కిరి మాకుఁ గాయలుం
గనులు వేళ్లు చెల్లుకులుఁ శ గాక సముజ్జ్వలభూషణంబులుం
బట్టెదము నేల యుక్తమే తపస్విజనంబులకుం బరిగ్రహం
బులును నెమ్మదికృతైకపరత్వవిధూతి సాలదే. 122
- అని చెప్పి రాముడు హృదయంబునఁ బట్టఁగ వారిఁ జూచి య
అంతఃపురమున నెవ్వరివారల రీప్రబంధ మే

మునికృత మన్న నాదికవి శ మోము గనుంగొని యక్కుమారు లం
దనుమతి గాంచి యి ట్లనిరి శ యానృపచంద్రునకుం బ్రియుబుగన్. 123

క. ఈసందర్భము వీరలు, సేసినయది మేము వీరి శ శిష్యులము రసో
ల్లాసమధుర మగుదీని ను,పాసింతుము ప్రీతి నేత శ దనుమతి నెందున్. 124

చ. అనుడు వికాస మంది విభు: శ డమ్మనినాథుముఖారవిందముం
గనుంగొని మీకృపామహిమ శ గావ్యమయోజ్జ్వలమూర్తి: దాల్చి పా
వనముగఁ జేసి నాదులఘోషార్తనముఁ భువనంబు లాదరం
బునఁ గొనియాడు నింక ననుఁ శ బుణ్యుండ నైతిఁ త్రిలోకపూజితా. 125

క. ఈవాత్సల్య మధికసంభావనమై మీర లెటుక శ పలుప కునికి యే
మో వీర లెవ్వరో వినఁ,గావలయుఁ గూఢపథము శ గాఁ దగునేనిన్. 126

❖ చాల్కి రామునికి సీతావృత్తాంతము చెప్పి కుశలపుల నతని కొప్పించుట ❖

క. అనురఘనాయకుపలుకులు, విని మునిపతి జనకతనయవృత్తాంతం బీ
తని కెఱిఁగింపఁగ నిది తఱి, యని యతనికి నిట్టు లనియె శ నందలు వినఁగన్. 127

చ. వినయముఁ బెంపు నేర్పుచు వివేకమునుం గలనీవు మేదిని
తనయఁ దొఱంగు పెట్టు లుచితంబుగఁ జూచితి విట్లు వోలునే
యనలవిశుద్ధ యైనసతి శ నక్కట యెక్కడనేనిఁ బొమ్ము నీ
వని వెడలంగఁ ద్రోవిన దయాగుణ కీర్తికి హాని పుట్టదే. 128

క. నాఁ దగ్గిలోనఁ ద్రోవిన,వాడ వకట యంతఁ బోక శ వల్లభ నిమ్మ
నేఁ డడవిఁ ద్రోచి తెదఁ గడు, వాడి గదే నీకు రాఘవకులప్రభరా. 129

తే. అంతనుండియు నీతోడ శ నలిగి యున్న,వార మే మది యట్లుండె శ వారిజాతీ
తెఱుగు విను మనియిట్లునుఁమఱియుముని వి,నీతజాతోత్సుకుండగుఁవృషవరునకు.

ఉ. శ్రుతియపుత్రి కాభరణగౌరవలీల వెలంగు మేదిని
పుత్రి మదాశ్రమస్థలము శ పొంత వనంబునఁ ద్రోచి వచ్చె సౌ
మిత్రి తపస్విబాలకులు శ మెల్తుకఁ గన్గొని వచ్చి నాకుఁ ద
న్దాత్ర నెఱుంగఁ జెప్పటయు శ మానిని యున్నెడ కేను గ్రక్కునన్. 131

క. చని యనునయించి యాశ్రమ,మునకుం గొని పోయి యచటి శ మునివరపత్ని
జనములభంగి నుటజన,ర్తినఁ జేసినయంతఁ గొన్ని శ దినములు సనినన్. 132

క. చకితాత్మ లగుమహీసురు,లకుఁ బ్రీతి యొనర్ప నాడు శ లవణునివధనేఁ
తకు నీ వనుపఁగ శత్రు,ఘ్నుకుమారుం డందుఁ బోవు శ కందువఁ బ్రీతిన్. 133

క. జనకసుత కవలవారిం, గనుడు ననుష్ఠితసమ స్తకరణీయుండ నై
మనువంశముఖ్య కుశలపు, లనియెడునామంబు లిడితి శ నయ్యరువురకున్. 134

కా. కాలాచిత్యము మీఱఁ బెక్కువలమై శ గలాన్యసౌమ్యాంగులై
కేలీలాఽతపస్విదారకసహాక్రిడం బ్రవర్తిల్లుచు

బాలేందుద్వయిలీల నుజ్జ్వలకళాప్రాధత్వముం బొందుచుకా

శీలం బాకృతు లొందిన ట్లగుచు సుతేనం బ్రియం బందుచున్.

135

తే. సకలవిద్యలయందుఁ బ్రశస్తి కెక్కి, యక్కుమారులు రామాయణాఖ్యమైన
మత్స్రజీతప్రబంధంబు శ్రమధరగేయ, సహితముగ నభ్యసించిరి శ్రమచ్యుత. 136

క. అని తెలియఁ బలుకుతనదువ, చసపద్ధతిమై నెఱింగియు శ్రమశయమతిఁ ద
న్నును నుతులఁ జూడ నమ్మని, మనుజేంద్రున కిట్లు లనియె శ్రమటియుం బ్రీతిన్.

క. వారల నివ్వధమున సంస్కారవిశేషాభిమతులఁ శ్రమ గావించితి నా
చారవిజితసంయము లగు, వీరలు వా రప్రతర్క్యశ్రమిభవైకనిధి. 138

తే. ఎంతకాలంబు వోయిన శ్రమ నెరవ కాదె, యెరులసొమ్మనితలఁచియాశ్రోత్యవమున
కిదియ కానుకగా వీరి శ్రమ నిట్లు తెచ్చి, నిన్ను జేర్చితి రఘుకులనృపవరేణ్య. 139

క. అనవుడు జనపతి నెమ్మన, మున నచ్చెరువాటు ముదము శ్రమస్పిరిగొనఁగాఁ
గనుదోయి సమ్మదాశ్రయ, మునుఁగఁగఁ బులకనలు మేనఁమునుఁగువడంగన్.

క. ఆనందము గదిరిన నభిమాని యగుట నయ్యవస్థ శ్రమది నిడుకొని య
ట్లేని గర్తవ్యము దగ, నానతి యిం దనిన మునిజనాగ్రజి ప్రీతిన్. 141

— శీత నిజపాతిప్రత్యప్రభావంబున భూమిం గ్రుంగుట —

సీ. జనకతనూజుఁ గైకొను మిది మామతం బనిన విసీతుఁడై శ్రమవిభుండు
మునినాథ యవిచారముఖ్యంబు గాన లోకంబు మెచ్చించుట శ్రమకిది గాదె
ముద్దియ మీచి త్రమునకుఁ బోలినభంగి నీయెడ శపథంబు శ్రమేయుఁ గాక
యనవుడు నీది వోలు శ్రమని ముని శాసింపఁ దాపనీజనసహితంబు గాఁగ

తే. శీత యచ్చటి కేతెంచిమాతయయిన, భూమి దెసఁజూచియెమ్మెయిరామనృపతి
కేను దప్పనిదాననయేని నన్ను, జేర్చికొను మని తడవ నచ్చెరువు గాఁగ. 142

మ. అవనీదేవత సింహపీఠగత యై శ్రమచోటఁ దోతెంచి రా
ఘవుదేవిం దొడదోయివై నునిచి లోకం బద్భుతం బంద నే
ల వెసం జొచ్చిన థాత్రి కల్లునృపులౌల్యంబు న్దుసింద్రుండు యో
గ్యవచోయుక్తులఁ బాపి పుత్రయుగయోగగానంద మగ్నించుచున్. 143

క. ఇహపరసౌఖ్యనిదానము, మహితాపత్యంబ యనుచు శ్రమనుజేంద్రుమనో
విహరణముఁ బుత్రలాభ, ప్రహర్షవిషయంబుఁ జేసె శ్రమరమప్రీతిన్. 144

తే. అక్కుమారులు రాముపాదాంబుజముల, కెరంగిభూదేవితప్పు సహింపవలయు
దేవుని ముద్దుపుట్టఁ బ్రార్థించునట్లు, గాఁగ నత్తటి వాల్మీకిగఱపుటయును.

— రామచంద్రుండు పుత్రసహితుం డై నిజగరంబు జొచ్చుట —

వారలు రామచంద్రుని నా, భూరమణునిమదికి నింపు శ్రమట్టింపఁగ మం
దమును మందలించెను. భారన దివి దేవదుందూభులు గర్జిలెన్.

146

- చ. జయజయశబ్దముల్ నెలగ ॥ సర్వజనంబు నెలర్ప నర్పిలిం
బ్రియసుతయుగ్మముం దిగిచి ॥ పెద్దయుఁ బ్రొద్దొగిఁ గొగిలించి మో
దయుతమనస్కుఁడై నృపతి ॥ దమ్ముల సమ్మద మొందఁ జేసి య
న్వయపరివృద్ధి తల్లులమననం బలరం బ్రకటించి వేడుకన్. 147
- క. నగరం బుత్పనరమ్యంబుగ నప్పు డలొకరింపఁ ॥ బుచ్చి సముచితం
బుగ నకలజనముఁ బొమ్మని, తగువారును మునివరుండు ॥ దమ్ములుఁ దానున్. 148
- క. కొడుకులతఁగినిజేషము, లుడిపి నరేశ్వరకుమారరయోగ్యరికరం
బొడఁగూర్చి వార బుచితపు, నడవడి వర్తిల్లఁ గ్రతుదినంబులు సరినన్. 149
- క. ధరణీసురగణము మునీశ్వరలను భూవతుల నర్థి ॥ వర్తము నయ్యె
వెరవున సంభావించుచుఁ, బరువడి వీడ్కొలిపె రఘువృషాలుం డెలబిన్. 150
- తే. వినయ మొప్పుంగ వాల్మీకిమునికి నర్ప, లిచ్చి మీ-కృపవెంపున ॥ నెల్లనగలుఁ
బాపె నాహ్లాద మొనఁగూడెభవదనుగ్రహంబ మాకేక్షగడయునుననుచునతని.
- క. అనుచుటకును బెద్దయద,వ్యసుగమనము నేసి భక్తి ॥ నడుగులఁ బడి వీ
డ్కొని యమ్మునిస త్తముదీ,వనలం బ్రీతాత్ముఁ డగుచు ॥ వచ్చెం బరికిన్. 152
- తే. ఇట్లు కృతకృత్యుఁ డగురాఘవేంద్రునెల్ల,వారు నయ్యెవిధంబులవచ్చి కాంచి
మన్న నలుమున్నుగాఁడమరవిన్నపములు, సఫలములు నేయఁదోషితస్వాంతులైరి.
- క. తనకన్నప్రజయకాఁ గై,కొని భూప్రజ నెల్ల నొక్క ॥ కొఱతయు లే కుం
డ నడపి పాలించుచునమ్మనుజేంద్రుఁడు పూజ్యరాజ్య ॥ మహిమాన్వితుఁడై.

— కుశలవులకు రాముఁడు రాజుదల నేర్పించుట —

- క. మునులకడఁ దత్ప్రకారంబున నునికింజేసి ము న్నరపూర్వం బని నం
దనులకు నుచితపరిశ్రమ, మొనరించువిధంబునకు సముత్సుకుఁ డగుచున్. 155
- సీ. భరతవాత్సల్యంబున ॥ ప్రభృతినాగరికశాస్త్రంబుల దెస నైపుణంబు వడయ
హయగజస్యందనాద్యారోహణక్రియాదక్షతవలన వైదగ్య మొందఁ
గోదండకరవాల్మీకిమఃఖ్యాయుధ శ్రమములయందుఁ బ్రశస్తి నొంద
వేణువీణాప్రాథ ॥ వివిధకళాభ్యాసములయెడఁ బ్రాశస్త్యములు వహింపఁ
- తే. జేసి తజ్జలమనము లోచ్చెరువడంగ, నక్కుమారుల నొక్కొక్క ॥ యవసరమున
నేర్పు మెఱయించిముదముదలిర్ప శిక్ష,కులకుఁబసదన మొనఁగునీట్టలముగాఁగ.
- క. ఇట్లెఱఁగునఁ గుశలవుల ను,దాత్తపరిశ్రములఁ జేసి ॥ తన్నియలగుణా
యత్తమతఁ జేసి శస్త్రాద్యుత్తమబాణములవిధము ॥ లుపదేశించెన్. 157
- ఆ. సర్వకార్యములను ॥ శత్రుఘ్నులక్షణ, భరతు లరసి తీర్ప ॥ ధరణియెల్లఁ
బొగడుతోడియాజ్ఞ ॥ నెగడి ప్రవర్తిల్ల, నతఁడు సద్విద్యోదారతిఁ జరించు. 158

క. సుతులః గొనియాడు విద్యత్ప్రతి నుపాసించు భూమి శ్ర ప్రజ నరయు మహా
క్రతువు లొనరించు గురుడై, వతపూజలు నేయు సాధుసర్గముః బ్రోచున్. 159

తరలము. ధరణి నెందును గాలవర్షము శ దైవయోగసమగ్ర మై
కురియ మోదముః జొంద సస్యము శ కోటికొండలు పండ ధ
ర్మరతి సర్వజనంబు నుత్తమ శ మార్గవర్తనశీలతం
బొరయ ధారుణి యేలే రాఘవశపుంగవుండు మహోన్నతిన్. 160

— ఆశ్వాసాంకము (ప్రథమావిభక్తి) —

మ. మురజిత్కల్పండు కల్పవృక్షకుసుమామోద ప్రతీకాశకీ
ర్చిరమాధాముండు ధామమాలితులనాశ్రీపాత్ర తేజోనిరం
తరదిచ్ఛక్రుండు చక్రభృత్పదయుగభాన్వనక్రియాభ్యాసత
త్పరతానిత్యుండు భవ్యకృత్యుం డసమాదారుండు సౌముష్ణం డిలన్. 161

క. మనుజాబ్జాకరసవిత్పండు వినయ స్తవనీయవిభవ శ విశ్రుతనిజవ
ర్తనుండు పరివాహసన్నాహనవిరుదాంకుండు శస్వరదభివిజయుః డిలన్. 162

మాలిని. ధరణిభరణదృప్యతృప్తివార్ధప్రకాండా
హరణపరిణతుం డురద్యద్ధనాధ్యక్షితింద్రా
భరణకరణగాధాపండితోద్యత్సదావి
స్ఫురణవరవరణనిత్యశస్త్రత్యలక్ష్మీశుః డుర్విన్. 163

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తెక్కననామధేయ ప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందు సర్వంబును దశమాశ్వాసము.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

సంపూర్ణము.

